

Yükseköğretime Bakış

2021

İZLEME VE DEĞERLENDİRME RAPORU

YÜKSEKÖĞRETİME BAKIŞ 2021
İZLEME ve DEĞERLENDİRME RAPORU

Eğitim-Bir-Sen Yayınları: 116

Eğitim-Bir-Sen Adına Sahibi

Ali YALÇIN / Genel Başkan

Genel Yayın Yönetmeni

Şükrü KOLUKISA / Genel Başkan Yardımcısı

Proje Yöneticisi

Atilla Olçum / Genel Başkan Yardımcısı

Yayın Kurulu

Ali Yalçın
Latif Selvi
Ramazan Çakırcı
Muammer Karaman
Şükrü Kolukisa
Hasan Yalçın Yayla
Atilla Olçum

tasarım. selim aytekin

baskı. semih ofset. 0312 341 40 75

baskı adedi. 3.000

baskı tarihi. 1. Baskı. Kasım 2021

ISBN. 978-625-7955-14-0

Eğitim-Bir-Sen Genel Merkezi

Zübeyde Hanım Mahallesi Sebze Bahçeleri Caddesi No: 86 Kat: 14-15-16 Altındağ/ANKARA

Tel: (0312) 231 23 06 - Faks: (0312) 230 65 28

www.ebs.org.tr - e-posta: ebs@ebs.org.tr

Atıf için:

Yurdakul, S. Yıldırım, B. ve Şahin, S. A. (2021). *Yükseköğretime bakış 2021: İzleme ve değerlendirme raporu*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.

YÜKSEKÖĞRETİME BAKIŞ 2021

İZLEME ve DEĞERLENDİRME RAPORU

Serkan Yurdakul
Büşra Yıldırım
Sümeyye Ayyüce Şahin

TAKDİM

Yükseköğretim, günümüzün ekonomik ve toplumsal gelişiminin temel itici gücü haline gelmiştir. Dünyada işgücü piyasasında meydana gelen derin değişiklikler, işgücü piyasasının giderek daha fazla bilgiye dayalı hale geldiğini ve daha iyi eğitilmiş bireylerin daha avantajlı olduğunu gösterirken, yüksek eğitim düzeyi hem toplumun hem de bireylerin sosyo-ekonomik açıdan refahının artmasında da önemli rol oynamaktadır. Sonuç olarak, nüfusun büyük bir bölümünün hızla değişen işgücü piyasasına uyum sağlayabilecek kaliteli bir yükseköğretime erişiminin sağlanması, eğitim sistemleri ve politika yapıları için büyük önem arz etmektedir.

Yükseköğretime yönelik yapılan her yatırımın çıktısı, birçok parametrede ülkenin refahını artıracak önemli bir göstergedir. Eğitilmiş insan kaynağına sahiplik etmesi nedeniyle yükseköğretim kurumları ve bu kurumlara yönelik gerçekleştirilen yatırımların incelenmesi gerekmektedir. Kadın ve erkeklerin her yıl değişen çok farklı yükseköğrenim seçimleri, yükseköğretim programlarının arzını dolayısıyla da işgücü piyasasının sonuçlarını etkilemektedir. Bu seçimleri ve bunların sonuçlarını anlamak, yükseköğretim sistemini ve kaynaklarını daha verimli kullanmak için oldukça önemlidir.

Türkiye'nin en büyük eğitim sendikası ve sivil toplum örgütü Eğitim-Bir-Sen olarak biz, son derece önemli bulduğumuz ve bu amaca hizmet edeceğini düşündüğümüz, Yükseköğretim Bakış rapor serimizin sorumluluğunu ciddiyetle devam ettirmekteyiz. Yükseköğretim sisteminin verimliliğinin ve etkinliğinin kapsamlı bir analizini yaparak 2017 yılında ilkini yayınladığımız Yükseköğretime Bakış rapor serimizin beşincisi olan *Yükseköğretime Bakış 2021: İzleme ve Değerlendirme Raporu* ile etkin, verimli ve kaliteli bir yükseköğretim sisteminin tesis edilmesine yardımcı olmaya devam etmekteyiz. Uluslararası kuruluşların standartları kullanılarak ve veri temelli analiz ilkesi gözetilerek hazırlanan *Yükseköğretime Bakış 2021: İzleme ve Değerlendirme Raporu*, içeriği ve metodolojisiyle yükseköğretimde yaşanan değişimlerin süreç analizlerini ve sonuç gözlemlerini yansıtan bir perspektifle sunulmaktadır.

Türkiye yükseköğretim sisteminin güncel durumunun ele alındığı ve yükseköğretim politikalarının gündeme getirildiği bu raporun başta yükseköğretim camiası olmak üzere ülkemiz için faydalı olacağına inanıyor, bu vesile ile bu çalışmaya emek sarf eden genel yönetim kurulumuza, raporu hazırlayan araştırma ekibimize ve veri talebimize olumlu cevap veren bütün kurumlara teşekkürlerimi iletiyorum.

Ali Yalçın
Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen
Genel Başkanı

ÖNSÖZ

Üretilen bilginin katma değere dönüşmesinde en önemli etken iyi yetişmiş insan kaynağıdır. Ülkelerin uluslararası alanda rekabet edebilmeleri için teknolojiye ve nitelikli insan kaynağına sürekli olarak yatırım yapmaları gerekmektedir. Dolayısıyla ülkeler için iyi yetişmiş insan kaynağı ve AR-GE faaliyetleri, ekonomik büyüme ve rekabet gücünün devamlılığı açısından hayati öneme sahiptir. Eğitim ve ekonomik büyüme arasında kurulan ilişkiler nedeniyle de yükseköğretim alanında yaşanan gelişmelerin gösterdiği değişim ve çıktılar oldukça önemlidir. Bu yüzden ülkeler bireylerin yükseköğretim düzeyinde eğitim almalarının teşvik edilmesi ve nüfusun daha eğitilmiş olması için uygun alt yapı teşvikleri ve politika önerileri ortaya koymaktadırlar.

Eğitim-Bir-Sen olarak ilkinin 2017 yılında olmak üzere her yıl yayınladığımız Yükseköğretime Bakış raporlarında hem yükseköğretimin mevcut durumunu ele almış hem de bu süre zarfında yaşanan değişimlere politika önerileri sunmuştuk. Yükseköğretim politikalarının objektif bir şekilde değerlendirilmesi için, hem yükseköğretime ilişkin verileri hem de uluslararası karşılaştırmaları bağımsız bir şekilde izlediğimiz *Yükseköğretime Bakış* rapor serisinin beşincisi olan *Yükseköğretime Bakış 2021: İzleme ve Değerlendirme Raporumuzun*, başta karar alıcılar olmak üzere sistemin durumunu, eğilimlerini ve olası müdahale ve iyileştirme alanlarını görmelerine yardımcı olacağına inanıyoruz. Bu haliyle elinizdeki Yükseköğretime Bakış rapor serisi, Türkiye yükseköğretimine ilişkin şu ana kadar hazırlanmış olan en kapsamlı ve özgün izleme raporudur.

Türkiye yükseköğretim sistemini inceleyen bu raporumuzun, yükseköğretim sisteminin iyileşmesine, gelişmesine, sorunlarının çözümüne ve daha etkin ve verimli bilim politikalarının üretilmesine katkı sunmasını temenni ediyoruz. Bu vesileyle raporumuzun hazırlanmasında emeği geçen ve EBSAM ekibimizde yer alan Serkan Yurdakul, Büşra Yıldırım ve Sümeyye Ayyüce Şahin'e teşekkürlerimizi sunarız.

Atilla Olçum
Eğitim-Bir-Sen
Genel Başkan Yardımcısı

İçindekiler

Takdim		5
Önsöz		7
İçindekiler		9
Şekil, Tablo ve Harita Listesi		11
Kısaltmalar Listesi		16
Giriş		17
Yönetici Özeti		21
BÖLÜM A	YÜKSEKÖĞRETİME GEÇİŞ	30
Gösterge A1	Ortaöğretimden mezun öğrenci sayısı kaçtır?	32
Gösterge A2	Yükseköğretime geçiş oranları nasıldır?	35
Gösterge A3	Yükseköğretim kontenjan sayıları kaçtır?	37
Bölüm A	Sonuç ve Öneriler	46
Bölüm A	Kaynaklar	48
BÖLÜM B	YÜKSEKÖĞRETİME ERİŞİM VE KATILIM	50
Gösterge B1	Yeni kayıt öğrenci sayısı kaçtır?	52
Gösterge B2	Yükseköğretim net okullaşma oranı kaçtır?	57
Gösterge B3	Yükseköğretim öğrenci sayısı kaçtır?	59
Gösterge B4	Açık ve uzaktan öğretim programlarındaki öğrenci sayısı kaçtır?	70
Gösterge B5	Yükseköğretime katılımında cinsiyet oranı kaçtır?	75
Gösterge B6	Yükseköğretimde engelli öğrenci sayısı kaçtır?	77
Gösterge B7	Türkiye’de uluslararası öğrenci sayısı kaçtır?	78
Bölüm B	Sonuç ve Öneriler	83
Bölüm B	Kaynaklar	85
BÖLÜM C	EĞİTİMİN ÇIKTILARI	86
Gösterge C1	Nüfusun eğitimi ne düzeydedir?	88
Gösterge C2	Yükseköğretim mezun sayıları nasıl değişmiştir?	92
Gösterge C3	Yükseköğretim mezunlarının işsizlik ve istihdam oranları ne düzeydedir?	97
Bölüm C	Sonuç ve Öneriler	102
Bölüm C	Kaynaklar	103
BÖLÜM D	ÖĞRETİM ELEMANLARI	104
Gösterge D1	Türkiye’de öğretim elemanı sayısı kaçtır?	106
Gösterge D2	Türkiye’de uluslararası öğretim elemanı sayısı kaçtır?	113
Gösterge D3	MEB aracılığıyla yurtdışında burslu lisansüstü eğitimi alıp göreve başlayan kaç kişi var?	116
Bölüm D	Sonuç ve Öneriler	118
Bölüm D	Kaynaklar	119

BÖLÜM E	EĞİTİM ORTAMLARI	120
Gösterge E1	Türkiye'deki yükseköğretim kurumu sayısı kaçtır?	122
Gösterge E2	Kurum başına düşen öğrenci ve öğretim üyesi sayısı kaçtır?	125
Gösterge E3	Öğretim elemanı ve üyesi başına düşen öğrenci sayısı kaçtır?	127
Gösterge E4	KYK yurt kapasitesi ne kadardır?	132
Gösterge E5	Yeşil Kampüs sıralaması nasıldır?	134
Bölüm E	Sonuç ve Öneriler	136
Bölüm E	Kaynaklar	137
BÖLÜM F	YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANI	138
Gösterge F1	Bütçenin ve GSYH'nin ne kadarı yükseköğretim harcamalarına ayrılmaktadır?	140
Gösterge F2	Öğrenci başına ne kadar harcama yapılmaktadır?	144
Gösterge F3	Ekonomik sınıflandırmaya göre yükseköğretim ve AR-GE bütçe dağılımı nasıldır?	148
Gösterge F4	Öğrenciler ne tür kamu desteği almaktadır?	150
Bölüm F	Sonuç ve Öneriler	152
Bölüm F	Kaynaklar	153
BÖLÜM G	ÜNİVERSİTELERİN AKADEMİK VE YENİLİKÇİLİK PERFORMANSI	154
Gösterge G1	Türkiye'nin uluslararası akademik yayın performansı ne durumdadır?	156
Gösterge G2	Türkiye adresli bilimsel dergilerin uluslararası sıralaması ne durumdadır?	157
Gösterge G3	Türkiye'nin dünya üniversiteleri sıralamalarındaki durumu nasıldır?	160
Gösterge G4	Türkiye'nin AR-GE insan kaynağı ne durumdadır?	163
Gösterge G5	Türkiye'nin patent performansı ne durumdadır?	165
Bölüm G	Sonuç ve Öneriler	169
Bölüm G	Kaynaklar	170

Şekil, Tablo ve Harita Listesi

Şekil A.1.1	Cinsiyete ve okul türüne göre ortaöğretimden mezun olanların sayısında yaşanan değişim (2011-2020)	32
Şekil A.1.2	OECD ülkelerinde 25 yaşın altındaki öğrenciler için lise mezuniyet oranlarında yaşanan değişim (%) (2013-2019)	33
Şekil A.1.3	OECD ülkelerinde program türüne göre ortaöğretimden mezun olanlar arasında kızların payı (%) (2019)	33
Şekil A.2.1	Ortaöğretim son sınıfta üniversite giriş sınavına başvuran ve sonrasında bir yükseköğretim programına yerleşen öğrencilerin oranında yaşanan değişim (%) (2012-2021)	35
Şekil A.2.2	Lise türüne göre lise son sınıf düzeyinde üniversite giriş sınavına başvuran adaylar arasında bir yükseköğretim programına yerleşenlerin oranı (%) (2020)	36
Şekil A.3.1	ÖSYS'ye başvuran ve yerleşen aday sayılarında yaşanan değişim (2012-2021)	37
Şekil A.3.2	Öğrenim düzeyine göre birinci dalga üniversitelerin kontenjan sayıları (2021)	39
Şekil A.3.3	Öğrenim düzeyine göre ikinci dalga üniversitelerin kontenjan sayıları (2021)	40
Şekil A.3.4	Öğrenim düzeyine göre üçüncü dalga üniversitelerin kontenjan sayıları (2021)	41
Tablo A.3.5	Öğrenim düzeyine göre üniversitelerin açıköğretim programları kontenjan sayıları (2021)	42
Tablo A.3.6	Kuruluş dalgalarına göre ilk yerleştirme sonucunda üniversitelerde boş kalan kontenjan sayıları ve yerleşme oranları (2021)	43
Şekil A.3.7	Yükseköğretimde önlisans programları kontenjanları ile yerleşen ve boş kalan kontenjan sayılarında yaşanan değişim (2012-2021)	44
Şekil A.3.8	Yükseköğretimde lisans programları kontenjanları ile yerleşen ve boş kalan kontenjan sayılarında yaşanan değişim (2012-2021)	45
Şekil A.3.9	OECD ülkelerinde öğrenim düzeyine göre yükseköğretime ilk kez girenlerin dağılımı (%) (2019)	45
Şekil B.1.1	Öğrenim düzeyine göre yeni kayıt yaptıran öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)	52
Şekil B.1.2	Öğretim türüne göre yeni kayıt yaptıran öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)	53
Şekil B.1.3	Öğrenim düzeyine göre yüz yüze programlara yeni kayıt yaptıran öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)	53
Şekil B.1.4	Öğrenim düzeyine göre ikinci öğretime yeni kayıt yaptıran öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)	54
Şekil B.1.5	Eğitim ve öğretim alanları sınıflamasına göre önlisans düzeyinde yeni kayıt yaptıran erkek öğrenci oranları (%) (2020)	55
Şekil B.1.6	Eğitim ve öğretim alanları sınıflamasına göre önlisans düzeyinde yeni kayıt yaptıran kadın öğrenci oranları (%) (2020)	55
Şekil B.1.7	Eğitim ve öğretim alanları sınıflamasına göre lisans düzeyinde yeni kayıt yaptıran erkek öğrenci oranları (%) (2020)	55
Şekil B.1.8	Eğitim ve öğretim alanları sınıflamasına göre lisans düzeyinde yeni kayıt yaptıran kadın öğrenci oranları (%) (2020)	56
Şekil B.2.1	Cinsiyete göre yükseköğretimde net okullaşma oranlarında (%) yaşanan değişim (2011-2020)	57

Şekil	B.2.2	OECD ülkelerinde cinsiyete göre 20-24 yaş grubundakilerin yükseköğretimde net okullaşma oranları (%) (2019)	58
Şekil	B.3.1	Öğrenim düzeyine göre toplam öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2010, 2015 ve 2020)	59
Şekil	B.3.2	Yükseköğretim kurum türü ve öğretim türüne göre toplam öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)	60
Tablo	B.3.3	Devlet yükseköğretim kurumlarında öğrenim düzeyi ve öğretim türüne göre öğrenci paylarında (%) yaşanan değişim (2010, 2015 ve 2020)	60
Tablo	B.3.4	OECD ülkelerinde cinsiyete göre yükseköğretim öğrenci sayıları ve nüfusta bin kişi başına düşen yükseköğretim öğrenci sayısı (2019)	61
Şekil	B.3.5	İllere göre devlet yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin dağılımı (2020)	63
Şekil	B.3.6	Birinci ve ikinci dalga devlet yükseköğretim kurumlarının öğrenci sayıları (2020)	64
Şekil	B.3.7	Üçüncü dalga devlet yükseköğretim kurumlarının öğrenci sayıları (2020)	65
Şekil	B.3.8	Vakıf yükseköğretim kurumlarındaki öğrenci sayıları (2020)	66
Şekil	B.3.9	İllere göre vakıf yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin oransal (%) dağılımı (2020)	67
Tablo	B.3.10	Yüz yüze en çok öğrencisi olan ilk 10 önlisans programına göre öğrenci sayıları (2020)	67
Tablo	B.3.11	Yüz yüze en çok öğrencisi olan ilk 10 lisans programına göre öğrenci sayıları (2020)	68
Tablo	B.3.12	En çok öğrencisi olan ilk 10 yüksek lisans programına göre öğrenci sayıları (2020)	68
Tablo	B.3.13	En çok öğrencisi olan ilk 10 doktora programına göre öğrenci sayıları (2020)	69
Şekil	B.4.1	Öğrenim düzeyine göre açıköğretim öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)	70
Şekil	B.4.2	Önlisans ve lisans öğrenci sayıları içinde açıköğretim öğrenci oranlarında (%) yaşanan değişim (2011-2020)	71
Tablo	B.4.3	Açıköğretim programı uygulayan üniversitelerde öğrenim düzeyine göre öğrenci sayıları (2020)	72
Tablo	B.4.4	Açıköğretim programı uygulayan üniversiteye göre ikinci üniversite kapsamında öğrenim gören öğrenci sayıları (2019 ve 2020)	72
Tablo	B.4.5	En çok öğrencisi olan ilk 10 açıköğretim önlisans programına göre öğrenci sayıları (2020)	73
Tablo	B.4.6	En çok öğrencisi olan ilk 10 açıköğretim lisans programına göre öğrenci sayıları (2020)	73
Tablo	B.4.7	Yükseköğretim kurum türü ve öğrenim düzeyine göre uzaktan öğretim öğrenci sayıları (2020)	74
Şekil	B.5.1	Yeni kayıt yaptıran ve mevcut önlisans ve lisans öğrencilerinin cinsiyet oranında yaşanan değişim (2011-2020)	75
Şekil	B.5.2	Yeni kayıt yaptıran ve mevcut lisansüstü öğrencilerinin cinsiyet oranında yaşanan değişim (2011-2020)	76
Şekil	B.5.3	OECD ülkelerinde yükseköğretime ilk kez girenlerin içerisinde kadınların payı (%) (2019)	76
Tablo	B.6.1	Yükseköğretim kurum türüne ve cinsiyete göre engelli öğrenci sayıları (2020)	77
Tablo	B.6.2	En çok engelli öğrencisi olan 3 üniversite (2020)	77
Şekil	B.7.1	Türkiye'de uluslararası öğrenci sayısında yaşanan değişim (2010-2019)	78

Tablo B.7.2	Yükseköğretim kurum türüne ve cinsiyete göre uluslararası öğrenci sayıları (2019)	79
Tablo B.7.3	Öğrenim düzeyine ve cinsiyete göre uluslararası öğrenci sayıları (2019)	79
Tablo B.7.4	OECD ülkelerinde uluslararası öğrenci sayıları (bin) ve öğrenim düzeyine göre yükseköğretim öğrenci sayısı içerisindeki uluslararası öğrenci sayısının payı (%) (2019)	80
Tablo B.7.5	İllere ve cinsiyete göre uluslararası öğrenci sayıları (2019)	81
Tablo B.7.6	En çok uluslararası öğrencisi olan ilk 10 üniversite (2019)	82
Tablo B.7.7	Geldikleri ülkelere göre Türkiye'deki uluslararası öğrencisi sayıları (2019)	82
Şekil C.1.1	Cinsiyete, 25+ ve 25-34 yaş gruplarına göre yükseköğretim mezunu oranlarında (%) yaşanan değişim (2016-2020)	88
Şekil C.1.2	Yaş gruplarına ve cinsiyete göre yükseköğretim mezun oranları (%) (2020)	89
Şekil C.1.3	Bölgelere ve cinsiyete göre 25+ ve 25-34 yaş gruplarında yükseköğretim mezunu oranları (%) (2020)	89
Tablo C.1.4	OECD ülkelerinde cinsiyete göre 25-34 yaş arası yükseköğretim mezunu oranlarında (%) yaşanan değişim (2010 ve 2020)	91
Şekil C.2.1	Öğrenim düzeyine göre yükseköğretim mezun sayılarında yaşanan değişim (2010, 2015 ve 2020)	92
Şekil C.2.2	Öğrenim düzeyine göre yükseköğretim mezunlarının cinsiyet oranlarında yaşanan değişim (2011-2020)	92
Şekil C.2.3	Bazı OECD ülkelerinde yükseköğretimden ilk kez mezun olanlar arasında kadınların oranları (2019)	93
Şekil C.2.4	Öğretim türüne göre yükseköğretim mezunu oranlarında (%) yaşanan değişim (2011-2020)	94
Şekil C.2.5	Öğrenim düzeyine göre açıköğretimden mezun olanların cinsiyet oranlarında yaşanan değişim (2011-2020)	94
Şekil C.2.6	Öğrenim düzeyine göre lisansüstü mezun sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)	95
Tablo C.2.7	En çok yüksek lisans ve doktora mezunu veren ilk on üniversite (2018, 2019 ve 2020)	95
Şekil C.3.1	Eğitim düzeyine göre 15 yaş üstü işsizlik ve istihdam oranlarında (%) yaşanan değişim (2016-2020)	97
Şekil C.3.3	Bölgelere ve cinsiyete göre 15 yaş üstü yükseköğretim mezunlarının işsizlik ve istihdam oranlarında (%) yaşanan değişim (2020)	98
Tablo C.3.4	Bazı OECD ülkelerinde yaş gruplarına göre yükseköğretim mezunlarının istihdam oranları (%) (2019)	99
Tablo C.3.5	Bazı OECD ülkelerinde öğrenim düzeyine göre 25-64 yaş arası yükseköğretim mezunlarının istihdam oranları (%) (2020)	101
Şekil D.1.1	Öğretim elemanı sayısında yaşanan değişim (2011-2020)	106
Şekil D.1.2	Yükseköğretim kurum türüne göre öğretim üyesi ve elemanı sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)	107
Şekil D.1.3	Yükseköğretim kurum türüne ve akademik unvana göre öğretim üyesi sayılarında yaşanan değişim (2010, 2015 ve 2020)	107
Şekil D.1.4	Yükseköğretim kurum türüne göre görev yapan öğretim üyesi ve öğretim elemanları içinde kadın öğretim üyesi ve öğretim elemanı oranında yaşanan değişim (%) (2011-2020)	108
Tablo D.1.5	En çok öğretim üyesinin görev yaptığı devlet ve vakıf yükseköğretim kurumlarında cinsiyete göre öğretim üyesi sayıları (2020)	109

Şekil	D.1.6	Birinci, ikinci ve üçüncü dalga devlet yükseköğretim kurumlarında kadın öğretim üyesi oranları (2020)	110
Şekil	D.1.7	Vakıf yükseköğretim kurumlarında kadın öğretim üyesi oranları (2020)	111
Şekil	D.1.8	OECD ülkelerinde yükseköğretimde kadın öğretim elemanı oranları (2019)	112
Şekil	D.1.9	OECD ülkelerinde yükseköğretimde en az 50 yaşında olan öğretim elemanı oranları (2019)	112
Şekil	D.2.1	Unvanlarına göre uluslararası öğretim elemanı sayısında yaşanan değişim (2011-2020)	113
Şekil	D.2.2	Unvanlarına göre uluslararası öğretim elemanı içinde kadın öğretim elemanı oranında yaşanan değişim (2011-2020)	114
Tablo	D.2.3	Türkiye’de 15 ve üzerinde uluslararası öğretim üyesi çalıştıran üniversiteler (2020)	114
Tablo	D.2.4	Türkiye’de görev yapan uluslararası öğretim elemanlarının ülkelere göre dağılımı (2020)	115
Şekil	D.3.1	YLSY kapsamında öğrenimini tamamlayıp görev talep eden ve mecburi hizmetine başlayanların öğrenim düzeyine göre sayıları (2011-2020)	116
Şekil	D.3.2	Öğrenim düzeyine göre YLSY kapsamında yurtdışında öğrenim gören bursiyer sayıları (2016-2021)	117
Şekil	E.1.1	Yıllara göre yükseköğretim kurum sayılarında yaşanan değişim (1991-2021)	122
Şekil	E.1.2	Türkiye’de devlet üniversitelerinin kurulma dalgalarına göre sayıları (2021)	123
Tablo	E.1.3	Yükseköğretim kurum türüne göre birim sayıları (2021)	123
Şekil	E.1.4	Dünyada yükseköğretim kurum sayısı 150 ve üzeri olan ülkelerde bir milyon kişi başına düşen üniversite sayısı (2020)	124
Şekil	E.2.1	Devlet ve vakıf yükseköğretim kurumları başına düşen ortalama öğrenci sayısında yaşanan değişim (2011-2020)	125
Şekil	E.2.2	Devlet ve vakıf yükseköğretim kurumları başına düşen öğretim üyesi sayısında yaşanan değişim (2011-2020)	126
Şekil	E.2.3	Kurulma dalgalarına göre devlet yükseköğretim kurumları başına düşen öğretim üyesi ve öğrenci sayıları (2020)	126
Şekil	E.3.1	OECD ülkelerinde yükseköğretimde öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayıları (2019)	127
Şekil	E.3.2	Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının birinci ve ikinci dalga devlet üniversitelerindeki dağılımı (2020)	129
Şekil	E.3.3	Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının üçüncü dalgada kurulan devlet üniversitelerindeki dağılımı (2020)	130
Şekil	E.3.4	Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının vakıf üniversitelerindeki dağılımı (2020)	131
Şekil	E.4.1	Cinsiyete göre KYK yurt kapasitelerinde yaşanan değişim (2011-2020)	132
Şekil	E.4.2	KYK yurt ve yurt başına düşen öğrenci sayısında yaşanan değişim (2015-2019)	133
Tablo	E.5.1	GreenMetric Dünya Üniversiteleri Sıralamasında ilk 10’a giren üniversiteler ile Türkiye üniversitelerinin sıralaması (2019 ve 2020)	135
Şekil	F.1.1	Gerçekleşen yükseköğretim bütçesinin GSYH’ye ve merkezi yönetim bütçesine oranında (%) yaşanan değişim (2012-2021)	140

Şekil F.1.2	Kamunun yükseköğretim harcamalarında yaşanan değişim (milyon ₺) (2011-2020)	141
Şekil F.1.3	Finans kaynağına göre yükseköğretime yapılan eğitim harcamalarının dağılımında yaşanan değişim (%) (2015-2019)	141
Şekil F.1.4	OECD ülkelerinde yükseköğretim harcamalarının GSYH içinde oranı (%) (2018)	142
Tablo F.1.5	OECD ülkelerinde toplam yükseköğretim harcamalarının içinde kamu, özel (hanehalkı ve diğer özel harcamalar) ve uluslararası harcamaların oranı (%) (2018)	143
Şekil F.2.1	Devlet yükseköğretim kurumlarında yüzyüze öğrenci sayısında ve öğrenci başına yapılan harcamada (₺) yaşanan değişim (2016-2020)	144
Şekil F.2.2	OECD ülkelerinde yükseköğretimde öğrenci başına yapılan harcama (\$) (2018)	145
Şekil F.2.3	Birinci ve ikinci dalga üniversitelere göre öğrenci başına yapılması öngörülen harcama (₺) (2021)	146
Şekil F.2.4	Üçüncü dalga üniversitelere göre öğrenci başına yapılması öngörülen harcama (₺) (2021)	147
Şekil F.3.1	Yükseköğretim bütçesinin ekonomik sınıflandırmaya göre dağılımında yaşanan değişim (%) (2012-2021)	148
Şekil F.3.2	Merkezi bütçe yatırımlarından yükseköğretim yatırımlarına ayrılan payda (%) yaşanan değişim (2012-2021)	149
Şekil F.3.3	OECD ülkelerinde yükseköğretim harcamaları içinde cari ve sermaye harcamalarının payı (%)	149
Şekil F.4.1	Bazı OECD ülkelerinde öğrenim düzeyine göre ulusal öğrencilerin kamu üniversitelerinde yıllık ödediği ortalama harç miktarları	150
Şekil F.4.2	KYK'dan öğrenim kredisi ve burs alan öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)	151
Tablo G.1.1	Scopus verilerine göre Türkiye adresli uluslararası yayın sayıları (2011-2020)	156
Tablo G.2.1	Yayın ve atıf sayıları ile etki ortalamasına göre Clarivate Analytics Web of Science atıf veri tabanlarında (SCI, SSCI,AHCI) indekslenmekte olan Türkiye adresli bilimsel dergiler (2020)	158
Tablo G.2.2	Scopus veri tabanına göre Türkiye adresli bilimsel dergilere ait veriler ve dünya sıralamaları (2020)	159
Tablo G.3.1	Time Higher Education dünya üniversiteleri sıralaması (2021)	160
Tablo G.3.2	ARWU dünya üniversiteleri sıralaması (2021)	161
Tablo G.3.3	URAP dünya üniversiteleri sıralaması (2020-2021)	162
Şekil G.4.1	Türkiye'de sektöre göre AR-GE personeli sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)	163
Şekil G.4.2	Öğrenim düzeyine ve cinsiyete göre AR-GE personeli sayıları (2019)	164
Tablo G.5.1	Toplam patent başvuru sayısına göre ülke sıralamaları (2017-2018-2019)	165
Tablo G.5.2	Menşesine göre PCT uluslararası patent başvuru sayıları (2018-2019)	166
Tablo G.5.3	PCT uluslararası patent başvuru sayısına göre seçilmiş kurumların dünya sıralaması (2019)	167

Kısaltmalar Listesi

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AHCI	Arts and Humanities Citation Index
AR-GE	Araştırma ve Geliştirme
ARWU	Dünya Üniversiteleri Akademik Sıralaması <i>Academic Ranking of World Universities</i>
bk.	Bakınız
CABİM	Cahit Arf Bilgi Merkezi
GSB	Gençlik ve Spor Bakanlığı
GSYH	Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
KTÜ	Karadeniz Teknik Üniversitesi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MYO	Meslek Yüksekokulu
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü <i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>
ÖSYM	Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
ÖSYS	Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Sistemi
YKS	Yükseköğretim Kurumları Sınavı
PCT	Patent İşbirliği Antlaşması <i>Patent Cooperation Treaty</i>
SCI	Science Citation Index
SJR	SCImago Journal Rankings
SSCI	Social Sciences Citation Index
THE	Times Higher Education
TOBB ETÜ	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TZE	Tam Zamanlı Eşdeğeri
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü <i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i>
URAP	Akademik Performansa Göre Üniversite Sıralaması <i>University Ranking by Academic Performance</i>
WIPO	Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü <i>World Intellectual Property Organization</i>
WOS	Web of Science
YLSY	Yurt Dışına Lisansüstü Öğrenim Görmek Üzere Gönderilecek Adayları Seçme ve Yerleştirme
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

GİRİŞ

Yükseköğretim, günümüzün ekonomik ve toplumsal gelişiminin temel itici gücü haline gelmiştir. Dünyada işgücü piyasasında meydana gelen derin değişiklikler, işgücü piyasasının giderek daha fazla bilgiye dayalı hale geldiğini ve daha iyi eğitilmiş bireylerin daha avantajlı olduğunu göstermektedir. Dahası yüksek eğitim düzeyi hem toplumun hem de bireylerin sosyo-ekonomik açıdan refahının artmasında da önemli rol oynamaktadır. Sonuç olarak, nüfusun büyük bir bölümünün hızla değişen işgücü piyasasına uyum sağlayabilecek kaliteli bir yükseköğretime erişiminin sağlanması, eğitim sistemleri dolayısıyla politika yapımcılar için önem arz etmektedir.

Yükseköğretimde gerçekleşen büyüme sonrasında yükseköğretim sisteminin değerlendirilmesi büyük önem taşıırken Covid-19 salgını sonrası yaşanan pandemi nedeniyle üniversitelerde uzaktan eğitime geçilmesi ve bunların etkileriyle birlikte yükseköğretimde yaşanan değişimlerin ele alınması daha da önemli hale gelmektedir. Covid-19 pandemisi döneminde yaşanan değişimlerin uzun ve kısa vadedeki etkileri hala belirsizliğini korurken (OECD, 2021), yaşanan bu değişimlerin yükseköğretim sistemine olan etkileri güncel verilerle ortaya konmalı ve uzun vadede karşımıza çıkması muhtemel sorunların olumsuz etkilerine yönelik politikalar geliştirilmelidir.

Yükseköğretime yönelik yapılan her yatırımın çıktısı, birçok parametrede ülkenin refahını artıracak önemli bir göstergedir. Eğitilmiş insan kaynağına sahiplik etmesi nedeniyle yükseköğretim kurumları ve bu kurumlara yönelik gerçekleştirilen yatırımların incelenmesi önem arz etmektedir. Kadın ve erkeklerin her yıl değişen çok farklı yükseköğrenim seçimleri, yükseköğretim programlarının arzını dolayısıyla da işgücü piyasasının sonuçlarını etkilemektedir. Bu seçimleri ve bunların sonuçlarını anlamak, yükseköğretim sistemini ve kaynaklarını daha verimli kullanmak için çok önemlidir.

Yükseköğretim politikalarının objektif bir şekilde değerlendirilmesi için, hem yükseköğretime ilişkin verileri hem de uluslararası karşılaştırmaları bağımsız bir şekilde izlediğimiz *Yükseköğretim Bakış* rapor serisinin beşincisi olarak hazırlanan *Yükseköğretime Bakış 2021: İzleme ve Değerlendirme Raporu*, başta karar alıcılar olmak üzere araştırmacılar, basın mensupları ve genel okuyucuların sistemin durumunu, eğilimlerini ve olası müdahale ve iyileştirme alanlarını görmelerine yardımcı olacaktır.

Amaç ve Kapsam

Yıllık olarak yayımlanan Yükseköğretime Bakış rapor serisinin temel amacı, Türkiye yükseköğretim sisteminin mevcut durumu ve eğilimlerini, uluslararası karşılaştırmalarla birlikte kapsamlı ve bütüncül bir şekilde veriye dayalı olarak incelemek ve değerlendirmektir. *Yükseköğretime Bakış 2021: İzleme ve Değerlendirme Raporu* yedi bölümden oluşmaktadır. Yükseköğretime geçiş; yükseköğretime erişim ve katılım; eğitimin çıktıları; öğretim elemanları; eğitim ortamları; yükseköğretimin finansmanı ile üniversitelerin akademik ve yenilikçilik performansı. Her bölümde çeşitli sorulara cevap olacak göstergelere yer verilmiştir. Her bir gösterge ise ilgili veriler esas alınarak şekil, tablo veya haritalarla desteklenmiştir.

Yöntem

Bu rapor, nicel araştırma yöntemlerinden olan betimsel araştırma özelliğine sahiptir. Mevcut veriler ile eklenen veriler, stratejik olarak Türkiye’de yükseköğretim politikalarının oluşturulması ve geliştirilmesi sürecine katkı sağlama potansiyeli yüksek olanlar arasından belirlenmiştir. Araştırma geçmişten günümüze meydana gelen eğilimleri de incelediğinden hem kesitsel hem de boylamsal araştırma niteliğindedir. Veri analizinde tablolama teknikleri ile birlikte şekil ve haritalar da kullanılmıştır. Kullanılan teknikler arasında başlıca oran istatistikleri, sıklık ve yüzde dağılımları, merkezi eğilim ölçüleri, kategoriler arası karşılaştırmalar için çapraz tablo analizi bulunmaktadır. Ayrıca, tüm tablo ve şekillerdeki yıllar, öğretim yılının başlangıcını ifade etmektedir. Örneğin, 2020-2021 öğretim yılına ait veriler, tablo ve şekillerde 2020 olarak gösterilmiştir. Mezuniyete ilişkin verilerde ise öğretim yılının son yılı referans olarak alınmıştır. Yani 2019-2020 öğretim yılı sonunda mezun olanlar 2020 olarak gösterilmiştir.

Yükseköğretime Bakış 2021’de göstergelerdeki veriler ağırlıklı olarak son on yılı/öğretim yılını kapsayacak şekilde oluşturulmuştur. Bazı göstergelerde ise beşer yıllık periyotlar halinde üç tarih ele alınarak devam edilmiştir (2010, 2015 ve 2020). Önceki raporda olduğu gibi bu raporda da, üniversiteler kuruluş yıllarına göre üç dalgaya ayrılarak ifade edilmiş ve bölünme sonucu yeni kurulan üniversitelerde bölündükleri üniversitenin kurulduğu dalgada yer almıştır. Bu kapsamda verilerin analizi iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada mevcut göstergelerde son durumun ortaya konması açısından veriler son on yılı kapsayacak şekilde ve/veya beşer yıllık periyotlar (2010, 2015 ve 2020) halinde güncellenmiştir. Daha sonra, güncellenen göstergelerle ilgili mevcut veriler derlenmiş veya ilgili kurum ve kuruluşların yayınlanmış raporlarından ve web sitelerinden toplanmıştır. Bu süreçte kurum ve kuruluşlar ile çok çeşitli kaynaklardan veriler derlenmiş ve analize hazır hale getirilmiştir. İkinci aşamada ise, bu göstergelerin değerlendirilmesine uygun olan verilerin sunum ve analiz teknikleri güncellenerek seçilmiştir. Verilerin derlenmesinde ve analizinde ortaya çıkabilecek maddi hataların önlenmesi için araştırma ekibi tarafından analizlerin ve verilerin kontrol edilmesi sağlanmıştır. Araştırma ekibi tarafından analiz/yorumlama aşamasında tutarsız gözükten veriler tespit edilip yeniden gözden geçirilmiş ve son olarak da metnin iç tutarlığını sağlamak için son okuma ve tashih sürecinde tablo/şekil/haritalar ile ana metin karşılaştırılmıştır.

Temel Veri Kaynakları

Yükseköğretime Bakış raporlarında kullanılan ve güncellenen veriler çok çeşitli kaynaklardan elde edilmiştir. Temel veri kaynağını; 1997-2012 yılları arası Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)'nin her yıl yayımladığı Yükseköğretim İstatistikleri Kitabı verileri ile Yükseköğretim Kurulu (YÖK)'nun web sitesindeki Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sisteminden derlenen veriler oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı (MEB, 2021) tarafından yıllık olarak yayımlanan Milli Eğitim İstatistikleri, Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB) Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK) Genel Müdürlüğünden elde edilen veriler, Hazine ve Maliye Bakanlığı web sitesinden elde edilen veriler, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) web sitesinden elde edilen resmi veriler ile *Yükseköğretime Bakış 2020* raporundaki diğer veriler güncellenerek birçok göstergede kullanılmıştır. Ayrıca Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nun veri tabanı kullanılarak işsizlik ve istihdam istatistikleri, eğitim harcamaları istatistikleri, yaş grupları ve bölgelere göre eğitim istatistiklerine erişilmiştir. Dolayısıyla tüm veriler çeşitli açık kaynaklardan derlenmiştir.

Uluslararası karşılaştırmalarda kullanılan başlıca veri kaynakları, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD, 2021)'nin her yıl düzenli olarak yayımladığı *Bir Bakışta Eğitim* ile Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO, 2021)'nin İstatistik Enstitüsü web sitesi olmuştur. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) patent başvuru istatistikleri; SCIMAGO ve ULAKBİM veritabanları/verileri ülkelerin ve üniversitelerin akademik ve yenilikçilik performansını ortaya koymak üzere yararlanılan başlıca veri kaynakları arasında yer almıştır. Ayrıca, Times Higher Education (THE) dünya üniversiteleri sıralamaları, Academic Ranking of World Universities (ARWU), ODTÜ Enformatik Enstitüsü (URAP) Laboratuvarı dünya ve Türkiye üniversiteleri sıralamaları verileri kullanılmıştır.

Kaynaklar

MEB. (2021). *Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2020–2021*. Milli Eğitim Bakanlığı.

OECD. (2021). *Education at a glance 2021: OECD indicators*. OECD Publishing.

<https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en>

UNESCO. (2021). *UNESCO Institute for Statistics*. <http://data.uis.unesco.org/>

YÖNETİCİ ÖZETİ

BÖLÜM A: Yükseköğretime Geçiş

2011 yılında ortaöğretimden toplamda 706 bin 512 kişi mezun olurken 2020 yılında bu sayı 1 milyon 156 bin 184 olmuştur. 2020 yılında genel ortaöğretimden 325 bin 76'sı erkek, 349 bin 838'i kız olmak üzere toplamda 674 bin 914, mesleki ve teknik ortaöğretimden ise 253 bin 700'ü erkek, 227 bin 570'i kız olmak üzere toplamda 481 bin 270 kişi mezun olmuştur.

OECD verilerine göre Türkiye'nin 2013 yılından 2019 yılına 25 yaşın altındakiler için lise mezuniyet oranını %16 puan artırmasına rağmen 25 yaş altı lise mezuniyet oranı %76 ile OECD ülkeleri ortalamasından (%80) hala düşüktür. Bu hızlı artışa ve ortaöğretimin zorunlu olmasına rağmen, 2019 yılında 25 yaşın altındaki her dört kişiden birinin liseden mezun olamamış olması, istenilen başarının hâlâ sağlanamadığını göstermektedir.

2012 yılında ÖSYS'ye başvuran aday sayısı 1 milyon 895 bin 478, yerleşen aday sayısı 865 bin 630 iken başvuran sayısı son on yılda sürekli artış eğilimi göstermiş ve 2021 yılında 2 milyon 607 bin 903'e yükselmiş, yerleşen aday sayısı ise çok az artış ve düşüşlerle 815 bin 375 olmuştur. 2021 yılında ÖSYS'ye başvuran aday sayısı, son on yıldaki en yüksek aday sayısı iken yerleşen aday sayısı ise son on yıldaki en düşük yerleşen aday sayısıdır. Buna ilaveten 2021 yılında lise son sınıfta üniversite giriş sınavına başvuran her dört öğrenciden biri bir yükseköğretim programına yerleşmiştir. Henüz akademik bilgilerinin diğerlerine göre daha taze olmasına rağmen liseden yeni mezun olan ve üniversite giriş sınavına başvuran her dört kişiden üçünün üniversite kazanamaması üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

2021 yılında bu seneye mahsus olarak 1. ek yerleştirmeden sonra baraj puanları 10'ar puan düşürülerek; önlisans programlarını tercih edecekler için 140'a, lisans programlarını tercih edecekler için ise 170'e çekilerek 2. ek yerleştirme imkânı verilmiştir. 2021 yılında ilk yerleştirmede 389 bin 228 önlisans kontenjanının 318 bin 166'sı dolmuş ve 71 bin 62'si boş kalmıştır. Ek yerleştirme sürecinde toplam 129 bin 899 önlisans kontenjanının 32 bin 222'si dolmuş ve 97 bin 677'si boş kalmıştır. İkinci ek yerleştirme sürecinde ise toplam 103 bin 160 önlisans kontenjanının 78 bin 755'i dolmuş ve 24 bin 405'i boş kalmıştır. Dolayısıyla ikinci ek yerleştirme sürecinde baraj puanının 140'a çekilmesi sonucunda ikinci ek yerleştirmedeki önlisans kontenjanlarının çoğu dolmuş ve sadece %6'sı boş kalmıştır.

2021 yılında ilk yerleştirmede 468 bin 888 lisans kontenjanının 370 bin 561'i dolmuş ve 98 bin 327'si boş kalmıştır. Birinci ek yerleştirme sürecinde toplam 134 bin 728 önlisans kontenjanının 8 bin 374'ü dolmuş ve 126 bin 354'ü boş kalmıştır. İkinci ek yerleştirme sürecinde ise toplam 127 bin 79 lisans kontenjanının 9 bin 383'ü dolmuş ve 117 bin 696'sı boş kalmıştır. Dolayısıyla ek yerleştirme süreçleri de dâhil olmak üzere her dört lisans kontenjanından sadece üçüne yerleştirme yapılabilmektedir.

BÖLÜM B: Yükseköğretime Erişim ve Katılım

2011 ile 2020 yılları arasında yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısı önlisans düzeyinde 366 bin 10'dan 793 bin 166'ya, lisans düzeyinde 434 bin 378'den 816 bin 747'ye, toplamda ise 800 bin 388'den 1 milyon 609 bin 913'e yükselmiştir.

2020 yılında devlet yükseköğretim kurumlarında yüz yüze yeni kayıt öğrenci sayısı 715 bin 236 iken açıköğretimde bu yeni kayıt sayısı 733 bin 11'dir. Dahası son 5 yıldır açıköğretimdeki toplam öğrenci sayısı, devlet yükseköğretim kurumlarındaki toplam öğrenci sayısından daha fazla olup bu fark her yıl artarak devam etmektedir.

2010 yılında yükseköğretimdeki toplam öğrenci sayısı 3 milyon 768 bin 212'den, 2020-2021 öğretim yılında 8 milyon 240 bin 997'ye yükselmiş ve önlisans düzeyinde 3 milyon 114 bin 623, lisans düzeyinde 4 milyon 676 bin 657, lisansüstü düzeyde ise 449 bin 719 öğrenci bulunmaktadır. Vakıf yükseköğretim kurumlarında 645 bin 79, açıköğretimde 4 milyon 359 bin 34, devlet yüz yüze eğitiminde ise 3 milyon 236 bin 884 öğrenci vardır. Son yıllarda yükseköğretimdeki öğrenci sayısındaki artışın başlıca nedeni, açıköğretimdeki öğrenci sayısındaki artıştır.

2020 yılında 4 milyon 356 bin 34 açıköğretim öğrencisinin 2 milyon 156 bin 871'i önlisans düzeyinde, 2 milyon 202 bin 163'ü ise lisans düzeyindedir. Yükseköğretimde açıköğretim öğrenci sayısı her geçen yıl artmakta olup 2020-2021 öğretim yılı itibarıyla devlet yükseköğretim kurumlarındaki her beş önlisans ve lisans düzeyindeki öğrencinin üçü (%60,4) açıköğretimde öğrenim görmektedir.

2019-2020 öğretim yılında ikinci üniversite kapsamında açıköğretim sistemi içerisinde öğrenim gören öğrencilerin toplam sayısı 1 milyon 380 bin 410 iken 2020-2021 öğretim yılında bu sayı 1 milyon 622 bin 174 olmuştur. Dolayısıyla 1,5 milyondan fazla öğrencinin sınavsız ikinci üniversite kapsamında öğrenim görmesi; bu kişilerce günümüzde bir üniversiteden mezun olmanın hem kişisel gelişim hem mesleki gelişim hem de mezuniyet sonrası iş piyasasında yer bulma veya bir adım öne çıkma noktasında yeterli bulunmamasıyla alakalıdır.

2020 yılı itibarıyla 53 bin 129'u devlet, bin 103'ü vakıf yükseköğretim kurumlarında olmak üzere toplamda 54 bin 232 engelli öğrenci yükseköğretime kayıtlıdır. Yükseköğretime kayıtlı her üç engelli öğrencinin biri kadındır. Yükseköğretimde engelli öğrencilerin 37 bin 899'u Anadolu Üniversitesi'ne, 6 bin 855'i Atatürk Üniversitesi'ne ve 3 bin 707'si İstanbul Üniversitesi'ne kayıtlıdır. Bu üç üniversitedeki engelli öğrenci sayısının fazla olmasının temel nedeni, engelli öğrencilerin yüz yüze programlarda ulaşım, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamamasından dolayı bu üniversitelerdeki açıköğretim programlarını tercih etmeleridir.

2019-2020 öğretim yılı itibarıyla Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencilerin 37 bin 236'sı Suriye, 21 bin 69'u Azerbaycan, 18 bin 16'sı Türkmenistan, 9 bin 752'si Irak, 8 bin 776'sı İran, 7 bin 517'si Afganistan, 6 bin 104'ü Somali, 4 bin 637'si Almanya, 4 bin 386'sı Yemen, 4 bin 109'u Mısır ve 63 bin 445'i ise diğer ülke uyrukludur. Uluslararası öğrencilerin sadece %6'sı Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerden gelmiştir.

BÖLÜM C: Eğitimin Çıktıları

2016 yılında 25+ yaş grubunda yükseköğretim mezunu oranı kadınlarda %13,9, erkeklerde %18,5, toplamda ise %16,2 iken 2020 yılında bu oranlar kadınlarda %16,8'e, erkeklerde %20,5'e ve toplamda %17,7'ye yükselmiştir. 25-34 yaş gurubunda yükseköğretim mezunu oranı 2016 yılında kadınlarda %28,5, erkeklerde %29,2 ve toplamda %18,7 iken 2017 yılında yükseköğretimden mezun kadın oranlarının artışıyla birlikte erkeklerin oranları yakalanmış ve %29,5 olmuştur. 2018, 2019 ve 2020 yıllarında 25-34 yaş gurubunda yükseköğretim mezunu kadınların oranı erkeklerin oranını geçmiş ve aradaki makas açılmaya başlamıştır. 2020 yılı verilerine göre 25-34 yaş gurubunda yükseköğretim mezunu kadınların oranı %35,5'e, erkeklerin oranı %33,2'ye, toplamda ise %34,3'e yükselmiştir. Dolayısıyla kadınların hem eğitimdeki fırsatlardan yararlanması neticesinde, hem de üniversite sayı ve kontenjanlarda yaşanan artışların birer neticesi olarak mezun oranlarının giderek arttığını ifade edebiliriz.

OECD ülkeleri arasında 25-34 yaş arası yükseköğretim mezun oranlarında 2010 yılından 2020 yılına Türkiye %18 puanlık bir artış yaşamıştır. 2020 yılı verilerine göre OECD ülkeleri ortalaması 25-34 yaş arası yükseköğretim mezunu kadınların oranı %52, erkeklerin ise %39 iken Türkiye'de bu oranlar kadınlar için %36, erkekler için ise %35 olup aradaki puan farkı %1'in çok az üzerindedir.

Yükseköğretimden önlisans düzeyinde 2010 yılında 161 bin 253, 2015 yılında 294 bin 29, 2020 yılında ise 474 bin 619 kişi mezun olmuştur. Lisans düzeyine bakıldığında ise 2010 yılında 252 bin 846, 2015 yılında 458 bin 564 ve 2020 yılında 569 bin 702 kişi mezun olmuştur. 2010 yılından 2020 yılına yükseköğretimde önlisans düzeyinde mezun sayımız %194, lisans mezun sayımız ise %125 artmıştır.

2011 yılında 27 bin 489 olan yüksek lisans mezun sayısı 2012 yılı harici 2019 yılına kadar sürekli artmış ve 86 bin 251 olmuş, 2020 yılında ise 60 bin 828'e gerilemiştir. Doktora düzeyinde mezun sayısı ise 2011 yılında 4 bin 617 iken 2109 yılında 8 bin 69'a kadar yükselmiş, 2020 yılında ise 7 bin 598'e düşmüştür. Yıllar itibarıyla genellikle artış eğiliminde olan doktora mezun sayısında 2020 yılında bir önceki yıla göre çok sert bir düşüş gerçekleşmiştir.

2016 yılında genel lise mezunlarının işsizlik oranı %13,4, lise ve dengi meslek okulu mezunlarının %11,6, yükseköğretim mezunlarının %12 iken, 2020 yılında bu oranlar genel lise mezunları için %15,6'ya, lise ve dengi meslek okulu mezunları için %14,4'e, yükseköğretim mezunları için ise %12,8'e yükselmiştir.

2016 yılında genel lise mezunlarının istihdam oranı %70,1, lise ve dengi meslek okulu mezunlarının %58,2 ve yükseköğretim mezunlarının %47,2 iken 2020 yılında bu oranlar genel lise mezunları için %65,4'e, lise ve dengi meslek okul mezunları için %52,7'ye ve yükseköğretim mezunları için %41,8'e düşmüştür. Covid-19 pandemisi nedeniyle 2019 ve 2020 yıllarında işsizlik oranlarında artış yaşanırken istihdam oranlarında da ciddi düşüşler yaşanmıştır. 2019 yılında yükseköğretim mezunlarının istihdam oranları OECD ülkeleri ortalaması, 25-34 yaş arası için %85, 35-44 yaş arası için %89, 45-54 yaş arası için ise %90'dır. Türkiye, 25-34 yaş arası %72, 35-44 yaş arası

%83 ve 45-54 yaş arası %77 ile yükseköğretim mezunlarının istihdam oranları bakımından OECD ülkeleri ortalamasından düşük olan ülkeler arasında yer almaktadır.

OECD ülkelerinde öğrenim düzeylerine göre 25-64 yaş arası yükseköğretim mezunlarının OECD ülkeleri ortalaması önlisans mezunu olanlar için %81, lisans mezunu olanlar için %83, yüksek lisans mezunu olanlar için %88, doktora mezunu olanlar için %93 ve toplamda %84'tür. Türkiye'de öğrenim düzeyine göre 25-64 yaş arası yükseköğretim mezunlarının istihdam oranlarına bakıldığı zaman önlisans mezunu olanlar için %65, lisans mezunu olanlar için %75, yüksek lisans mezunu olanlar için %84, doktora mezunu olanlar için %92 ve toplamda %74'tür. Bu verilere göre Türkiye önlisans, lisans ve lisansüstü düzeylerinin neredeyse tamamında hem OECD ülkeleri ortalamasının altında hem de OECD ülkeleri arasında Kolombiya ve Yunanistan ile sonuncu sıralarda yer almaktadır.

BÖLÜM D: Öğretim Elemanları

2011 yılından 2020 yılına araştırma görevlisi sayısı 37 bin 217'den 51 bin 548'e, öğretim görevlisi sayısı 28 bin 626'dan 38 bin 289'a, öğretim üyesi (doktor öğretim üyesi, doçent ve profesör) sayısı ise 49 bin 955'ten 89 bin 848'e yükselmiştir. 2011 yılındaki toplam öğretim elemanı sayısı ise 115 bin 798 iken 2020 yılında %55 artış göstererek 179 bin 685'e yükselmiştir.

Devlet yükseköğretim kurumlarında 2011 ile 2020 yılları arasında kadın öğretim üyesi oranı %6 puan, kadın öğretim elemanı oranı %3 puan artarken, vakıf yükseköğretim kurumlarında ise kadın öğretim üyesi oranı %8 puan, öğretim elemanı oranı da %3 puan artmıştır. Devlet yükseköğretim kurumlarındaki kadın öğretim üyesi oranı (%39), vakıf yükseköğretim kurumlarındaki kadın öğretim üyesi oranından (%45) düşüktür.

2019 yılı verilerine göre Türkiye'nin yükseköğretim sisteminde kadın öğretim elemanı oranı (%44,8), OECD ülkeleri ortalamasının (%44,2) biraz üzerindedir. Buna ilaveten 2019 yılı verilerine göre Türkiye'de 30 yaş ve altında kadın öğretim elemanı oranı %54'tür.

YLSY kapsamında 2011 yılında 11 kişi, 2017 yılında 217 kişi, 2020 yılında ise 106 kişi doktorasını tamamlayıp mecburi hizmetine başlamıştır. YLSY kapsamında yüksek lisans düzeyinde öğrenimini tamamlayıp mecburi hizmetine başlayanların sayısı 2011 yılında 82 iken 2020 yılında 141 olarak gerçekleşmiştir. 2021 Temmuz verilerine göre YLSY kapsamında yurtdışında öğrenim gören yüksek lisans bursiyer sayısı bin 110 iken doktora düzeyinde bursiyer sayısı ise bin 764'tür.

BÖLÜM E: Eğitim Ortamları

1991 yılında 28 olan devlet yükseköğretim kurum sayısı 1992 yılında 51'e yükselmiş, 1993 ve 1994 yıllarında birer üniversite kurulmuş ve 1995 yılında yükseköğretim kurum sayısı 53 olmuştur. 2005 yılına kadar aynı kalan yükseköğretim kurum sayısı, 2006 yılında ve sonrasında kurulan üniversitelerle artış göstererek 2021 yılında 207'ye ulaşmıştır.

2011 yılında yükseköğretim kurumu başına düşen ortalama öğrenci sayısı devlet yükseköğretim kurumlarında 20 bin 563 iken 2020 yılında 25 bin 487 olmuş, vakıf ve vakıf MYO'larda ise 2011 yılında 2 bin 494 iken 2020 yılında 8 bin 378 olarak gerçekleşmiştir.

2019 yılında OECD ülkelerinde yükseköğretimde öğretim elemanı başına düşen ortalama öğrenci sayısı 15 iken Türkiye’de bu oran 23’tür. Bu durum, Türkiye’deki öğretim elemanı açığını da ortaya koymaktadır.

2020-2021 öğretim yılı verilerine göre birinci dalgada kurulan üniversitelerde öğretim üyesi başına düşen ortalama öğrenci sayısı 39, ikinci dalgada ortalama öğrenci sayısı 50 ve üçüncü dalgada ortalama öğrenci sayısı 48’dir. Birinci, ikinci ve üçüncü dalgada kurulan üniversitelerde öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayılarına bakıldığında önemli ölçüde farklılaşmanın olduğu görülmektedir.

2011 yılında KYK’nın erkek yurt kapasitesi 107 bin 18, kadın yurt kapasitesi 159 bin 656 olmak üzere toplamda yurt kapasitesi 266 bin 674 iken 2020-2021 öğretim yılı sonunda erkek yurt kapasitesi 264 bin 488’e, kadın yurt kapasitesi 431 bin 346’e, toplamda yurt kapasitesi ise 695 bin 834’e yükselmiştir.

BÖLÜM F: Yükseköğretimin Finansmanı

2012 yılında gerçekleşen yükseköğretim bütçesinin merkezi yönetim bütçesine oranı %4,03 iken yıllar itibarıyla yükselerek 2015 yılında en yüksek oran olan %4,24’e ulaşmış ve sonrasında 2020 yılına kadar düşüş yaşanmış ve %3,25’e gerilemiştir. 2021 yılında ise gerçekleşmesi öngörülen yükseköğretim bütçesinin merkezi yönetim bütçesine oranı %3,37 olarak hesaplanmıştır. Yükseköğretim bütçesinin GSYH oranı 2012 yılında %0,92 ve 2016 yılında %0,93 iken sonraki yıllarda düşerek 2020 yılında %0,77 olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılında ise yükseköğretime ayrılan bütçesinin GSYH’ye oranı biraz yükselmiş ve %0,80 olmuştur.

2011 yılında 13,15 milyar TL olan nominal yükseköğretim harcamaları 2020 yılında 39,03 milyar TL’ye yükselmiştir. 2020 yılı sabit fiyatlarıyla 2011 yılında 36,5 milyar TL olan yükseköğretime yapılan kamusal harcamalar, 2018’de 48,76 milyar TL ile en yüksek seviyeye ulaşmış ardından 2019 yılında 45,39 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

OECD verilerine göre yükseköğretimde öğrenci başına yapılan harcamaların OECD ülkeleri ortalaması 17 bin \$ iken Türkiye 10 bin \$ harcamaktadır. Yükseköğretimde devlet yükseköğretim kurumlarında öğrenci başına yapılan harcamaların yıllar itibarıyla düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir.

2011 yılında 592 bin 582 öğrenci öğrenim kredisi alırken 2020 yılında öğrenim kredisi alan öğrenci sayısı 1 milyon 144 bin 70 olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında burs alan öğrenci sayısı ise 320 bin 912 iken 2020 yılında 414 bin 18’e yükselmiştir. Yıllar itibarıyla öğrenim kredisi alan öğrenci sayısı 2011 yılından 2020 yılına yaklaşık iki katına çıkarken burs alan öğrenci sayısında ise %29 oranda artmıştır.

BÖLÜM G: Üniversitelerin Akademik ve Yenilikçilik Performansı

Scopus ve Web of Science verilerine göre Türkiye adresli uluslararası yayın sayıları 2017 yılı hariç 2011 ile 2020 yılları arasında artmıştır. 2020 yılında Türkiye’nin toplam 59 bin 27 yayını bulunmakta olup bu yayınlarda uluslararası işbirliği payı %28,25 iken dünya içerisindeki payı ise %1,59’dur. Türkiye 2020 yılında 18.liği korurken uluslararası toplam yayın sayısını artırmıştır.

2020 yılında SCIMAGO'da Türkiye adresli bilimsel dergilerin SJR puanları oldukça düşüktür. 2019 yılında en iyi sıralamadaki Türkiye adresli bilimsel dergi 3881. sırada iken 2020 yılında 5901. sıraya gerilemiştir. Dolayısıyla ilk 5 binin içerisinde yer alan Türkiye adresli bilimsel dergi bulunmamaktadır.

THE 2021 Sıralamasına göre, ilk 10 üniversiteye bakıldığında 2 İngiliz ve 8 Amerikan üniversitesi yer almaktadır. Sıralamada ilk 400 arasında Türkiye'den üniversite bulunmamaktadır. 401-500 arasında Çankaya ve Koç, 501-600 arasında Hacettepe ve Sabancı, 601-800 arasında Bilkent, Boğaziçi ve Özyeğin, 801-1000 arasında ise İstanbul ve Karabük üniversiteleri ile İTÜ ve ODTÜ bulunmaktadır. *ARWU 2021 Sıralamasında*, üniversiteler THE 2021 sıralamasına benzer bir şekilde sıralanmaktadır. Türkiye'den İstanbul Üniversitesi sıralamada 401-500, Dokuz Eylül ve Hacettepe 701-800 arasında, Ankara 801-900 arasında, 901-1000 arasında ise Ege ve Gazi üniversiteleri ile İTÜ ve ODTÜ ile toplamda 8 üniversite bulunmaktadır. *URAP Dünya Üniversiteleri Sıralaması* incelendiğinde Türkiye'den Hacettepe Üniversitesi'nin 500'üncü sırada olduğu görülmektedir.

2015-2019 yılları arasında Türkiye AR-GE personeli sayısını %50 artırmış ve 2019 yılı itibarıyla 182 bin 847 AR-GE personeli sayısına ulaşmıştır. AR-GE personelinin %32'sini (58.224) kadınlar oluşturmaktadır. Türkiye'deki toplam AR-GE personelinin %22'si yüksek lisans ve %20'si doktora mezunu iken büyük bir çoğunluğu oluşturan lisans düzeyinden mezun olanların oranı ise %44,5'tir.

Sonuç ve Öneriler

- 2021 yılı yükseköğretim ilk ve ek yerleştirmeler sonucunda önlisans programlarının %6'sı ve lisans programlarının %25'i boş kalmıştır. Geçmiş yıllarda olduğu gibi önlisans ve lisans programları kontenjanların dolmadığı hatta lisans düzeyinde kontenjanların şimdiki kadarki en yüksek oranda boş kaldığı görülmektedir. Kontenjanlarının yarısını dahi dolduramayan üniversiteler bulunurken, 44 üniversite kontenjanlarının %70'ini dahi dolduramıştır. Dahası çoğu lisans kontenjanı olan bini aşkın programı hiçbir aday tercih etmemiş, çoğu programı ise beş veya onun altında aday tercih etmiştir. Bazı üniversitelerin öğretim elemanı sayısı öğrenci sayısından, hatta az sayıda bölümü olan fakültelerin bile öğretim elemanı sayıları öğrenci sayısından fazladır. Boş kalan veya az tercih edilen yükseköğretim kontenjanları ayrıntılı bir şekilde tespit edilmeli, nedenleri araştırılmalı ve kaynakların daha verimli kullanılması noktasında kararlar alınmalıdır.
- Yükseköğretimde mevcut veya yeni açılacak hem programlara hem de programların kontenjan sayılarına ilişkin kararlar, arz-talep dengesi, işgücü piyasasının ihtiyaçları, istihdam olanakları, ülkenin kalkınma hedefleri ve toplumsal ihtiyaçlar gözetilerek ileride ihtiyaç duyulması muhtemel alanlar da dikkate alınarak verilmelidir.
- OECD ülkelerinin yaklaşık üçte birinde, çoğu öğrenci lise eğitiminden mezun olduktan sonraki ilk iki yıl içinde yükseköğretime girme eğilimindedir. Ancak, İsrail, İsveç ve Türkiye gibi ülkelerde, ilk kez yükseköğretime başlayanların ortalama yaşı, lise öğrencilerinin ortalama mezuniyet yaşından en az beş yıl daha yüksektir. Lise son sınıf düzeyinde üniversite giriş sınavına başvuran ve bir yükseköğretim programına yerleşen öğrenci oranı her geçen yıl düşmekte olup bu yıl son on yılın en düşük seviyesine ulaşmış olup her dört kişiden üçü üniversiteye yerleşmemiştir. Ayrıca Türkiye'nin en başarılı öğrencilerinin öğrenim gördüğü sosyal bilimler liseleri ile fen liselerinin son sınıf düzeyinde üniversite giriş sınavına

başvuranlar içerisinde yükseköğretimde bir lisans programına yerleşenlerin oranının 2020 yılında sırasıyla %52,3 ve %43,1 olması kaygı vericidir. 2017 ve 2019 yıllarına ilişkin veriler incelendiğinde ise sürekli bu oranların düştüğü görülmekte olup 2021 yılında bu okul türlerinden yeni mezun olanların yükseköğretim programlarına yerleşmeye ilişkin başarı oranının daha da düşmüş olması muhtemeldir. Bu düşüşün nedenleri ayrıntılı olarak incelenmeli ve gerekli tedbirler alınarak eğitim politikaları geliştirilmelidir.

- OECD ülkelerinin nüfusta bin kişi başına düşen yükseköğretim öğrenci sayısı bakımından Türkiye ilk sırada yer alırken 20-24 yaş grubunda hem erkek hem de kadınlarda okullaşma oranları bakımından ise OECD ülkeleri ortalamalarının oldukça üzerindedir. Yükseköğretim öğrenci sayısındaki artışın sebebi açıköğretim öğrenci sayısındaki artıştan kaynaklanmaktadır. Son yıllarda devlet yükseköğretim kurumlarında yüz yüze öğrenci sayılarında bir düşüş ve durağanlaşma varken, devlet açıköğretim programlarında toplam öğrenci sayısı hızla artmaya devam etmektedir. Yükseköğretim sisteminin daha nitelikli büyümesi ve artan yükseköğretim talebine cevap üretebilmesi için, tercih edilebilir yüz yüze öğretim programlarındaki kontenjanların artırılması ve verimli kullanılması için daha etkin politikalar geliştirilmelidir.
- Yükseköğretim sisteminde açıköğretim öğrenci sayısı her geçen yıl artmakta olup 2020-2021 öğretim yılı itibarıyla devlet yükseköğretim kurumlarındaki her beş önlisans ve lisans düzeyindeki öğrencinin üçü (%60,4) açıköğretimde öğrenim görmektedir. Açıköğretim programları uygulayan üniversite sayısının bu yıl dörde çıkmıştır. 2020 yılında ise devlet yükseköğretim kurumlarında yüz yüze yeni kayıt öğrenci sayısı 715 bin 236 iken açıköğretimde bu yeni kayıt sayısı 733 bin 11 olarak gerçekleşmiştir. Buna ilaveten toplam yükseköğretim öğrenci sayısı içerisinde sınavsız ikinci üniversiteye kayıtlı olanlardan dolayı çok sayıda mükerrer öğrenci bulunmaktadır. Türkiye yükseköğretim sisteminin daha nitelikli büyümesi için açıköğretimin payının azaltılması yönünde politikalara ihtiyaç vardır.
- Önlisans düzeyindeki programlara giden öğrencilerin çoğunluğu açıköğretimde olup açıköğretim önlisans programlarına her yıl yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısı da artmaktadır. Önlisans düzeyinde öğrenim görmeyi tercih eden öğrenciler, her geçen yıl yüz yüze programlardan daha çok açıköğretim programlarını tercih etmektedir. Dolayısıyla açıköğretimin mevcut sistem içerisindeki misyonu yeniden gözden geçirilmeli ve toplumsal saygınlığı yüksek verimli bir sistem haline getirilmelidir.
- Türkiye 2010 yılından 2020 yılına, 25-34 yaş arası yükseköğretim mezunu oranını %18 puan artırarak OECD ülkeleri arasında en yüksek artışı sağlamıştır. Buna karşın Türkiye'nin 25-34 yaş arası yükseköğretim mezunu oranı (%35) hala OECD ülkeleri ortalamasından (%45) düşüktür. Bu veriler doğrultusunda, yükseköğretim sisteminden yıllık mezun sayılarının artırılmasına yönelik uygun politikalar geliştirilmesine hala ihtiyaç duyulmaktadır.
- Yükseköğretim sisteminden açıköğretim kapsamında mezun olanların oranı 2019 yılında %26,2 iken 2020 yılında %11,4 puan artarak %37,6'ya yükselmiştir. Önceki yıllarda da ifade ettiğimiz üzere açıköğretimin yükseköğretimdeki artan payı ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Bu konunun gündeme alınması ve alana ilişkin politikaların oluşturulması sağlanmalıdır.

- Türkiye, 25-64 yaş arası yükseköğretim önlisans, lisans ve lisansüstü mezunlarının istihdam oranları bakımından neredeyse hem OECD ülkeleri ortalamalarının altında hem de OECD ülkeleri arasında son sıralarda yer almaktadır. Türkiye, yükseköğretim mezunlarının istihdam oranlarının artırılmasına yönelik mevcut politikalarını gözden geçirerek işsizlik oranlarını düşürücü politikalar geliştirmelidir.
- YLSY kapsamında yurtdışında doktora düzeyinde öğrenim gören bursiyer sayısı yıllar itibarıyla artma eğilimi göstermiş olmasına rağmen yükseköğretim sistemi içerisinde oldukça yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, YÖK doktora burslarının kapasitesi ve verimliliği gözden geçirilmeli ve bursların artırılmasına yönelik politikalar gerekmektedir.
- Türkiye OECD ülkeleri arasında yükseköğretimde en genç öğretim gücüne sahip ülkelerin başında gelmekte olup 50 yaş altında öğretim elemanı oranı %80'dir. Türkiye'nin öğretim gücünün genç olması, yükseköğretimde eğitim ve araştırma kalitesinin artması için bir avantajdır. Bu bağlamda teşvik mekanizmalarının genç öğretim kadrosuna göre yeniden gözden geçirilmesi; hem yükseköğretimde öğretim kadrolarını cazip hale getirecek hem de yükseköğretimde eğitim ve araştırma kalitesinin artmasına neden olacaktır.
- Kadın öğretim üyesi oranı bakımından üniversiteler arasında büyük farklılaşmalar söz konusudur. Kadın öğretim üyesi oranı düşük olan üniversitelerde, kadın öğretim üyelerinin çalışmasını cazip hale getirecek çeşitli teşvik mekanizmaları oluşturulmalıdır.
- Türkiye'de uluslararası öğretim üyesi oranı uluslararası örneklere göre oldukça düşüktür. Uluslararası öğretim üyesi oranlarının artırılması için çalışmalar yapılmalıdır. Buna ilaveten uluslararası öğretim elemanı çeşitliliğini artırmak için stratejiler oluşturulmalıdır.
- Devlet ve vakıf yükseköğretim kurumları arasında karşılaştırmalar yapıldığında, öğretim üyesi ve öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayıları bakımından aşırı farklılaşmalar bulunmaktadır. Bunun temel nedeni, bazı üniversitelerin öğretim elemanı ihtiyacının olmasıdır. Dolayısıyla öğretim elemanı ihtiyacı olan yükseköğretim kurumlarının personel ihtiyacı karşılanmalıdır.
- Yükseköğretimdeki personel ihtiyacı göz önünde bulundurulduğunda öğretim görevlisi kadrolarının cazip hale getirilmesi gerekmektedir. Hali hazırda uygulanan politikalar yeniden gözden geçirilmeli, 50/d kapsamında çalışan araştırma görevlilerinin doktora eğitimlerini tamamladıktan sonra kadroya geçiş imkânları sağlanmalı ve bu konudaki problem alanları da çözülmeye çalışılmalıdır.
- KYK yurt sayılarının artmasına rağmen yurt başına düşen öğrenci sayıları yıllara göre sabit kalmıştır. Bu nedenle yurt başına düşen öğrenci sayılarının azaltılması için yeni yurtlara ihtiyaç duyulmaktadır. 2019 yılı verisine göre ikamet ettiği ilden başka bir ile üniversite okumaya giden 18-24 yaş arası 411 bin 818 yükseköğretim öğrencisi bulunmaktadır. Bu öğrencilerin sayısı her yıl artmakta olup öğrencilerin okulunun uzaması, illere göre il dışından okumak için gelen öğrencilerin sayıları ve artış eğilimleri gibi parametreler dikkate alınarak yeni yurtlar yapılmalı, ayrıca yeni yapılan yurtların arz-talep dengesi gözetilerek konum ve büyüklüğü belirlenmelidir.

- Öğrenci başına yapılan harcamalarda Türkiye 10 bin \$ harcama ile OECD ülkeleri ortalamasının (17 bin \$) oldukça gerisinde kalarak son sıralarda yer almaktadır. Öğrenci başına yapılan harcamalar gözden geçirilerek OECD ülkeleri ortalamasına yükseltilmeli ve buna yönelik politikalar üretilmelidir.
- Türkiye'nin AR-GE personeli sayısı artmasına rağmen nüfusuna oranla yeterli sayıda değildir. Dahası Türkiye'deki her beş AR-GE personelinin sadece biri doktoralıdır. Türkiye'nin AR-GE kapasitesini geliştirmesi için doktoralı araştırmacı ve akademisyen sayısını artırmaya yönelik desteklerini geliştirmesi gerekmektedir.
- Türkiye'nin yayın sayıları sürekli artış eğilimindedir. Buna rağmen, Türkiye adresli bilimsel dergilerin dünya sıralamasında ilk 5 bin içerisinde yer almaması, nitelikli yayın üretme noktasında yeterli olmadığını göstermektedir. Dahası üniversitelere ilişkin dünya sıralamaları yapan kuruluşların sıralamaları incelendiğinde, ilk 500 arasında Türkiye'den bazen bir veya iki üniversite yer aldığı bazen de hiçbir üniversitenin yer almadığı görülmektedir. Türkiye'nin yayın sayısını artırmak ve daha nitelikli uluslararası yayınlar çıkarmasını sağlamak için teşvik mekanizmaları yeniden gözden geçirilmelidir.
- Türkiye'deki üniversiteler, 2020 yılında bir önceki yıla göre PCT başvurularını artırırken Türkiye'nin toplamda PCT başvuru sayısı azalmıştır. Türkiye menşeli patent ve PCT başvuru sayılarını artırmak için hem yükseköğretime hem de AR-GE faaliyetleri yürüten kurumlara uygulanan teşvik mekanizmalarının yeniden kurgulanması gerekmektedir.

BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİME GEÇİŞ

GÖSTERGE A1	Ortaöğretimden mezun öğrenci sayısı kaçtır?
GÖSTERGE A2	Yükseköğretime geçiş oranları nasıldır?
GÖSTERGE A3	Yükseköğretim kontenjan sayıları kaçtır?
BÖLÜM A	Sonuç ve Öneriler

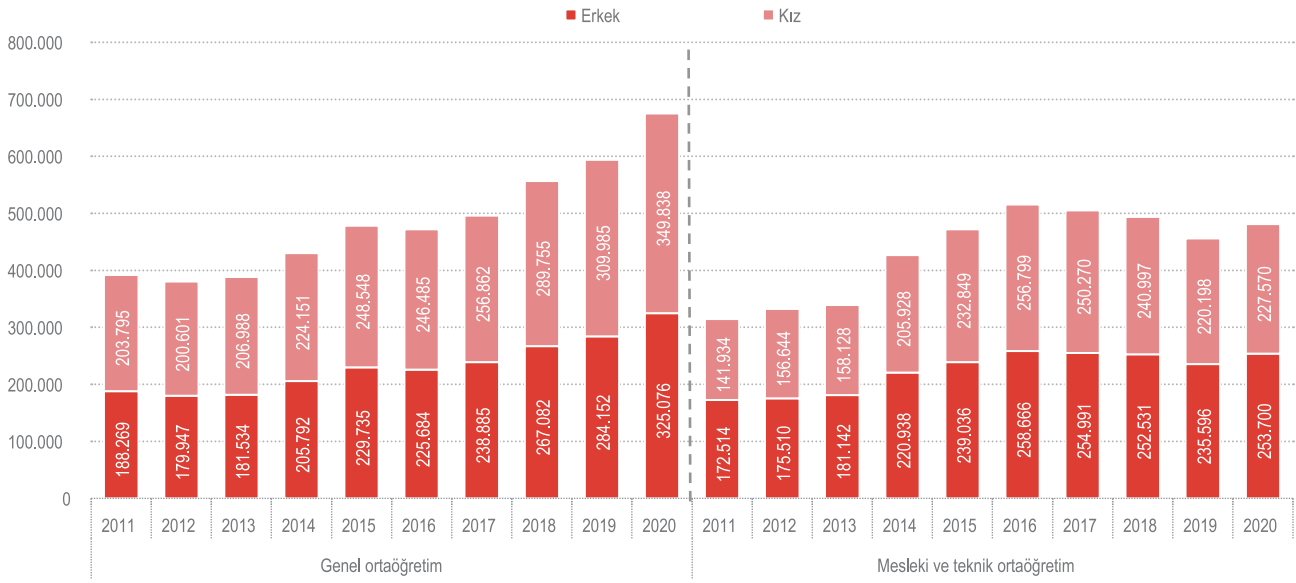
Öğrencilerin temel becerilerini ve bilgilerini akademik veya mesleki yollarla geliştiren ve birçok ülkede zorunlu olmayan lise eğitimi, öğrencilerin daha ileri eğitim seviyelerine erişmesine, işgücü piyasasına girmelerini sağlamayı amaçlamaktadır (OECD, 2021). Lise düzeyindeki öğrenciler, program yönelimleri ve çalışma alanları ile ilgili kararlarla karşı karşıyadır. Buna ilaveten ortaöğretimden yükseköğretime geçiş, başta eğitim sistemleri için yönetilmesi gereken büyük bir mesele iken ortaöğretim mezunları için de çok kritik bir dönüm noktasıdır (Gür vd., 2017). Kadın ve erkeklerin her yıl değişen çok farklı yükseköğrenim seçimleri, yükseköğretim programlarının arzını dolayısıyla da işgücü piyasasının sonuçlarını etkilemektedir. Bu seçimleri ve bunların sonuçlarını anlamak, yükseköğretim sistemini ve kaynaklarını daha verimli kullanmak için çok önemlidir.

Bu bölümde, cinsiyete göre Türkiye’de ortaöğretimdeki mezun sayıları yıllar itibarıyla incelenecek ve OECD ülkeleri ile karşılaştırılacaktır. Ardından, Türkiye’de ortaöğretimden yükseköğretime geçiş oranları ele alınacak ve sonrasında yükseköğretim kontenjanları ayrıntılı olarak incelenecektir.

Bu gösterge altında, yükseköğretimin öğrenci kaynağını oluşturan ortaöğretimden mezun sayıları cinsiyet ve okul türüne göre incelenmiş ve Ekonomik Kalkınma ve

İşbirliği Örgütü (OECD) ülkelerinde mezuniyet oranları ile ortaöğretimde program türüne göre mezun olanlar arasında kızların payı karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Şekil A.1.1 Cinsiyete ve okul türüne göre ortaöğretimden mezun olanların sayısında yaşanan değişim (2011-2020)

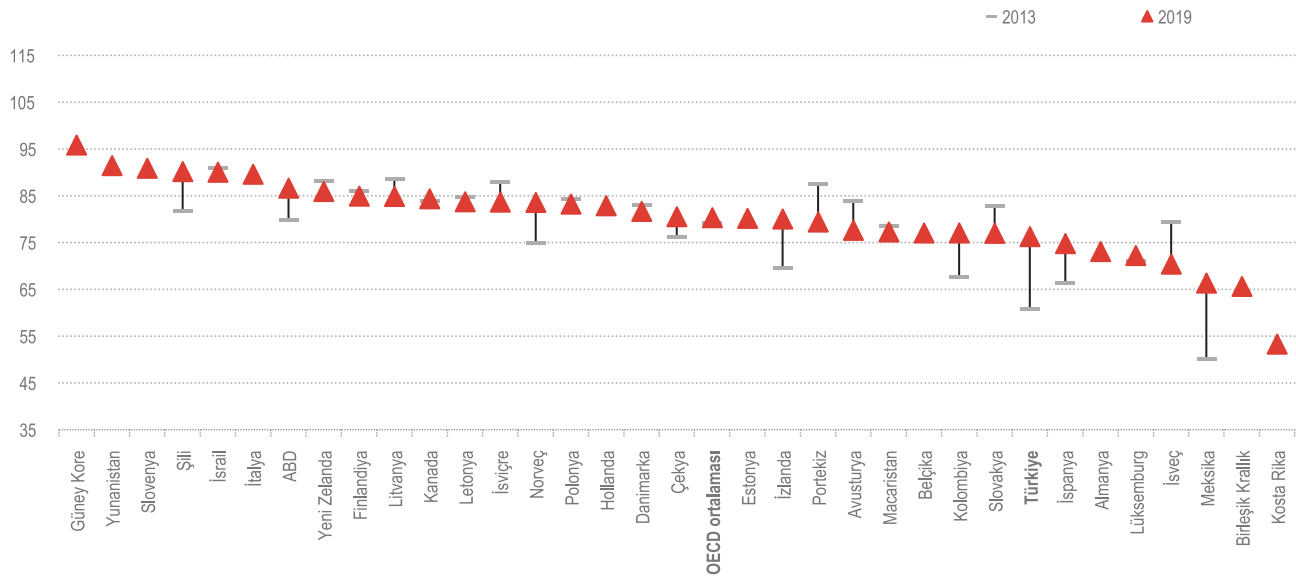
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Açıköğretim öğrenci sayıları dâhildir. Din Öğretimi Genel Müdürlüğüne bağlı imam hatip liselerine ilişkin mezun sayıları, MEB istatistiklerinde mesleki ve teknik ortaöğretim mezun sayıları içinde gösterildiğinden burada da aynı şekilde gösterilmiştir.

Şekil A.1.1'de 2011 ile 2020 yılları arasında cinsiyete ve okul türüne göre ortaöğretimden mezun olanların sayısında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre 2011 yılında genel ortaöğretimden 188 bin 269'u erkek, 203 bin 795'i kız olmak üzere toplamda 392 bin 64, mesleki ve teknik ortaöğretimden ise 172 bin 514'ü erkek, 141 bin 934'ü kız olmak üzere toplamda 314 bin 448 kişi mezun olmuştur. 2020 yılına gelindiğinde genel ortaöğretimden 325 bin 76'sı erkek, 349 bin 838'i kız olmak üzere toplamda 674 bin 914, mesleki ve teknik ortaöğretimden ise 253 bin 700'ü erkek, 227 bin 570'i kız olmak üzere toplamda 481 bin 270 kişi mezun olmuştur. Dolayısıyla 2011 yılında ortaöğretimden toplamda 706 bin 512 kişi mezun olurken 2020 yılında bu sayı 1 milyon 156 bin 184 olmuştur.

Şekil A.1.2'de 2013 ve 2019 yıllarında OECD ülkelerinde 25 yaşın altındaki öğrenciler için lise mezuniyet oranlarında yaşanan değişim gösterilmiştir. 2019 yılında OECD ülkelerinde 25 yaşın altındakiler için lise mezuniyet oranı en yüksek olan ülkeler Güney Kore (%96), Yunanistan (%91), Slovenya (%91), Şili (%90), İsrail (%90) ve İtalya (%90)'dır. 2019 yılında 25 yaşın altındakiler için lise mezuniyet oranı OECD ülkeleri ortalaması %80 olup Türkiye'de bu oran %76'dır. 2013 yılından 2019 yılına 25 yaşın altındakiler için lise mezuniyet oranını en çok artıran ülkeler ise Meksika (%16 puan), Türkiye (%16 puan), İzlanda (%10 puan) ve Norveç (%9 puan)'tır. Türkiye'de 2012-2013 öğretim yılından itibaren 4+4+4 kademeli zorunlu yeni eğitim sisteminde ortaöğretim zorunlu eğitim kapsamına alınmış ve lise mezuniyet

Şekil A.1.2 OECD ülkelerinde 25 yaşın altındaki öğrenciler için lise mezuniyet oranlarında yaşanan değişim (%) (2013 ve 2019)

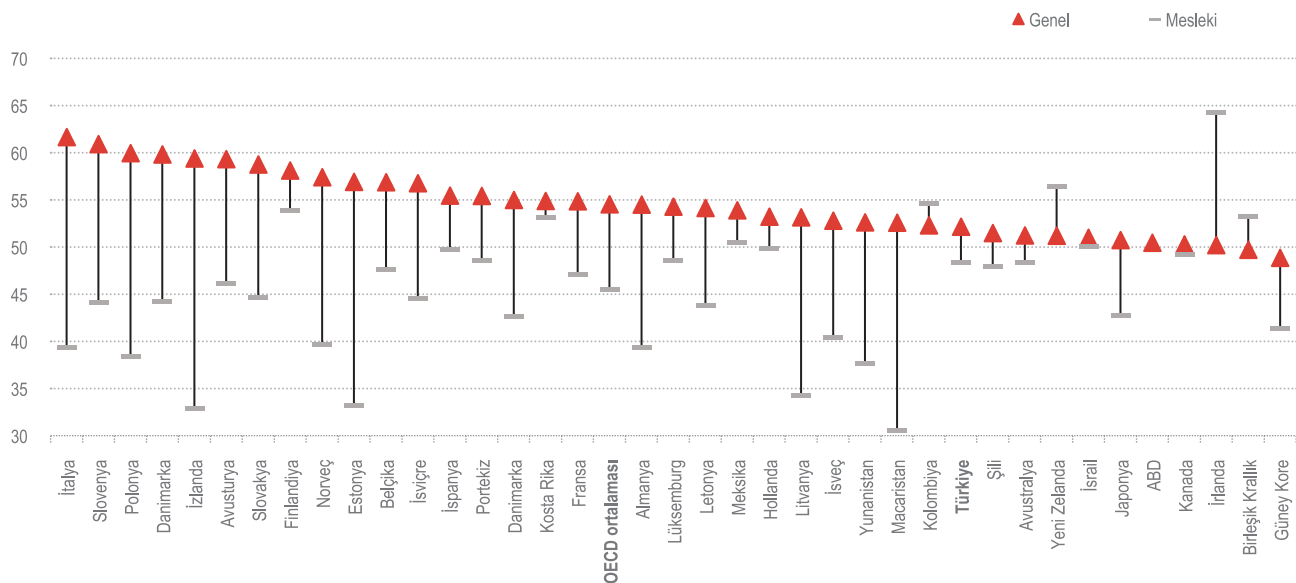

Kaynak: (OECD, 2021).

oranları hızlı bir şekilde artmıştır. Bu hızlı artışa ve ortaöğretimin zorunlu olmasına rağmen, 2019 yılında 25 yaşın altındaki her dört kişiden birinin liseden mezun olamamış olması, istenilen başarının sağlanamadığını göstermektedir.

2019 yılında OECD ülkelerinde program türüne göre ortaöğretimden mezun olanlar arasında kızların payı Şekil A.1.3'te verilmiştir. Buna göre Güney Kore ve Birleşik Krallık hariç OECD ülkelerinde genel programlardan mezun olan kızların payı %50'nin üzerinde olup İtalya

Şekil A.1.3 OECD ülkelerinde program türüne göre ortaöğretimden mezun olanlar arasında kızların payı (%) (2019)

Kaynak: (OECD, 2021).

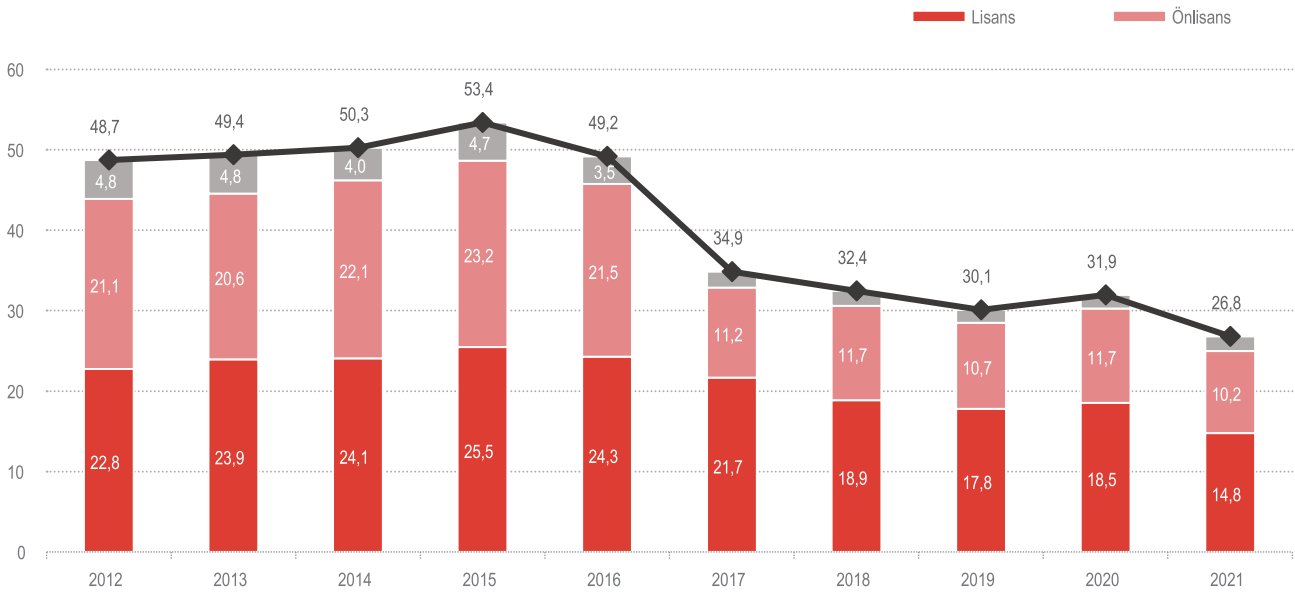
(%62) ve Slovenya (%61)'da %60'ın üzerindedir. OECD ülkelerinde mesleki programlardan mezun olan kızların payı ise İrlanda (%64), Yeni Zelanda (%56), Kolombiya (%55), Finlandiya (%54), Birleşik Krallık (%53), Kosta Rika (%53) ve Meksika (%51)'da ülkelerinde %50'nin üzerinde

olup diğer ülkelerde %31-50 arasında değişmektedir. OECD ülkeleri ortalamasına göre genel programlardan mezun olan kızların payı %55, mesleki programlardan mezun olan kızların payı ise %45 olup Türkiye'de bu oranlar sırasıyla %52 ve %48'dir.

Bu gösterge altında ilk önce Türkiye’de ortaöğretim son sınıfta üniversite giriş sınavına başvuran ve sonrasında bir yükseköğretim programına yerleşen öğrenci oranları

ele alınmıştır. Daha sonra ise ortaöğretimde okul türüne göre ortaöğretimden yeni mezun olanların yerleşme oranları incelenmiştir.

Şekil A.2.1 Ortaöğretim son sınıfta üniversite giriş sınavına başvuran ve sonrasında bir yükseköğretim programına yerleşen öğrencilerin oranında yaşanan değişim (%) (2012-2021)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil A.2.1’de 2012 ile 2021 yılları arasında ortaöğretim son sınıfta üniversite giriş sınavına başvuran ve sonrasında bir yükseköğretim programına yerleşen öğrencilerin oranında yaşanan değişim gösterilmiştir. 2012’den 2016 yılına kadar lise son sınıfta üniversite giriş sınavına başvuran her iki öğrenciden neredeyse biri bir yükseköğretim programına yerleşirken 2016 yılından sonra bu oranda hızlı bir düşüş görülmektedir. Bu oran 2021 yılında en düşük seviyeye gelmiş ve lise son sınıfta üniversite giriş sınavına başvuran her dört öğrenciden biri bir yükseköğretim programına yerleşmiştir. Henüz akademik bilgilerinin diğerlerine göre daha taze olmasına rağmen liseden yeni mezun olan ve üniversite giriş sınavına başvuran her dört kişiden üçünün üniversite kazanamaması üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Buna ilaveten Covid-19 pandemisinden dolayı Türkiye, bu süreçte okullarını en uzun süre

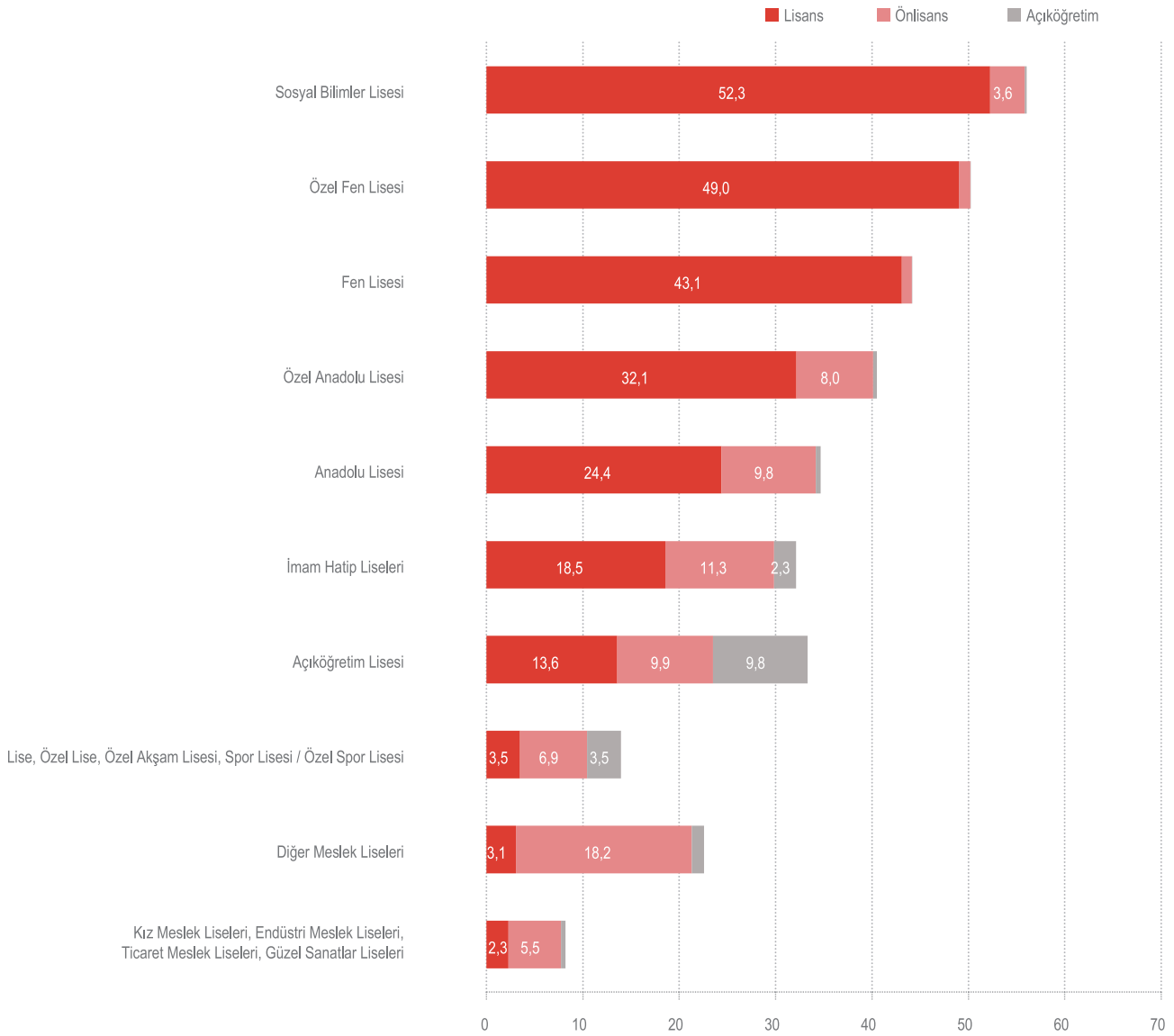
kapatan ve uzaktan eğitime geçen ülkelerin başında gelmektedir. Dolayısıyla da liseden yeni mezun olup bu sınava girenlerin öğrenme kayıplarının da bu yerleşme oranında etkili olduğu söylenebilir.

2020 yılı lise türüne göre lise son sınıf düzeyinde üniversite giriş sınavına başvuran adaylar arasında bir yükseköğretim programına yerleşenlerin oranı Şekil A.2.2’de verilmiştir. Buna göre sosyal bilimler liselerinin son sınıfında üniversite giriş sınavına başvuranların %56’sı, özel fen liselerinin son sınıfında üniversite giriş sınavına başvuranların %50,2’si, fen liselerinin son sınıfında üniversite giriş sınavına başvuranların %44,1’i, özel Anadolu liselerinin son sınıfında üniversite giriş sınavına başvuranların %40,5’i, Anadolu liselerinin son sınıfında üniversite giriş sınavına başvuranların %34,7’si ve imam hatip liselerinin

son sınıfında üniversite giriş sınavına başvuranların %32,1'i bir yükseköğretim programına (lisans, önlisans ve açıköğretim) yerleşmiştir. Türkiye'nin en başarılı öğrencilerinin öğrenim gördüğü sosyal bilimler liseleri ile fen liselerinin son sınıf düzeyinde üniversite giriş sınavına başvuranlar içerisinde yükseköğretimde bir lisans programına yerleşenlerin oranının (sırasıyla %52,3 ve %43,1) düşük olması kaygı vericidir. Hatta 2017 ve 2019 yılları incelendiğinde ise sürekli bu oranların düşüş

eğiliminde olduğu görülmektedir (Gür vd., 2017, 2019). Dahası 2021 yılında lise son sınıf düzeyinde üniversite giriş sınavına başvuran ve sonrasında bir yükseköğretim programına yerleşemeyenlerin oranının son on yılın en yüksek seviyesine ulaşmış olması, bu okul türlerinden yeni mezun olanların yükseköğretim programlarına yerleşmeye ilişkin başarı oranının daha da düşmüş olacağını göstermektedir (bk. Şekil A.2.1).

Şekil A.2.2 Lise türüne göre lise son sınıf düzeyinde üniversite giriş sınavına başvuran adaylar arasında bir yükseköğretim programına yerleşenlerin oranı (%) (2020)

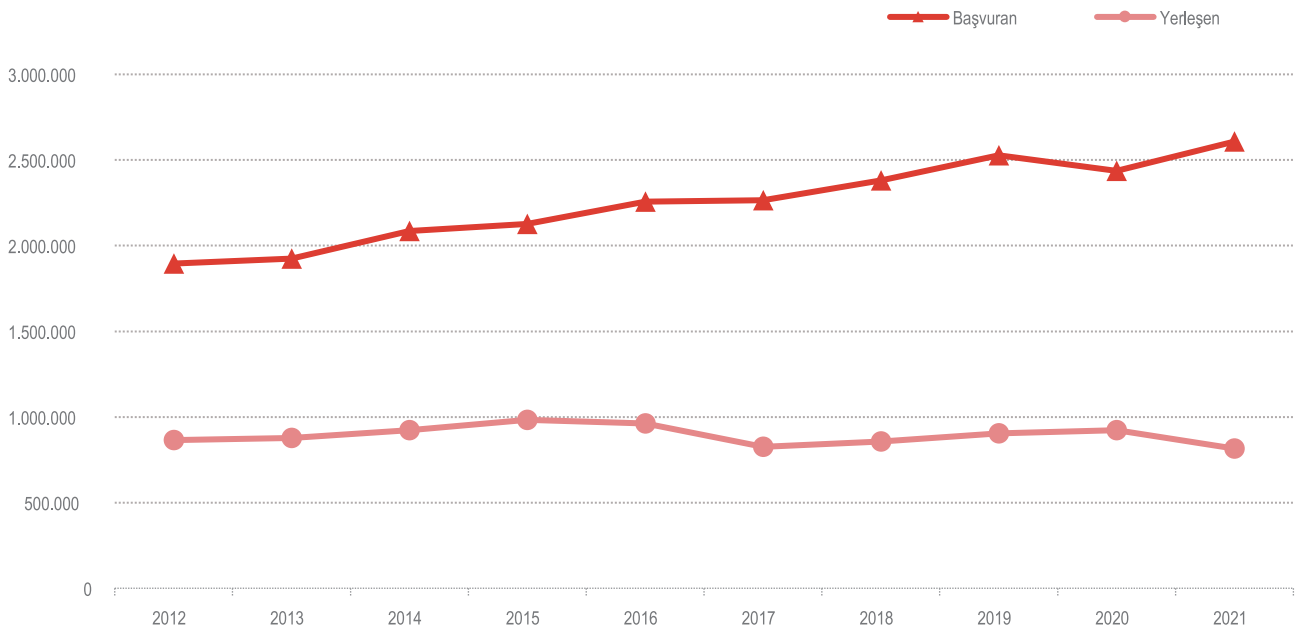

Kaynak: ÖSYM tarafından yayınlanan 2020 Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) yerleştirme sonuçlarına ilişkin sayısal bilgiler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Bu bölümdeki son gösterge altında ise Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi (ÖSYS)'ne başvuran ve yerleşen aday sayılarında yaşanan değişim ele alınmıştır. Daha sonra, öğrenim düzeyine göre üniversitelerin kontenjan sayıları

incelenmiştir. Son olarak, yükseköğretimde önlisans ve lisans programlarının kontenjanları ile boş kalan kontenjan sayılarında yaşanan değişim ele alınmıştır.

Şekil A.3.1 ÖSYS'ye başvuran ve yerleşen aday sayılarında yaşanan değişim (2012-2021)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil A.3.1'de 2012 ile 2021 yılları arasında ÖSYS'ye başvuran ve yerleşen aday sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre, 2012 yılında ÖSYS'ye başvuran aday sayısı 1 milyon 895 bin 478, yerleşen aday sayısı 865 bin 630 iken 2021 yılına gelindiğinde başvuran sayısı son on yılda sürekli artış eğilimi göstermiş ve 2 milyon 607 bin 903'e yükselmiş, yerleşen aday sayısı ise çok az artış ve düşüşlerle 815 bin 375 olmuştur. 2021 yılında ÖSYS'ye başvuran aday sayısı, son on yıldaki en yüksek aday sayısı iken yerleşen aday sayısı ise son on yıldaki en düşük yerleşen aday sayısıdır. Bu durum mevcut kontenjanların sınırlı olmasıyla alakalıdır. Dolayısıyla arz-talep arasındaki fark, her geçen yıl daha da artmaktadır. Dahası mevcut kontenjanların da önemli bir kısmı boş kalmaktadır (bk. Şekil A.3.6 ve A.3.7).

Şekil A.3.2'de 2021 yılında öğrenim düzeyine göre birinci dalgada kurulan üniversitelerin kontenjan sayıları verilmiştir. Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) yükseköğretim programları ve kontenjanları kılavuzundan elde edilen verilere göre, toplamda en çok kontenjana sahip Anadolu (82.148), Atatürk (56.781) ve İstanbul (33.774) üniversiteleri olup kontenjanlarının yüksek olmasının temel nedeni açıköğretim programlarının bulunması ve bu programların kontenjanlarının yüksek olmasıdır (bk. Tablo 3.5). Birinci dalgada kurulan diğer üniversitelerin kontenjanlarının dağılımı büyük farklılıklar göstermektedir. Bu üniversiteler arasında en çok kontenjana sahip Selçuk (14.475), Akdeniz (14.182), Ankara (12.813), Bursa Uludağ (12.777), Dokuz Eylül (11.333) ve Ege (10.241) üniversiteleriyken en az kontenjana sahip Mimar Sinan Güzel Sanatlar (1.070), Samsun (1.502), Boğaziçi (2.213),

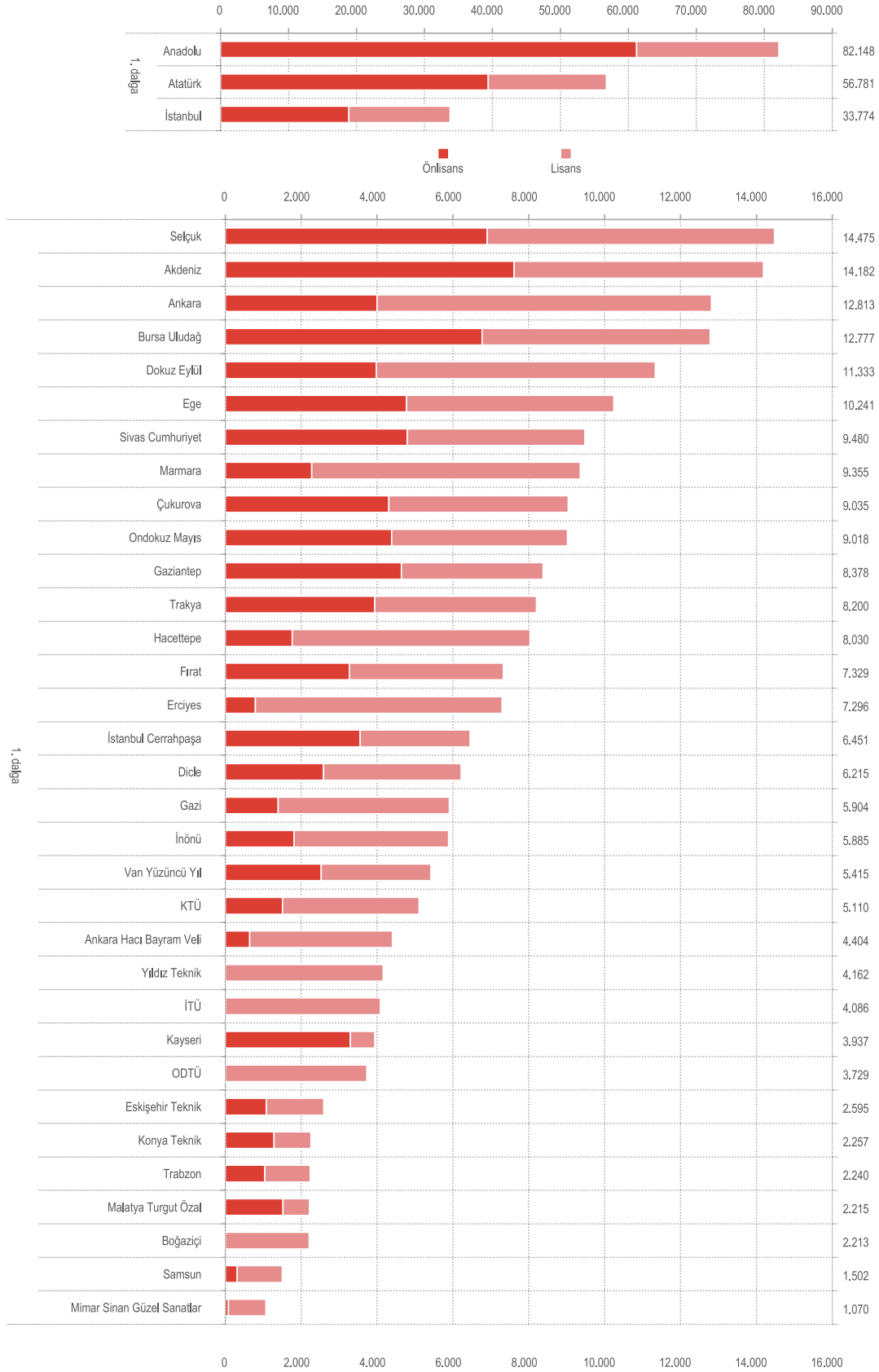
Malatya Turgut Özal (2.215), Trabzon (2.240), Konya Teknik (2.257) ve Eskişehir Teknik (2.595) üniversiteleridir. Açıköğretim programı uygulayan üniversiteler hariç birinci dalgada kurulan üniversitelerde en çok önlisans kontenjanı Akdeniz (7.616), Selçuk (6.905) ve Bursa Uludağ (6.768) üniversitelerinde iken en çok lisans kontenjanı ise Ankara (8.810), Selçuk (7.570), Dokuz Eylül (7.352) ve Marmara (7.081) üniversitelerindedir. Açıköğretim programı uygulayan üniversiteler hariç birinci dalgada kurulan üniversitelerde önlisans kontenjan sayısı lisans kontenjan sayısından daha fazla olan üniversitelerin başında sırasıyla Kayseri, Akdeniz, Gaziantep, Malatya Turgut Özal, Bursa Uludağ ve İstanbul Cerrahpaşa üniversiteleri gelmektedir.

Şekil A.3.3'te 2021 yılında öğrenim düzeyine göre ikinci dalgada kurulan üniversitelerin kontenjan sayıları gösterilmiştir. Birinci dalgada kurulan üniversitelerin kontenjanlarının dağılımında olduğu gibi ikinci dalgada kurulan üniversitelerin kontenjan dağılımı da büyük farklılıklar göstermektedir. İkinci dalgada kurulan üniversiteler arasında Kocaeli (12.031), Aydın Adnan Menderes (11.554), Manisa Celal Bayar (10.475) ve Muğla Sıtkı Koçman (10.041) en çok kontenjana sahip üniversitelerdir. İkinci dalgada kurulan üniversiteler arasında en çok önlisans kontenjanı Aydın Adnan Menderes (5.504), Kocaeli (6.486) ve Isparta Uygulamalı Bilimler (6.167) üniversite-

lerindeyken en çok lisans kontenjanı ise Sakarya (5.698), Kocaeli (5.545) ve Süleyman Demirel (5.545) üniversitelerindedir. İkinci dalgada kurulan üniversiteler arasında önlisans kontenjanı sayısı lisans kontenjanı sayısından daha fazla olan üniversitelerin başında sırasıyla Isparta Uygulamalı Bilimler, Sakarya Uygulamalı Bilimler, Kütahya Dumlupınar, Aydın Adnan Menderes, Mersin, K. Maraş Sütçü İmam ve Tokat Gaziosmanpaşa üniversiteleri gelmektedir.

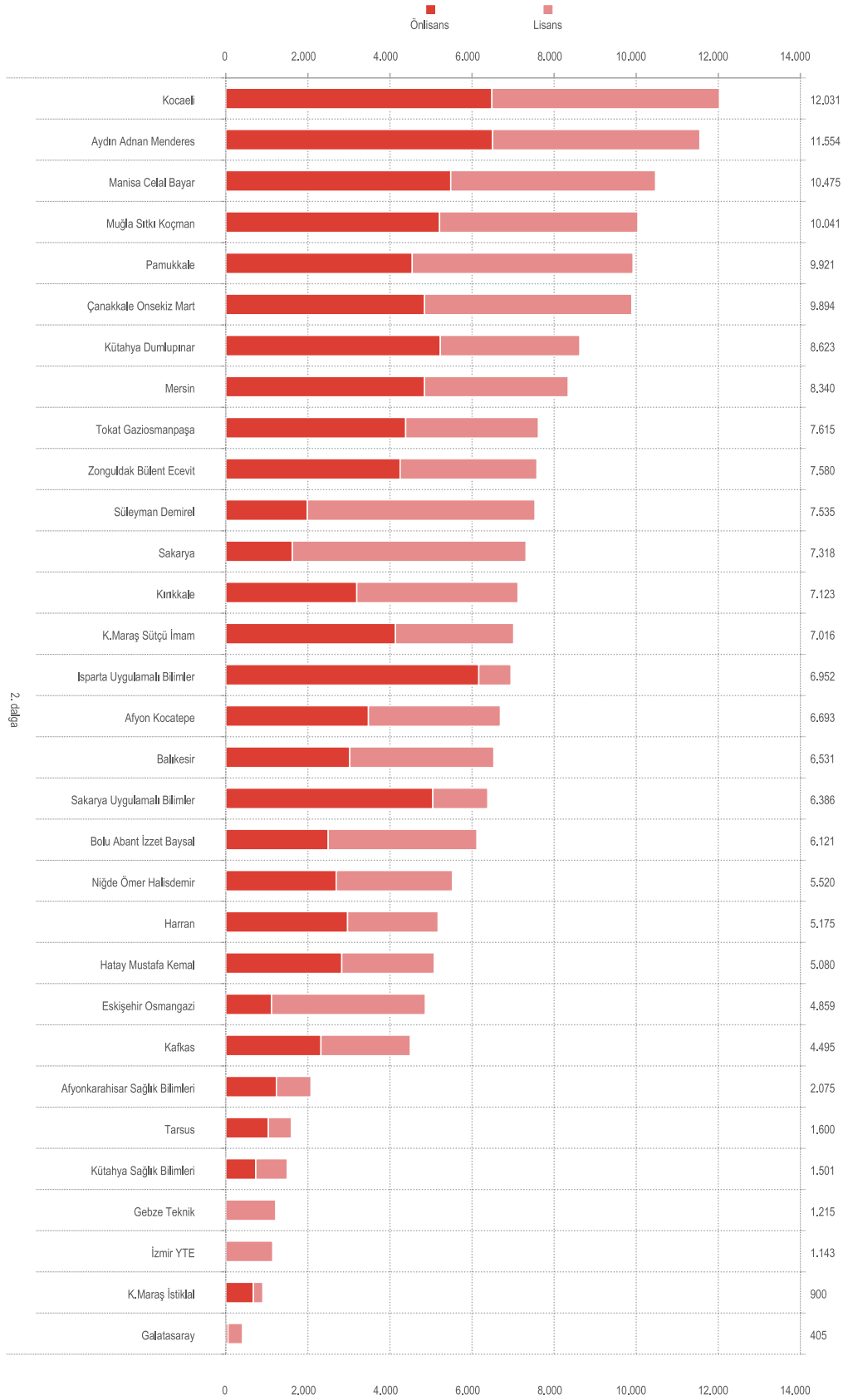
Şekil A.3.4'te 2021 yılında öğrenim düzeyine göre üçüncü dalgada kurulan üniversitelerin kontenjan sayıları verilmiştir. Birinci ve ikinci dalgada kurulan üniversitelerin kontenjan dağılımında olduğu gibi üçüncü dalgada kurulan üniversitelerin kontenjan dağılımı da büyük farklılıklar göstermektedir. Buna göre üçüncü dalgada kurulan üniversiteler arasında en çok kontenjana sahip Burdur Mehmet Akif Ersoy (8.376), Karabük (7.337), Necmettin Erbakan (6.970) ve Giresun (6.810) üniversiteleridir. İkinci dalgada kurulan üniversiteler arasında en çok önlisans kontenjanı Burdur Mehmet Akif Ersoy (4.716) ile Giresun (4.305) üniversitelerindeyken en çok lisans kontenjanı ise Necmettin Erbakan Üniversitesi (5.550)'ndedir. Üçüncü dalgada kurulan üniversiteler arasında önlisans kontenjan sayısı lisans kontenjan sayısından daha fazla olan üniversitelerin başında sırasıyla Giresun, Amasya, Batman ve Gümüşhane üniversiteleri gelmektedir.

Şekil A.3.2 Öğrenim düzeyine göre birinci dalga üniversitelerin kontenjan sayıları (2021)

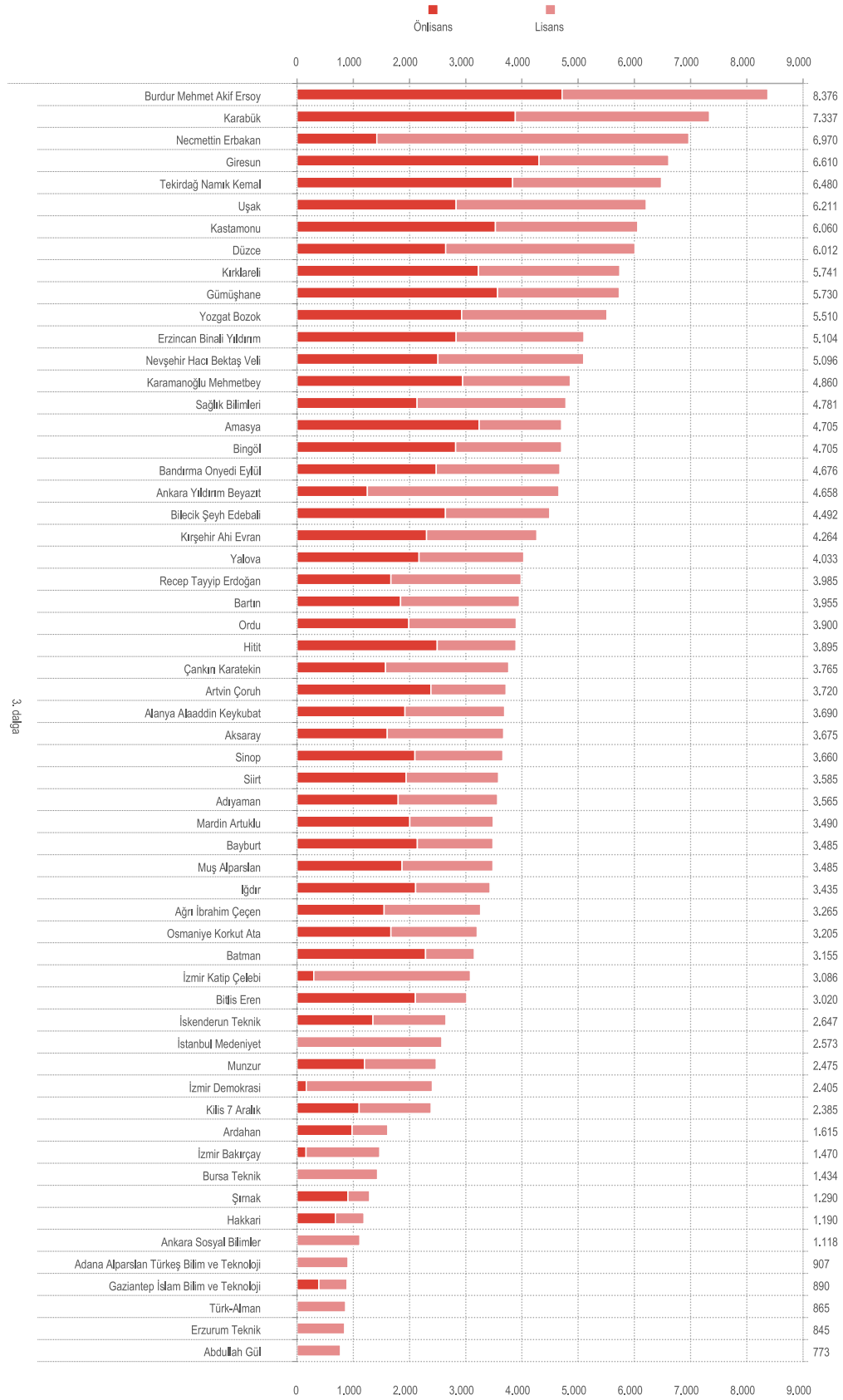
Kaynak: (ÖSYM, 2021).

Şekil A.3.3 Öğrenim düzeyine göre ikinci dalga üniversitelerin kontenjan sayıları (2021)

Kaynak: (ÖSYM, 2021).

Şekil A.3.4 Öğrenim düzeyine göre üçüncü dalga üniversitelerin kontenjan sayıları (2021)

Kaynak: (ÖSYM, 2021).

Tablo A.3.5 Öğrenim düzeyine göre üniversitelerin açıköğretim programları kontenjan sayıları (2021)

	Önlisans	Lisans	Toplam
Anadolu Üniversitesi	60.350	17.900	78.250
Atatürk Üniversitesi	34.700	10.300	45.000
İstanbul Üniversitesi	17.550	7.200	24.750
Ankara Üniversitesi	-	800	800
Toplam	112.600	36.200	148.800

Kaynak: (ÖSYM, 2021).

2021 yılında öğrenim düzeyine göre üniversitelerin açıköğretim programları kontenjan sayıları Tablo A.3.5'te verilmiştir. Buna göre toplamda 148 bin 800 açıköğretim programı kontenjanı bulunmakta olup %76'sı önlisans, %24'ü lisans kontenjanıdır. Bu açıköğretim kontenjanlarının %52,6'sı Anadolu Üniversitesi, %30,2'si Atatürk Üniversitesi, %16,6'sı İstanbul Üniversitesi ve %0,5'i ise Ankara Üniversitesi'ne aittir.

Tablo A.3.6'da kuruluş dalgalarına göre ilk yerleştirme sonucunda üniversitelerde boş kalan kontenjan sayıları ve yerleşme oranları gösterilmiştir. Buna göre üniversiteler

arasında kontenjanlarının tamamını dolduran üniversiteler bulunurken yarısını dahi dolduramayan üniversiteler de yer almaktadır. Birinci dalgada kurulan üniversiteler arasında kontenjanlarını Atatürk Üniversitesi %42, Anadolu Üniversitesi %54,5, Kayseri Üniversitesi %64,1, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi %68,7 ve Malatya Turgut Özal Üniversitesi %71,5 oranında doldurabilmiştir. İkinci dalgada kurulan Isparta Uygulamalı Bilimler (%53,5), Niğde Ömer Halis Demir (%58,8), Tokat Gaziosmanpaşa (%63,5), Kütahya Dumlupınar (%63,7), Afyon Kocatepe (%64,9), Kafkas (%67,2), Zonguldak Bülent Ecevit (%68,1) ve Tarsus (%68,6) üniversitelerinin kontenjan doluluk oranı %70'in altındadır. Üçüncü dalgada kurulan ve kontenjan doluluk oranı %65'in altında olan üniversiteler ise Ardahan (%32,1), Gümüşhane (%41,8), Iğdır (%42), Bingöl (50,6), Bitlis Eren (%52,5), Kırklareli (%53,3), Munczur (%53,9), Şırnak (%55,3), Muş Alparslan (%55,5), Hitit (%56,6), Çankırı Karatekin (%57,4), Yozgat Bozok (%59,8), Bartın (%60,8), Kilis 7 Aralık (%61,6), Bilecik Şeyh Edebali (%62), Karamanoğlu Mehmetbey (%62), Uşak (%62,3), Bayburt (%62,9), Batman (%63,3), Artvin Çoruh (%63,6), Kastamonu (%63,8) ve Erzurum Teknik (%64,3) üniversiteleridir. Buna ilaveten her üç dalgada da bin ve üzerinde kontenjanı boş kalan üniversite sayısı da oldukça yüksektir.

Tablo A.3.6

Kuruluş dalgalarına göre ilk yerleştirme sonucunda üniversitelerde boş kalan kontenjan sayıları ve yerleşme oranları (2021)

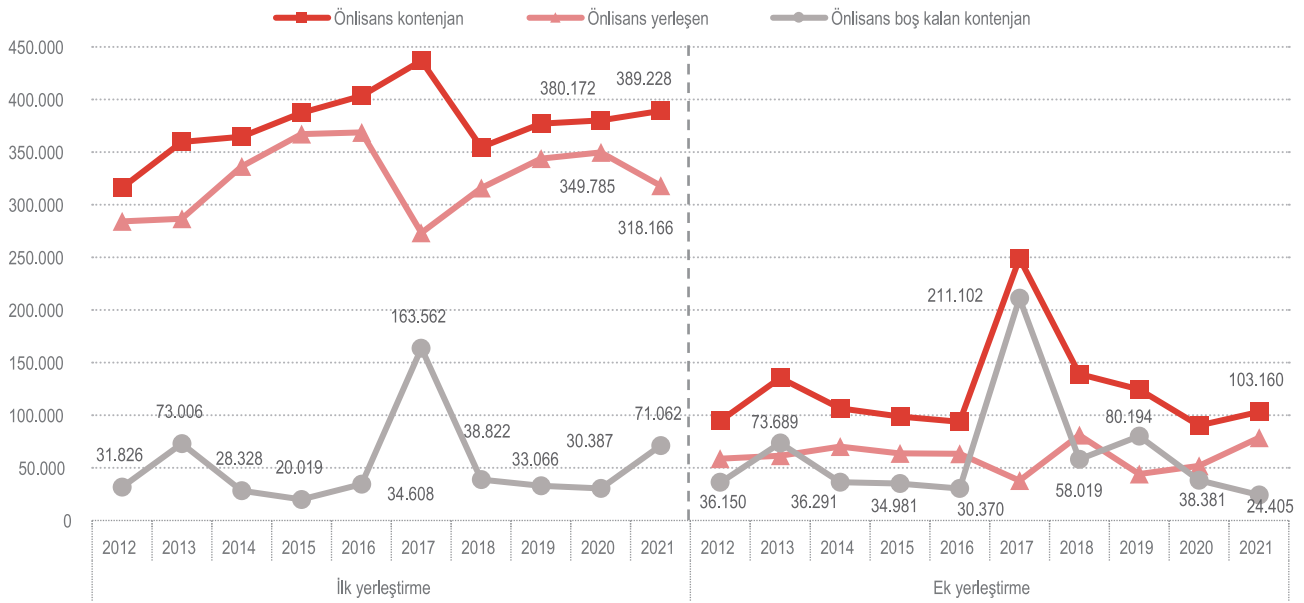
Dalga	Üniversite	Boş kalan kontenjan	Yerleşen oranı	Dalga	Üniversite	Boş kalan kontenjan	Yerleşen oranı
1. dalga	Atatürk	10.075	42,0	3. dalga	Ardahan	431	32,1
	Anadolu	9.540	54,5		Gümüşhane	1.260	41,8
	Kayseri	230	64,1		Iğdır	768	42,0
	Sivas Cumhuriyet	1.465	68,7		Bingöl	932	50,6
	Malatya Turgut Özal	198	71,5		Bitlis Eren	435	52,5
	Trakya	1.043	75,5		Kırklareli	1.175	53,3
	Van Yüzüncü Yıl	668	76,9		Munzur	588	53,9
	Fırat	883	78,3		Şırnak	172	55,3
	İnönü	833	79,6		Muş Alparslan	718	55,5
	KTÜ	648	82,0		Hitit	607	56,6
	Selçuk	1.272	83,2		Çankırı Karatekin	934	57,4
	Konya Teknik	162	83,3		Yozgat Bozok	1.038	59,8
	İstanbul	2.460	83,5		Bartın	829	60,8
	Erciyes	1.026	84,2		Kilis 7 Aralık	492	61,6
	Dicle	427	88,2		Bilecik Şeyh Edebali	704	62,0
	Çukurova	489	89,6		Karamanoğlu Mehmetbey	727	62,0
	Ankara	864	90,2		Uşak	1.273	62,3
	Gaziantep	339	90,9		Bayburt	499	62,9
	Ondokuz Mayıs	351	92,4		Batman	319	63,3
	İTÜ	290	92,9		Artvin Çoruh	488	63,6
	Bursa Uludağ	389	93,5		Kastamonu	915	63,8
	Samsun	71	94,0		Erzurum Teknik	302	64,3
	ODTÜ	203	94,6		Kırşehir Ahi Evran	677	65,5
	İstanbul Cerrahpaşa	115	96,0		Sinop	532	66,0
	Ankara Hacı Bayram Veli	115	96,9		Nevşehir Hacı Bektaş Veli	877	66,2
	Akdeniz	170	97,4		Karabük	1.167	66,2
	Eskişehir Teknik	36	97,6		Aksaray	695	66,4
	Dokuz Eylül	175	97,6		Siirt	528	67,9
	Ege	103	98,1		Giresun	721	68,7
	Trabzon	16	98,7		İskenderun Teknik	404	68,9
	Boğaziçi	2	99,9		Mardin Artuklu	462	68,9
	Gazi	0	100,0		Osmaniye Korkut Ata	468	69,5
	Hacettepe	0	100,0		Burdur Mehmet Akif Ersoy	1.021	72,1
	Marmara	0	100,0		Ağrı İbrahim Çeçen	475	72,3
	Mimar Sinan Güzel Sanatlar	0	100,0		Recep Tayyip Erdoğan	640	72,4
Yıldız Teknik	0	100,0	Düzce	828	75,4		
Isparta Uygulamalı Bilimler	365	53,5	Erzincan Binali Yıldırım	537	76,4		
Niğde Ömer Halisdemir	1.167	58,8	Bandırma Onyedil Eylül	496	77,5		
Tokat Gaziosmanpaşa	1.179	63,5	Ordu	420	78,0		
Kütahya Dumlupınar	1.234	63,7	Adıyaman	366	79,3		
Afyon Kocatepe	1.129	64,9	Tekirdağ Namık Kemal	544	79,4		
Kafkas	714	67,2	Amasya	297	79,7		
Zonguldak Bülent Ecevit	1.064	68,1	Necmettin Erbakan	924	83,4		
Tarsus	176	68,6	Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji	141	84,5		
Aydın Adnan Menderes	1.354	73,2	Hakkâri	65	87,3		
Manisa Celal Bayar	1.334	73,3	Alanya Alaaddin Keykubat	223	87,4		
K.Maraş Sütçü İmam	754	73,8	Yalova	205	89,0		
Harran	565	74,4	Ankara Sosyal Bilimler	122	89,1		
Süleyman Demirel	1.272	77,1	Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji	44	91,2		
Kırıkkale	902	77,1	İzmir Kâtip Çelebi	164	94,1		
Çanakkale Onsekiz Mart	1.106	78,1	Türk-Alman	30	96,5		
Bolu Abant İzzet Baysal	680	81,2	Bursa Teknik	29	98,0		
Hatay Mustafa Kemal	408	81,9	Abdullah Gül	5	99,4		
Pamukkale	934	82,5	İzmir Demokrasi	14	99,4		
Sakarya Uygulamalı Bilimler	231	82,8	Ankara Yıldırım Beyazıt	0	100,0		
Muğla Sıtkı Koçman	800	83,4	İstanbul Medeniyet	0	100,0		
K.Maraş İstiklal	36	84,3	İzmir Bakırçay	0	100,0		
Balıkesir	488	86,1	Sağlık Bilimleri	0	100,0		
Mersin	405	88,4					
Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri	90	89,3					
Sakarya	354	93,8					
Kocaeli	266	95,2					
Gebze Teknik	21	98,3					
Kütahya Sağlık Bilimleri	9	98,8					
Eskişehir Osmangazi	36	99,0					
Galatasaray	0	100,0					
İzmir YTE	0	100,0					

Kaynak: (ÖSYM, 2021a).

Şekil A.3.7'de 2012 ile 2021 yılları arasında yükseköğretimde önlisans programları kontenjanları ile yerleşen ve boş kalan kontenjan sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Yükseköğretimde ilk yerleştirme sonrasında boş kalan ve kayıt yaptırılmayan kontenjanlara ek yerleştirme imkânı verilmektedir. 2021 yılında bu seneye mahsus olarak 1. ek yerleştirmeden sonra baraj puanları 10'ar puan düşürülerek; önlisans programlarını tercih edecekler için 140'a, lisans programlarını tercih edecekler için ise 170'e çekilerek 2. ek yerleştirme imkânı verilmiştir. Buna göre 2012 yılında ilk yerleştirmede 316 bin 181 önlisans kontenjanının 284 bin 355'i dolmuş ve 31 bin 825'i boş kalmıştır. Bu boş kalan kontenjanlara kayıt yaptırmayanlar da eklenmiş ve ek yerleştirmede ilan edil-

len 94 bin 852 önlisans kontenjanının 58 bin 702'si dolmuş ve 36 bin 150 kişilik kontenjan boş kalmıştır. 2021 yılına gelindiğinde ise ilk yerleştirmede 389 bin 228 kişilik önlisans kontenjanının 318 bin 166'sı dolmuş ve 71 bin 62'si boş kalmıştır. 2021 yılındaki ek yerleştirme sürecinde toplam 129 bin 899 kişilik kontenjanın 32 bin 222'si dolmuş ve 97 bin 677'si boş kalmıştır (ÖSYM, 2021a). 2021 yılındaki ikinci ek yerleştirme sürecinde ise toplam 103 bin 160 kişilik kontenjanın 78 bin 755'i dolmuş ve 24 bin 405'i boş kalmıştır. Dolayısıyla ikinci ek yerleştirme sürecinde baraj puanının 140'a çekilmesi sonucunda ikinci ek yerleştirmedeki önlisans kontenjanlarının çoğu dolmuş ve sadece %6'sı boş kalmıştır.

Şekil A.3.7 Yükseköğretimde önlisans programları kontenjanları ile yerleşen ve boş kalan kontenjan sayılarında yaşanan değişim (2012-2021)

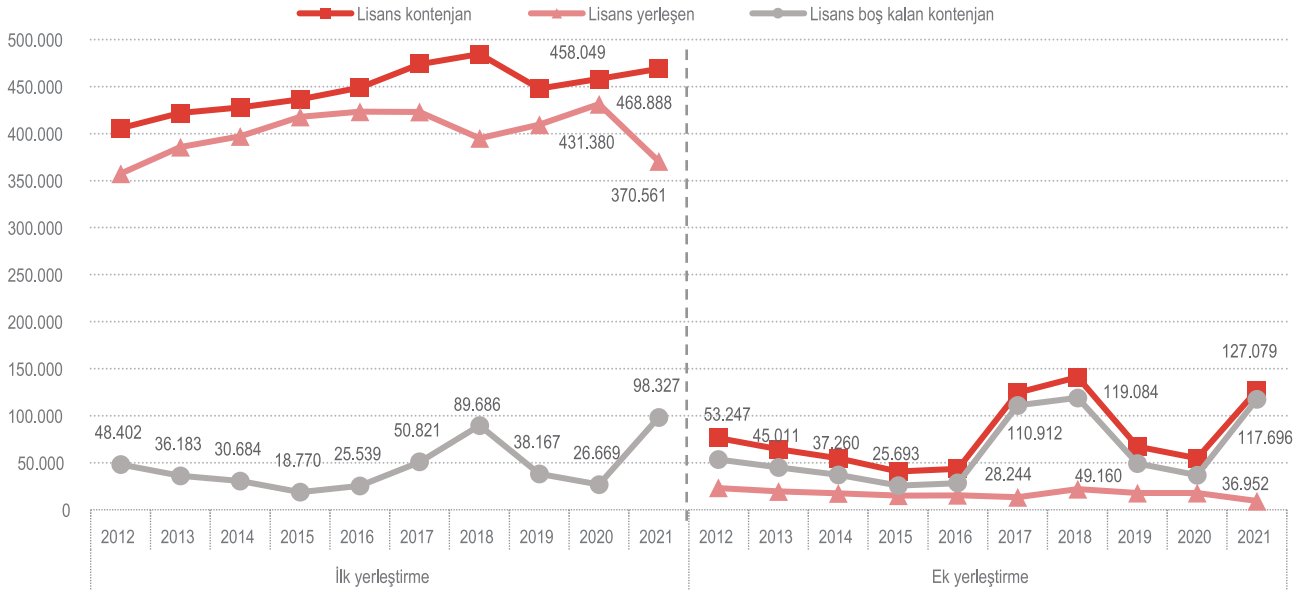

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan ÖSYM yerleştirme ve ek yerleştirme sonuçlarına ilişkin sayısal bilgiler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2012 ile 2021 yılları arasında yükseköğretimde lisans programlarının kontenjanları ile yerleşen ve boş kalan kontenjan sayılarında yaşanan değişim Şekil A.3.8'de verilmiştir. Buna göre 2012 yılında ilk yerleştirmede 405 bin 744 lisans kontenjanının 357 bin 342'si dolmuş ve 48 bin 402'si boş kalmıştır. Ek yerleştirme sürecinde ise 76 bin 313 lisans kontenjanının 23 bin 66'sı dolmuş ve 53 bin 247 kontenjan boş kalmıştır. 2021 yılında birinci ek yerleştirmede 468 bin 888 lisans kontenjanının 370 bin

561'i dolmuş ve 98 bin 327'si boş kalmıştır. 2021 yılındaki ilk yerleştirme sürecinde toplam 134 bin 728 önlisans kontenjanının 8 bin 374'ü dolmuş ve 126 bin 354'ü boş kalmıştır (ÖSYM, 2021a). 2021 yılındaki ikinci ek yerleştirme sürecinde ise toplam 127 bin 79 lisans kontenjanının 9 bin 383'ü dolmuş ve 117 bin 696'sı boş kalmıştır. Dolayısıyla her dört lisans kontenjanından sadece üçüne yerleştirme yapılabilmektedir.

Şekil A.3.8 Yükseköğretimde lisans programları kontenjanları ile yerleşen ve boş kalan kontenjan sayılarında yaşanan değişim (2012-2021)

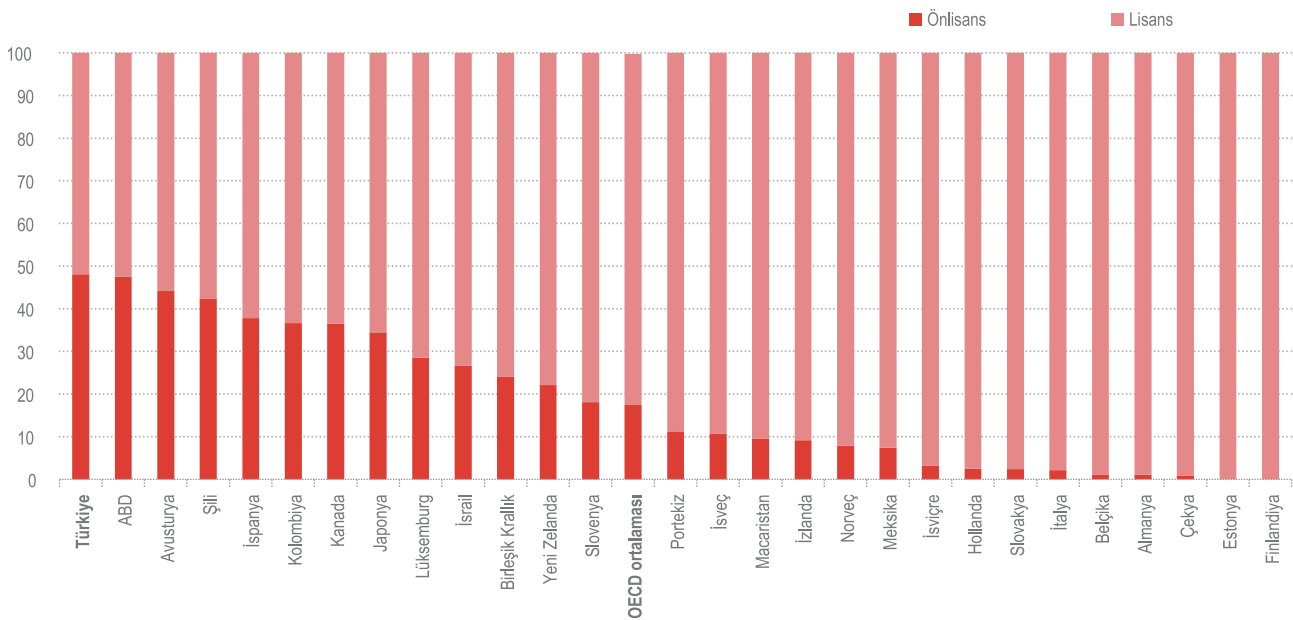

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan ÖSYM yerleştime ve ek yerleştime sonuçlarına ilişkin sayısal bilgiler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil A.3.9'da 2019 yılında OECD ülkelerinde öğrenim düzeyine göre yükseköğretime ilk kez girenlerin dağılımı gösterilmiştir. Buna göre, önlisans düzeyinde yükseköğretime ilk kez girenlerin oranı en yüksek olan ülkeler Türkiye (%48) ve ABD (%48)'dir. Önlisans düzeyinde yük-

seköğretime ilk kez girenlerin oranı bakımından OECD ülkeleri ortalaması %17 iken lisans düzeyinde ilk kez girenlerin ortalaması ise %83'tür. Dolayısıyla OECD ülkelerinin çoğunda lisans programlarına ayrılan kontenjanlar daha fazladır.

Şekil A.3.9 OECD ülkelerinde öğrenim düzeyine göre yükseköğretime ilk kez girenlerin dağılımı (%) (2019)

Kaynak: (OECD, 2021).

- Türkiye’de ortaöğretimden mezun olan kişi sayısı 1 milyon 150 bini, ÖSYS’ye başvuran aday sayısı ise 2 milyon 600 bini geçmiştir. Ancak bu yıl açıköğretim dâhil toplam yerleşen sayısı son on yılın en düşük seviyesinde olup 815 bin olarak gerçekleşmiştir. Dahası yükseköğretime giriş sınavlarına başvuran adayların sadece %14,2’si yani 371 bini bir lisans programına yerleşirken, son sınıf düzeyinde başvuran adayların ise ancak %26,8’i bir yükseköğretim programına yerleşmiştir. Yani son sınıf düzeyinde üniversite giriş sınavına başvuran her dört adaydan üçü bir yükseköğretim programına yerleştirilememiştir. Bu, önümüzdeki yıllarda yükseköğretime giriş sınavına başvuran aday sayısının daha da artacağını, dolayısıyla da Türkiye eğitim sisteminin en kronik sorunu olarak kabul edilebilecek mevcut yükseköğretime girişte yaşanan arz (kontenjanlar) ve talep (başvuranlar) arasındaki uyum sorununun (Çelik vd., 2017; Çetinsaya, 2014; Gür, 2016; World Bank, 2007; YÖK, 2007) önümüzdeki yıllarda artarak devam edeceğini göstermektedir. Dolayısıyla da yükseköğretime olan talebin her geçen yıl artacağı göz önünde bulundurulduğunda; bu artışa karşılık yükseköğretim kontenjanları artırılmalı ve toplumun da yükseköğrenim alma talepleri karşılanmalıdır.
- OECD ülkeleri arasında yükseköğretime yeni kayıt olanlar arasında önlisans düzeyinde kayıt olanların oranı en fazla, lisans düzeyinde kayıt olanların oranının ise en düşük olduğu ülke Türkiye’dir. Yükseköğretimde özellikle lisans düzeyindeki kontenjanların artırılması gerekmektedir.
- Diğer önemli bir sorun ise mevcut kontenjanların boş kalması hususudur. 2021 yılı yükseköğretim ilk ve ek yerleştirmeler sonucunda önlisans programlarının %6’sı ve lisans programlarının %25’i boş kalmıştır. Geçmiş yıllarda olduğu gibi önlisans ve lisans programları kontenjanlarının dolmadığı hatta lisans düzeyinde kontenjanların şimdiki kadarki en yüksek oranda boş kaldığı görülmektedir. Çoğu üniversite, kontenjanlarını doldurma noktasında büyük sıkıntılar yaşamaktadır. Kontenjanlarının yarısını dahi dolduramayan üniversiteler bulunurken, 44 üniversite kontenjanlarının %70’ini dahi dolduramamıştır. Dahası çoğu lisans kontenjanı olan bini aşkın programı hiçbir aday tercih etmemiş, çoğu programı ise beş veya onun altında aday tercih etmiştir (ÖSYM, 2021b). Üniversitelerin programlarına ilişkin yerleştirme sonuçları ayrıntılı incelendiğinde ise çoğu programın öğretim elemanı sayısı öğrenci sayısından, hatta az sayıda bölümü olan fakültelerin bile öğretim elemanı sayıları öğrenci sayısından fazladır. Üniversiteler tarafından buralarda yapılan yatırımların (istihdam, bina, laboratuvar, teknolojik imkânlar, ulaşım, barınma vb.) verimsiz kullanılacağını göstermektedir. Bu, kontenjanların verimli kullanılmaması, dolayısıyla da yükseköğretimde kaynakların verimsiz kullanılması anlamına gelmektedir. Boş kalan veya az tercih edilen yükseköğretim kontenjanları ayrıntılı bir şekilde tespit edilmeli, nedenleri araştırılmalı ve kaynakların daha verimli kullanılması noktasında kararlar alınmalıdır. Buna ilaveten üniversitelerin topluma kendilerini daha çok anlatması ve lise öğrencileri ile mezunlarının tercihlerini oluşturma süreçlerine aktif katkı vermesi sağlanmalıdır.

- Yükseköğrenim almak isteyen adaylar tarafından bakıldığında kontenjanların boş kalmasının ardında, mezuniyet sonrası işgücü piyasasında yer bulabilme, kamuda istihdam olanakları, barınma, ulaşım, çevre gibi kaygılar yatmaktadır. Yükseköğretimde mevcut veya yeni açılacak hem programlara hem de programların kontenjan sayılarına ilişkin kararlar, arz-talep dengesi, işgücü piyasasının ihtiyaçları, istihdam olanakları, ülkenin kalkınma hedefleri ve toplumsal ihtiyaçlar gözetilerek ileride ihtiyaç duyulması muhtemel alanlar da dikkate alınarak verilmelidir.
- Verileri olan OECD ülkelerinin yaklaşık üçte birinde, çoğu öğrenci lise eğitiminden mezun olduktan sonraki ilk iki yıl içinde yükseköğretime girme eğilimindedir. Ancak, İsrail, İsveç ve Türkiye gibi ülkelerde, ilk kez yükseköğretime başlayanların ortalama yaşı, lise öğrencilerinin ortalama mezuniyet yaşından en az beş yıl daha yüksektir (OECD, 2021). Lise son sınıf düzeyinde üniversite giriş sınavına başvuran ve bir yükseköğretim programına yerleşen öğrenci oranı her geçen yıl düşmekte olup bu yıl son on yılın en düşük seviyesine ulaşmış ve her dört kişiden üçü üniversiteye yerleşememiştir. Bu öğrencilerin bilgileri diğer adaylara göre daha taze ve yeniyken başarı oranlarının da yüksek olması dolayısıyla da bir yükseköğretim programına girmesi beklenir. Ayrıca Türkiye'nin en başarılı öğrencilerinin öğrenim gördüğü fen liseleri ile sosyal bilimler liselerinin son sınıf düzeyinde üniversite giriş sınavına başvuranlar içerisinde yükseköğretimde bir lisans programına yerleşenlerin oranının 2020 yılında sırasıyla %43,1 ve %52,3 olması kaygı vericidir. 2017 ve 2019 yıllarına ilişkin veriler incelendiğinde ise sürekli bu oranların düştüğü görülmekte olup 2021 yılında bu okul türlerinden yeni mezun olanların yükseköğretim programlarına yerleşmeye ilişkin başarı oranının daha da düşmüş olması muhtemeldir. Bu düşüşün nedenleri ayrıntılı olarak incelenmeli ve gerekli tedbirler alınarak eğitim politikaları geliştirilmelidir.

- Çelik, Z., Yurdakul, S., Bozgeyikli, H., & Gümüş, S. (2017). *Eğitime bakış 2017: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Çetinsaya, G. (2014). *Büyüme, kalite, uluslararasılaşma: Türkiye yükseköğretimi için bir yol haritası*. Yükseköğretim Kurulu.
- Gür, B. S. (2016). *Democratization and massification of higher education in Turkey and challenges ahead*. (CSHE.3.16; Research & Occasional Paper Series). University of California, Berkeley. <http://www.cshe.berkeley.edu/publications/democratization-and-massification-higher-education-turkey-and-challenges-ahead>
- Gür, B. S., Çelik, Z., Kurt, T., & Yurdakul, S. (2017). *Yükseköğretime bakış 2017: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Gür, B. S., Çelik, Z., & Yurdakul, S. (2019). *Yükseköğretime bakış 2019: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- OECD. (2021). *Education at a glance 2021: OECD indicators*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en>
- ÖSYM. (2021a). *2021 YKS ek yerleştirme sonuçlarına ilişkin sayısal bilgiler*. <https://www.osym.gov.tr/TR,21286/2021-yks-yerlestirme-sonuclarina-iliskin-sayisal-bilgiler.html>
- ÖSYM. (2021b). *2021 YKS yerleştirme sonuçlarına ilişkin sayısal bilgiler*. <https://www.osym.gov.tr/TR,21286/2021-yks-yerlestirme-sonuclarina-iliskin-sayisal-bilgiler.html>
- ÖSYM. (2021c). *2021 yükseköğretim kurumları sınavı (YKS) yükseköğretim programları ve kontenjanları kılavuzu*. ÖSYM. <https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2021/YKS/kntkilavuz05082021.pdf>
- World Bank. (2007). *Turkey: Higher education policy study, volume 1. Strategic directions for higher education in Turkey* (World Bank Other Operational Studies Sy 7628). The World Bank. <http://ideas.repec.org/p/wbk/wboper/7628.html>
- YÖK. (2007). *Türkiye'nin yükseköğretim stratejisi*. Yükseköğretim Kurulu.

BÖLÜM **B**

YÜKSEKÖĞRETİME ERİŞİM ve KATILIM

GÖSTERGE B1	Yeni kayıt öğrenci sayısı kaçtır?
GÖSTERGE B2	Yükseköğretim net okullaşma oranı kaçtır?
GÖSTERGE B3	Yükseköğretim öğrenci sayısı kaçtır?
GÖSTERGE B4	Açık ve uzaktan öğretim programlarındaki öğrenci sayısı kaçtır?
GÖSTERGE B5	Yükseköğretime katılımında cinsiyet oranı kaçtır?
GÖSTERGE B6	Yükseköğretimde engelli öğrenci sayısı kaçtır?
GÖSTERGE B7	Türkiye’de uluslararası öğrenci sayısı kaçtır?
BÖLÜM B	Sonuç ve Öneriler

Yükseköğretim, günümüzün ekonomik ve toplumsal gelişiminin temel itici gücü haline gelmiştir. Dünyada işgücü piyasasında meydana gelen derin değişiklikler, işgücü piyasasının giderek daha fazla bilgiye dayalı hale geldiğini ve daha iyi eğitilmiş bireylerin daha avantajlı olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, nüfusun büyük bir bölümünün hızla değişen işgücü piyasasına uyum sağlayabilecek kaliteli bir yükseköğretime erişiminin sağlanması, eğitim sistemleri dolayısıyla politika yapıcılar için önem arz etmektedir.

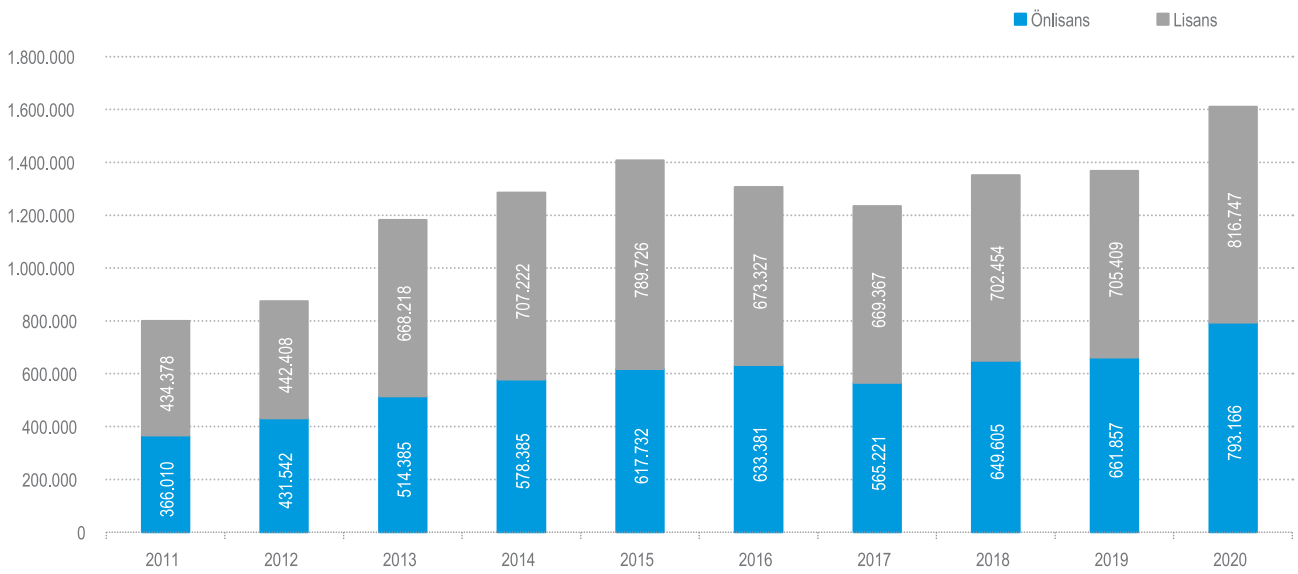
Üniversiteler öğrencileri çekmek için hem ulusal hem de küresel olarak rekabet ederken, yükseköğretime olan talep artmaya devam ediyor. Ancak öğrenciler özel veya kamu kurumlarını mı tercih ediyor? Eğitimlerini ne ölçüde yurt dışında sürdürüyorlar? Kadınlar, fen ve bilgisayar gibi geleneksel olarak erkeklerin egemen olduğu alanlara mı giriyor? Bunlar, ulusal yükseköğretim sistemlerini genişletmek ve çeşitlendirmek isteyen politika yapıcıların karşılaştığı sorulardan sadece birkaçıdır (OECD, 2021).

Bu bölümde, cinsiyete, yükseköğretim kurum türüne (devlet, vakıf ve vakıf MYO), öğrenim düzeyine (önlisans, lisans, lisansüstü) ve öğretim türüne (yüz yüze öğretim, ikinci öğretim, açık ve uzaktan öğretim) göre yeni kayıt yaptıran ve öğrenim gören öğrenci sayılarındaki değişimler ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Ayrıca, yükseköğretimde cinsiyet oranı, okullaşma oranı, engelli ve uluslararası öğrenci sayıları incelenecektir.

Bu gösterge altında, yükseköğretime yeni kayıt yaptıran öğrenci sayıları öğrenim düzeyine ve öğretim türüne göre analiz edilmiştir. Daha sonra yüz yüze programlar ile ikinci öğretime yeni kayıt yaptıranlar, öğrenim düzeyine göre ele alınmıştır. Son olarak ise eğitim ve öğretim alanları sınıflamasına göre önlisans ve lisans düzeyinde yeni kayıt yaptıran kadın ve erkek öğrenci oranları incelenmiştir.

yine göre ele alınmıştır. Son olarak ise eğitim ve öğretim alanları sınıflamasına göre önlisans ve lisans düzeyinde yeni kayıt yaptıran kadın ve erkek öğrenci oranları incelenmiştir.

Şekil B.1.1 Öğrenim düzeyine göre yeni kayıt yaptıran öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

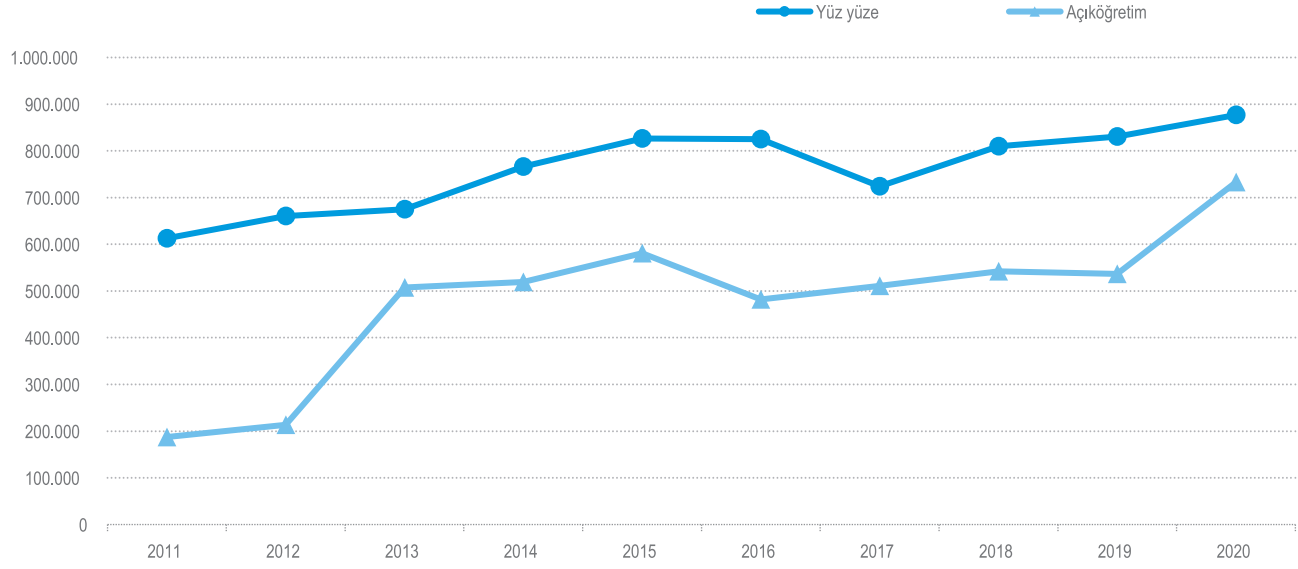
Not: Açıköğretim öğrenci sayıları dâhildir.

2011-2020 yılları arasında öğrenim düzeyine göre yeni kayıt yaptıran öğrenci sayılarında yaşanan değişim Şekil B.1.1'de gösterilmiştir. Bu yıllar arasında yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısı önlisans düzeyinde 366 bin 10'dan 793 bin 166'ya, lisans düzeyinde 434 bin 378'den 816 bin 747'ye, toplamda ise 800 bin 388'den 1 milyon 609 bin 913'e yükselmiştir. 2011 yılında önlisans düzeyinde yeni kayıt yaptıran öğrencilerin toplam yeni kayıt yaptıranların içerisindeki payı %44,9 iken 2020 yılına gelindiğinde bu pay karşımıza %49,3 olarak çıkmaktadır. Yine bu yıllar arasında yeni kayıt öğrenci sayısında artış ve azalmalar olsa da trendin artış yönlü olduğunu söyleyebiliriz. Bunun temel sebepleri arasında

yıllar itibarıyla kontenjanlarda az da olsa artışların olması ve ikinci üniversite kapsamında açıköğretime yapılan kayıtların her yıl artması gösterilebilir.

2011-2020 yılları arasında öğretim türüne göre yeni kayıt yaptıran öğrenci sayılarında yaşanan değişim Şekil B.1.2'de verilmiştir. Şekil incelendiğinde yüz yüze öğretim programlarına kayıt yaptıran öğrencilerin sayıları her zaman açıköğretime kayıt yaptıran öğrencilerden daha fazla olduğu görülmektedir. Burada yüz yüze yeni kayıt öğrenci sayıları hem devlet hem de vakıf yükseköğretim kurumlarını kapsamaktadır. 2020 yılı için sadece devlet yükseköğretim kurumlarındaki yüz yüze yeni kayıt

Şekil B.1.2 Öğretim türüne göre yeni kayıt yaptıran öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)

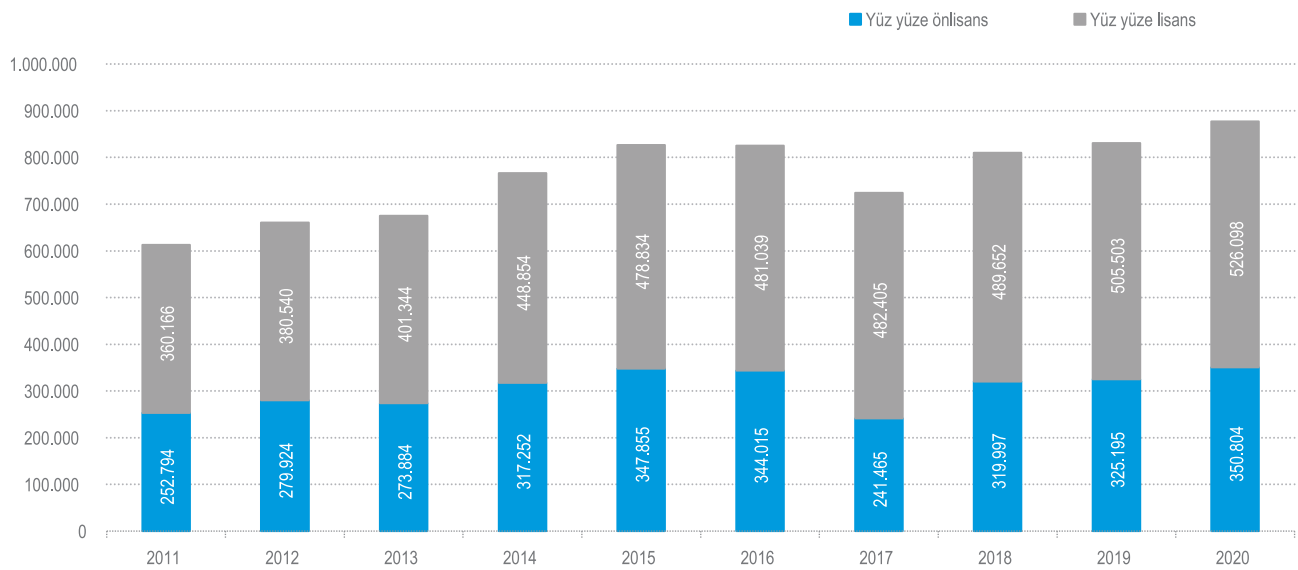
Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Uzaktan öğretime yeni kayıt yaptıran 8.020 öğrenci, yüz yüze öğrenci sayıları içerisinde gösterilmiştir.

öğrenci sayıları açıköğretimle karşılaştırıldığında ise tam tersi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. 2020 yılında devlet yükseköğretim kurumlarında yüz yüze yeni kayıt öğrenci sayısı 715 bin 236 iken açıköğretimde bu yeni kayıt sayısı 733 bin 11'dir (YÖK, 2021). Dahası

son 5 yıldır açıköğretimdeki toplam öğrenci sayısı, devlet yükseköğretim kurumlarındaki toplam öğrenci sayısından daha fazla olup bu fark her yıl artarak devam etmektedir (bk. Şekil B.3.2).

Şekil B.1.3 Öğrenim düzeyine göre yüz yüze programlara yeni kayıt yaptıran öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)

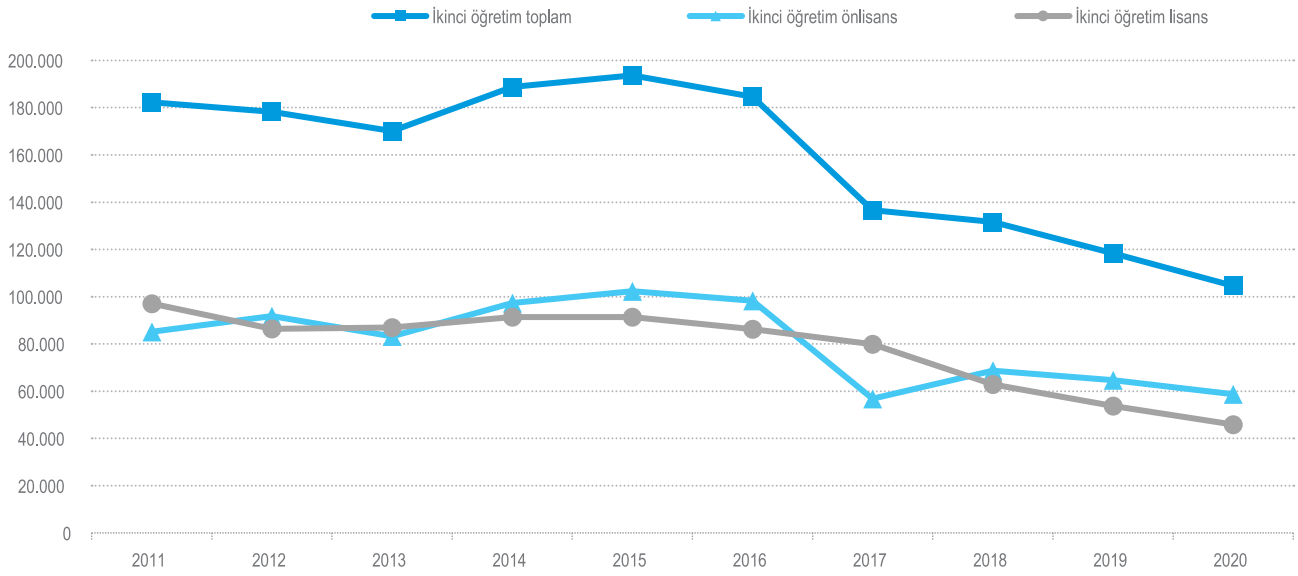

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil B.1.3'te 2011-2020 yılları arasında öğrenim düzeyine göre yeni kayıt yaptıran öğrenci sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2011 ile 2020 yılları arasında yüz yüze önlisans programlarına yeni kayıt yaptıran öğrencilerin sayısı 252 bin 794'ten 350 bin 804'e, yüz yüze lisans programlarına yeni kayıt yaptıran öğrencilerin sayısı 360 bin 166'dan 526 bin 98'e yükselmiştir. Yüz yüze önlisans programlarına yeni

kayıt yaptıran öğrencilerin toplam yüz yüze yeni kayıt yaptıran öğrenciler içerisindeki payı, 2017 yılı hariç %39-42 bandında kaldığı görülmekte olup 2020 yılı için bu pay %40 olarak gerçekleşmiştir. Şekil B.1.1.'deki sonuçlarla birlikte değerlendirildiğinde ise her yıl açıköğretim önlisans programlarına yeni kayıt öğrenci sayısının arttığını ifade edebiliriz.

Şekil B.1.4 Öğrenim düzeyine göre ikinci öğretime yeni kayıt yaptıran öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)

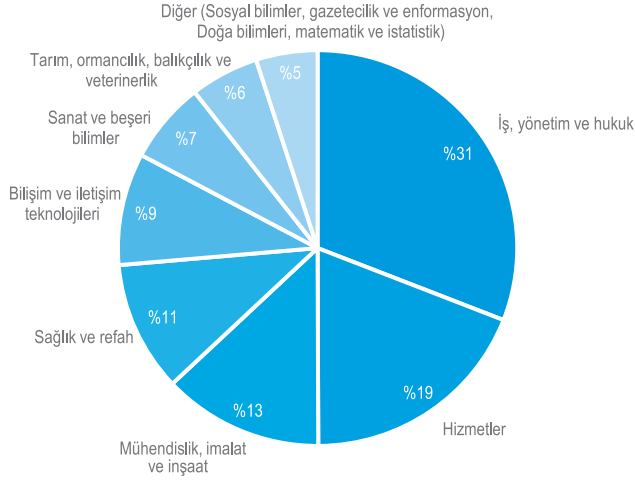

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2011-2020 yılları arasında öğrenim düzeyine göre ikinci öğretim programlarına yeni kayıt yaptıran öğrenci sayılarında yaşanan değişim Şekil B.1.4'te verilmiştir. Şekil incelendiğinde en dikkat çeken hususun her geçen yıl hem önlisans hem de lisans düzeyinde ikinci öğretim

programlarına yeni kayıt öğrenci sayılarının sürekli azalma eğiliminde olmasıdır. Bunun temel nedenleri arasında Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) ikinci öğretim kapsamında bazı programların kontenjanlarını azaltması ve bu programlara olan talebin azalması gösterilebilir.

Şekil B.1.5 Eğitim ve öğretim alanları sınıflamasına göre önlisans düzeyinde yeni kayıt yaptıran erkek öğrenci oranları (%) (2020)

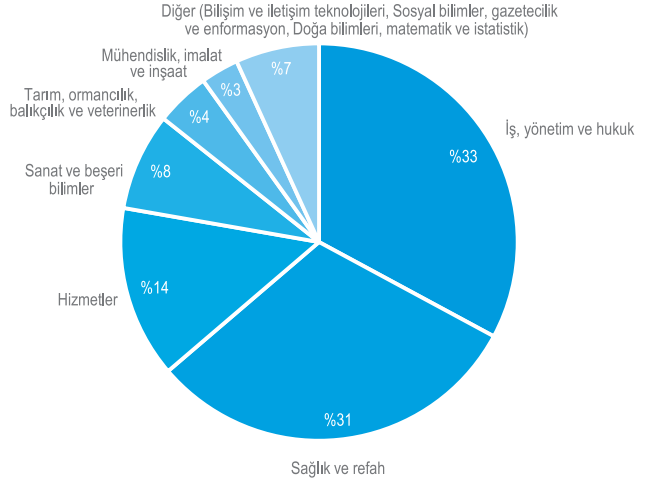
Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Açıköğretim öğrenci sayıları dâhildir.

Şekil B.1.5'te 2020-2021 öğretim yılında eğitim ve öğretim alanları sınıflamasına göre önlisans düzeyinde yeni kayıt yaptıran erkek öğrencilerin oranları gösterilmiştir. Buna göre önlisans düzeyindeki erkeklerin %31'i iş, yönetim ve hukuk alanında, %19'u hizmetler alanında, %13'ü mühendislik, imalat ve inşaat alanında, %11'i sağlık ve refah alanında, %9'u bilişim ve iletişim teknolojileri alanında, %7'si sanat ve beşeri bilimler alanında, %6'sı tarım, ormancılık, balıkçılık ve veterinerlik alanında, %5'i ise diğer eğitim ve öğretim alanlarında kayıt yaptırmıştır.

Şekil B.1.6'da 2020-2021 öğretim yılında eğitim ve öğretim alanları sınıflamasına göre önlisans düzeyinde yeni kayıt yaptıran kadın öğrencilerin oranları verilmiştir. Buna göre önlisans düzeyinde kadınların %33'ü iş, yönetim ve hukuk alanında, %31'i sağlık ve refah alanında, %14'ü hizmetler alanında, %8'i sanat ve beşeri bilimler alanında, %4'ü tarım, ormancılık, balıkçılık ve veterinerlik alanında, %3'ü mühendislik, imalat ve inşaat alanında, %7'si ise diğer eğitim ve öğretim alanlarında kayıt yaptırmıştır. Önlisans programlarına kayıt yaptıran kadın ve erkek öğrencilerin, kayıt yaptıkları eğitim ve öğretim alanları bakımından farklılık; erkeklerin

Şekil B.1.6 Eğitim ve öğretim alanları sınıflamasına göre önlisans düzeyinde yeni kayıt yaptıran kadın öğrenci oranları (%) (2020)

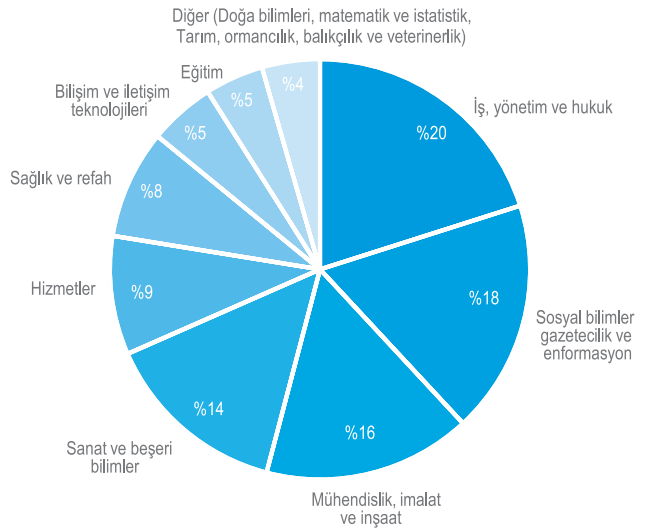

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Açıköğretim öğrenci sayıları dâhildir.

kadınlara göre mühendislik, imalat ve inşaat alanını, kadınların ise erkeklere göre sağlık ve refah alanını daha fazla tercih etmeleridir.

Şekil B.1.7 Eğitim ve öğretim alanları sınıflamasına göre lisans düzeyinde yeni kayıt yaptıran erkek öğrenci oranları (%) (2020)

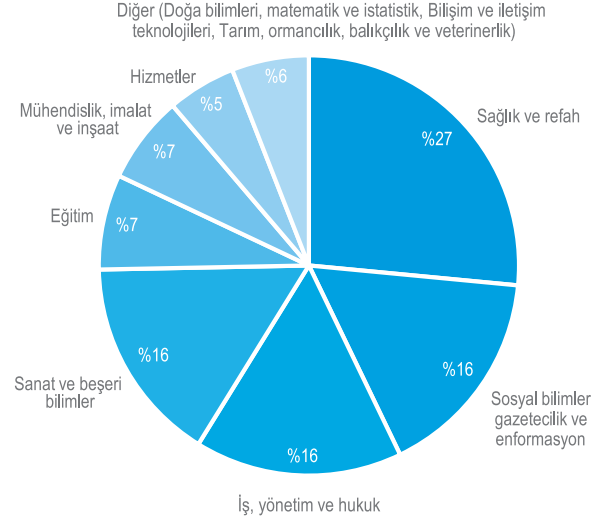
Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Açıköğretim öğrenci sayıları dâhildir.

2020-2021 öğretim yılında eğitim ve öğretim alanları sınıflamasına göre lisans düzeyinde yeni kayıt yaptıran erkek öğrencilerin oranları Şekil B.1.7'de gösterilmiştir. Buna göre lisans düzeyinde erkelerin %20'si iş, yönetim ve hukuk alanında, %18'i sosyal bilimler, gazetecilik ve enformasyon alanında, %16'sı mühendislik, imalat ve inşaat alanında, %14'ü sanat ve beşeri bilimler alanında, %9'u hizmetler alanında, %8'i, sağlık ve refah alanında %5'i bilişim ve iletişim teknolojileri alanında, %5'i eğitim alanında, %4'ü ise diğer eğitim ve öğretim alanlarında kayıt yaptırmıştır.

2020-2021 öğretim yılında eğitim ve öğretim alanları sınıflamasına göre lisans düzeyinde yeni kayıt yaptıran kadın öğrencilerin oranları Şekil B.1.8'de verilmiştir. Buna göre lisans düzeyinde kadınların %27'si sağlık ve refah alanına, %16'sı sosyal bilimler, gazetecilik ve enformasyon alanına, %16'sı iş, yönetim ve hukuk alanına, %16'sı sanat ve beşeri bilimler alanına, %7'si eğitim alanına, %7'si mühendislik, imalat ve inşaat alanına, %5'i hizmetler alanına, %6'sı ise diğer eğitim ve öğretim alanlarına kayıt yaptırmıştır. Yükseköğretime girişte erkekler lisans düzeyinde en fazla iş, yönetim ve hukuk alanını tercih ederken, kadınlar ise en fazla sağlık ve refah alanını tercih etmektedir.

Şekil B.1.8 Eğitim ve öğretim alanları sınıflamasına göre lisans düzeyinde yeni kayıt yaptıran kadın öğrenci oranları (%) (2020)

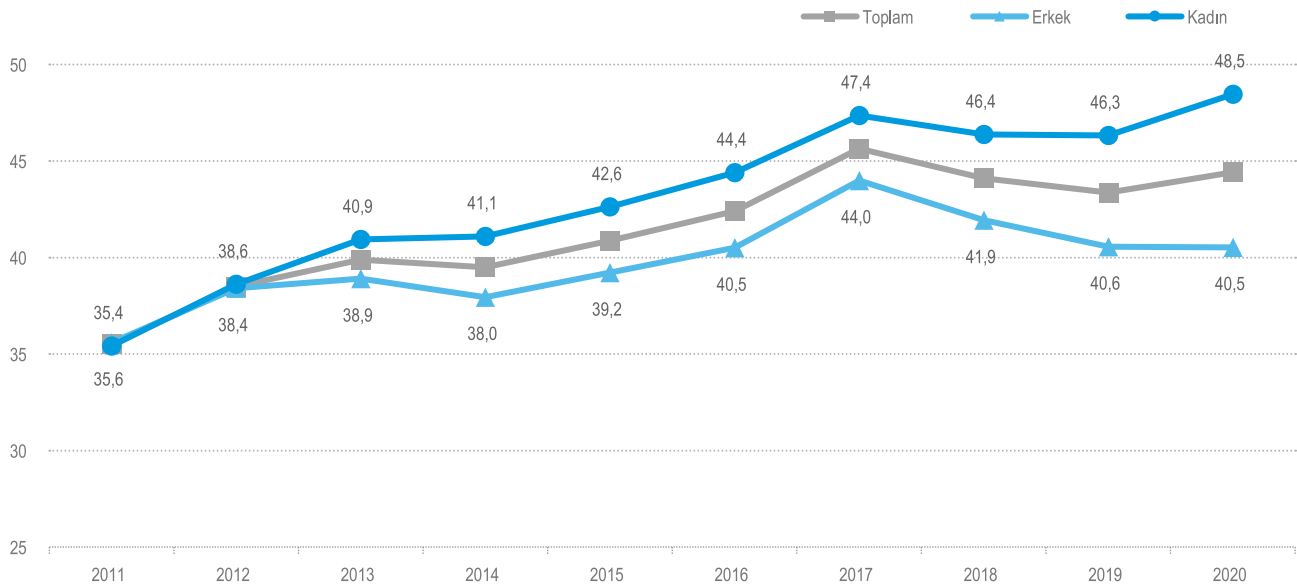
Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Açıköğretim öğrenci sayıları dâhildir.

Bu gösterge altında, yükseköğretim net okullaşma oranlarında yaşanan değişim cinsiyete göre ele alınmıştır. Bilindiği üzere yükseköğretim net okullaşma oranı, yükseköğretimde 18-22 yaş grubundaki öğrenci sayısının yine aynı yaş grubundaki çağ nüfusuna bölünüp 100'le çarpılmasıyla bulunmaktadır (MEB, 2021). Yükseköğretim

net okullaşma oranının yıllar içerisindeki değişimi, 18-22 yaş grubundaki gençlerin yükseköğretimden ne düzeyde faydalandığını göstermesi açısından oldukça önemlidir (Gür vd., 2017). Net okullaşma oranının maksimum değeri teorik olarak %100 olup ilgili çağ nüfusundaki gençlerin tamamının yükseköğretimde olduğunu ifade eder.

Şekil B.2.1 Cinsiyete göre yükseköğretimde net okullaşma oranlarında (%) yaşanan değişim (2011-2020)

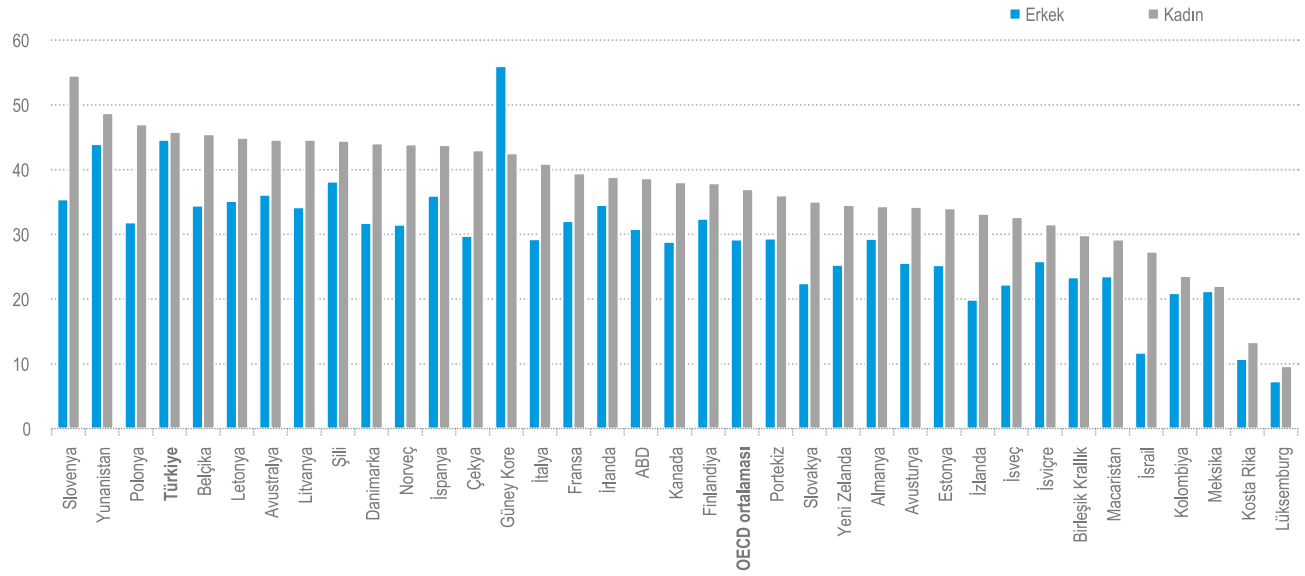

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2011 ile 2020 yılları arasında cinsiyete göre yükseköğretimde net okullaşma oranlarında yaşanan değişim Şekil B.2.1'de verilmiştir. Buna göre 2014 yılı erkekler hariç hem kadınlar hem de erkekler için 2011 yılından 2017 yılına kadar yükseköğretimde net okullaşma oranları sürekli artış göstermiştir. Dahası 2012 yılından itibaren yükseköğretimde kadınların net okullaşma oranı erkeklerin net okullaşma oranını geçmiş olup aradaki makas ise yıllar itibarıyla artma eğilimindedir. 2018, 2019 ve 2020 yıllarında erkeklerin net okullaşma oranı düşme eğilimindedir. Kadınların net okullaşma oranı ise 2018

ve 2019 yılında erkeklerin net okullaşma oranındaki düşüşe göre daha az seviyede iken 2020 yılında son on yılın en üst seviyesine ulaşmıştır. 2011 yılında yükseköğretimde erkekler için net okullaşma oranı %35,6, kadınlar için %35,4 olmak üzere toplamda %35,5 iken 2020 yılına gelindiğinde erkeklerde net okullaşma oranı %40,5'e, kadınlarda %48,5'e ve toplamda ise %44,4'e yükselmiştir. Dolayısıyla 2010-2011 öğretim yılında 18-22 yaş grubundaki her üç kadından biri yükseköğrenim alırken (MEB, 2012), 2020-2021 öğretim yılında ise her iki kadından neredeyse birinin yükseköğrenim aldığını söyleyebiliriz.

Şekil B.2.2 OECD ülkelerinde cinsiyete göre 20-24 yaş grubundakilerin yükseköğretimde net okullaşma oranları (%) (2019)

Kaynak: (OECD, 2021).

Şekil B.2.2'de 2019 yılı için OECD ülkelerinde cinsiyete göre 20-24 yaş grubundakilerin yükseköğretimde net okullaşma oranları gösterilmiştir. 2019 yılı verilerine göre OECD ülkeleri arasında 20-24 yaş grubundaki kadınların yükseköğretimde net okullaşma oranı en yüksek olan ülkeler sırasıyla Slovenya (%55), Yunanistan (%49), Romanya (%47), Türkiye (%46), Belçika (%45), Letonya (%45), Avustralya (%45) ve Şili (%45)'dir. 20-24 yaş grubundaki erkeklerin yükseköğretimde net okullaşma oranı en yüksek olan ülkeler ise sırasıyla Güney Kore (%56), Türkiye (%45), Yunanistan (%44), Şili (%38), Avustralya (%36) ve İspanya (%36)'dır. Aynı yaş grubunda kadınların yükseköğretimde net okullaşma oranı en düşük ve %30'un altında olan ülkeler Lüksemburg (%10), Kosta Rika (%13), Meksika (%22), Kolombiya (%24), İsrail (%27) ve Macaristan (%29) iken erkeklerde en düşük net okullaşma oranına sahip ülkeler ise Lüksemburg (%7), Kosta Rika (%11), İsrail (%12) ve İzlanda (%20)'dir. OECD ülkeleri ortalaması bakımından 20-24 yaş grubundaki kadınların yükseköğretimde net okullaşma oranı %37 iken erkeklerin net okullaşma oranı %29'dur. Burada dikkat çeken husus OECD ülkeleri ortalamasına göre 20-24 yaş grubunda yükseköğretimde kadın ve erkeklerin net okul-

laşma oranları arasında kadınlar lehine olan %8 puanlık farkın varlığıdır. Dolayısıyla Güney Kore hariç tüm OECD ülkelerinde kadınlar erkeklerden daha fazla oranda yükseköğretimde yer almaktadır. Dahası Belçika, İsveç, Litvanya ve Letonya'da kadınlar lehine olan bu fark %10-11 puan iken Türkiye (%1 puan), Meksika (%1 puan) ve Lüksemburg (%2 puan)'ta en az seviyededir. Buna karşılık 20-24 yaş grubunda cinsiyete göre okullaşma oranları bakımından Türkiye, OECD ülkeleri ortalamasında kadınlarda %9 puan, erkeklerde ise %16 puan üzerindedir. Türkiye'de 2006 yılından sonra kurulan üniversitelerle birlikte yükseköğretimin son 15 yılda büyümesi ve genişlemesi neticesinde yükseköğretime olan talep daha da artmıştır. 2012 yılından itibaren yükseköğretimde kadınların net okullaşma oranı erkeklerin net okullaşma oranını geçmiş ve yıllar itibarıyla aradaki fark kadınlar lehine artmaya devam etmiştir. Teorik olarak Türkiye'de yükseköğretim yaş grubu 18-22 olup bu yaş grubunda cinsiyet bakımından net okullaşma oranları kadınlar lehine %8 puandır. Dolayısıyla OECD ülkelerinde kadın ve erkeklerin yükseköğretim net okullaşma oranları arasındaki %8 puan farkı Türkiye ile benzerdir.

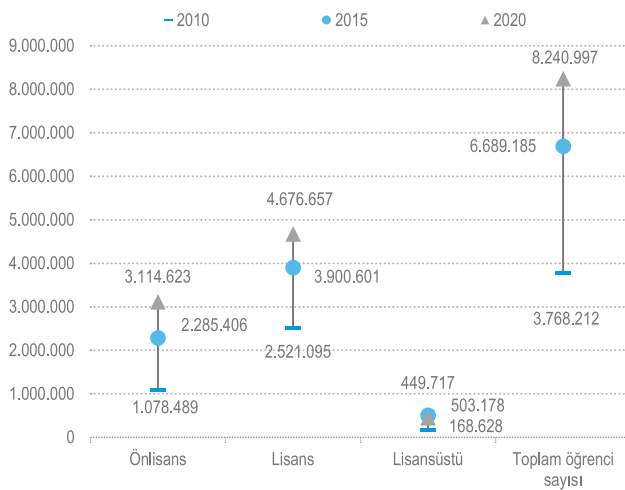
Bu göstergede, Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarına kayıtlı öğrenci sayıları ilk önce öğrenim düzeyine, kurum türüne, öğretim türüne, illere, kuruluş dalgalarına (dönemlerine) göre incelenmiştir. Daha sonra yüz yüze en çok öğrencisi olan önlisans ve lisans programlarına kayıtlı öğrenci sayıları ile en çok öğrencisi olan yüksek lisans ve doktora programlarına kayıtlı öğrenci sayıları ele alınmıştır.

Şekil B.3.1'de 2010, 2015 ve 2020 yılları için öğrenim düzeyine göre toplam öğrenci sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. 2010 yılında yükseköğretimdeki toplam öğrenci sayısı 3 milyon 768 bin 212 iken 2015 yılında 6 milyon 689 bin 185'e yükselmiştir. 2019 yılında 7 milyon 940 bin 133 olan toplam öğrenci sayısı (YÖK, 2021) 2020-2021 öğretim yılında 300 bin 864 ile artarak 8 milyon 240 bin 997'ye yükselmiştir. 2010 yılında önlisans düzeyindeki öğrenci sayısı 1 milyon 78 bin 489, lisans düzeyindeki öğrenci sayısı 2 milyon 521 bin 095 ve lisansüstü düzeyindeki öğrenci sayısı 168 bin 628 iken 2015 yılında

bu öğrenci sayıları önlisans düzeyinde 2 milyon 285 bin 406'ya, lisans düzeyinde 3 milyon 900 bin 601'e ve lisansüstü düzeyde 503 bin 178'e, 2020 yılında ise önlisans düzeyinde 3 milyon 114 bin 623'e, lisans düzeyinde 4 milyon 676 bin 657'ye yükselmiş ve lisansüstü düzeyde ise 449 bin 717'ye gerilemiştir. Şekil B.3.1'de de görüleceği üzere her iki beş yıllık periyot aralıkları incelendiğinde, 2010-2015 yılları arasında hem öğrenim düzeylerinde hem de toplam öğrenci sayısındaki artış, 2015-2020 yılları arasındaki artışa göre daha fazladır.

2011-2020 yılları arasında yükseköğretim kurum türü ve öğretim türüne göre toplam öğrenci sayılarında yaşanan değişim Şekil B.3.2'de verilmiştir. Şekil incelendiğinde en dikkat çeken husus, vakıf yükseköğretim kurumlarındaki öğrenci sayıları yıllar itibarıyla çok az artışlarla bir seyir izlerken, devlet açıköğretim öğrenci sayılarının sürekli artış eğiliminde olduğu, devlet yüz yüze öğrenci sayılarının ise 2016 yılına kadar açıköğretim öğrenci sayılarıyla başa baş gittiği ve daha sonra da durağan bir seyir izleyerek 2018 ve 2019 yıllarında düşüş gösterdiği'dir. Dolayısıyla Şekil B.3.1'deki sonuçlarla değerlendirildiğinde ise son yıllarda yükseköğretimdeki öğrenci artışının başlıca nedeninin açıköğretimdeki öğrenci sayısındaki artış olduğu ortaya çıkmaktadır. 2011 yılında vakıf yükseköğretim kurumlarındaki öğrenci sayısı 228 bin 66, açıköğretimdeki öğrenci sayısı 1 milyon 951 bin 494, devlet yüz yüze eğitimdeki öğrenci sayısı 2 milyon 117 bin 848 iken 2020 yılında bu öğrenci sayıları vakıf yükseköğretim kurumlarında 645 bin 79'a, açıköğretimde 4 milyon 359 bin 34'e, devlet yüz yüze eğitiminde ise 3 milyon 236 bin 884'e yükselmiştir.

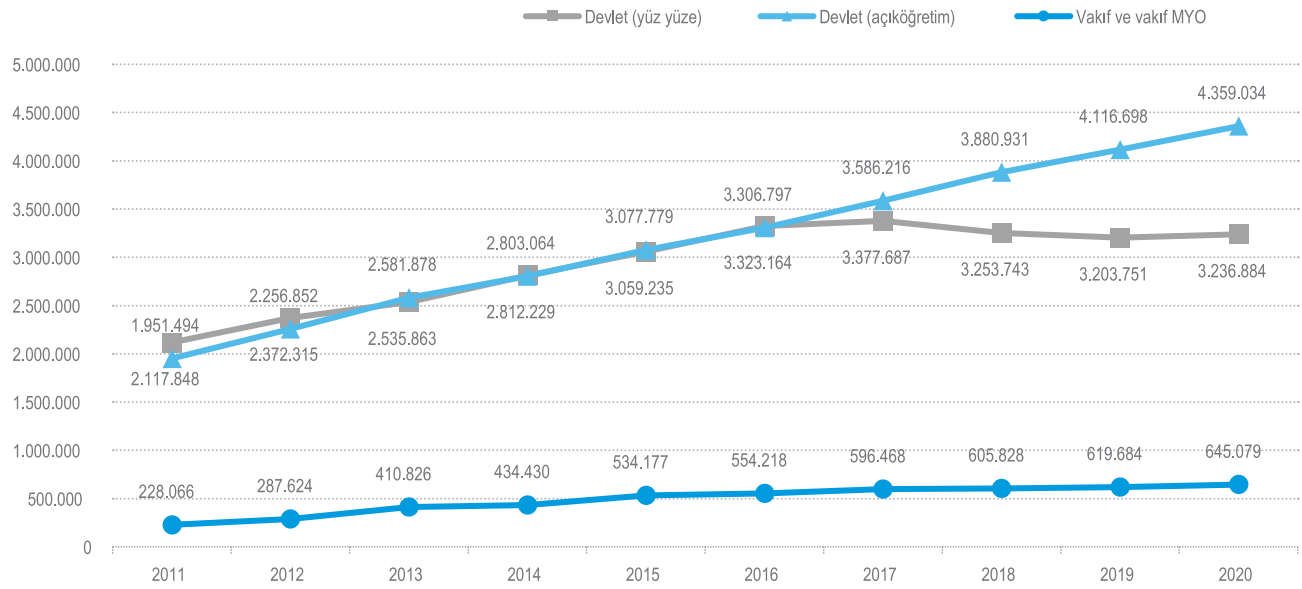
Şekil B.3.1 Öğrenim düzeyine göre toplam öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2010, 2015 ve 2020)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Açıköğretim öğrenci sayıları dâhildir.

Şekil B.3.2 Yükseköğretim kurum türü ve öğretim türüne göre toplam öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo B.3.3'te 2010, 2015 ve 2020 yılları için devlet yükseköğretim kurumlarında öğrenim düzeyi ve öğretim türüne göre öğrenci paylarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Önlisans düzeyinde yıllar itibarıyla devlet yükseköğretim kurumlarında yüz yüze öğrenci oranı azalmış 2010 yılında %53,7, 2015 yılında %42,3 ve 2020 yılında ise %26,9 olmuştur. Buna karşılık önlisans düzeyinde açıköğretimin payı da doğal olarak artmış ve 2020 yılında %73,1 olarak gerçekleşmiştir. Lisans düzeyinde ise bu beşer yıllık üç periyotta da yüz yüze ve açıköğretimdeki öğrenci paylarının fazla değişmediği görülürken açıköğretimdeki öğrenci oranının daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. 2020 yılı itibarıyla lisans düzeyinde öğrencilerin %51,6'sı açıköğretimdedir. Burada en dikkat çekici husus, önlisans düzeyindeki programlara giden öğren-

cilerin çoğunluğunun açıköğretimde olduğu ve önlisans düzeyinde öğrenim görmeyi tercih eden öğrencilerin de her geçen yıl yüz yüze eğitimden daha çok açıköğretime tercih etmesidir.

Tablo B.3.4'te 2019 yılında OECD ülkelerinde cinsiyete göre yükseköğretim öğrenci sayıları ve nüfusta bin kişi başına düşen yükseköğretim öğrenci sayıları verilmiştir. 2019 yılı itibarıyla OECD ülkeleri arasında en çok yükseköğretim öğrencisine sahip ülkeler sırasıyla ABD (18.825.910), Türkiye (7.775.381), Meksika (4.705.400), Japonya (3.873.760), Almanya (3.873.760) ve Güney Kore (3.035.867) iken 100 binin altında en az öğrenciye sahip ülkeler ise Lüksemburg (7.102), İzlanda (18.297), Estonya (45.484), Slovenya (75.991) ve Letonya (80.355)'dir.

Tablo B.3.3 Devlet yükseköğretim kurumlarında öğrenim düzeyi ve öğretim türüne göre öğrenci paylarında (%) yaşanan değişim (2010, 2015 ve 2020)

	Devlet (yüz yüze)			Devlet (açıköğretim)		
	2010	2015	2020	2010	2015	2020
Önlisans	53,7	42,3	26,9	46,3	57,7	73,1
Lisans	48,3	48,6	48,4	51,7	51,4	51,6

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo B.3.4 OECD ülkelerinde cinsiyete göre yükseköğretim öğrenci sayıları ve nüfusta bin kişi başına düşen yükseköğretim öğrenci sayısı (2019)

Ülke	Erkek	Kadın	Toplam	Nüfusta 1000 kişi başına düşen öğrenci sayısı
ABD	8.103.527	10.722.384	18.825.910	56
Türkiye	4.080.963	3.694.418	7.775.381	91
Meksika	2.306.768	2.398.632	4.705.400	36
Japonya	2.014.982	1.858.778	3.873.760	31
Almanya	1.698.968	1.597.281	3.296.249	39
Güney Kore	1.735.894	1.299.973	3.035.867	59
Fransa	1.223.070	1.462.338	2.685.408	41
Kolombiya	1.133.741	1.262.509	2.396.250	46
İspanya	965.669	1.118.310	2.083.979	45
İtalya	862.910	1.074.851	1.937.761	32
Avustralya	778.158	1.016.245	1.794.403	69
Kanada	762.081	958.956	1.721.037	45
Polonya	579.275	851.706	1.430.981	38
Şili	592.437	669.479	1.261.916	65
Yunanistan	401.537	392.570	794.107	77
Belçika	227.914	291.298	519.212	45
İsveç	172.413	259.820	432.233	42
Avusturya	197.377	225.671	423.049	47
Portekiz	170.150	198.031	368.181	36
Çekya	137.342	182.001	319.343	30
İsviçre	156.289	156.644	312.933	36
Danimarka	133.529	175.038	308.567	53
Finlandiya	138.096	157.355	295.451	53
Norveç	121.583	168.431	290.014	53
Macaristan	129.762	151.699	281.461	29
Yeni Zelanda	104.067	151.132	255.198	51
İrlanda	110.597	121.915	232.512	46
Kosta Rika	102.057	119.754	221.811	43
Slovakya	57.853	82.956	140.809	26
Litvanya	48.326	63.442	111.768	42
Letonya	35.161	45.194	80.355	43
Slovenya	32.188	43.803	75.991	37
Estonya	18.789	26.696	45.484	34
İzlanda	6.448	11.849	18.297	53
Lüksemburg	3.400	3.702	7.102	11

Kaynak: (UNESCO, 2021).

Not: Ülke nüfusları, 2021 güncel nüfus verileridir.

Avrupa'da toplam 15 milyon 735 bin, dünya genelinde ise toplam 120 milyon 86 bin yükseköğretim öğrencisi bulunmaktadır (UNESCO, 2021). Burada yükseköğretim öğrenci sayılarındaki büyüklük ülkelerin nüfusları, yükseköğretim çağındaki genç nüfus, ülkedeki yükseköğ-

retimin büyüklüğü ve yükseköğretime olan talep gibi değişkenlere bağlıdır. Nüfusta bin kişi başına düşen yükseköğretim öğrenci sayıları incelendiğinde 91 öğrenci ile açık ara ilk sırada Türkiye gelmektedir. Daha sonra sırasıyla 77 öğrenciyle Yunanistan, 69 öğrenci ile Avust-

ralya, 65 öğrenci ile Şili, 59 öğrenci ile Güney Kore ve 56 öğrenci ile ABD gelmektedir. Nüfusta bin kişi başına en az öğrenci düşen ülkeler ise sırasıyla Lüksemburg (11), Slovakya (26), Macaristan (29) ve Çekya (30)'dır. Nüfusta bin kişi başına düşen yükseköğretim öğrenci sayısı bakımından OECD ülkeleri ortalaması 49 öğrencidir.

Şekil B.3.5'te 2020-2021 öğretim yılı için illere göre devlet yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin sayısı verilmiştir. Şekil incelendiğinde, 100 binin üzerinde devlet yükseköğretim kurumu öğrencisine ev sahipliği yapan illerin başında sırasıyla İstanbul (295.987), Ankara (246.596), İzmir (152.991) ve Konya (111.967) gelmektedir. İllere göre vakıf yükseköğretim kurumlarındaki öğrenci sayıları incelendiğinde (bk. Şekil B.3.7) en çok öğrenci barındıran illerin yine sırasıyla bu iller olduğu görülmektedir. Vakıf yükseköğretim kurumlarındaki öğrenci sayılarının büyük bir çoğunluğunun İstanbul'da olduğu dikkate alındığında, İstanbul'daki bu yükseköğretim kurumlarında toplam 794 bin 908 öğrenci öğrenim aldığı görülmektedir. Sırasıyla Ankara'da 318 bin 475, İzmir'de 173 bin 611 ve Konya'da ise 121 bin 549 yükseköğretim öğrencisi bulunmaktadır. En az sayıda devlet yükseköğretim kurumu öğrencisi bulunan iller ise sırasıyla Hakkâri (2.701), Şırnak (3.972), Ardahan (5.562), Tunceli (6.240), Kilis (9.362) ve Bitlis (9.366) illeridir.

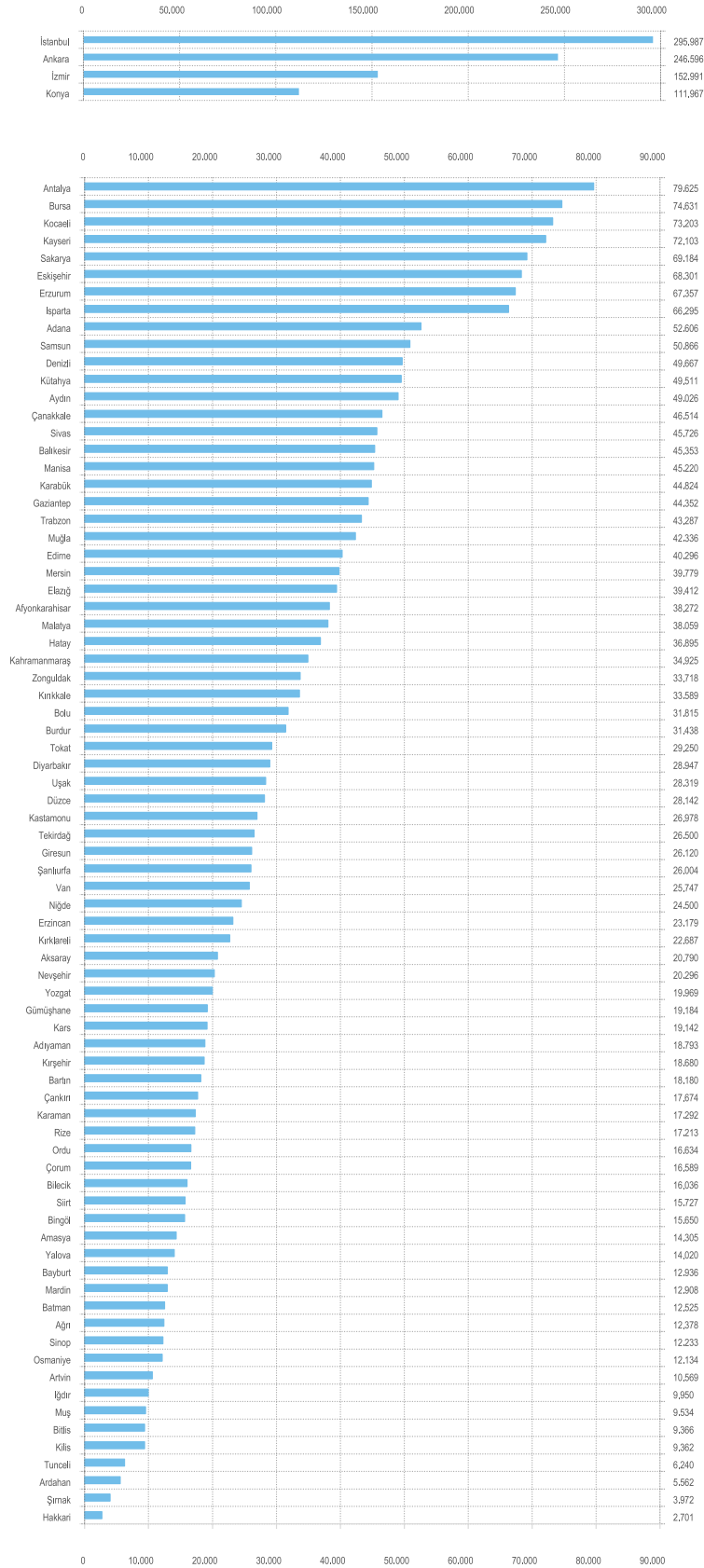
Şekil B.3.6'da 2020-2021 öğretim yılı için birinci ve ikinci dalga devlet yükseköğretim kurumlarının öğrenci sayıları gösterilmiştir. Buna göre her iki dalgada kurulan üniversitelerin öğrenci dağılımları incelendiğinde öğrenci sayıları büyük farklılıklar göstermektedir. Birinci dalgada kurulan ve 60 binin üzerinde öğrencisi bulunan üniversiteler sırasıyla Marmara (71.191), Bursa Uludağ (67.037), Akdeniz (66.009), Selçuk (64.011), Dokuz Eylül (62.982), Atatürk (62.903), İstanbul (61.675) ve Ankara (61.505)'dir. Ege, Hacettepe ve Erciyes üniversitelerinin ise 50-60 bin arasında öğrencisi bulunmaktadır. Birinci dalgada kurulan ve en az öğrenciye sahip üniversiteler ise Samsun (3.735), Malatya Turgut Özal (3.827), Mimar Sinan Güzel Sanatlar (10.153), Trabzon (11.529), Konya Teknik (12.482), Eskişehir Teknik (14.208), Boğaziçi (15.979) ve Kayseri (17.643) üniversiteleri olup Samsun,

Malatya Turgut Özal, Trabzon, Konya Teknik, Eskişehir Teknik ve Kayseri üniversiteleri birinci dalgada kurulmuş bazı üniversitelerin 2018 yılında bölünmesi sonucu kurulan üniversitelerdir. Kocaeli Üniversitesi ikinci dalgada yer almasına rağmen 64 bin 942 öğrencisiyle Türkiye geneli en çok öğrenciyi barındıran dördüncü üniversitedir. İkinci dalgada kurulmuş üniversiteler arasında yer alan Kocaeli, Pamukkale, Aydın Adnan Menderes, Çanakkale Onsekiz Mart, Sakarya, Kütahya Dumlupınar, Manisa Celal Bayar, Muğla Sıtkı Koçman ve Süleyman Demirel üniversitelerinin öğrenci sayıları 40-50 bin arasındadır. İkinci dalgada yer alan ve en az öğrencisi olan üniversiteler ise Kahramanmaraş İstiklal (961), Tarsus (2.556), Kütahya Sağlık Bilimleri (3.630), Galatasaray (4.333), İzmir YTE (6.211), Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri (6.404) ve Gebze Teknik (8.261) üniversiteleridir.

Şekil B.3.7'de 2020-2021 öğretim yılı için üçüncü dalga devlet yükseköğretim kurumlarının öğrenci sayıları verilmiştir. Buna göre, üçüncü dalgada kurulan Karabük (44.824), Necmettin Erbakan (35.474) ve Burdur Mehmet Akif Ersoy (31.438) üniversitelerinde 30 binin üzerinde öğrenci, Uşak (28.319), Düzce (28.142), Kastamonu (26.978), Tekirdağ Namık Kemal (26.500) ve Giresun (26.120) üniversitelerinde ise 25-30 bin arası öğrenci bulunmaktadır. En az öğrenciye ev sahipliği yapan üniversiteler ise Sivas Bilim ve Teknoloji (102), Ankara Müzik ve Güzel sanatlar (409), Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji (796), Abdullah Gül (2.417), Hakkâri (2.701), Türk-Alman (2.971) ve Ankara Sosyal Bilimler (3.098), İzmir Bakırçay (3.800) ve Şırnak (3.972)'tir.

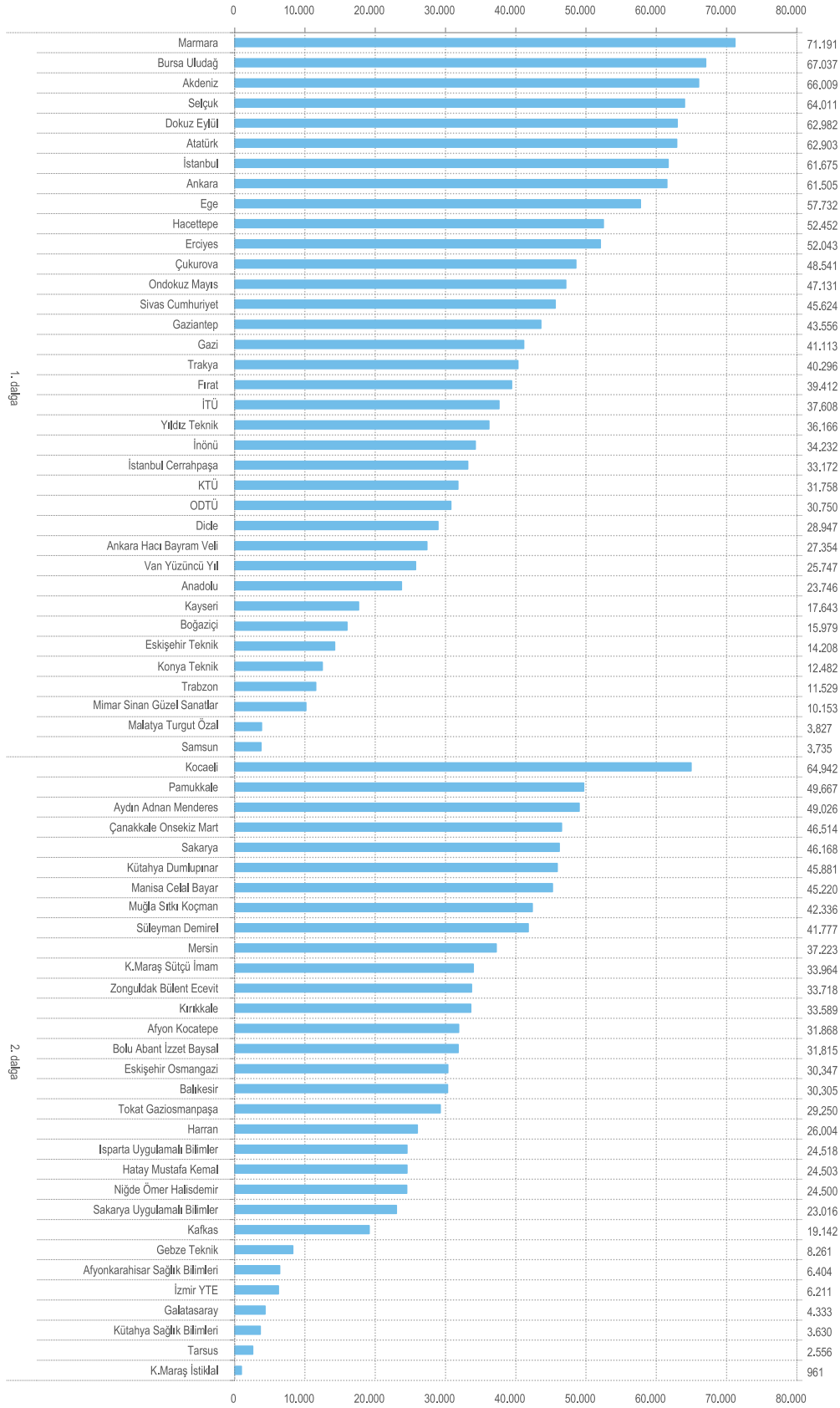
2020-2021 öğretim yılı için vakıf yükseköğretim kurumlarının öğrenci sayıları Şekil B.3.8'de gösterilmiştir. Öğrenci sayısı bakımından vakıf yükseköğretim kurumları arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Vakıf üniversitelerinin öğrenci sayısı 370 ile 37 bin arasında; vakıf meslek yükseköğretim kurumlarının öğrenci sayısı ise 200 ile 4 bin 800 arasında değişmektedir. En çok öğrencisi bulunan vakıf üniversiteleri İstanbul Aydın (37.149), İstanbul Medipol (37.090), İstanbul Gelişim (831.566), Beykent (29.958) ve Bahçeşehir (26.985) üniversiteleridir.

Şekil B.3.5 İllere göre devlet yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin dağılımı (2020)

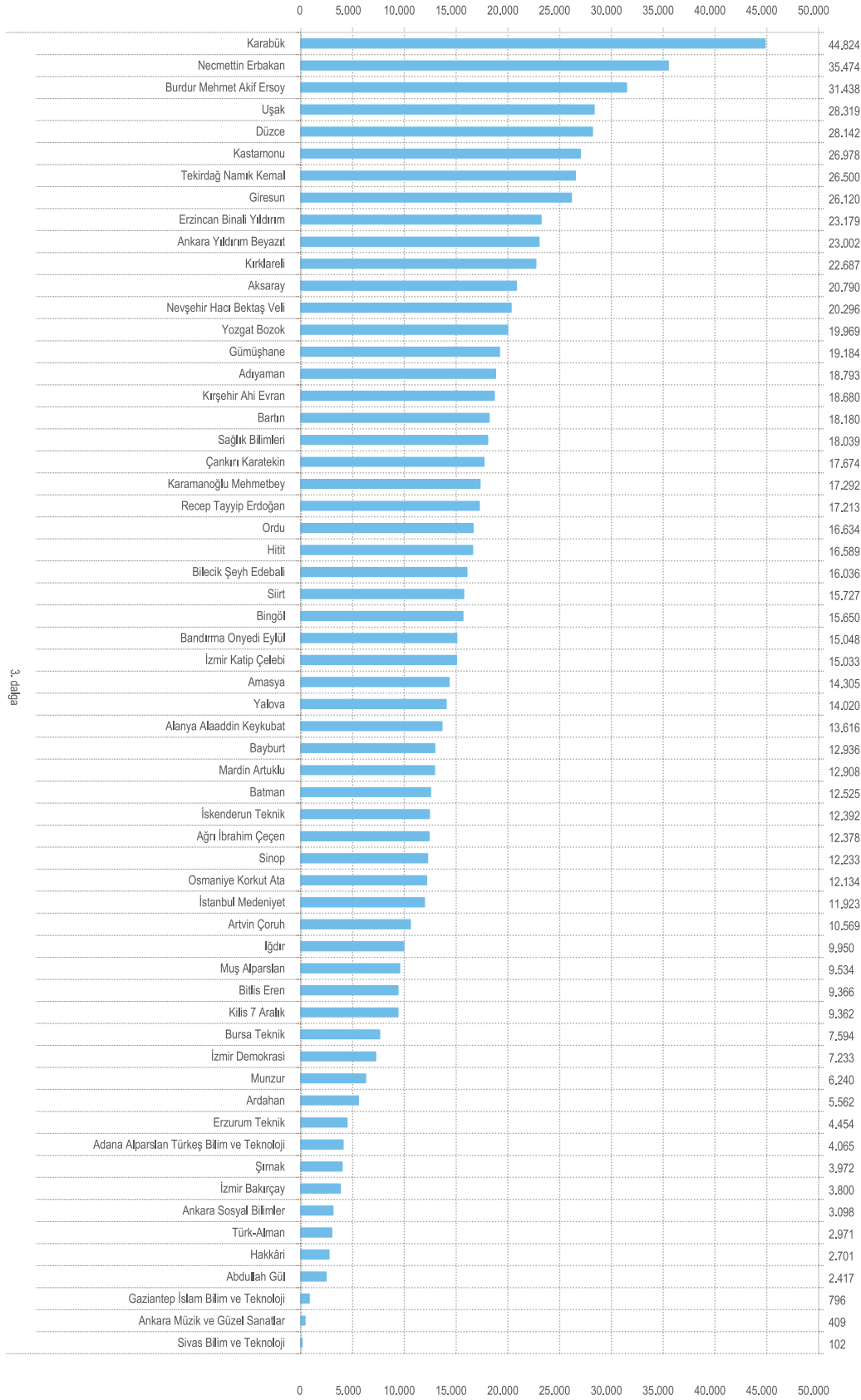
Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil B.3.6 Birinci ve ikinci dalga devlet yükseköğretim kurumlarının öğrenci sayıları (2020)

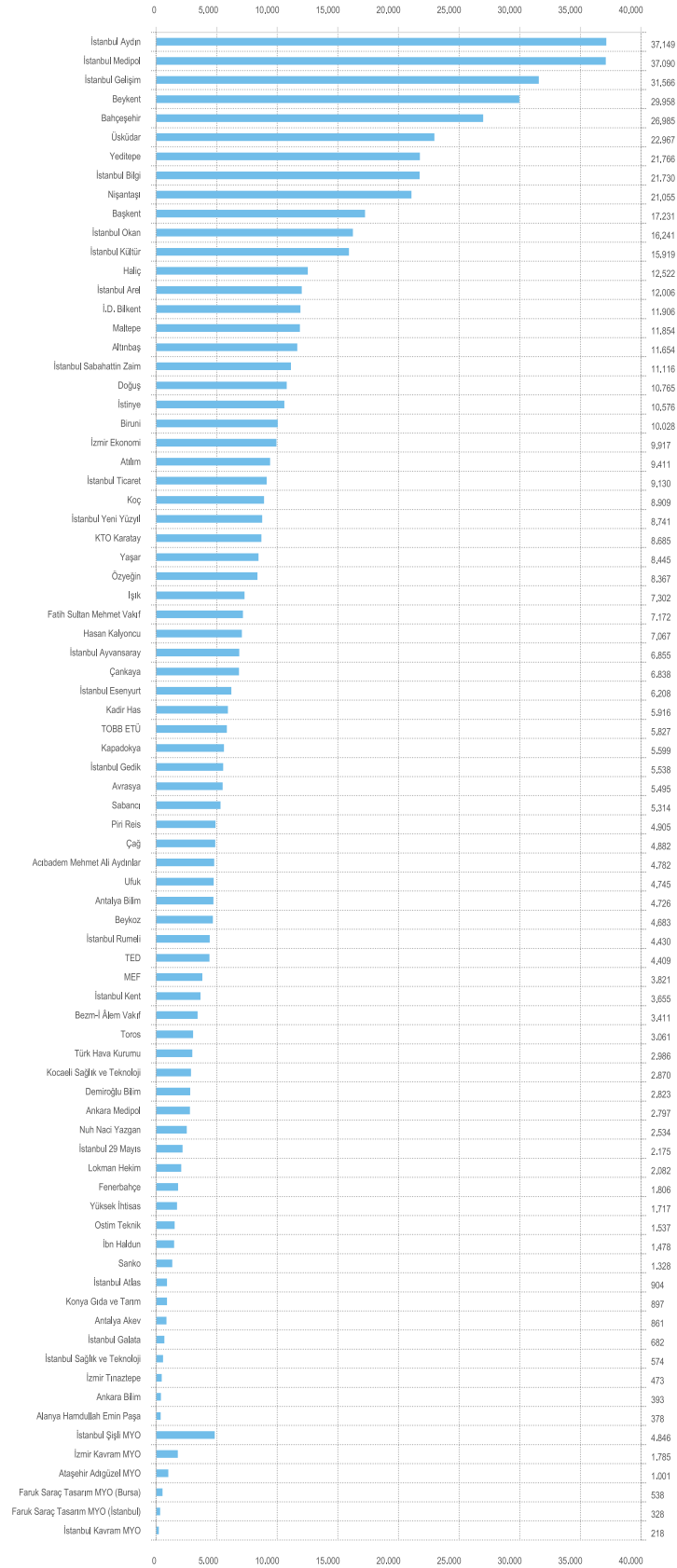
Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil B.3.7 Üçüncü dalga devlet yükseköğretim kurumlarının öğrenci sayıları (2020)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil B.3.8 Vakıf yükseköğretim kurumlarındaki öğrenci sayıları (2020)

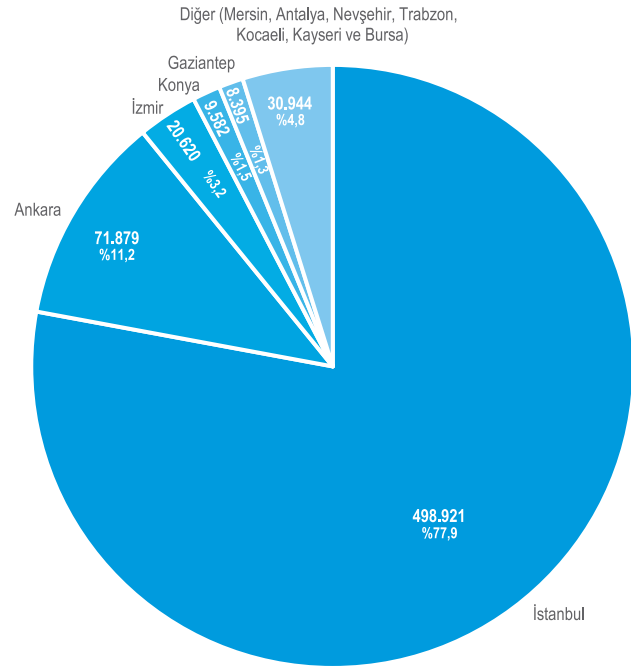

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil B.3.9'da 2020 yılı için illere göre vakıf yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin oransal dağılımı verilmiştir. Buna göre vakıf yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin %77,9'u İstanbul'dadır. Bunun en temel nedeni vakıf yükseköğretim kurumlarının büyük çoğunluğunun İstanbul'da bulunmasıdır. Bu kurumlarda öğrenim gören öğrencilerin %11,2'si Ankara'da, %3,2'si İzmir'de, %1,5'i Konya'da, %1,3'ü Gaziantep'te, %4,8'i ise Mersin, Antalya, Nevşehir, Trabzon, Kocaeli, Kayseri ve Bursa'dadır.

Tablo B.3.10'da 2020-2021 öğretim yılı için yüz yüze en çok öğrencisi olan ilk 10 önlisans programına göre öğrenci sayıları gösterilmiştir. Buna göre en çok öğrencisi olan önlisans programı bilgisayar programcılığıdır. Daha sonra sırasıyla muhasebe ve vergi uygulamaları, çocuk gelişimi, ilk ve acil yardım, bankacılık ve sigortacılık, inşaat teknolojisi, tıbbi laboratuvar teknikleri, işletme yönetimi, büro yönetimi ve yönetici asistanlığı önlisans programları gelmektedir. Kadın öğrencilerin çocuk gelişimi, ilk ve acil yardım ile tıbbi laboratuvar teknikleri önlisans programlarında sayısının erkeklere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bu önlisans programlarında öğrenci sayılarının fazla olmasının temel nedenleri arasında mezuniyet sonrası iş piyasasında bu programların çoğundan mezun olanların yer bulabilmesi gösterilebilir.

Şekil B.3.9 İllere göre vakıf yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin oransal (%) dağılımı (2020)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo B.3.10 Yüz yüze en çok öğrencisi olan ilk 10 önlisans programına göre öğrenci sayıları (2020)

Önlisans programı (yüz yüze)	Erkek	Kadın	Toplam
Bilgisayar Programcılığı	32.312	8.699	41.011
Muhasebe ve Vergi Uygulamaları	19.240	17.287	36.527
Çocuk Gelişimi	3.317	30.168	33.485
İlk ve Acil Yardım	12.344	18.354	30.698
Bankacılık ve Sigortacılık	13.646	15.712	29.358
İnşaat Teknolojisi	20.402	3.592	23.994
Tıbbi Laboratuvar Teknikleri	7.469	15.971	23.440
İşletme Yönetimi	13.793	9.292	23.085
Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı	10.745	11.425	22.170
Elektrik	20.820	500	21.320

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo B.3.11 Yüz yüze en çok öğrencisi olan ilk 10 lisans programına göre öğrenci sayıları (2020)

Lisans programı (yüz yüze)	Erkek	Kadın	Toplam
Tıp	51.080	51.469	102.549
İşletme	55.219	32.325	87.544
İlahiyat	31.224	49.012	80.236
Hukuk	38.160	38.816	76.976
Hemşirelik	21.747	49.682	71.429
İktisat	38.683	26.794	65.477
Makine Mühendisliği	58.756	6.609	65.365
Bilgisayar Mühendisliği	48.591	14.928	63.519
Elektrik-Elektronik Mühendisliği	51.967	9.750	61.717
İnşaat Mühendisliği	49.186	9.762	58.948

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2020-2021 öğretim yılı için yüz yüze en çok öğrencisi olan ilk 10 lisans programına göre öğrenci sayıları Tablo B.3.11’de verilmiştir. Buna göre en çok öğrencisi olan lisans programı 102 bin 549 öğrencisiyle tıp programıdır. Bilindiği üzere tıp programlarına Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS)’nda ilk 50 bin başarı sıralamasında olan öğrenciler yerleşebilmektedir. Tıp programından sonra en çok öğrencisi olan lisans programları sırasıyla işletme, ilahiyat, hukuk, hemşirelik, iktisat, makine mühendisliği, bilgisayar mühendisliği, elektrik-elektronik mühendisliği ve inşaat mühendisliğidir. YKS sonucunda hukuk programlarını ilk 125 bin, mühendislik programlarını ise ilk 300 bin başarı sırasından öğrenciler tercih edebilmektedir. Kadın öğrenciler ağırlıklı olarak ilahiyat ve hemşire-

lik lisans programlarında yer alırken erkekler ise ağırlıklı olarak işletme, iktisat, makine mühendisliği, bilgisayar mühendisliği, elektrik-elektronik mühendisliği ve inşaat mühendisliği programlarında öğrenim görmektedir. Yine burada en çok öğrencisi olan lisans programlarının çoğunun mezuniyet sonrası iş piyasasıyla ilişkili olduğu söylenilebilir.

Tablo B.3.12’de 2020 yılı için en çok öğrencisi olan ilk 10 yüksek lisans programına göre öğrenci sayıları gösterilmiştir. Buna göre en çok öğrencisi olan yüksek lisans programı işletmedir. Daha sonra sırasıyla temel İslam bilimleri, iş sağlığı ve güvenliği, makine mühendisliği, inşaat mühendisliği, elektrik-elektronik mühendisliği, iktisat,

Tablo B.3.12 En çok öğrencisi olan ilk 10 yüksek lisans programına göre öğrenci sayıları (2020)

Yüksek lisans programı	Erkek	Kadın	Toplam
İşletme	8.477	5.392	13.869
Temel İslam Bilimleri	4.886	2.859	7.745
İş Sağlığı ve Güvenliği	5.316	2.233	7.549
Makine Mühendisliği	5.885	1.099	6.984
İnşaat Mühendisliği	4.714	1.634	6.348
Elektrik-Elektronik Mühendisliği	4.233	1.178	5.411
İktisat	3.018	2.084	5.102
Tarih	2.641	2.350	4.991
Bilgisayar Mühendisliği	3.593	1.330	4.923
Özel Hukuk	2.243	2.499	4.742

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

tarih, bilgisayar mühendisliği ve özel hukuk yüksek lisans programları gelmektedir. Özel hukuk yüksek lisans programı hariç bu yüksek lisans programlarının hepsinde erkek öğrencilerin kadınlardan daha fazla olduğu görülmektedir. Zaten lisansüstü programlarda öğrenim gören ve bu programlara yeni kayıt yaptıran öğrencilerin son on yıla ilişkin cinsiyet oranları incelendiğinde erkeklerin kadınlardan daha fazla olduğu görülmektedir (bk. Şekil B.5.2).

2020-2021 öğretim yılı için en çok öğrencisi olan ilk 10 doktora programına göre öğrenci sayıları Tablo B.3.13'te verilmiştir. Buna göre en çok öğrencisi olan doktora programı 4 bin 468 ile işletmedir. Daha sonra sırasıyla temel İslam bilimleri (2.522), makine mühendisliği

(2.345), bilgisayar mühendisliği (2.052), iktisat (1.973), tarih (1.953), elektrik-elektronik mühendisliği (1.851), Türk dili ve edebiyatı (1.779), özel hukuk (1.721) ve inşaat mühendisliği (1.641) doktora programları gelmektedir. En çok öğrencisi olan ilk 10 doktora programlarından Türk dili ve edebiyatı ile özel hukuk doktora programları hariç diğerlerinde erkek öğrenciler kadın öğrencilerden çok daha fazla olduğu göze çarpmaktadır. Dahası 2020-2021 öğretim yılında hem yeni kayıt hem de toplam öğrenci sayısı bakımından yüksek lisans ve doktora düzeyindeki erkekler kadınlardan daha fazladır (YÖK, 2021). En çok öğrencisi olan ilk 10 lisans, yüksek lisans ve doktora programları incelendiğinde ise yarısından çoğunun aynı programlar olduğu görülmektedir.

Tablo B.3.13 En çok öğrencisi olan ilk 10 doktora programına göre öğrenci sayıları (2020)

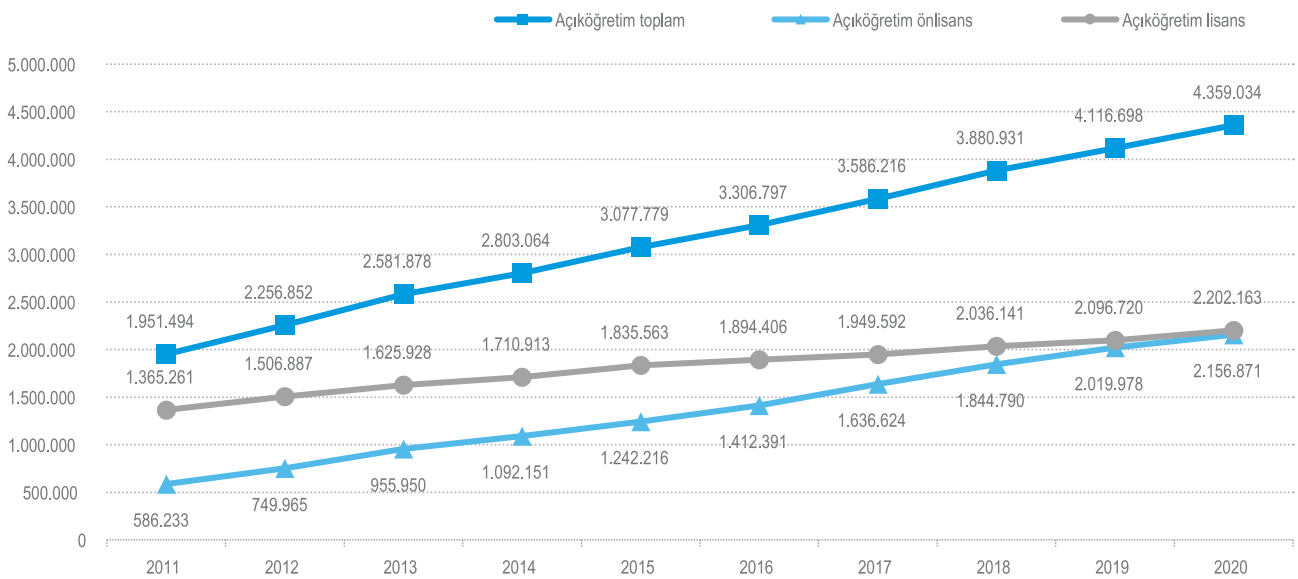
Doktora programı	Erkek	Kadın	Toplam
İşletme	2.678	1.790	4.468
Temel İslam Bilimleri	1.988	534	2.522
Makine Mühendisliği	2.001	344	2.345
Bilgisayar Mühendisliği	1.498	554	2.052
İktisat	1.147	826	1.973
Tarih	1.132	821	1.953
Elektrik-Elektronik Mühendisliği	1.521	330	1.851
Türk Dili ve Edebiyatı	796	983	1.779
Özel Hukuk	846	875	1.721
İnşaat Mühendisliği	1.225	416	1.641

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2020-2021 öğretim yılı itibarıyla Anadolu Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi'nde açıköğretim, İstanbul Üniversitesi'nde ise açık ve uzaktan eğitim fakültesi bulunmaktadır. Bununla birlikte Anadolu Üniversitesi bünyesinde İktisat ve İşletme Fakülteleri de açıköğretim kapsamındaki programlarda yer almaktadır. 2021 YKS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu'nda Ankara Üniversitesi açık ve uzaktan eğitim fakültesi lisans programları için 800 kontenjan ilan etmiştir (ÖSYM, 2021). Dolayısıyla açıköğretim sistemine

2021-2022 öğretim yılında Ankara Üniversitesi'nin de dâhil olduğunu görmekteyiz. Açıköğretim kapsamındaki bu fakülteler aynı zamanda, yükseköğretim kurumundan mezun veya hâlen yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilere sınavsız olarak ikinci üniversite adı altında bir açıköğretim programına kayıt imkânı da sunmaktadır. Bu gösterge altında açıköğretim öğrenci sayıları, uzaktan öğretim öğrenci sayıları ve ikinci üniversite kapsamında öğrenim gören öğrenci sayıları ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Şekil B.4.1 Öğrenim düzeyine göre açıköğretim öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil B.4.1'de 2011-2020 yılları arasında öğrenim düzeyine göre açıköğretim öğrenci sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre, açıköğretimde hem önlisans hem de lisans düzeyindeki toplam öğrenci sayıları son on yıldır sürekli artış eğilimindedir. Dahası önlisans düzeyindeki toplam öğrenci sayısındaki artış daha fazla olup 2020 yılında neredeyse lisans düzeyindeki öğrenci sayısını yakalamış durumdadır. Önümüzdeki yıllarda açıköğretimde önlisans düzeyindeki toplam

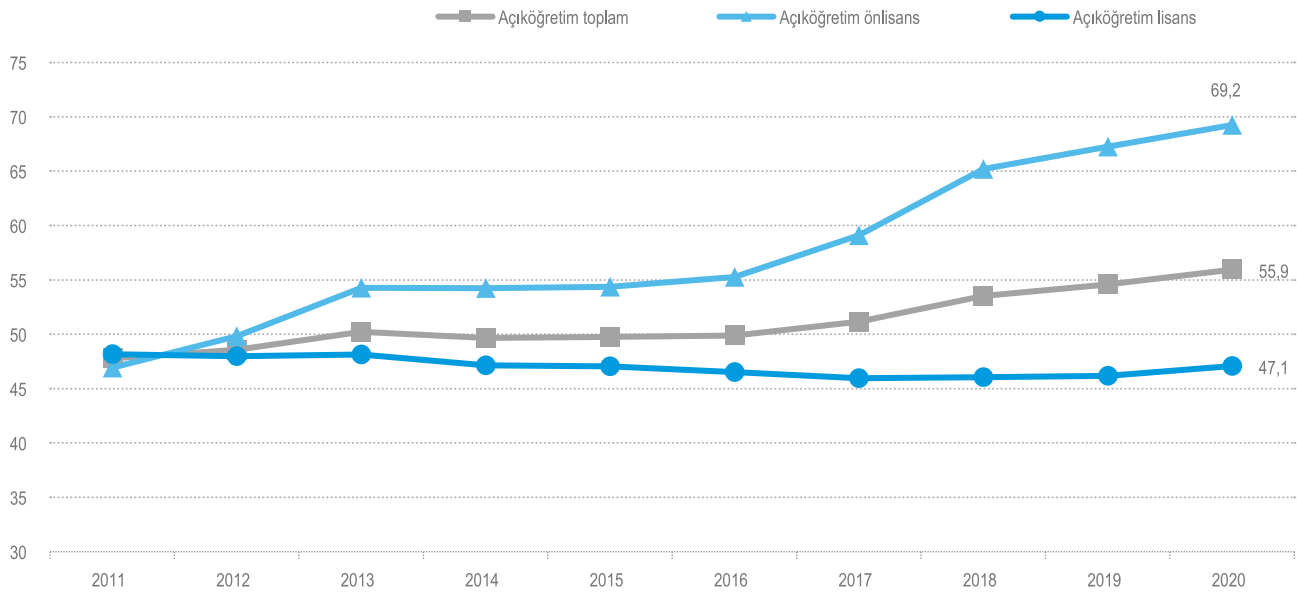
öğrenci sayısı, lisans düzeyindeki toplam öğrenci sayısını geçeceği söylenebilir. 2011 yılında açıköğretim önlisans öğrenci sayısı 586 bin 233, lisans öğrenci sayısı 1 milyon 365 bin 261 ve toplamda 1 milyon 951 bin 494 iken 2020 yılına gelindiğinde önlisans öğrenci sayısı 2 milyon 156 bin 871, lisans öğrenci sayısı 2 milyon 202 bin 163 ve toplamda açıköğretim öğrenci sayısı 4 milyon 356 bin 34'e yükselmiştir. Yükseköğretimde açıköğretim öğrenci sayısı her geçen yıl artmakta olup 2020-2021 öğretim yılı

itibarıyla devlet yükseköğretim kurumlarındaki her beş önlisans ve lisans düzeyindeki öğrencinin üçü (%60,4) açıköğretimde öğrenim görmektedir (YÖK, 2021).

2011-2020 yılları arasında önlisans ve lisans öğrenci sayıları içinde açıköğretim öğrenci oranlarında yaşanan değişim Şekil B.4.2'de gösterilmiştir. Buna göre, yükseköğretimde önlisans ve lisans düzeyindeki öğrencilerin içinde 2011 yılından 2016 yılına kadar açıköğretim önlisans ve lisans öğrenci oranları durağan bir seyir izlerken 2016 yılından sonra 2020 yılına kadar açıköğretim önlisans öğrenci oranı ile önlisans ve lisans toplam açıköğretim öğrenci oranı artmış, açıköğretim lisans öğrenci oranı durağan bir seyir

izlemeye devam etmiştir. 2020 yılı itibarıyla önlisans düzeyindeki öğrencilerin içinde açıköğretim önlisans öğrenci oranı %69,2, lisans düzeyindeki öğrencilerin içinde açıköğretim lisans öğrenci oranı %47,1, önlisans ve lisans düzeyindeki toplam öğrencilerin içindeki önlisans ve lisans açıköğretim toplam öğrenci oranı ise %55,9'dur. Daha öncede ifade edildiği gibi sadece devlet yükseköğretim kurumlarında önlisans düzeyindeki öğrencilerin içinde açıköğretim önlisans öğrenci oranı %73,1'dir (bk. Tablo B.3.3). Daha önceki sonuçlarla birlikte değerlendirildiğinde ise öğrenci sayıları göz önünde bulundurulduğunda önlisans programlarının giderek açıköğretim programları haline dönüştüğünü ifade edebiliriz.

Şekil B.4.2 Önlisans ve lisans öğrenci sayıları içinde açıköğretim öğrenci oranlarında (%) yaşanan değişim (2011-2020)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo B.4.3'te 2020 yılı için açıköğretim programı uygulayan üniversitelerde öğrenim düzeyine göre öğrenci sayıları verilmiştir. Anadolu, Atatürk ve İstanbul üniversiteleri açıköğretim programı uygulayan üniversiteler olup bu üniversiteler arasına 2021 yılı itibarıyla Ankara Üniversitesi de dâhil olmuştur. Önümüzdeki raporlarda Ankara Üniversitesine ilişkin açıköğretim verileri de bu tabloda yer alacaktır. Toplam 4 milyon 359 bin 34 açıköğretim öğrencisinin %79,5'i olan 3 milyon 467 bin 62

öğrencisi Anadolu Üniversitesinin açıköğretim, iktisat ve işletme fakültelerinde kayıtlıdır. Geriye kalan açıköğretim öğrencilerinin %9,8'i Atatürk Üniversitesi'ne, %10,7'si ise İstanbul Üniversitesi'ne kayıtlıdır. Bu kayıtlı açıköğretim öğrencilerinin tamamı öğretim yılı başında kayıt yenileme yapmamaktadır. Dahası bu üniversitelerden daha önce talep etmiş olduğumuz verilerden de hareketle, öğretim yılının ikinci döneminde kayıt yenileme sayılarının daha da düştüğü ortaya çıkmaktadır.

Tablo B.4.3 Açıköğretim programı uygulayan üniversitelerde öğrenim düzeyine göre öğrenci sayıları (2020)

Üniversite / fakülte	Önlisans			Lisans			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Anadolu Üniversitesi - Açıköğretim Fakültesi	777.131	901.141	1.678.272	188.544	223.038	411.582	965.675	1.124.179	2.089.854
Anadolu Üniversitesi - İktisat Fakültesi	-	-	-	401.962	263.650	665.612	401.962	263.650	665.612
Anadolu Üniversitesi - İşletme Fakültesi	-	-	-	449.262	262.334	711.596	449.262	262.334	711.596
Atatürk Üniversitesi - Açıköğretim Fakültesi	153.761	185.194	338.955	42.795	45.191	87.986	196.556	230.385	426.941
İstanbul Üniversitesi - Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi	50.628	89.016	139.644	103.897	221.490	325.387	154.525	310.506	465.031
Toplam	981.520	1.175.351	2.156.871	1.186.460	1.015.703	2.202.163	2.167.980	2.191.054	4.359.034

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo B.4.4'te 2019 ve 2020 yılları için açıköğretim programı uygulayan üniversiteye göre ikinci üniversite kapsamında öğrenim gören öğrenci sayıları gösterilmiştir. Bilindiği üzere ikinci üniversite kapsamında açıköğretim programlarına sınavsız girilebilmektedir. Mezun olanlar veya bir yükseköğretim programında öğrenim görenler bu haktan yararlanabilmektedir. Dolayısıyla yükseköğretimdeki toplam öğrenci sayısı içerisinde mükerrer olan öğrenciler bulunmaktadır. 2019-2020 öğretim yılında ikinci üniversite kapsamında öğrenim gören öğrencilerin toplam sayısı 1 milyon 380 bin 410 iken 2020-2021 öğretim yılında 1 milyon 622 bin 174 olmuştur. Her geçen yıl ikinci üniversite kapsamında öğrenim gören öğrenci sayısı artmaktadır. Bu artışın temel nedenleri arasında, mezunların mezun oldukları bölüm dışında ya kendilerini farklı alanlarda geliştirmeyi amaçlaması ya da mezun oldukları bölümün iş piyasasında karşılığını bulamadıkları için bu yolu tercih etmeleridir. Halen bir yükseköğretim programında öğrenim gören öğrenciler ise me-

zuniyet sonrası iş piyasasında kendilerini bir adım öne çıkartacağını ön gördükleri için sınavsız ikinci üniversite kapsamında öğrenim görmekte olduklarını söyleyebiliriz. Dolayısıyla 1,5 milyondan fazla öğrencinin sınavsız ikinci üniversite kapsamında öğrenim görmesi; bu kişilerce günümüzde bir üniversiteden mezun olmanın hem kişisel gelişim hem mesleki gelişim hem de mezuniyet sonrası iş piyasasında yer bulma veya bir adım öne çıkma noktasında yeterli bulunmamasıyla alakalıdır.

2020-2021 öğretim yılında en çok öğrencisi olan ilk on açıköğretim önlisans programına göre öğrenci sayıları Tablo B.4.5'te verilmiştir. Buna göre açıköğretim önlisans programlarında 100 binin üzerinde öğrencisi olan programlar adalet (333.020), ilahiyat (246.740), sosyal hizmetler (198.495), sağlık kurumları işletmeciliği (114.730) ile iş sağlığı ve güvenliği (112.737) bölümleridir. Açıköğretim önlisans programlarında öğrenim gören öğrencilerin yaklaşık %47'si, 100 binin üzerinde öğrencisi

Tablo B.4.4 Açıköğretim programı uygulayan üniversiteye göre ikinci üniversite kapsamında öğrenim gören öğrenci sayıları (2019 ve 2020)

Üniversite	2019-2020			2020-2021		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Anadolu Üniversitesi	578.583	582.463	1.161.046	653.428	673.867	1.327.295
Atatürk Üniversitesi	84.997	117.175	202.172	109.372	139.244	248.616
İstanbul Üniversitesi	19.440	58.736	17.192	38.484	94.801	46.263
Toplam	683.020	758.374	1.380.410	801.284	907.912	1.622.174

Kaynak: Anadolu, Atatürk ve İstanbul üniversitelerinden elde edilen veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Veriler güz dönemi kapsamaktadır.

olan bu beş açıköğretim önlisans programına kayıtlıdır. Dahası her üç açıköğretim önlisans programı öğrencisin-

den ikisi, en çok öğrencisi olan ilk on açıköğretim önlisans programındadır.

Tablo B.4.5 En çok öğrencisi olan ilk 10 açıköğretim önlisans programına göre öğrenci sayıları (2020)

Önlisans programı	Erkek	Kadın	Toplam
Adalet	173.819	159.201	333.020
İlahiyat	99.927	146.813	246.740
Sosyal hizmetler	48.023	150.472	198.495
Sağlık kurumları işletmeciliği	39.660	75.070	114.730
İş sağlığı ve güvenliği	68.787	43.950	112.737
Çocuk gelişimi	3.900	91.842	95.742
Halkla iletişim ve reklam	43.344	51.096	94.440
Tıbbi dokümantasyon ve sekreterlik	24.265	54.535	78.800
Laborant ve veteriner sağlık	31.753	42.804	74.557
Bankacılık ve sigortacılık	27.027	37.916	64.943

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2020-2021 öğretim yılında en çok öğrencisi olan ilk on açıköğretim lisans programına göre öğrenci sayıları Tablo B.4.6'da gösterilmiştir. Buna göre, açıköğretim lisans programlarında en çok öğrenciye sahip işletme programında 674 bin 266 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu açıköğretim lisans programlarındaki toplam öğrencilerin yaklaşık %31'idir. Dahası bu işletme programına kamu yönetimi (267.703) ve sosyoloji (185.683) programlarını da dâhil ettiğimizde ise en çok öğrencisi olan bu üç açıköğretim lisans programlarındaki toplam öğrenciler,

açıköğretim lisans programlarındaki toplam öğrencilerin yaklaşık %51'ini oluşturmaktadır. En çok öğrencisi olan ilk on açıköğretim lisans programlarındaki toplam öğrenciler ise açıköğretim lisans programlarındaki toplam öğrencilerin yaklaşık %82'sidir. Açıköğretim programlarında çok sayıda önlisans ve lisans düzeyinde programlar olmasına rağmen öğrencilerin büyük çoğunluğu Tablo B.4.5 ve Tablo B.4.6'daki açıköğretim programlarını tercih etmektedir.

Tablo B.4.6 En çok öğrencisi olan ilk 10 açıköğretim lisans programına göre öğrenci sayıları (2020)

Lisans programı	Erkek	Kadın	Toplam
İşletme	419.096	255.170	674.266
Kamu yönetimi	173.870	93.833	267.703
Sosyoloji	68.871	116.812	185.683
Çocuk gelişimi	10.282	127.974	138.256
Uluslararası ilişkiler	76.104	48.542	124.646
İktisat	65.286	46.757	112.043
Maliye	43.301	42.294	85.595
Türk dili ve edebiyatı	24.429	50.647	75.076
Sağlık yönetimi	28.696	39.130	67.826
Çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkiler	35.662	30.467	66.129

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo B.4.7'de 2020-2021 öğretim yılında yükseköğretim kurum türü ve öğrenim düzeyine göre uzaktan öğretim öğrenci sayıları verilmiştir. Buna göre 2020-2021 öğretim yılında önlisans düzeyinde 26 bin 264, lisans düzeyinde 39 bin 191, yüksek lisans düzeyinde ise 15 bin 214 uzaktan öğretim öğrencisi bulunmaktadır. Bu uzaktan öğretimdeki öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%83) devlet yükseköğretim kurumlarına kayıtlıdır.

Tablo B.4.7 Yükseköğretim kurum türü ve öğrenim düzeyine göre uzaktan öğretim öğrenci sayıları (2020)

	Önlisans	Lisans	Yüksek lisans
Devlet	24.287	39.033	12.611
Vakıf	1.977	158	2.603
Toplam	26.264	39.191	15.214

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

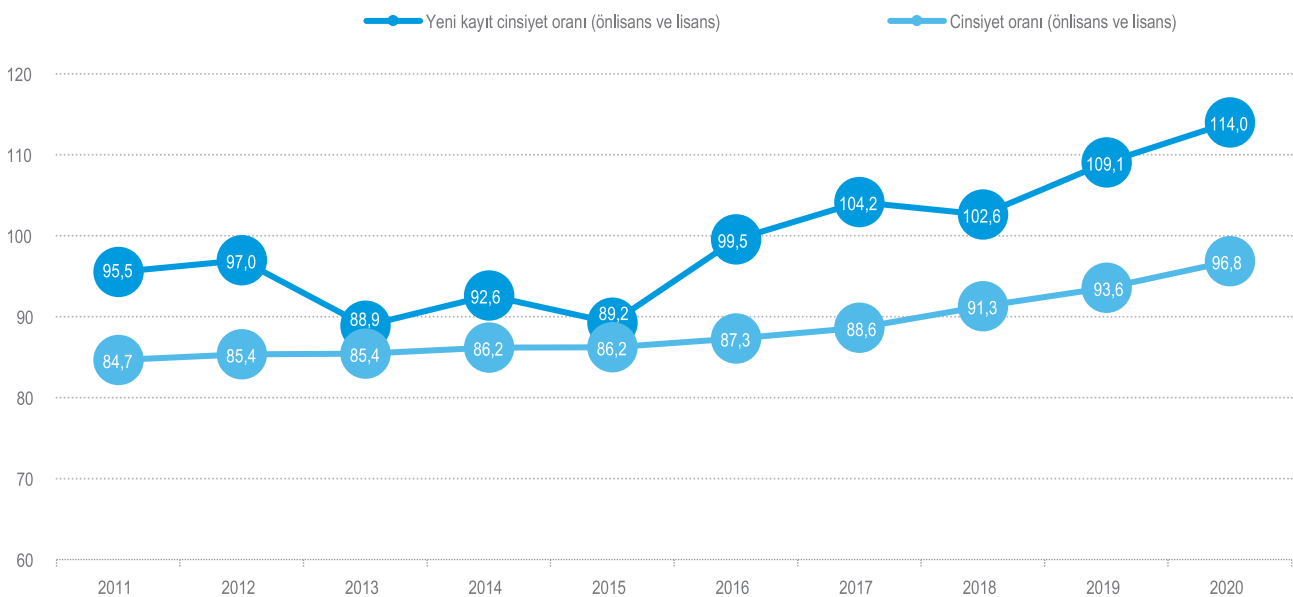
Bu göstergede yükseköğretime yeni kayıt yaptıran ve öğrenim görmekte olan öğrencilerinin cinsiyet oranları verilmiştir. Cinsiyet oranı, kadın yükseköğretim öğrenci sayısının, erkek yükseköğretim öğrenci sayısına bölünüp 100 ile çarpılmasıyla bulunmaktadır. Bu oran, herhangi bir öğretim yılında kadın okullaşma oranının, erkek okullaşma oranına göre görece büyüklüğünü ifade etmektedir (MEB, 2021).

Şekil B.5.1'de 2011 ile 2020 yılları arasında yeni kayıt yaptıran ve mevcut önlisans ve lisans öğrencilerinin cinsiyet oranında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre, önlisans ve lisans düzeyinde yeni kayıt yaptıran kadın öğrencilerin sayısı 2017 yılından itibaren erkekleri geçmiştir, 2019 ile 2020 yıllarında ise artarak devam etmiştir. Son 10 yıldır önlisans ve lisans düzeyindeki mevcut toplam öğrenci içerisinde de kadın öğrencilerin sayısı sürekli artış eğilimi göstermiştir. 2020 yılında önlisans ve lisans düzeyinde yeni kayıt yaptıran 100 erkek öğrenciye karşılık 114 kadın öğrenci kayıt yaptırmıştır. Önlisans ve lisans düzeyinde mevcut yükseköğretim

öğrencileri arasında da 100 erkek öğrenciye karşılık 97 kadın öğrenci öğrenim görmektedir.

2011-2020 yılları arasında yeni kayıt yaptıran ve mevcut lisansüstü öğrencilerinin cinsiyet oranında yaşanan değişim Şekil B.5.2'de gösterilmiştir. Buna göre, hem yeni kayıt yaptıran öğrenciler hem de mevcut lisansüstü öğrenciler arasında son on yıldır erkek öğrencilerin oranı kadın öğrencilerin oranından fazla olmuştur. 2011-2017 yılları arasında kadın öğrencilerin sayısının sürekli azalma eğiliminde olduğu görülürken 2018-2020 yılları arasında ise hızlı bir artışın yaşandığı olduğu görülmektedir. 2020 yılı itibarıyla lisansüstü düzeyinde yeni kayıt yaptıran 100 erkeğe karşılık 87 kadın yeni kayıt yaptırmıştır. Mevcut lisansüstü öğrenciler arasında 100 erkek öğrenciye karşılık 93 kadın öğrenci öğrenim görmektedir. Yükseköğretimin her düzeyinde kadın öğrencilerin sayısı her geçen yıl artmakta olup önümüzdeki yıllarda erkeklerden daha fazla sayıda olacaklarını, dolayısıyla da kadınların yükseköğrenim taleplerinin erkeklerden daha fazla olduğunu ifade edebiliriz.

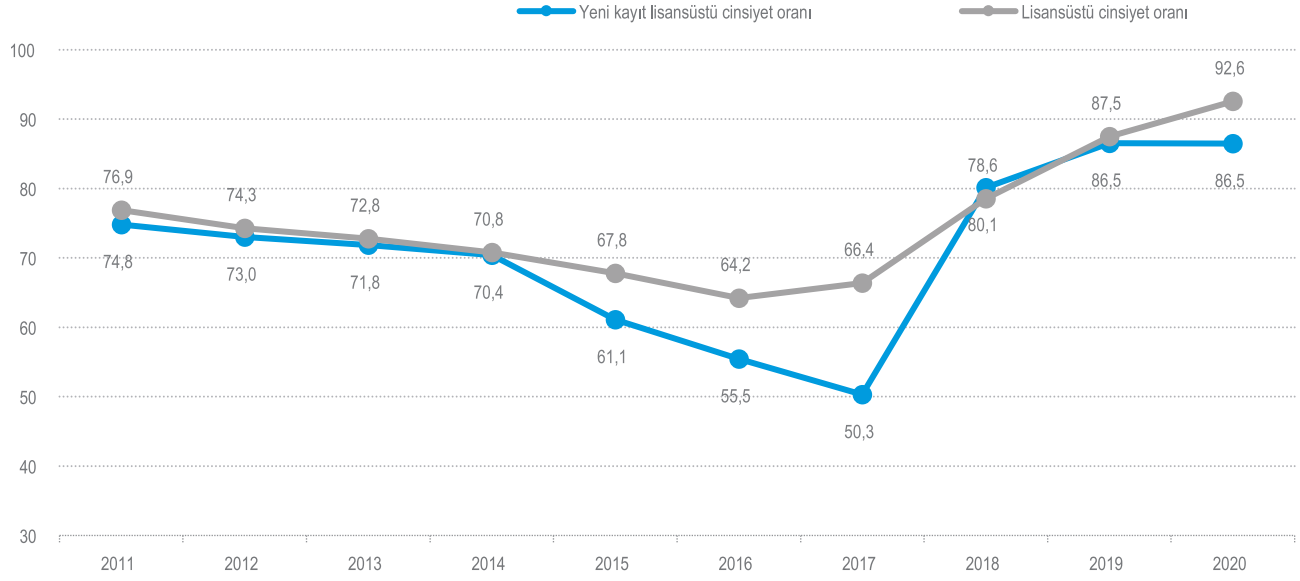
Şekil B.5.1 Yeni kayıt yaptıran ve mevcut önlisans ve lisans öğrencilerinin cinsiyet oranında yaşanan değişim (2011-2020)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Açıköğretim dâhildir.

Şekil B.5.2 Yeni kayıt yaptıran ve mevcut lisansüstü öğrencilerinin cinsiyet oranında yaşanan değişim (2011-2020)

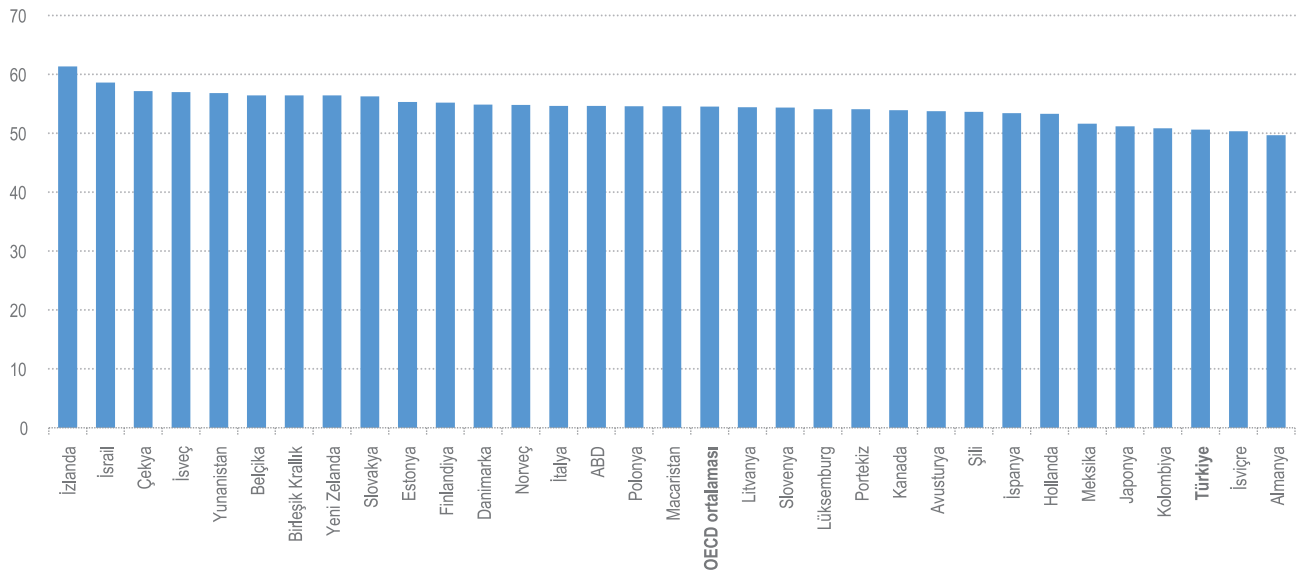

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2019 yılında OECD ülkelerinde yükseköğretime ilk kez girenlerin içerisinde kadınların payı Şekil B.5.3'te verilmiştir. Buna göre OECD ülkelerinin tamamında yükseköğretime ilk kez girenlerin içerisinde kadınların payı %50 ve üzerinde olup OECD ülkeleri ortalaması %55'tir. OECD ülkeleri arasında yükseköğretime ilk kez girenlerin içerisinde kadınların payı en yüksek olan

ülkeler İzlanda (%61), İsrail (%59), Çekya (%57), İsveç (%57) ve Yunanistan (%57) iken en düşük olan ülkeler ise Almanya (%50), İsviçre (%50), Türkiye (%51), Kolombiya (%51) ve Japonya (%51)'dir. Türkiye'de de olduğu gibi tüm OECD ülkelerinde yükseköğretime kadınların talebi ve yükseköğrenim alma eğilimleri erkeklere oranla daha fazladır.

Şekil B.5.3 OECD ülkelerinde yükseköğretime ilk kez girenlerin içerisinde kadınların payı (%) (2019)

Kaynak: (OECD, 2021).

Bu göstergede, yükseköğretim kurum türüne ve cinsiyete göre engelli öğrenci sayıları ile en çok engelli öğrencisi bulunan üç üniversiteye yer verilmiştir. Engelli öğrencile-

rin çoğu yüz yüze öğrenim için üniversiteye ulaşım problemleri yaşadıklarından dolayı, genellikle açıköğretim programı uygulayan üniversiteleri tercih etmektedirler.

Tablo B.6.1 Yükseköğretim kurum türüne ve cinsiyete göre engelli öğrenci sayıları (2020)

	Erkek	Kadın	Toplam
Devlet	35.813	17.316	53.129
Vakıf ve Vakıf MYO	564	539	1.103
Toplam	36.377	17.855	54.232

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo B.6.1'de 2020/21 öğretim yılında yükseköğretim kurum türüne ve cinsiyete göre engelli öğrenci sayıları verilmiştir. Buna göre 2020 yılı itibarıyla 53 bin 129'u devlet, bin 103'ü vakıf yükseköğretim kurumlarında olmak üzere toplamda 54 bin 232 engelli öğrenci yükseköğretime kayıtlıdır. Yükseköğretime kayıtlı her üç engelli öğrencinin biri kadındır. Dolayısıyla engelli kadınların yükseköğretime erişimi erkeklere göre daha azdır.

Tablo B.6.2 En çok engelli öğrencisi olan 3 üniversite (2020)

Üniversite	Erkek	Kadın	Toplam
Anadolu	25.993	11.906	37.899
Atatürk	4.572	2.283	6.855
İstanbul	2.075	1.632	3.707

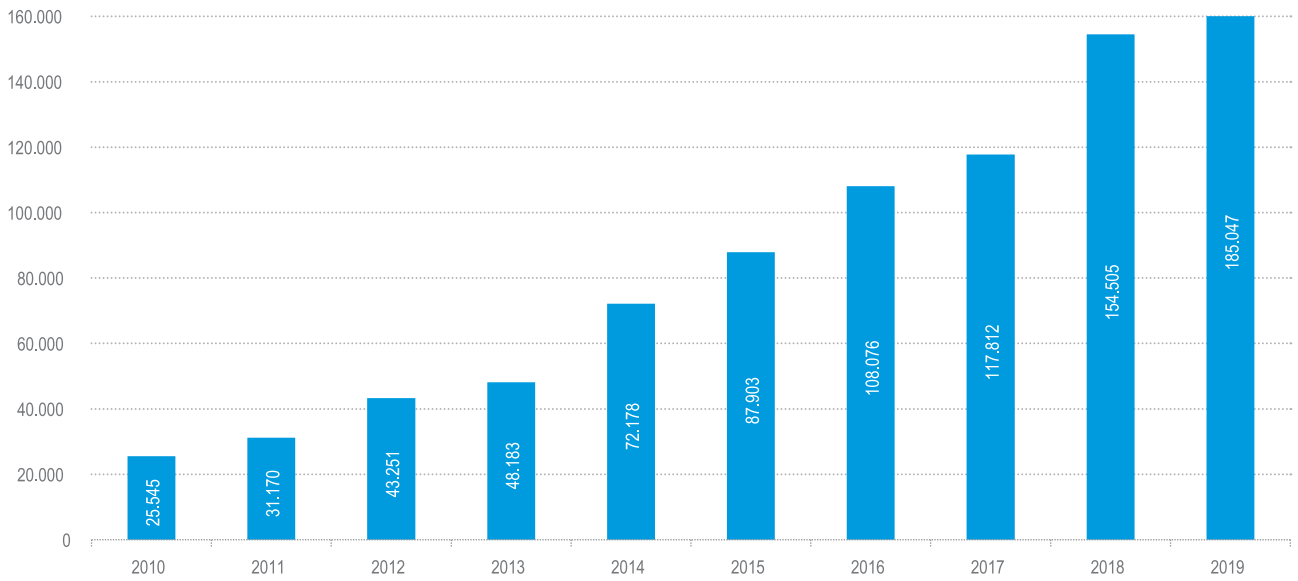
Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2020/21 öğretim yılında en çok engelli öğrencisi olan üç üniversiteye ilişkin bilgiler Tablo B.6.2'de gösterilmiştir. Yükseköğretimde engelli öğrencilerin büyük bir çoğunluğu 37 bin 899 öğrenci ile Anadolu Üniversitesi'ne, 6 bin 855 ile Atatürk Üniversitesi'ne ve 3 bin 707 ile İstanbul Üniversitesi'ne kayıtlıdır. Bu üç üniversitedeki engelli öğrenci sayısının fazla olmasının temel nedeni, engelli öğrencilerin yüz yüze programlarda ulaşım, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamamasından dolayı bu üniversitelerdeki açıköğretim programlarını tercih etmeleridir.

Bu göstergede, Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencilerin sayıları; kurum türüne, öğrenim düzeyine, illere, cinsiyete, öğrenim gördüğü üniversiteye ve uyruklarına göre dağılımları incelenmiştir. Uluslararası öğrenci

sayıları son iki yılda YÖK istatistiklerinde bir yıl geriden verilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla bu göstergede son yıl olarak 2019-2020 öğretim yılı ele alınmıştır

Şekil B.7.1 Türkiye'de uluslararası öğrenci sayısında yaşanan değişim (2010-2019)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil B.7.1'de 2010 ile 2019 yılları arasında Türkiye'de uluslararası öğrenci sayısında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre, 2010 ile 2019 yılları arasında Türkiye'deki uluslararası öğrenci sayısı hızlı bir artış göstermiştir. 2010 yılında 25 bin 545 olan yükseköğretimdeki uluslararası öğrenci sayısı, 2019 yılında 185 bin 47'ye ulaşmıştır.

Tablo B.7.2'de 2019/20 öğretim yılında yükseköğretim kurum türüne ve cinsiyete göre uluslararası öğrenci sayısı verilmiştir. Buna göre 2019 yılı itibarıyla devlet yükseköğretim kurumlarında 144 bin 417, vakıf yükseköğretim kurumlarında ise 40 bin 630 uluslararası öğrenci bulunmaktadır. Yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören uluslararası her üç öğrenciden biri (%35) kadındır.

Tablo B.7.3'te 2019/20 öğretim yılında öğrenim düzeyine ve cinsiyete göre uluslararası öğrenci sayıları verilmiştir. Buna göre 2020 yılı itibarıyla yükseköğretim önlisans düzeyinde 20 bin 611, lisans düzeyinde 132 bin 232, yüksek lisans düzeyinde 22 bin 966, doktora düzeyinde ise 9 bin 238 uluslararası öğrenci öğrenim görmektedir. Dolayısıyla uluslararası öğrencilerin %11'i önlisans düzeyinde, %71,5'i lisans düzeyinde, %12,5'i yüksek lisans düzeyinde ve %5'i ise doktora düzeyinde yer almaktadır.

Tablo B.7.4'te 2019 yılı için OECD ülkelerinde uluslararası öğrenci sayıları ve öğrenim düzeyine göre yükseköğretim öğrenci sayısı içerisindeki payları verilmiştir. 2019 yılı verilerine göre OECD ülkelerinde en çok uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapan ülke 977 bin öğrenciyle

Tablo B.7.2 Yükseköğretim kurum türüne ve cinsiyete göre uluslararası öğrenci sayıları (2019)

	Erkek	Kadın	Toplam
Devlet	93.600	50.817	144.417
Vakıf ve vakıf MYO	26.011	14.619	40.630
Toplam	119.611	65.436	185.047

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

ABD'dir. Daha sonra sırasıyla Avustralya 509 bin, Birleşik Krallık 489 bin, Almanya 333 bin, Kanada 279 bin, Fransa 246 bin, Japonya 203 bin ve Türkiye 155 bin uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapmaktadır. OECD ülkelerinde toplam 4 milyon 193 bin uluslararası öğrenci vardır. OECD ülkelerinde öğrenim düzeyine göre yükseköğretim öğrenci sayısı içerisindeki uluslararası öğrencilerin payları incelendiğinde ise önlisans düzeyinde yükseköğretim öğrencisi içerisinde en çok oranda uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapan ülkeler İzlanda (%36) ve Avustralya (%33); lisans düzeyinde Lüksemburg (%24), Yeni Zelanda (%18), Avusturya (%18) ve Avustralya (%17); yüksek lisans düzeyinde Lüksemburg (%78) ve Avustralya (%36)'dır. OECD ülkeleri ortalamasına göre doktora düzeyinde uluslararası öğrenciler, kayıtlı öğrencilerin %22'sini oluşturmaktadır. En yüksek paya sahip ülkeler, doktora öğrencilerinin %40 veya daha fazlasının yurtdışından geldiği Lüksemburg, Yeni Zelanda, İsviçre ve Birleşik Krallık'tır. Lüksemburg (%87) ve İsviçre (%56)'de doktora programlarında ulusal öğrencilerden daha fazla uluslararası öğrenci vardır. Top-

Tablo B.7.3 Öğrenim düzeyine ve cinsiyete göre uluslararası öğrenci sayıları (2019)

	Erkek	Kadın	Toplam
Devlet	93.600	50.817	144.417
Vakıf ve vakıf MYO	26.011	14.619	40.630
Toplam	119.611	65.436	185.047

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

lam yükseköğretimdeki öğrenci içerisinde en çok uluslararası öğrenci payına sahip ülkeler Lüksemburg (%49) ve Avustralya (%28)'dir. Bu ülkelerdeki öğrenim düzeyine göre ve toplamda uluslararası öğrenci oranlarının fazla çıkmasının temel nedeni yükseköğretim öğrenci sayılarının azlığından kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin yükseköğretimdeki toplam öğrenci sayısına oranla uluslararası öğrenci sayısının az olduğu ve yükseköğretim öğrencileri içerisindeki payının %2 olduğu görülmektedir.

Tablo B.7.5'te 2019/20 öğretim yılında illere ve cinsiyete göre uluslararası öğrenci sayıları gösterilmiştir. 2019 yılı verilerine göre en çok uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapan illerin başında İstanbul (56.106), Ankara (12.547), Eskişehir (10.573), Karabük (8.084), Bursa (5.491), Samsun (4.772) ve Konya (4.057) gelmektedir. Uluslararası öğrencilerin yaklaşık %30'unun İstanbul'da olmasının temel nedeni, hem devlet hem de vakıf yükseköğretim kurum sayısının İstanbul'da çok fazla olmasıdır.

Tablo B.7.4 OECD ülkelerinde uluslararası öğrenci sayıları (bin) ve öğrenim düzeyine göre yükseköğretim öğrenci sayısı içerisindeki uluslararası öğrenci sayısının payı (%) (2019)

Ülke	Uluslararası öğrenci sayısı (bin)	Önlisans	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	Toplam
ABD	977	2	4	13	25	5
Avustralya	509	33	17	56	36	28
Birleşik Krallık	489	4	15	36	41	19
Almanya	333	0	7	16	12	10
Kanada	279	21	13	19	34	16
Fransa	246	3	7	13	38	9
Japonya	203	9	3	10	20	5
Türkiye	155	1	2	6	6	2
Güney Kore	99	1	3	10	14	3
İspanya	77	1	1	11	18	4
Avusturya	75	1	18	23	36	18
İsviçre	56	0	10	29	56	18
Polonya	55	0	3	5	3	4
İtalya	55	0	2	4	16	3
Yeni Zelanda	53	18	18	36	50	21
Belçika	52	8	7	19	23	10
Çekya	46	7	12	17	20	14
Portekiz	36	7	6	12	31	10
Macaristan	35	1	10	20	23	13
Meksika	33	0	1	2	8	1
Danimarka	32	11	6	20	37	10
İsveç	31	0	3	12	35	7
Yunanistan	28	-	4	2	4	3
İrlanda	25	5	8	23	33	11
Finlandiya	24	-	6	11	24	8
Slovakya	13	1	8	11	10	9
Norveç	12	1	2	7	22	4
İsrail	11	-	3	5	8	3
Şili	10	1	0	3	18	1
Letonya	8	1	8	23	11	10
Litvanya	7	-	4	12	10	6
Slovenya	5	3	6	8	19	7
Estonya	5	-	7	16	22	11
Lüksemburg	3	10	24	78	87	49
İzlanda	2	36	5	11	38	8
OECD toplam	4.193	3	5	14	22	6

Kaynak: (OECD, 2021).

Tablo B.7.5 İllere ve cinsiyete göre uluslararası öğrenci sayıları (2019)

İl	Erkek	Kadın	Toplam	İl	Erkek	Kadın	Toplam
İstanbul	34.500	21.606	56.106	Niğde	664	240	904
Ankara	7.660	4.887	12.547	Burdur	561	261	822
Eskişehir	6.725	3.848	10.573	Manisa	604	201	805
Karabük	6.239	1.845	8.084	Afyonkarahisar	538	214	752
Bursa	3.370	2.121	5.491	Denizli	540	201	741
Samsun	3.121	1.651	4.772	Tekirdağ	468	257	725
Konya	2.739	1.318	4.057	Van	485	218	703
Sakarya	2.653	1.191	3.844	Kilis	366	324	690
Edirne	1.866	1.815	3.681	Bolu	404	189	593
Kastamonu	2.649	864	3.513	Aydın	381	188	569
İzmir	2.174	1.278	3.452	Düzce	405	161	566
Erzurum	1.879	1.475	3.354	Nevşehir	391	158	549
Gaziantep	2.031	1.248	3.279	Sivas	330	193	523
Antalya	1.977	1.115	3.092	Kırıkkale	323	166	489
Şanlıurfa	1.787	1.215	3.002	Rize	327	115	442
Mersin	1.713	1.133	2.846	Karaman	292	134	426
Kayseri	1.629	780	2.409	Diyarbakır	226	149	375
Uşak	1.516	745	2.261	Yalova	276	97	373
Kars	1.355	797	2.152	Bilecik	240	61	301
Elazığ	1.612	530	2.142	Artvin	206	87	293
Kocaeli	1.444	622	2.066	Sinop	197	61	258
Siirt	1.372	638	2.010	İğdir	179	60	239
Kütahya	1.462	546	2.008	Çorum	173	58	231
Kahramanmaraş	1.223	724	1.947	Ağrı	173	37	210
Adana	1.242	633	1.875	Erzincan	133	53	186
Çanakkale	952	717	1.669	Osmaniye	124	58	182
Zonguldak	1.152	489	1.641	Ardahan	123	52	175
Balıkesir	1.208	427	1.635	Yozgat	123	42	165
Trabzon	1.110	467	1.577	Batman	105	34	139
Aksaray	1.045	349	1.394	Bayburt	82	29	111
Isparta	991	390	1.381	Bingöl	72	27	99
Kırklareli	727	620	1.347	Bitlis	50	17	67
Malatya	760	441	1.201	Amasya	40	23	63
Mardin	781	397	1.178	Adıyaman	34	28	62
Tokat	846	322	1.168	Gümüşhane	38	12	50
Muğla	841	316	1.157	Ordu	23	16	39
Kırşehir	738	355	1.093	Şırnak	15	9	24
Bartın	668	383	1.051	Muş	12	5	17
Giresun	802	237	1.039	Tunceli	5	3	8
Hatay	571	449	1.020	Hakkâri	0	0	0
Çankırı	753	214	967	Toplam	119.611	65.436	185.047

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo B.7.6 En çok uluslararası öğrencisi olan ilk 10 üniversite (2019)

Üniversite	Erkek	Kadın	Toplam
Anadolu Üniversitesi	5.584	3.299	8.883
İstanbul Üniversitesi	4.516	3.599	8.115
Karabük Üniversitesi	6.239	1.845	8.084
Bursa Uludağ Üniversitesi	3.322	2.095	5.417
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	3.016	1.619	4.635
İstanbul Aydın Üniversitesi	2.953	1.497	4.450
Bahçeşehir Üniversitesi	2.715	1.683	4.398
Altınbaş Üniversitesi	2.771	1.110	3.881
Trakya Üniversitesi	1.866	1.815	3.681
Ankara Üniversitesi	2.112	1.506	3.618

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2019/20 öğretim yılında en çok uluslararası öğrencisi olan ilk on üniversiteye ilişkin bilgiler Tablo B.7.6'da verilmiştir. Buna göre 2019 yılı itibarıyla en çok uluslararası öğrencisi olan Anadolu Üniversitesi (8.883)'dir. Sırasıyla İstanbul (8.115), Karabük (8.084), Bursa Uludağ (5.417), Ondokuz Mayıs (4.635), İstanbul Aydın (4.450), Bahçeşehir (4.398), Altınbaş (3.881), Trakya (3.681) ve Ankara (3.618) üniversiteleri en çok uluslararası öğrenciye sahiptir.

Tablo B.7.7'de 2019 yılı için geldikleri ülkelere göre Türkiye'deki uluslararası öğrenci sayıları gösterilmiştir. Buna göre 2019 yılı itibarıyla Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencilerin 37 bin 236'sı Suriye, 21 bin 69'u Azerbaycan, 18 bin 16'sı Türkmenistan, 9 bin 752'si Irak, 8 bin 776'sı İran, 7 bin 517'si Afganistan, 6 bin 104'ü Somali, 4 bin 637'si Almanya, 4 bin 386'sı Yemen, 4 bin 109'u Mısır ve 63 bin 445'i ise diğer ülke uyrukludur. Toplamda uluslararası öğrencilerin sadece %6'sı Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerden gelmiştir (YÖK, 2021).

Tablo B.7.7 Geldikleri ülkelere göre Türkiye'deki uluslararası öğrencisi sayıları (2019)

	Erkek	Kadın	Toplam
Suriye	23.823	13.413	37.236
Azerbaycan	15.430	5.639	21.069
Türkmenistan	10.566	7.450	18.016
Irak	6.769	2.983	9.752
İran	4.489	4.287	8.776
Afganistan	6.089	1.428	7.517
Somali	4.374	1.730	6.104
Almanya	1.875	2.762	4.637
Yemen	3.637	749	4.386
Mısır	2.931	1.178	4.109
Diğer	39.628	23.817	63.445

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

- Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yükseköğretime olan talep her geçen yıl artmaya devam etmektedir. Türkiye’de 2006 yılından sonra kurulan üniversitelerle birlikte yükseköğretimin son 15 yılda büyüme ve genişlemesi neticesinde, yükseköğretime olan talebin daha da artmasıyla birlikte öğrenci sayısı da buna bağlı olarak hızla artmıştır. Dahası OECD ülkelerinin nüfusta bin kişi başına düşen yükseköğretim öğrenci sayısı bakımından Türkiye ilk sırada yer alırken 20-24 yaş grubunda hem erkek hem de kadınlarda okullaşma oranları bakımından ise OECD ülkeleri ortalamalarının oldukça üzerindedir. Yükseköğretim öğrenci sayısındaki bu artışın temel sebebi açıköğretim öğrenci sayısındaki artıştan kaynaklanmaktadır. Son yıllarda devlet yükseköğretim kurumlarında yüz yüze öğrenci sayılarında bir düşüş ve durağanlaşma varken, devlet açıköğretim programlarında toplam öğrenci sayısı hızla artmaya devam etmektedir. Dolayısıyla ortaöğretimden mezun ve yükseköğretim talebi olan genç sayısı artarken, son yıllarda toplam yüz yüze yükseköğretim öğrenci sayısı buna bağlı olarak artırılamamıştır. Yükseköğretim sisteminin daha nitelikli büyümesi ve artan yükseköğretim talebine cevap üretebilmesi için, tercih edilebilir yüz yüze öğretim programlarındaki kontenjanların artırılması ve verimli kullanılması için daha etkin politikalar geliştirilmelidir.
- Yükseköğretim sisteminde açıköğretim öğrenci sayısı her geçen yıl artmakta olup 2020-2021 öğretim yılı itibarıyla devlet yükseköğretim kurumlarındaki her beş önlisans ve lisans düzeyindeki öğrencinin üçü (%60,4) açıköğretimde öğrenim görmektedir. Açıköğretim programları uygulayan üniversite sayısının bu yıl dörde çıkmış olması, önümüzdeki yıllarda açıköğretimin payının daha da artacağı anlamına gelmektedir. 2021 yılı yükseköğretim programları ve kontenjanları kılavuzunda önlisans ve lisans düzeyinde 149 bin açıköğretim kontenjanı ilan edilmiştir (bk. Tablo A.3.5). 2020 yılında ise devlet yükseköğretim kurumlarında yüz yüze yeni kayıt öğrenci sayısı 715 bin 236 iken açıköğretimde bu yeni kayıt sayısı 733 bin 11 olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla açıköğretimdeki bu kontenjan sayısı ile açıköğretime yeni kayıt öğrenci sayısı arasındaki fark, sınavsız ikinci üniversite kapsamında daha önce bir yükseköğretim programından mezun olanların veya bir yükseköğretim programına kayıtlı öğrencilerin bir açıköğretim programına yeni kayıt yaptırmalarından kaynaklanmaktadır. Buna ilaveten toplam yükseköğretim öğrenci sayısı içerisinde sınavsız ikinci üniversiteye kayıtlı olanlardan dolayı çok sayıda mükerrer öğrenci bulunmaktadır. Türkiye yükseköğretim sisteminin daha nitelikli büyümesi için açıköğretimin payının azaltılması yönünde politikalara ihtiyaç vardır.

- Önlisans düzeyindeki programlara giden öğrencilerin çoğunluğu açıköğretimde olup açıköğretim önlisans programlarına her yıl yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısı da artmaktadır. Önlisans düzeyinde öğrenim görmeyi tercih eden öğrenciler, her geçen yıl yüz yüze programlardan daha çok açıköğretim programlarını tercih etmektedir. Buna ilaveten, açıköğretim programlarına kayıtlı öğrencilerin yarısından fazlası ilgili dönemde kaydını yenilememekte, bu durum açıköğretim programlarının verimsiz çalıştığını göstermektedir (Gür vd., 2018). Dolayısıyla açıköğretimin mevcut sistem içerisindeki misyonu yeniden gözden geçirilmeli ve toplumsal saygınlığı yüksek verimli bir sistem haline getirilmelidir.
- 2019'da OECD ülkelerinde yükseköğretime yeni girenlerin ortalama %55'ini kadınlar oluşturmaktadır. Dahası OECD ülkelerinde erkeklerin yükseköğretime girme ve mezun olma olasılıkları daha düşüktür. Yükseköğretime güçlü katılımlarına rağmen öğrenim düzeyi yükseldikçe kadınların payı azalmaktadır (OECD, 2021). Benzer durum Türkiye yükseköğretim sistemi için de söz konusudur. Lisansüstü düzeyde yeni kayıt yaptıran kadın öğrenci sayısını artırmaya ve mevcut kadın öğrencilerin eğitimlerini sürdürmelerine yönelik teşvik edici mekanizmalar geliştirilmeli dolayısıyla da lisansüstü eğitimde kadın öğrenci sayıları artırılmalıdır.
- Türkiye'nin yükseköğretim öğrenci sayısına oranla uluslararası öğrenci sayısı çok az olup yükseköğretim içerisindeki payı %2'dir. Dahası her on uluslararası öğrenciden dördü Suriye, Azerbaycan ve Türkmenistan'dan gelirken öğrencilerin sadece %6'sı AB ülkelerinden gelmektedir. Dolayısıyla komşu ve yakın ülkelerden uluslararası öğrenci gelmektedir. Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı uluslararası öğrencilere kaynaklık eden ülkeleri daha fazla çeşitlendirmeye yönelik politikalar geliştirilmelidir.

- Gür, B. S., Çelik, Z., Kurt, T., & Yurdakul, S. (2017). *Yükseköğretime bakış 2017: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Gür, B. S., Çelik, Z., & Yurdakul, S. (2018). *Yükseköğretime bakış 2018: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- MEB. (2012). *Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2011–2012*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2021). *Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2020–2021*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- OECD. (2021). *Education at a glance 2021: OECD indicators*. Organisation for Economic Co-operation and Development.
- ÖSYM. (2021). *2021 yükseköğretim kurumları sınavı (YKS) yükseköğretim programları ve kontenjanları kılavuzu*. ÖSYM. <https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2021/YKS/kntkilavuz05082021.pdf>
- UNESCO. (2021). *UNESCO Institute for Statistics*. <http://data.uis.unesco.org/>
- YÖK. (2021). *Yükseköğretim bilgi yönetim sistemi*. <https://istatistik.yok.gov.tr/>

BÖLÜM

EĞİTİMİN ÇIKTILARI

GÖSTERGE C1	Nüfusun eğitimi ne düzeydedir?
GÖSTERGE C2	Yükseköğretim mezun sayıları nasıl değişmiştir?
GÖSTERGE C3	Yükseköğretim mezunlarının işsizlik ve istihdam oranları ne düzeydedir?
BÖLÜM C	Sonuç ve Öneriler

Eğitim ve ekonomik büyüme arasında kurulan ilişkiler nedeniyle yükseköğretim alanında yaşanan gelişmelerin gösterdiği değişim ve çıktılar oldukça önemlidir. Daha yüksek eğitim düzeyi hem toplumun hem de bireylerin sosyo-ekonomik açıdan refahının artmasında önemli rol oynamaktadır. Bu yüzden ülkeler bireylerin yükseköğretim düzeyinde eğitim almalarının teşvik edilmesi ve nüfusun daha eğitilmiş olması için uygun alt yapı teşvikleri ve politika önerileri ortaya koymaktadırlar. Yükseköğretimden mezun olmanın sunacağı tablonun yanı sıra işgücü, istihdam ve işsizlik oranları bize mevcut sistem ve toplum arasındaki ilişkiyi anlamak adına da bir perspektif sunmaktadır.

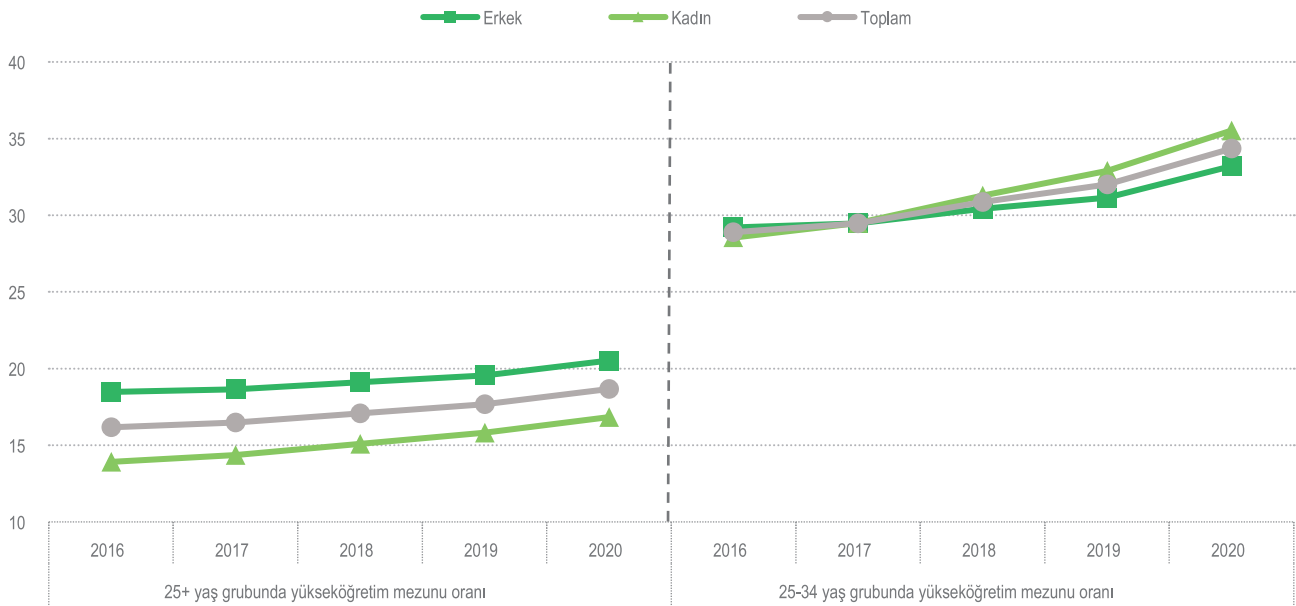
Türkiye yükseköğretim sisteminde gerçekleşen büyüme sonrasında yükseköğretim sisteminin değerlendirilmesi büyük önem taşırken Covid-19 salgını sonrası yaşanan pandemi, okul kapanmaları ve bunların etkileriyle birlikte yaşanan değişimlerin ele alınması daha da önemli hale gelmektedir. Covid-19 pandemisi döneminde yaşanan değişimlerin uzun ve kısa vadedeki etkileri hala belirsizliğini korumaktadır (OECD, 2021). Yaşanan bu değişimlerin yükseköğretim sistemine olan etkileri güncel verilerle ortaya konmalı ve uzun vadede karşımıza çıkması muhtemel sorunların olumsuz etkilerine yönelik politikalar geliştirilmelidir. Bu bölümde yükseköğretim sisteminde ekonomik ve akademik olarak iki temel alanda ele alacağımız veriler, mevcut duruma güncel bir perspektif sunacaktır.

Bu bölümde, Eğitimin Çıktıları başlığı altında güncel verilerle birlikte Türkiye yükseköğretim sisteminin genel performansı çeşitli göstergelerle ele alınacaktır. İşgücü, istihdam ve işsizlik oranlarının ele alındığı ekonomik göstergelerle birlikte; nüfusun eğitim düzeyi ve yükseköğretimden mezuniyet oranları gibi akademik performans göstergeleri analiz edilecektir.

Bu gösterge altında cinsiyete, bölgelere ve yaş gruplarına göre yükseköğretim mezunu oranlarında yaşanan değişime ilişkin güncel veriler Ekonomik Kalkınma ve

İşbirliği Örgütü (OECD) ülkeleri verileri ile karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilmiştir.

Şekil C.1.1 Cinsiyete, 25+ ve 25-34 yaş gruplarına göre yükseköğretim mezunu oranlarında (%) yaşanan değişim (2016-2020)

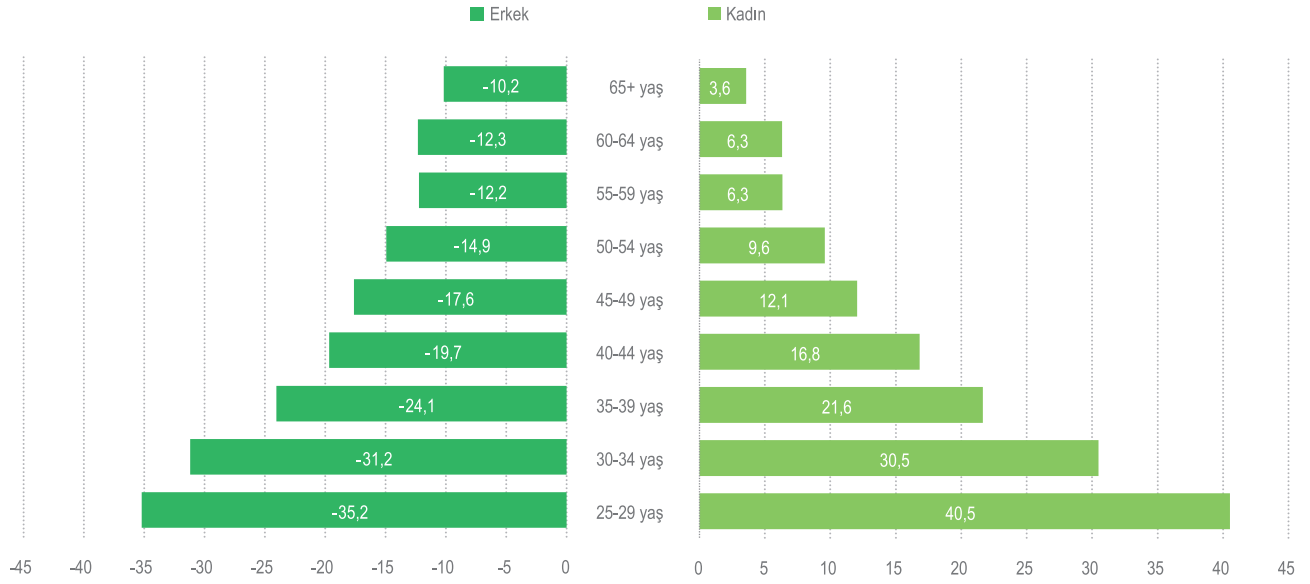
Kaynak: TÜİK Ulusal Eğitim İstatistikleri Veritabanı kullanılarak hazırlanan ve Yükseköğretime Bakış 2020'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Cinsiyete, 25+ ve 25-34 yaş gruplarına göre yükseköğretim mezunu oranlarında yaşanan değişim Şekil C.1.1'de gösterilmiştir. Şekle göre, 2016 yılında 25+ yaş grubunda yükseköğretim mezunu oranı kadınlarda %13,9, erkeklerde %18,5, toplamda ise %16,2 olarak gerçekleşirken 2020 yılına gelindiğinde bu oranlar kadınlarda %16,8'e, erkeklerde %20,5'e ve toplamda %17,7'ye yükselmiştir. 25-34 yaş gurubunda yükseköğretim mezunu oranı ise 2016 yılında kadınlarda %28,5, erkeklerde %29,2 ve toplamda %18,7 iken 2017 yılında yükseköğretimden mezun kadın oranlarının artışıyla birlikte erkeklerin oranları yakalanmış ve %29,5 olmuştur. 2018, 2019 ve 2020 yıllarında 25-34 yaş gurubunda yükseköğretim mezunu kadınların oranı erkeklerin oranını geçmiş ve aradaki makas açılmaya başlamıştır. 2020 yılı verilerine göre 25-34

yaş gurubunda yükseköğretim mezunu kadınların oranı %35,5'e, erkeklerin oranı %33,2'ye, toplamda ise %34,3'e yükselmiştir. Dolayısıyla kadınların hem eğitimdeki fırsatlardan yararlanması neticesinde hem de üniversite sayı ve kontenjanlarında yaşanan artışların birer neticesi olarak mezun oranlarının giderek arttığını ifade edebiliriz.

2020 yılında yaş gruplarına ve cinsiyete göre yükseköğretim mezun oranlarında yaşanan değişim Şekil C.1.2'de gösterilmiştir. Şekle bakıldığında ilk olarak 65+ yaş grubundan 25-29 yaş grubuna gelindiğinde yükseköğretimden mezun kadınların oranları ile erkeklerin oranları arasındaki farkın bir önceki yaş aralığına göre giderek azaldığı ve 25-29 yaş grubuna kadar erkeklerin

Şekil C.1.2 Yaş gruplarına ve cinsiyete göre yükseköğretim mezun oranları (%) (2020)

Kaynak: TÜİK Ulusal Eğitim İstatistikleri Veritabanı kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

lehine olan durumun bu yaş grubunda kadınların lehine döndüğü görülmektedir. Yani nüfus içinde 25-29 yaş grubunda yükseköğretim mezunu olan kadınların oranı %40,5, erkeklerin oranı ise %35,2 olarak gerçekleşmiştir. 30-34 yaş aralığında ise yükseköğretim mezunu olanla-

rın oranları erkeklerde %31,2, kadınlarda ise %30,5 olmuştur. Geçen yılın (kadınların oranı %27,6, erkeklerin oranı %29) verileri ile kıyaslandığında bu yıl 30-34 yaş grubunda erkek ve kadın oranları arasındaki fark daha da azalmıştır. Önceki raporlarımızda da ifade edildiği

Şekil C.1.3 Bölgelere ve cinsiyete göre 25+ ve 25-34 yaş gruplarında yükseköğretim mezunu oranları (%) (2020)

Kaynak: TÜİK Ulusal Eğitim İstatistikleri Veritabanı kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

üzere, ilerleyen yıllarda 30-34 yaş ve 35-39 yaş gruplarındaki oran farklılıkları azalarak erkekler lehine olan durum kadınlar lehine olacaktır (Gür ve Yurdakul, 2020). Yükseköğretimde kadınların mezuniyet oranlarındaki mevcut ve olması beklenen artışlar, yükseköğretimde gerçekleşen büyümeyle birlikte üniversite sayılarında yaşanan artış ve yükseköğretim kontenjanlarının artışından kaynaklanmaktadır.

2020 yılı bölgelere ve cinsiyete göre 25+ ve 25-34 yaş gruplarında yükseköğretim mezunu oranları Şekil C.1.3'te verilmiştir. 25+ yaş grubunda yükseköğretim mezunu erkeklerin oranının en yüksek olduğu bölge %26,2 ile Batı Anadolu, en düşük olduğu bölge %17,4 ile Batı Karadeniz iken, iki bölge arasındaki % puan farkı ise 8,8'dir. Aynı yaş grubundaki kadınların oranının en yüksek olduğu yer %21,2 ile Batı Anadolu Bölgesi ve İstanbul, en düşük olduğu yer %11,9 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi iken, iki bölge arasındaki % puan farkı ise 9,3'tür. Batı Anadolu (%23,6), İstanbul (%21,8) ve Ege (%18,8) bölgeleri 25+ yaş grubunda yükseköğretim mezunu olanların oranı bakımından Türkiye ortalamasının (%18,7) üstünde yer alırken Güneydoğu Anadolu (%14,8), Kuzeydoğu Anadolu ve Batı Karadeniz (%15,1), Orta Anadolu (%15,8), Ortadoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz (%16,3), Batı Marmara (%17,2), Akdeniz (%17,7) ve Doğu Marmara (%18,6) bölgeleri ise ortalamanın altındadır. 25-34 yaş grubunda yükseköğretim mezunu olanların oranlarına bakıldığında erkeklerin oranının en yüksek olduğu yer %38,3 ile Batı Anadolu Bölgesi, en düşük olduğu yer %28,7 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi iken iki bölge arasındaki % puan farkı ise 9,6'dır. Aynı yaş grubundaki kadınların oranının en yüksek olduğu yer %41,1 ile Batı Anadolu Bölgesi, en düşük olduğu yer %25 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi iken iki bölge

arasındaki % puan farkı ise 16'dır. Batı Anadolu (%39,2), Doğu Karadeniz (%38,4), İstanbul (%37), Doğu Marmara (%36), Batı Marmara (%35,7), Ege (%35) ve Batı Karadeniz (%34,7) bölgeleri 25-34 yaş grubunda yükseköğretim mezunu olanların oranı bakımından Türkiye ortalamasının üstünde iken Güneydoğu Anadolu (%26,9), Ortadoğu Anadolu (%30,8), Kuzeydoğu Anadolu (%31,7), Akdeniz (%32,3) ve Orta Anadolu (%32,5) bölgeleri ise ortalamanın altındadır.

Tablo C.1.4'te OECD ülkelerinde cinsiyete göre 2010 yılından 2020 yılına 25-34 yaş arası yükseköğretim mezunu oranlarında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre, OECD ülkeleri arasında 25-34 yaş arası yükseköğretim mezun oranlarında 2010 yılından 2020 yılına Türkiye (%18 puan), Portekiz (%17 puan), İsviçre (%16 puan) ve Slovakya (%15 puan) en yüksek artışları yaşarken, İsrail (%3 puan), İzlanda ve Norveç (%4 puan), Japonya, Polonya, Macaristan, Finlandiya, Estonya ve Belçika (%5 puan)'da ise en düşük artışlar gerçekleşmiştir.

2020 yılı verilerine göre OECD ülkeleri ortalaması bakımından 25-34 yaş arası yükseköğretim mezunu kadınların oranı %52, erkeklerin ise %39 iken Türkiye'de bu oranlar kadınlar için %36, erkekler için ise %35 olup aradaki puan farkı %1'in çok az üzerindedir. OECD ülkelerinin tamamında 25-34 yaş grubunda kadınların yükseköğretimden mezun olma oranlarının erkeklerden yüksek olduğu görülmektedir. Bu mezun oranlarında yaşanan farklılıklar Türkiye ve Meksika'da %1 puan iken Estonya'da %22, İsrail'de %21 ve Polonya'da %20 puan şeklinde gerçekleşmiştir. Mevcut veriler ve eğilimler göz önünde bulundurulduğunda ilerleyen yıllarda kadınların yükseköğretimden mezun olma oranlarının ve erkeklere göre farkın daha da artması öngörülmektedir.

Tablo C.1.4 OECD ülkelerinde cinsiyete göre 25-34 yaş arası yükseköğretim mezunu oranlarında (%) yaşanan değişim (2010 ve 2020)

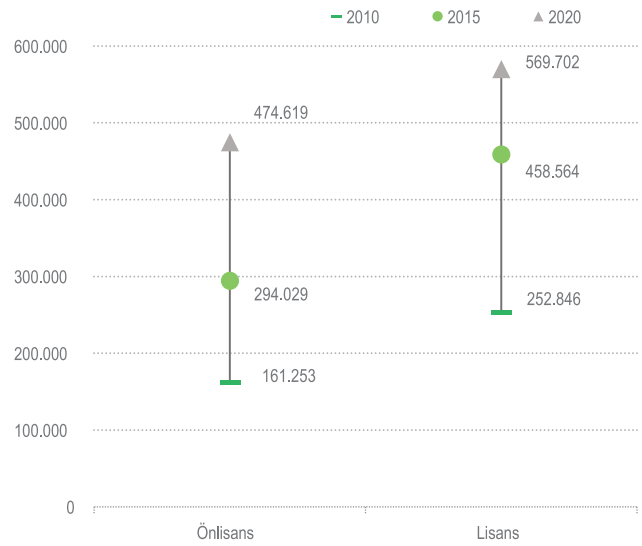
	Erkek		Kadın		Toplam	
	2010	2020	2010	2020	2010	2020
Güney Kore	57	64	66	76	61	70
Kanada	48	56	64	73	56	64
Japonya	54	59	60	64	57	62
İrlanda	42	54	55	62	48	58
Lüksemburg	42	53	46	64	44	58
Litvanya	38	46	55	68	46	56
Birleşik Krallık	44	52	48	59	46	56
Avustralya	39	47	50	62	44	55
İsviçre	39	51	36	55	37	53
Hollanda	38	47	44	57	41	52
ABD	37	47	48	57	42	52
Norveç	39	42	56	60	47	51
Fransa	38	46	47	53	43	49
İsveç	36	40	49	58	42	49
Belçika	38	41	49	56	44	49
İspanya	35	41	46	54	40	47
İsrail	36	37	53	58	44	47
Danimarka	30	39	45	56	38	47
OECD ortalaması	32	39	42	52	37	45
Slovenya	23	36	40	57	31	45
Finlandiya	31	37	48	53	39	45
Letonya	24	34	46	55	35	44
Yeni Zelanda		39		49		44
Yunanistan	26	37	36	51	31	44
Estonya	28	33	48	55	38	43
Polonya	30	33	45	53	37	42
Portekiz	18	35	31	49	25	42
Avusturya	31	37	37	46	34	41
Slovakya	19	29	30	49	24	39
İzlanda	26	31	42	47	34	38
Türkiye	19	35	16	36	17	35
Almanya	25	33	27	36	26	35
Şili	20	30	23	37	22	34
Çekya	20	26	25	40	23	33
Kosta Rika	23	31	29	35	26	32
Macaristan	21	25	31	36	26	31
Kolombiya		26		34		30
İtalya	16	23	25	35	21	29
Meksika	17	25	18	26	18	25

Kaynak: OECD (2021).

Bu göstergede öğrenim düzeylerine göre yükseköğretim mezun sayılarında ve cinsiyet oranlarında yaşanan değişim, öğrenim düzeyine göre lisansüstü mezun sayılarında yaşanan değişim ve öğrenim türüne göre mezun oranlarında yaşanan değişim incelenmiştir.

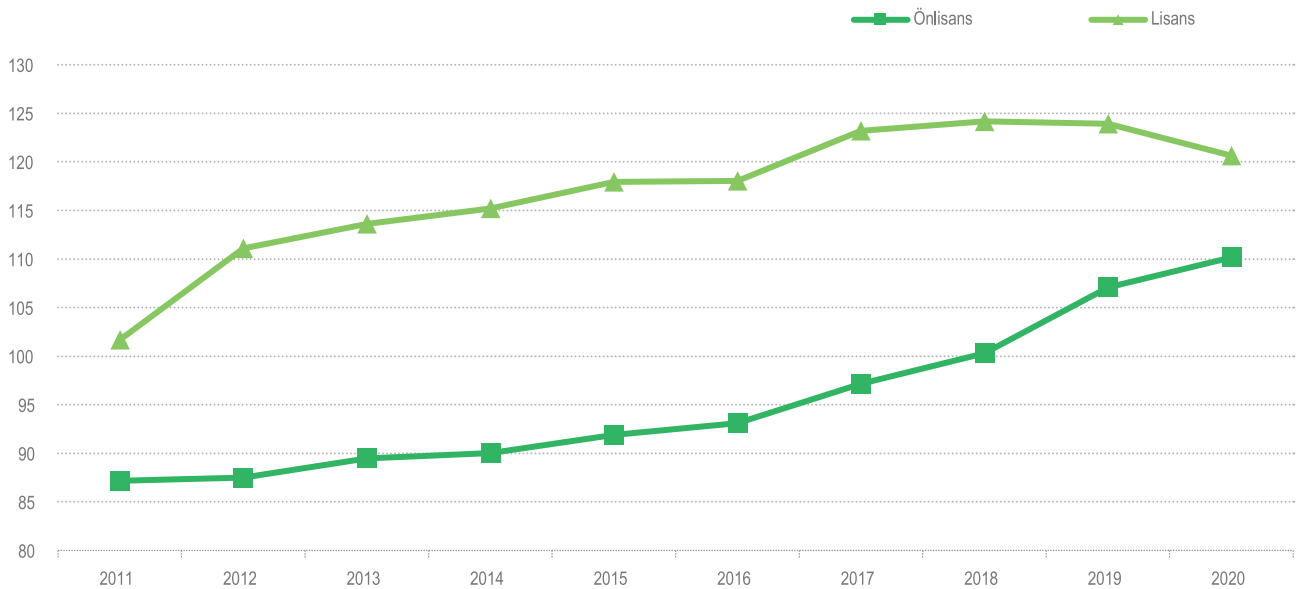
Şekil C.2.1'de 2010, 2015 ve 2020 yılları için öğrenim düzeyine göre yükseköğretim mezun sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Şekle göre, önlisans düzeyinde 2010 yılında 161 bin 253, 2015 yılında 294 bin 29, 2020 yılında ise 474 bin 619 kişi mezun olmuştur. Lisans düzeyine bakıldığında ise 2010 yılında 252 bin 846, 2015 yılında 458 bin 564 ve 2020 yılında 569 bin 702 kişi yükseköğretimden mezun olmuştur. 2009 yılından 2020 yılına yükseköğretimde önlisans düzeyinde mezun sayısı %194, lisans mezun sayısı ise %125 artmıştır.

Şekil C.2.1 Öğrenim düzeyine göre yükseköğretim mezun sayılarında yaşanan değişim (2010, 2015 ve 2020)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi ve ÖSYM verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil C.2.2 Öğrenim düzeyine göre yükseköğretim mezunlarının cinsiyet oranlarında yaşanan değişim (2011-2020)

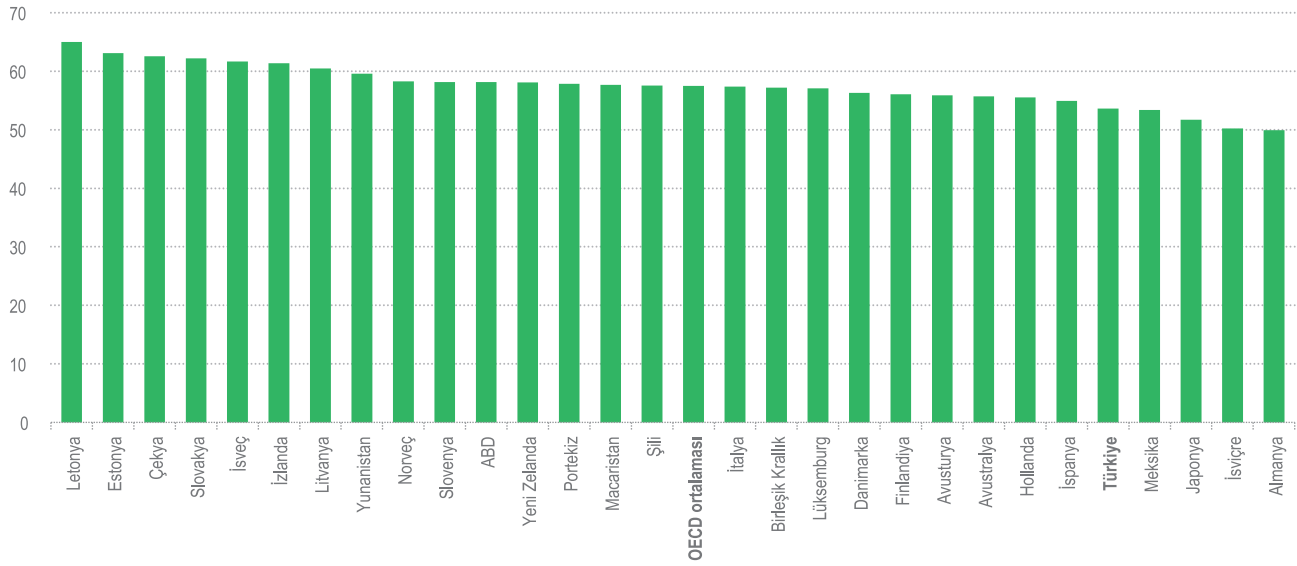

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil C.2.2'de 2011 ile 2020 yılları arasında öğrenim düzeyine göre yükseköğretim mezunlarının cinsiyet oranlarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Şekle göre, önlisans düzeyinden mezun olan erkeklerin sayısı 2011-2017 yılları arasında kadınlardan fazla iken 2018-2020 yılları arasında mevcut durum değişmiş mezun kadın sayıları erkekleri geçmiştir. 2011 yılında önlisans düzeyinden mezun olanların cinsiyet oranı 87 iken bu oran 2018'de 100,3 ve 2020 yılında 110 olmuştur. Yani 2020 yılından önlisans düzeyinden 100 erkek mezun olurken 110 ka-

dın mezun olmuştur. Lisans düzeyinde mezun olanların cinsiyet oranı 2011 yılında 102 iken ilerleyen yıllarda artış göstermiş ve 2019 yılında 124 olmuştur. 2020 yılında ise lisans düzeyinde mezun olanların cinsiyet oranı düşmüş ve 121 olarak gerçekleşmiştir. Daha açık bir ifadeyle 2020 yılında lisans düzeyinde mezun olan her 100 erkeğe karşılık 121 kadın mezun olmuştur. Yükseköğretimde mezuniyet süreci değerlendirildiğinde; son üç yılda önlisans düzeyinde, son on yılda ise lisans düzeyinde kadınlar erkeklerden daha fazla sayıda mezun olmuştur.

Şekil C.2.3 Bazı OECD ülkelerinde yükseköğretimden ilk kez mezun olanlar arasında kadınların oranları (2019)

Kaynak: OECD (2021).

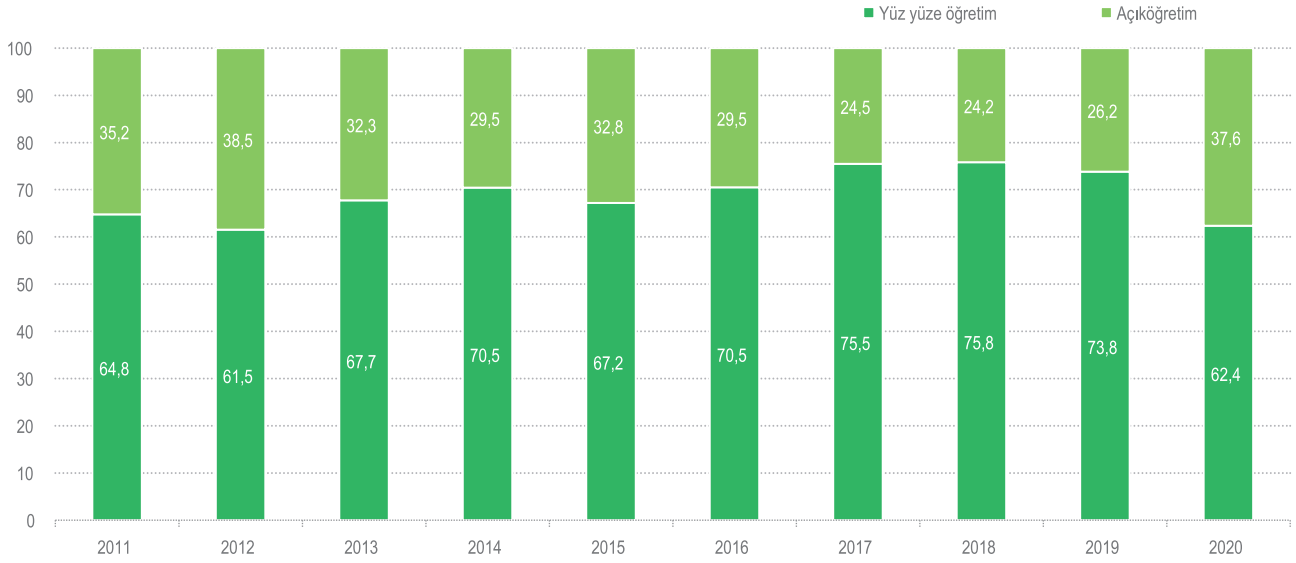
2019 yılı için bazı OECD ülkelerinde yükseköğretimden ilk kez mezun olanlar arasında kadınların oranları Şekil C.2.3'te verilmiştir. Yükseköğretimden ilk kez mezun olanlar arasında kadınların oranının OECD ülkeleri ortalaması %57'dir. Şekle göre Letonya %65, Estonya ve Çekya %63, Slovakya ve İsveç %62, İzlanda %61, Litvanya ve Yunanistan %60 ile yükseköğretimden ilk kez mezun olanlar arasında kadınların oranı bakımından OECD ülkeleri ortalamasının üstündedir. Almanya ve İsviçre %50, Japonya %52, Meksika %53, Türkiye %54 ve İspanya %55 ile yükseköğretimden ilk kez mezun olanlar arasında kadınların oranı OECD ülkeleri ortalamasının altındadır.

Şekil C.2.4'te 2011 ile 2020 yılları arasında öğretim türüne göre yükseköğretim mezunu oranlarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Son on yılda yükseköğretimde açıköğretimden mezun olanların oranı dalgalı bir seyir göstermiş, oransal olarak en fazla 2012 yılında (%38,5), en az ise 2018 yılında (%24,2) açıköğretimden mezun olunmuştur. 2020 yılında yükseköğretimde açıköğretimden mezun olanların oranı bir önceki yıla göre %11,4 puan artmış ve %37,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu artışın temel sebebi Covid-19 pandemisi dolayısıyla sınavların online bir şekilde gerçekleştirilmesidir. Online sınav süreciyle birlikte açıköğretim mezuniyetlerinde artış yaşandığı tahmin edilmektedir. Yükseköğretimde yüz yüze öğretimden

mezun olanların oranları yıllar itibarıyla dalgalı bir seyir göstermiştir. 2011 yılında %64,8 olan yükseköğretimde yüz yüze öğretimden mezun olanların oranı, 2018 yılın-

da %75,8 ile en yüksek seviyeye ulaşmış, 2020 yılında ise %62,4 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil C.2.4 Öğretim türüne göre yükseköğretim mezunu oranlarında (%) yaşanan değişim (2011-2020)

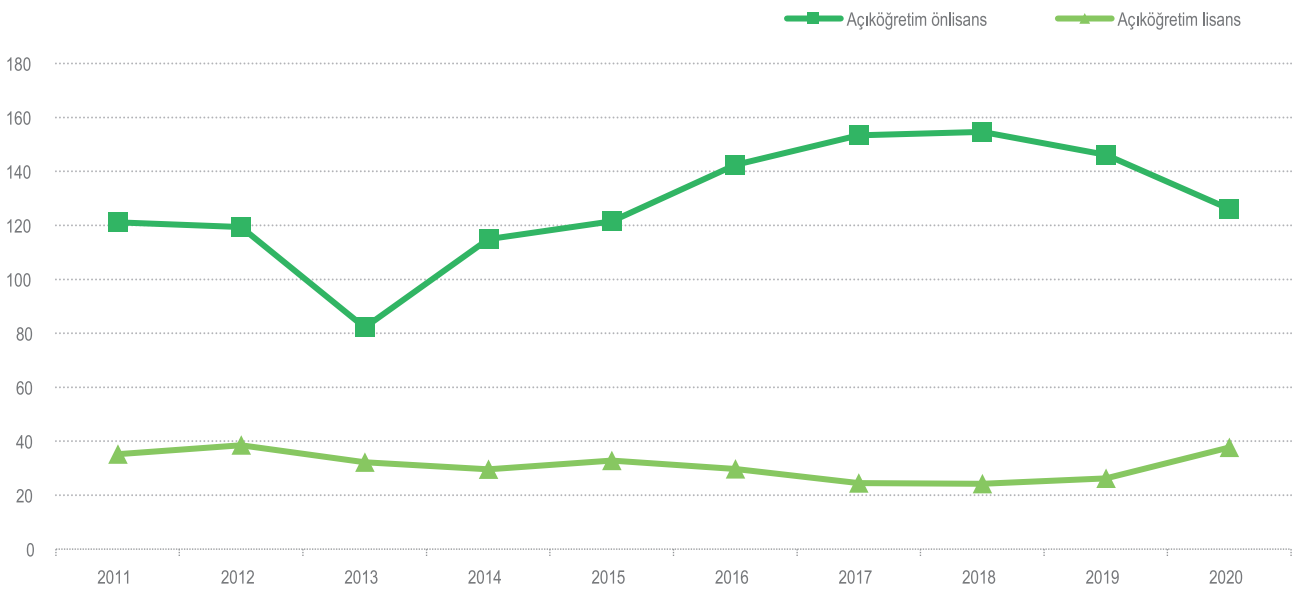

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2011 ile 2020 yılları arasında öğrenim düzeyine göre açıköğretimden mezun olanların cinsiyet oranlarında yaşanan değişim Şekil C.2.5'te verilmiştir. Açıköğretim

lisans mezunu olanların cinsiyet oranına bakıldığında, 2011 yılında 35,2 iken 2020 yılında bu oran 37,6 olmuştur. Açıköğretim önlisans düzeyinden mezun

Şekil C.2.5 Öğrenim düzeyine göre açıköğretimden mezun olanların cinsiyet oranlarında yaşanan değişim (2011-2020)

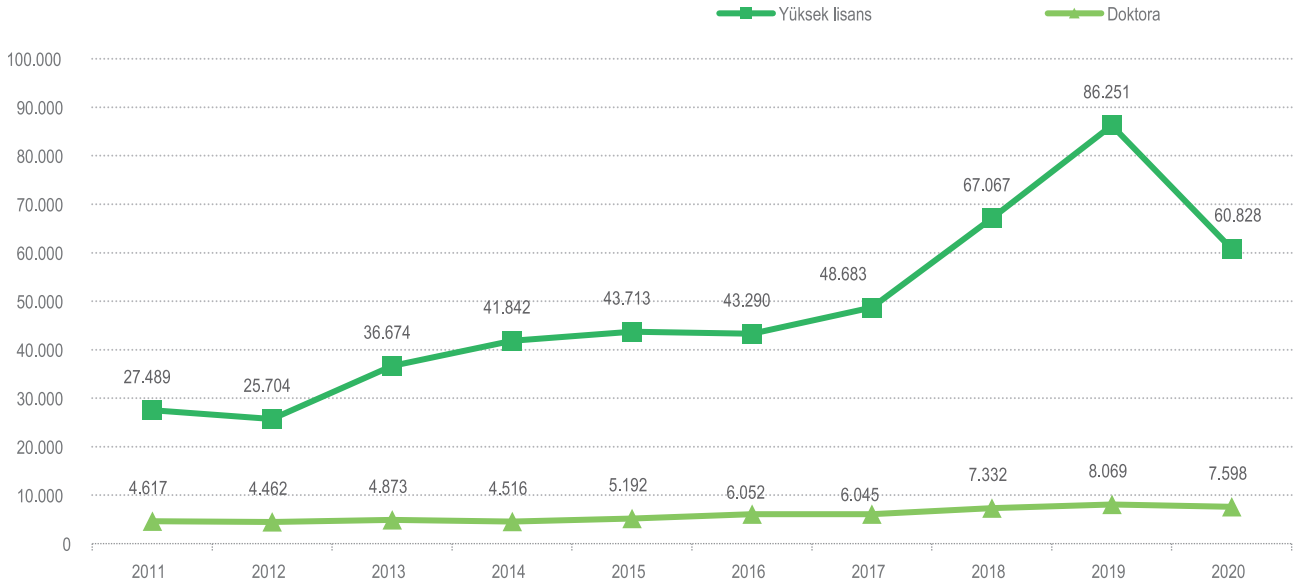

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

olanların cinsiyet oranı 2011 yılında 121 iken 2013 yılında bu oran 82,2'ye düşmüş, ardından tekrar 2018 yılına kadar yükselmiş, 2019 yılında 146,1'e ve 2020 yılında ise 126'ya gerilemiştir. 2020 yılı itibarıyla açıköğretim lisans

düzeyinde 38 kadın mezun olurken 100 erkek mezun olmuş; önlisans düzeyinde 126 kadın mezun olurken 100 erkek mezun olmuştur.

Şekil C.2.6 Öğrenim düzeyine göre lisansüstü mezun sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2011 ile 2020 yılları arasındaki öğrenim düzeyine göre lisansüstü mezun sayılarında yaşanan değişim Şekil C.2.6'da gösterilmiştir. 2011 yılında 27 bin 489 olan yük-

sek lisans mezun sayısı 2012 yılı harici 2019 yılına kadar sürekli artmış ve 86 bin 251 olmuş, 2020 yılında ise 60 bin 828'e gerilemiştir. Doktora düzeyinde mezun sayısı

Tablo C.2.7 En çok yüksek lisans ve doktora mezunu veren ilk on üniversite (2018, 2019 ve 2020)

Üniversite	Türü	Yüksek lisans mezun sayısı			Üniversite	Türü	Doktora mezun sayısı		
		2018	2019	2020			2018	2019	2020
Marmara Üniversitesi	Devlet	2.262	3.893	2.420	Gazi Üniversitesi	Devlet	459	524	439
Ankara Üniversitesi	Devlet	1.802	1.383	1.838	Ankara Üniversitesi	Devlet	413	395	403
Kastamonu Üniversitesi	Devlet	518	1.379	1.815	İstanbul Üniversitesi	Devlet	541	491	366
Bahçeşehir Üniversitesi	Vakıf	2.105	1.609	1.445	Hacettepe Üniversitesi	Devlet	419	435	345
Yıldız Teknik Üniversitesi	Devlet	1.231	1.673	1.251	Marmara Üniversitesi	Devlet	260	269	286
İstanbul Üniversitesi	Devlet	2.449	2.457	1.209	Atatürk Üniversitesi	Devlet	289	283	232
İTÜ	Devlet	1.359	1.459	1.186	Ege Üniversitesi	Devlet	257	252	230
Hacettepe Üniversitesi	Devlet	1.780	1.611	1.076	ODTÜ	Devlet	240	234	207
Sakarya Üniversitesi	Devlet	1.067	1.869	1.067	Dokuz Eylül Üniversitesi	Devlet	148	177	168
Gazi Üniversitesi	Devlet	1.368	2.115	1.065	İTÜ	Devlet	196	231	162

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

ise 2011 yılında 4 bin 617 iken 2019 yılında 8 bin 69'a kadar yükselmiş, 2020 yılında ise 7 bin 598'e düşmüştür. Yıllar itibarıyla genellikle artış eğiliminde olan doktora mezun sayısında 2020 yılında bir önceki yıla göre çok sert bir düşüş gerçekleşmiştir. Hem yüksek lisans hem de doktora düzeyinde 2019-2020 öğretim yılındaki bu mezun sayılarında yaşanan düşüşün temel sebebi Covid-19 pandemisinden kaynaklandığı söylenebilir.

2018, 2019 ve 2020 yıllarında en çok yüksek lisans ve doktora mezunu veren ilk on üniversite Tablo C.2.7'de gösterilmiştir. Tabloya göre 2020 yılında en çok yüksek

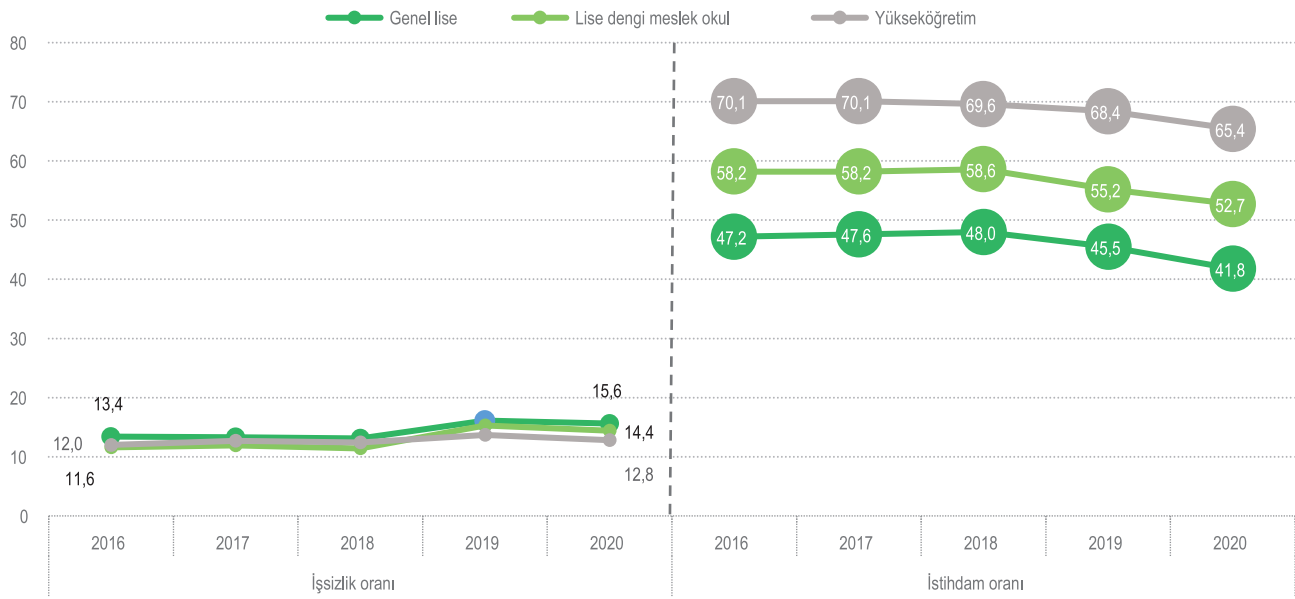
lisans düzeyinde mezun veren üniversite 2 bin 420 kişi ile Marmara, daha sonra sırasıyla bin 838 kişi ile Ankara ve 815 kişi ile Kastamonu üniversiteleri gelmektedir. Ankara ve Kastamonu üniversiteleri harici bütün üniversitelerde yüksek lisans düzeyinde mezun öğrenci sayıları bir önceki yıla göre düşmüştür. Ayrıca tabloda yer alan üniversitelerin dokuzu devlet üniversiteleri iken yalnızca Bahçeşehir Üniversitesi vakıf üniversitesidir. 2020 yılında en çok doktora mezunu veren üniversite ise 439 kişi ile Gazi Üniversitesi'dir. Ardından 403 kişi ile Ankara ve 366 kişi ile İstanbul üniversiteleri gelmektedir.

YÜKSEKÖĞRETİM MEZUNLARININ İŞSİZLİK VE İSTİHDAM ORANLARI NE DÜZEYDEDİR?

Bu gösterge altında eğitim düzeyine, cinsiyete ve bölgelere göre 15 yaş üstü işsizlik ve istihdam oranlarında yaşanan değişim ilk önce yıllara göre ayrıntılı bir şekilde

incelenerek ele alınmıştır. Daha sonra ise OECD ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Şekil C.3.1 Eğitim düzeyine göre 15 yaş üstü işsizlik ve istihdam oranlarında (%) yaşanan değişim (2016-2020)

Kaynak: TÜİK işgücü istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve Yükseköğretime Bakış 2020'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

2016 ile 2020 yılları arasında eğitim düzeyine göre 15 yaş üstü işsizlik ve istihdam oranlarında yaşanan değişim Şekil C.3.1'de gösterilmiştir. Genel lise mezunlarının işsizlik oranı 2016 yılında %13,4 iken 2020 yılında bu oran %15,6'ya yükselmiştir. Lise ve dengi meslek okulu mezunlarının 2016 yılında işsizlik oranı %11,6 iken 2020 yılında %14,4'e, yükseköğretim mezunlarının işsizlik oranı ise 2016 yılında %12 iken 2020 yılında %12,8'e yükselmiştir. 2016 yılında genel lise mezunlarının istihdam oranı %70,1, lise ve dengi meslek okulu mezunlarının oranı %58,2 ve yükseköğretim mezunlarının oranı %47,2 iken 2020 yılına gelindiğinde ise genel lise mezunlarının istihdam oranı %65,4'e, lise ve dengi meslek okul mezunlarının oranı %52,7'ye ve yükseköğretim mezunlarının is-

stihdam oranı da %41,8'e düşmüştür. Covid-19 pandemisi nedeniyle 2019 ve 2020 yıllarında işsizlik oranlarında artış yaşanırken istihdam oranlarında da ciddi düşüşler yaşanmıştır.

2016 ile 2020 yılları arasında cinsiyete göre 15 yaş üstü yükseköğretim mezunlarının işsizlik ve istihdam oranlarında yaşanan değişim Şekil C.3.2'de verilmiştir. 15 yaş üstü yükseköğretim mezunu erkeklerin işsizlik oranı 2016 yılında %8,8 iken %1,3 puan artarak 2020 yılında %10,1'e yükselmiş, kadınlarda ise 2016 yılında %16,9 iken 2020 yılında ise %16,8 olarak gerçekleşmiştir. 15 yaş üstü yükseköğretim mezunu erkeklerin istihdam oranı ise 2016 yılında %78,8 iken %3,9 puan düşerek

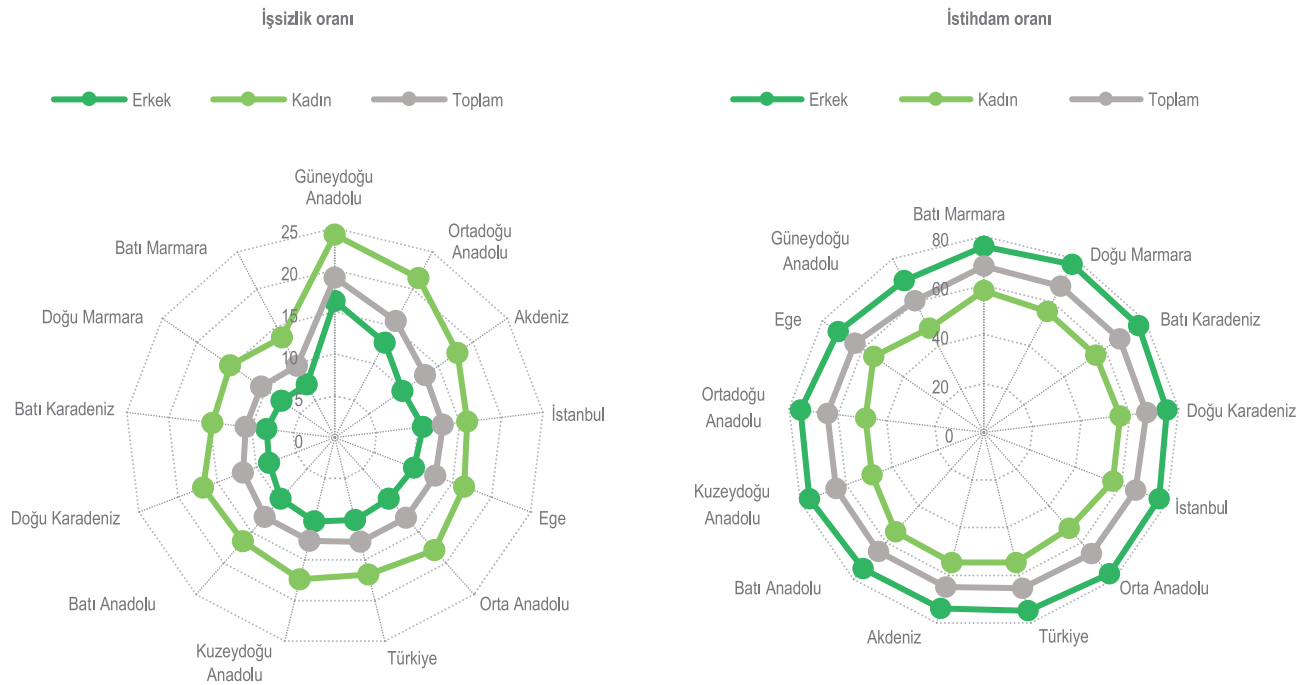
2020 yılında %74,9 olmuştur. Yükseköğretim mezunu kadınlarda istihdam oranı ise 2016 yılında %59,3 iken %4,7 puan düşerek 2020 yılında %54,6'ya gerilemiştir. Genel olarak ifade edilirse son iki yılda hem kadın hem de erkeklerin istihdam oranlarında düşüş yaşanmıştır.

Bölgelere ve cinsiyete göre 15 yaş üstü yükseköğretim mezunlarının işsizlik ve istihdam oranlarında yaşanan değişim Şekil C.3.3'te gösterilmiştir. Bölgelere göre 15 yaş üstü yükseköğretim mezunu erkeklerin işsizlik oranının en yüksek olduğu yer %16,3 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi, en düşük olduğu yer %7,2 ile Batı Marmara Bölgesi iken iki bölge arasında %9,1 puan fark vardır. Ortadoğu Anadolu %12,8, İstanbul %10,6, Kuzeydoğu Anadolu %10,3 ve Ege %10,1 ile yükseköğretim mezunu erkeklerin işsizlik oranının en yüksek olduğu bölgeler iken Doğu Marmara %7,7, Batı Karadeniz %8,2, Doğu Karadeniz %8,4, Batı Anadolu ve Ortadoğu Anadolu %9,7 ile %10,1 olan Türkiye ortalamasının altında kalan bölgelerdir. Bölgelere göre 15 yaş üstü yükseköğretim mezunu kadınların işsizlik oranının en yüksek olduğu yer %24,2 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi, en düşük olduğu

yer %13,5 ile Batı Marmara Bölgesi iken iki bölge arasında %10,7 puan fark vardır. Ortadoğu Anadolu %21,5, Orta Anadolu %17,9, Akdeniz %17,8, Kuzeydoğu Anadolu %17,4 ile yükseköğretim mezunu kadınların işsizlik oranının en yüksek olduğu bölgeler iken Batı Karadeniz %14,7, Doğu Marmara %15,2, İstanbul %15,9, Ege ve Batı Anadolu %16,5 ile %16,8 olan Türkiye ortalamasının altında kalan bölgelerdir. 15 yaş üstü yükseköğretim mezunlarının işsizlik oranının en yüksek olduğu bölge %19,1 ile Güneydoğu Anadolu iken en düşük olduğu bölge ise %9,7 ile Batı Marmara'dır.

15 yaş üstü yükseköğretim mezunlarının istihdam oranının en yüksek olduğu bölge %67,8 ile Batı Marmara iken en düşük olduğu bölge ise %60,7 ile Güneydoğu Anadolu'dur. 15 yaş üstü yükseköğretim mezunu erkeklerin istihdam oranının en yüksek olduğu bölge %77,4 ile Doğu Marmara, en düşük olduğu bölge ise %69,9 ile Güneydoğu Anadolu iken iki bölge arasında %7,5 puan fark vardır. Orta Anadolu %77,1, Batı Karadeniz %76,6, İstanbul %76,4, Kuzeydoğu Anadolu %76,1 ve Batı Marmara %75,8 ile yükseköğretim

Şekil C.3.3 Bölgelere ve cinsiyete göre 15 yaş üstü yükseköğretim mezunlarının işsizlik ve istihdam oranlarında (%) yaşanan değişim (2020)

Kaynak: TÜİK işgücü istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

mezunu erkeklerin istihdam oranının en yüksek olduğu bölgeler iken Ege %72,2, Akdeniz %73,9 ve Batı Anadolu %74,3 ile %74,9 olan Türkiye ortalamasının altında kalan bölgelerdir. 15 yaş üstü yükseköğretim mezunu kadınların istihdam oranının en yüksek olduğu bölge %57,8 ile Batı Marmara, en düşük olduğu bölge ise %47,9 ile Güneydoğu Anadolu iken iki bölge arasında

% 9,9 puan fark vardır. İstanbul %56,2, Doğu Karadeniz %56, Doğu Marmara %55,6 ve Batı Karadeniz %55,4 ile yükseköğretim mezunu kadınların istihdam oranının en yüksek olduğu bölgeler iken Ortadoğu Anadolu %48,6, Kuzeydoğu Anadolu %48,7, Orta Anadolu %52,3 ve Batı Anadolu %54,2 ile %54,6 olan Türkiye ortalamasının altında kalan bölgelerdir.

Tablo C.3.4 Bazı OECD ülkelerinde yaş gruplarına göre yükseköğretim mezunlarının istihdam oranları (%) (2019)

	25-34 yaş arası	35-44 yaş arası	45-54 yaş arası
Çekya	78	90	97
Slovenya	89	95	97
Macaristan	84	89	95
Polonya	89	92	94
Slovakya	79	88	94
Litvanya	92	94	94
Almanya	88	92	94
Estonya	83	88	94
İsveç	87	93	93
Portekiz	86	92	93
Avusturya	86	91	93
Danimarka	84	93	93
Finlandiya	85	90	92
Hollanda	92	92	92
İsviçre	90	91	91
İzlanda	89	92	91
Norveç	89	92	91
Yeni Zelanda	89	89	91
Letonya	89	93	91
İsrail	87	91	91
Belçika	88	92	91
Fransa	87	90	91
Birleşik Krallık	90	91	90
OECD ortalaması	85	89	90
İtalya	68	86	90
Japonya	88	87	89
Kanada	86	88	88
Lüksemburg	89	89	88
İrlanda	88	89	88
Avustralya	86	87	88
ABD	85	86	86
İspanya	79	87	86
Kosta Rika	82	89	85
Kolombiya	81	85	84
Yunanistan	73	85	84
Meksika	81	85	83
Güney Kore	76	78	82
Türkiye	72	83	77

Kaynak: OECD (2021).

Tablo C.3.4'te 2019 yılında OECD ülkelerinde yaş gruplarına göre yükseköğretim mezunlarının istihdam oranları verilmiştir. Tabloya göre, yükseköğretim mezunları istihdam oranları OECD ülkeleri ortalaması, 25-34 yaş arası için %85, 35-44 yaş arası için %89, 45-54 yaş arası için ise %90'dır. Yükseköğretim mezunlarının istihdam oranları; Litvanya'da 25-34 yaş arası %92, 35-44 yaş arası %94 ve 45-54 yaş arası %94, Hollanda'da 25-34 yaş arası %92, 35-44 yaş arası %92 ve 45-54 yaş arası %92, Birleşik Krallık'ta 25-34 yaş arası %90, 35-44 yaş arası %91 ve 45-54 yaş arası %90 ve İsviçre'de 25-34 yaş arası %90, 35-44 yaş arası %91 ve 45-54 yaş arası %91 ile OECD ülkeleri ortalamasının üzerindedir. Türkiye, 25-34 yaş arası %72, 35-44 yaş arası %83 ve 45-54 yaş arası %77 ile yükseköğretim mezunlarının istihdam oranları bakımından OECD ülkeleri ortalamasından düşük olan ülkeler arasında bulunmaktadır. OECD ülkeleri ortalamasından düşük olan diğer ülkeler ise İtalya, Yunanistan, Güney Kore, İspanya, Kolombiya vb. ülkelerdir. Yükseköğretim mezunları istihdam oranları Yunanistan'da 25-34 yaş arası %73, 35-44 yaş arası %85 ve 45-54 yaş arası %84, İspanya'da ise 25-34 yaş arası %79, 35-44 yaş arası %87 ve 45-54 yaş arası %86'dır.

Tablo C.3.5'te OECD ülkelerinde öğrenim düzeyine göre 25-64 yaş arası yükseköğretim mezunlarının istihdam oranları verilmiştir. Tabloya göre OECD ülkelerinde öğrenim düzeylerine göre 25-64 yaş arası yükseköğretim mezunlarının OECD ülkeleri ortalaması önlisans mezunu olanlar için %81, lisans mezunu olanlar için %83, yüksek lisans mezunu olanlar için %88, doktora mezunu olanlar için %93 ve toplamda %84'tür. Türkiye'de öğrenim düzeyine göre 25-64 yaş arası yükseköğretim mezunlarının istihdam oranlarına bakıldığı zaman önlisans mezunu olanlar için %65, lisans mezunu olanlar için %75, yüksek lisans mezunu olanlar için %84, doktora mezunu olanlar için %92 ve toplamda %74'tür. Bu verilere göre Türkiye ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeylerinin neredeyse tamamında hem OECD ülkeleri ortalamasının altında hem de OECD ülkeleri arasında Kolombiya ve Yunanistan ile sonuncu sıralarda yer almaktadır.

Tablo C.3.5 Bazı OECD ülkelerinde öğrenim düzeyine göre 25-64 yaş arası yükseköğretim mezunlarının istihdam oranları (%) (2020)

	Önlisans	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	Toplam
Slovenya	85	89	92	94	90
Litvanya	-	89	91	99	90
Hollanda	89	88	92	94	90
İsveç	84	89	93	91	89
Norveç	83	90	92	90	89
Polonya	75	87	90	97	89
İsviçre	-	89	89	93	89
Almanya	89	88	90	93	89
Portekiz	-	83	90	92	88
Yeni Zelanda	89	88	87	92	88
Danimarka	87	85	91	94	88
İzlanda	83	84	92	93	88
İsrail	83	86	91	92	87
Finlandiya	83	86	89	98	87
Letonya	87	85	88	96	87
Birleşik Krallık	82	87	87	93	86
Belçika	83	85	88	93	86
Japonya	82	89	-	-	86
Avusturya	85	80	89	92	86
Macaristan	84	84	88	92	86
Çekya	96	82	86	94	86
Estonya	84	83	87	85	85
Fransa	83	84	88	90	85
Lüksemburg	79	81	87	92	85
İrlanda	78	85	87	92	85
Şili	81	85	93	-	84
OECD ortalaması	81	83	88	93	84
Slovakya	91	73	84	89	83
ABD	78	82	85	89	82
Avustralya	77	82	82	93	81
İtalya	79	74	83	94	81
İspanya	77	79	83	90	80
Kanada	77	80	83	-	79
Güney Kore	76	76	85	-	77
Kosta Rika	65	79	90	-	77
Meksika	71	76	83	92	76
Yunanistan	67	74	81	91	75
Kolombiya	-	74	-	-	74
Türkiye	65	75	84	92	74

Kaynak: OECD (2021).

- Türkiye 2010 yılından 2020 yılına, 25-34 yaş arası yükseköğretim mezunu oranını %18 puan artırarak OECD ülkeleri arasında en yüksek artışı sağlamıştır. Buna karşın Türkiye'nin 25-34 yaş arası yükseköğretim mezunu oranı (%35) hala OECD ülkeleri ortalamasından (%45) düşüktür. Bu veriler doğrultusunda, yükseköğretim sisteminden yıllık mezun sayılarının artırılmasına yönelik uygun politikalar geliştirilmesine hala ihtiyaç duyulmaktadır.
- Yükseköğretim sisteminden açıköğretim kapsamında mezun olanların oranı 2019 yılında %26,2 iken 2020 yılında %11,4 puan artarak %37,6'ya yükselmiştir. Önceki yıllarda da ifade ettiğimiz üzere açıköğretimin yükseköğretimdeki artan payı ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Bu konunun gündeme alınması ve gerekli analizlerle birlikte alana ilişkin politikalar oluşturulması sağlanmalıdır.
- Türkiye yükseköğretim sistemi, nitelikli ve eğitimli insan gücüne duyduğu gereksinimden dolayı lisansüstü mezun sayılarının artışına ihtiyaç duymaktadır. Yıllar itibarıyla sürekli olarak artış eğiliminde olan yüksek lisans mezun sayısı 2019 yılında 86 bin 251 iken yaşadığı gerilemeyle birlikte 2020 yılında 60 bin 828'e düşmüştür. Doktora mezun sayısında da benzer şekilde 2019 yılında 8 bin 69 olan mezun kişi sayısı 2020 yılında 7 bin 598'e düşmüştür. Yükseköğretimde doktoralı öğretim üyesine duyulan ihtiyaç göz önünde bulundurulduğunda yüksek lisans ve doktora mezun sayılarının artırılmasına yönelik uygun teşvik ve politikalar geliştirilmelidir.
- OECD ülkeleri ortalaması bakımından yükseköğretim mezunlarının istihdam oranları 25-34 yaş arası %85, 35-44 yaş arası %89 ve 45-54 yaş arası %90 iken Türkiye için bu oranlar 25-34 yaş arası için %72, 35-44 yaş arası için %83 ve 45-54 yaş arası için %77 olup OECD ülkeleri arasında son sıralarda yer almaktadır. Ayrıca Türkiye, 25-64 yaş arası yükseköğretim önlisans, lisans ve lisansüstü mezunlarının istihdam oranları bakımından hem OECD ülkeleri ortalamalarının altında hem de OECD ülkeleri arasında son sıralarda yer almaktadır. Türkiye, yükseköğretim mezunlarının istihdam oranlarının artırılmasına yönelik mevcut politikalarını gözden geçirerek işsizlik oranlarını düşürücü politikalar geliştirmelidir.

Gür, B. S., & Yurdakul, S. (2020). *Yükseköğretime bakış 2020: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.

OECD. (2021). *Education at a glance 2021: OECD indicators*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en>

BÖLÜM **D**

ÖĞRETİM ELEMANLARI

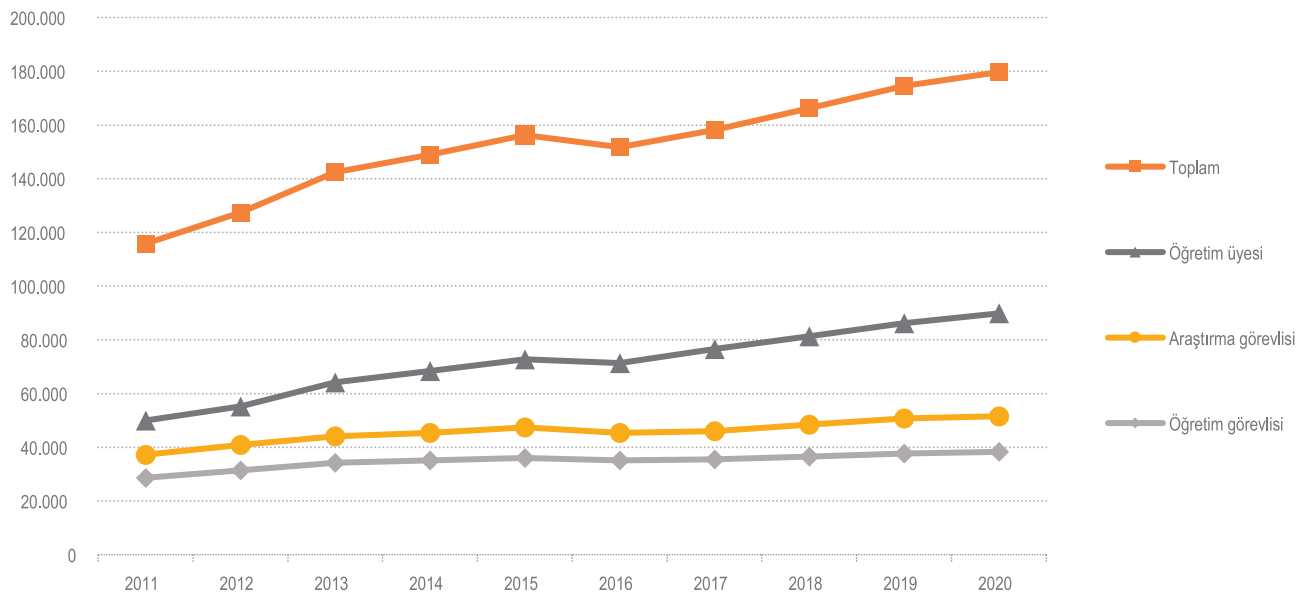
GÖSTERGE D1	Türkiye’de öğretim elemanı sayısı kaçtır?
GÖSTERGE D2	Türkiye’de uluslararası öğretim elemanı sayısı kaçtır?
GÖSTERGE D3	MEB aracılığıyla yurtdışında burslu lisansüstü eğitimi alıp göreve başlayan kaç kişi var?
BÖLÜM D	Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde, Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında görev yapan öğretim elemanları ile uluslararası öğretim elemanı sayıları akademik unvan ve yükseköğretim kurum türüne göre ele alınacaktır. Sonrasında, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yurtdışında öğrenim görmek üzere gönderilen burslu yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin mevcut durumu incelenecektir.

Bu gösterge altında, Türkiye'de yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretim elemanlarına ilişkin veriler, öğretim elemanlarının akademik unvanına ve kurum türüne göre incelenmiş ve daha sonra da cinsiyete göre en fazla

öğretim üyesi bulunduran yükseköğretim kurumları ele alınmıştır. Son olarak, kurum türüne göre kadın öğretim üyesi oranları incelenmiştir.

Şekil D.1.1 Öğretim elemanı sayısında yaşanan değişim (2011-2020)

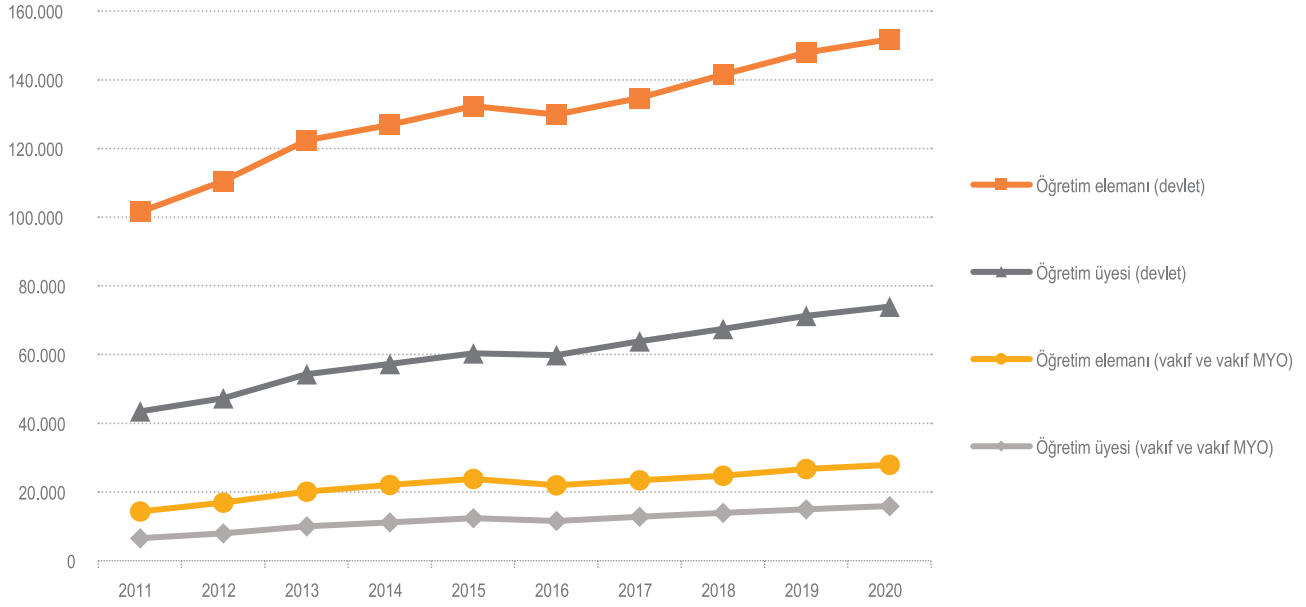
Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi ve ÖSYM verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2011 ile 2020 yılları arasında öğretim elemanı sayısında yaşanan değişim Şekil D.1.1'de gösterilmiştir. Buna göre 2011 yılından 2020 yılına araştırma görevlisi sayısı 37 bin 217'den 51 bin 548'e, öğretim görevlisi sayısı 28 bin 626'dan 38 bin 289'a, öğretim üyesi (doktor öğretim üyesi, doçent ve profesör) sayısı 49 bin 955'ten 89 bin 848'e yükselmiştir. 2011 yılındaki toplam öğretim elemanı sayısı ise 115 bin 798 iken 2020 yılında %55 artış göstererek 179 bin 685'e yükselmiştir. Buna ilaveten 2018 ve 2019 yıllarında bir önceki yıllara göre toplam öğretim elemanı sayısı 8'er bin artış gösterirken 2020 yılında bu sayı 5 bine düşmüştür. Araştırma görevlisi ve öğretim görevlisi sayılarında yaşanan artış miktarı, öğretim üyesi sayısındaki artışa göre oldukça düşüktür. Genel olarak

ifade edildiğinde yükseköğretim sistemi içerisinde hala doktoralı öğretim üyesine ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye'de doktoralı öğretim üyesi açığı kronik bir sorun olarak devam etmektedir (Çetinsaya, 2014; Erdoğan, 2019; Gür ve Yurdakul, 2020; Özer, 2011).

Şekil D.1.2'de 2011 ile 2020 yılları arasında yükseköğretim kurum türüne göre öğretim üyesi ve elemanı sayılarında yaşanan değişim ele alınmıştır. Buna göre ilgili yıllar arasında devlet üniversitelerindeki toplam öğretim üyesi sayısı 43 bin 432'den 73 bin 947'ye, toplam öğretim elemanı sayısı ise 101 bin 495'ten 151 bin 791'e yükselmiştir. Vakıf yükseköğretim kurumlarına bakıldığında ise toplam öğretim üyesi sayısı 2011 ile 2020 yılları arasında

Şekil D.1.2 Yükseköğretim kurum türüne göre öğretim üyesi ve elemanı sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)

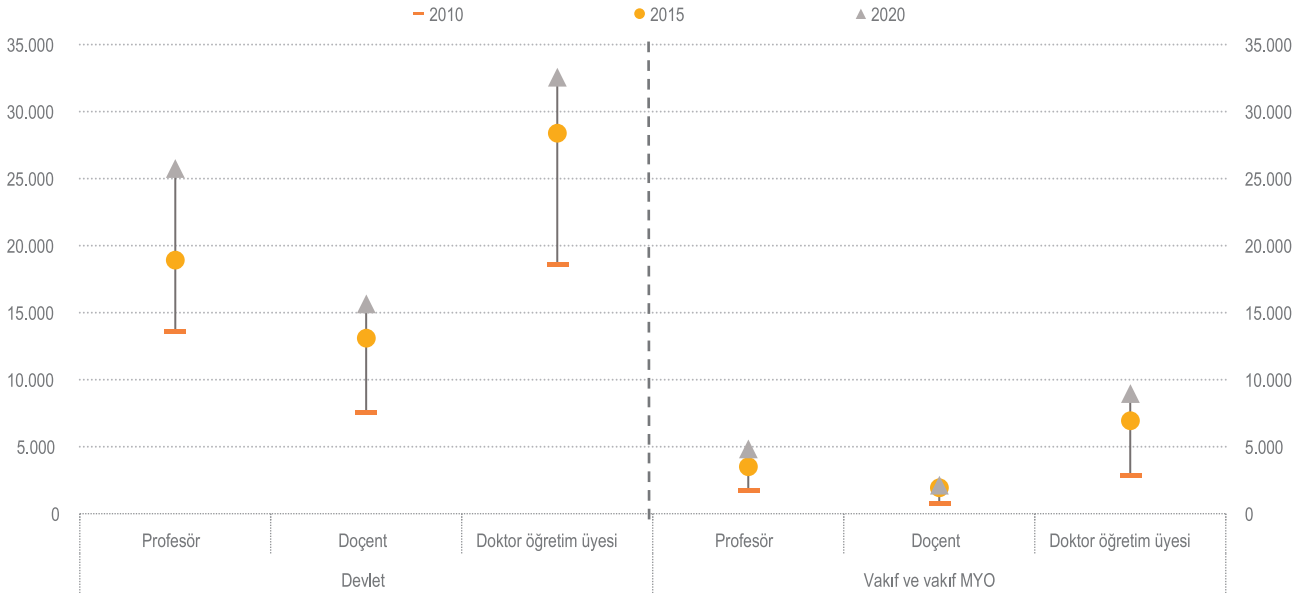

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi ve ÖSYM verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

6 bin 523'ten 15 bin 901'e, toplam öğretim elemanı sayısı ise 14 bin 303'ten 27 bin 984'e yükselmiştir. 10 yıllık periyotta devlet yükseköğretim kurumlarının öğretim üyesi

sayısında %70'lik bir artış yaşanırken, vakıf yükseköğretim kurumlarının öğretim üyesi sayısında ise %144'lük bir artış gerçekleşmiştir.

Şekil D.1.3 Yükseköğretim kurum türüne ve akademik unvana göre öğretim üyesi sayılarında yaşanan değişim (2010, 2015 ve 2020)

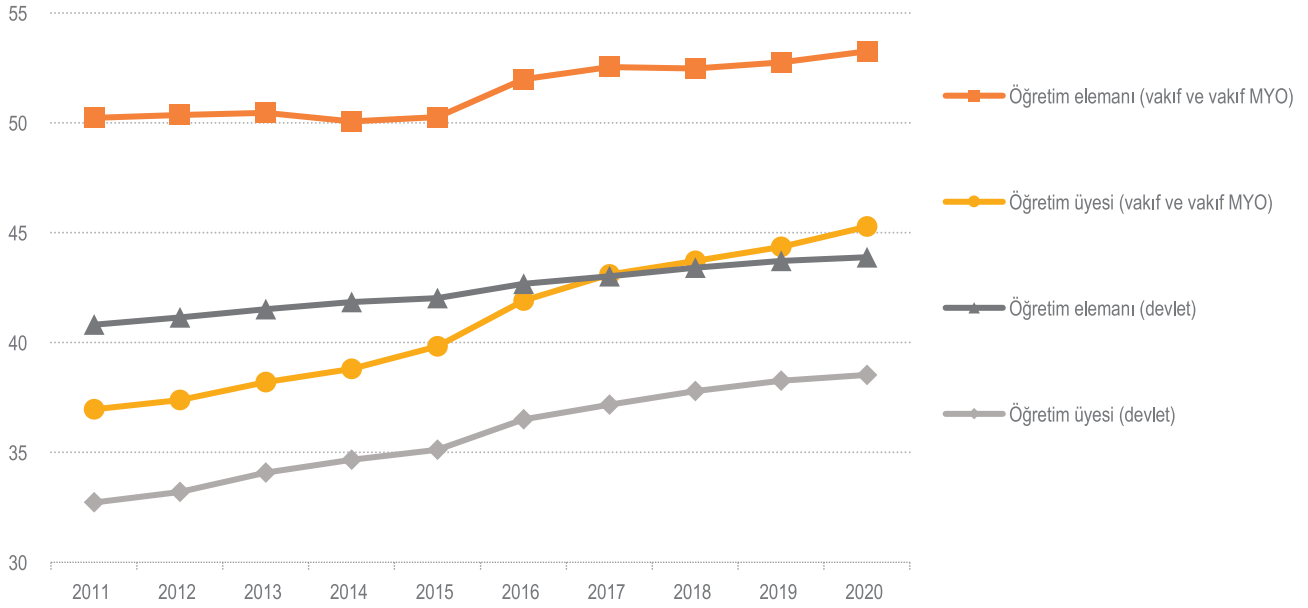
Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi ve ÖSYM verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2010, 2015 ve 2020 yılları için yükseköğretim kurum türüne ve akademik unvana göre öğretim üyesi sayılarında yaşanan değişim Şekil D.1.3'te gösterilmiştir. Buna göre hem devlet hem de vakıf yükseköğretim kurumlarındaki öğretim üyesi sayılarında genel olarak büyüme eğilimi görülürken periyodik olarak 2010-2015 yılları arasındaki değişim, 2015-2020 yılları arasındaki değişime göre daha fazladır. Dolayısıyla yükseköğretimin büyüme ivmesi yıllara göre artarken 2015'ten sonra bu ivmenin azaldığı görülmektedir.

2011 ile 2020 yılları arasında yükseköğretim kurum türüne göre görev yapan öğretim üyesi ve öğretim elemanları içinde kadın öğretim üyesi ve öğretim elemanı oranında yaşanan değişim Şekil D.1.4'te verilmiştir. Buna göre

hem devlet hem de vakıf yükseköğretim kurumlarında kadın öğretim üyesi ve öğretim elemanı oranlarında genel olarak artış eğilimi söz konusudur. Bununla birlikte vakıf yükseköğretim kurumlarında kadın öğretim üyesi oranında 2011 ile 2020 yılları arasında %8 puanlık, öğretim elemanı oranında ise %3 puanlık bir artış gerçekleşmiştir. Devlet yükseköğretim kurumlarında 2011 ile 2020 yılları arasında kadın öğretim üyesi oranında %6 puanlık bir artış gerçekleşirken, kadın öğretim elemanı oranında ise %3 puanlık bir artış yaşanmıştır. Genel olarak yükseköğretim kurumlarındaki kadın öğretim üyesi oranına bakıldığında ise devlet yükseköğretim kurumlarındaki kadın öğretim üyesi oranınının (%39), vakıf yükseköğretim kurumlarındaki kadın öğretim üyesi oranından (% 45) düşük olduğu görülmektedir.

Şekil D.1.4 Yükseköğretim kurum türüne göre görev yapan öğretim üyesi ve öğretim elemanları içinde kadın öğretim üyesi ve öğretim elemanı oranında yaşanan değişim (%) (2011-2020)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi ve ÖSYM verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo D.1.5'te 2020 yılına göre en çok öğretim üyesinin görev yaptığı devlet ve vakıf yükseköğretim kurumlarında cinsiyete göre öğretim üyesi sayıları gösterilmiştir. Buna göre en çok öğretim üyesi bulunan ilk beş devlet üniversitesi sırasıyla İstanbul (1.957), Sağlık Bilimleri (1.937), Hacettepe (1.836), Ankara (1.779) ve Marmara (1.760) üniversiteleri iken en çok öğretim üyesi bulunan

vakıf üniversiteleri ise Başkent (883), İstanbul Medipol (741), Yeditepe (584), İstanbul Aydın (572) ve Beykent (516) üniversiteleridir. Yükseköğretim kurumlarındaki cinsiyet dağılımına bakıldığında genel olarak erkek öğretim üyesi sayısının kadın öğretim üyesi sayısından fazla olduğu görülmektedir. Ancak Hacettepe, Ege, Başkent, Yeditepe ve Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar üniversiteleri

Tablo D.1.5 En çok öğretim üyesinin görev yaptığı devlet ve vakıf yükseköğretim kurumlarında cinsiyete göre öğretim üyesi sayıları (2020)

Devlet Üniversitesi	Erkek	Kadın	Toplam	Vakıf Üniversitesi	Erkek	Kadın	Toplam
İstanbul	996	961	1.957	Başkent	405	478	883
Sağlık Bilimleri	1.246	691	1.937	İstanbul Medipol	405	336	741
Hacettepe	791	1.045	1.836	Yeditepe	273	311	584
Ankara	938	841	1.779	İstanbul Aydın	326	246	572
Marmara	931	829	1.760	Beykent	274	242	516
Ege	819	822	1.641	İstanbul Gelişim	288	189	477
Atatürk	1.072	523	1.595	Bahçeşehir	236	236	472
Dokuz Eylül	829	760	1.589	Maltepe	225	213	438
Gazi	856	676	1.532	İstanbul Okan	228	209	437
Akdeniz	797	562	1.359	Koç	255	179	434
Selçuk	828	414	1.242	İ.D. Bilkent	260	102	362
Bursa Uludağ	677	496	1.173	İstinye	215	136	351
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa	652	520	1.172	Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar	169	180	349
Ondokuz Mayıs	764	408	1.172	Üsküdar	196	153	349
İTÜ	696	435	1.131	Nişantaşı	196	141	337
Erciyes	751	378	1.129	Biruni	167	143	310
Çukurova	628	440	1.068	İstanbul Yeni Yüzyıl	164	138	302
Çanakkale Onsekiz Mart	647	419	1.066				
Pamukkale	607	433	1.040				
Kocaeli	576	435	1.011				

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

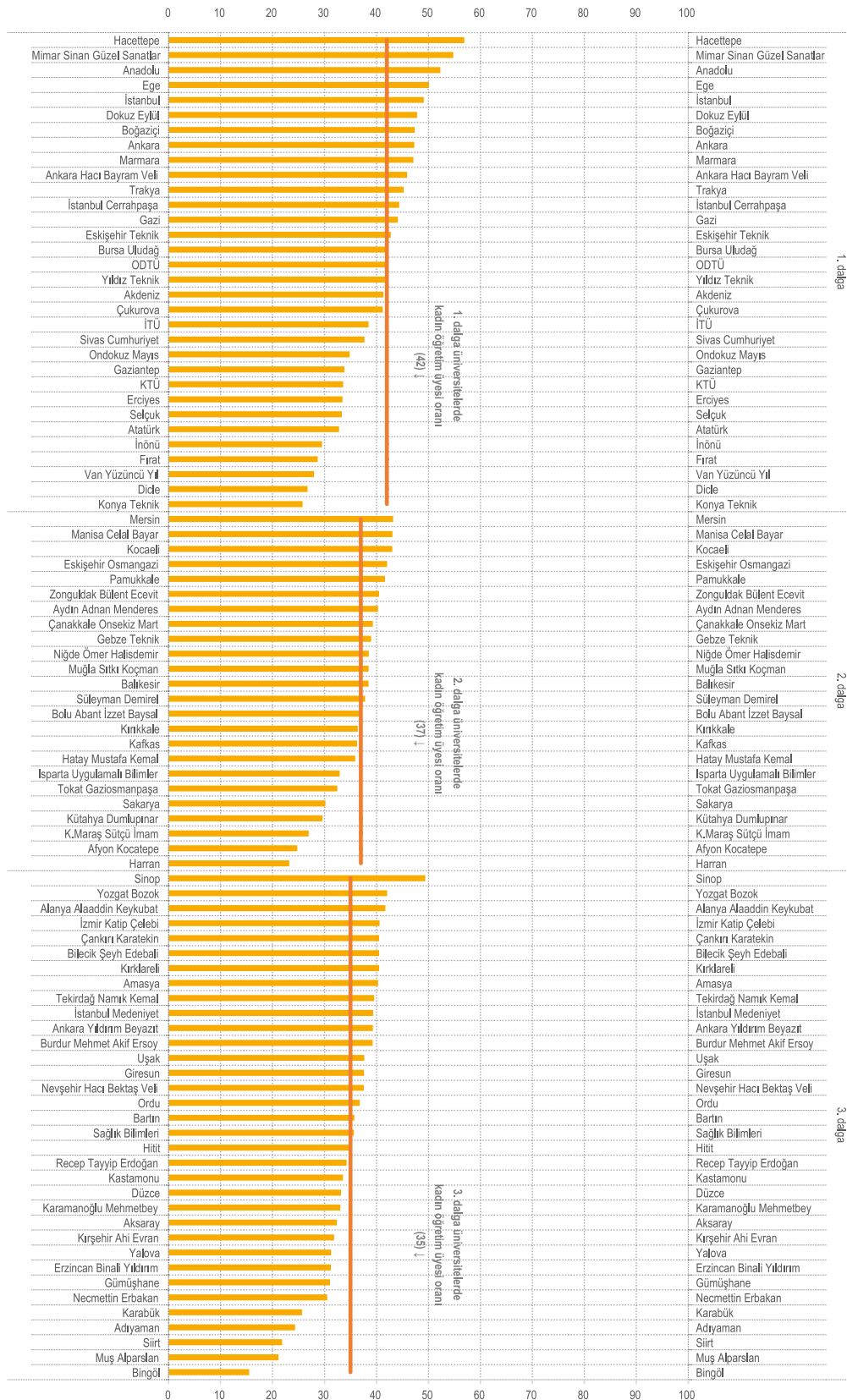
Not: Tabloda devlet yükseköğretim kurumlarında bin ve üzeri, vakıf yükseköğretim kurumlarında ise 300 ve üzeri öğretim üyesi olanlar yer almaktadır.

rinde kadın öğretim üyesi sayısının erkek öğretim üyesi sayısını geçtiği ve Bahçeşehir Üniversitesi'nde bu sayısının eşit olduğu görülmektedir.

2020-2021 öğretim yılı verilerine göre birinci, ikinci ve üçüncü dalgada kurulan devlet yükseköğretim kurumlarında kadın öğretim üyesi oranları Şekil D.1.6'da gösterilmiştir. Buna göre genel olarak incelediğinde yükseköğretim kurumları arasında kadın öğretim üyesi oranındaki

değişim her dalga içerisinde farklılaşırken birbirine yakın tarihler arasında kurulan üniversitelerde de farklılaşmalar söz konusudur. Diğer önemli husus ise birinci dalgada kurulan devlet yükseköğretim kurumları (%42) ikinci dalgada kurulan devlet yükseköğretim kurumlarına (%37) göre, ikinci dalga da kurulan devlet yükseköğretim kurumları (%37) ise üçüncü dalgada kurulan devlet yükseköğretim kurumlarına (%35) göre daha fazla kadın öğretim üyesi oranına sahiptir.

Şekil D.1.6 Birinci, ikinci ve üçüncü dalga devlet yükseköğretim kurumlarında kadın öğretim üyesi oranları (2020)

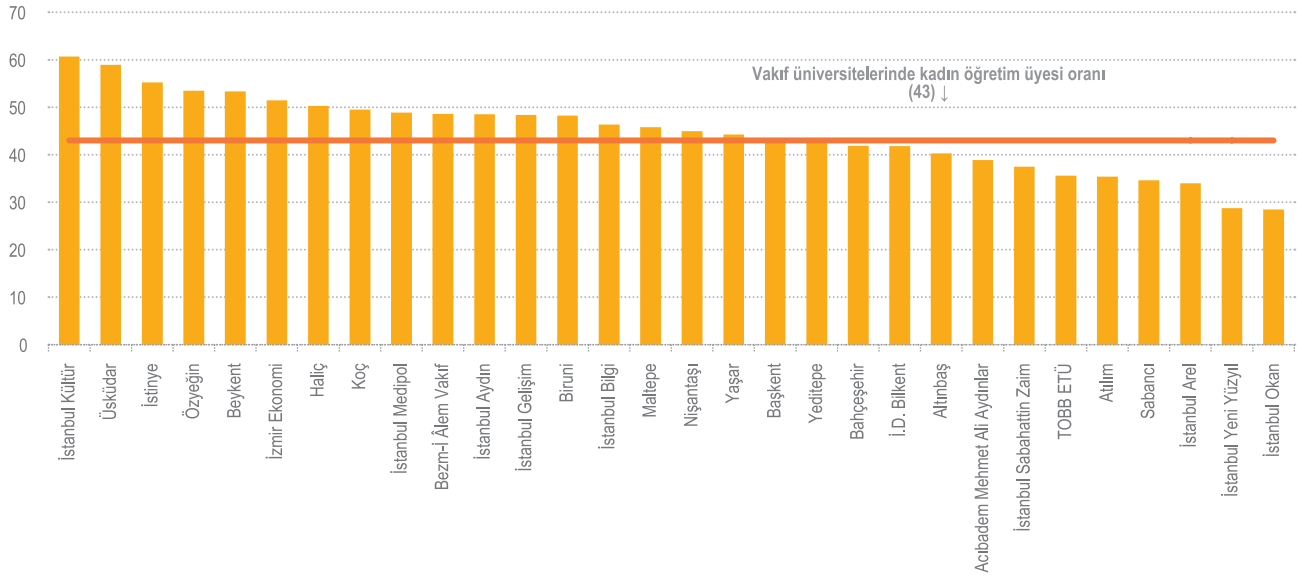

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.
Not: Şekilde devlet yükseköğretim kurumlarında 250 ve üzeri öğretim üyesi olanlar yer almaktadır.

2020 yılı verilerine göre vakıf yükseköğretim kurumlarında kadın öğretim üyesi oranları Şekil D.1.7'de verilmiştir. Vakıf yükseköğretim kurumlarındaki kadın öğretim üyesi oranı birinci, ikinci ve üçüncü dalga devlet yükseköğretim kurumlarındaki kadın öğretim üyesi oranından fazladır (bk. Şekil D.1.6). Buna ilaveten kadın öğretim üyesi

oranı bakımından vakıf yükseköğretim kurumlarında da farklılaşmalar söz konusudur. İstanbul Kültür (%61), Üsküdar (%59), İstinye (%55), Özyeğin (%53), Beykent (%53), İzmir Ekonomi (%51), Haliç (%50) ve Koç (%50) üniversitelerinde kadın öğretim üyesi oranı %50 ve üzerindedir.

Şekil D.1.7 Vakıf yükseköğretim kurumlarında kadın öğretim üyesi oranları (2020)

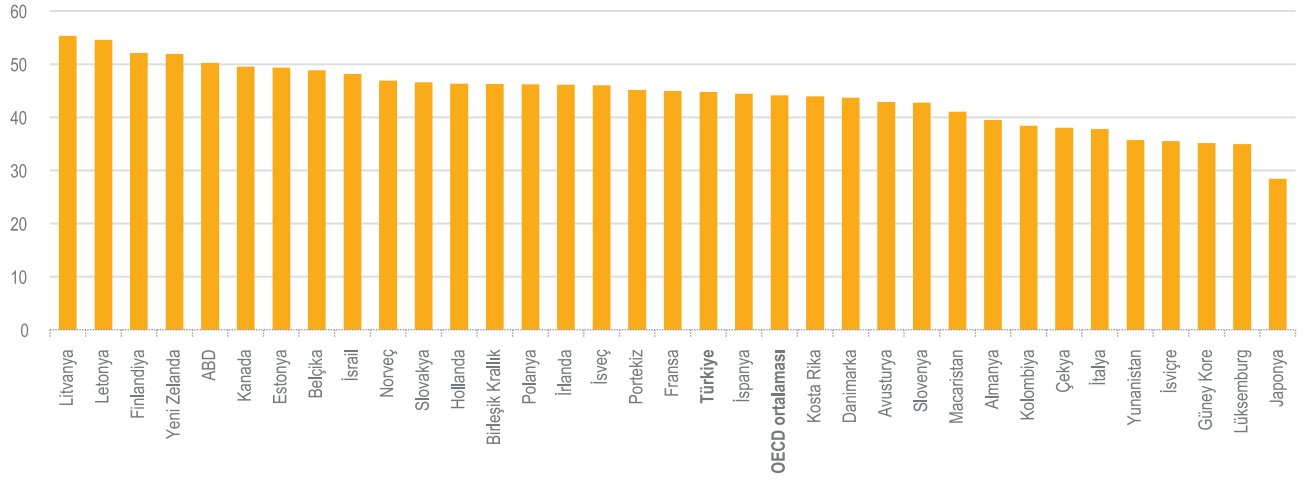
Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Şekilde vakıf yükseköğretim kurumlarında 200 ve üzeri öğretim üyesi olanlar yer almaktadır.

Şekil D.1.8'de 2019 yılı verilerine göre OECD ülkelerinde yükseköğretimde kadın öğretim elemanı oranları gösterilmiştir. Buna göre yükseköğretimde kadın öğretim elemanı oranı %50 ve üzerinde olan ülkeler Litvanya (%55), Letonya (%55), Finlandiya (%52), Yeni Zelanda (%52) ve ABD (%50)'dir. Türkiye'nin yükseköğretim sisteminde ka-

dın öğretim elemanı oranı (%44,8), OECD ülkeleri ortalamasının (%44,2) biraz üzerindedir. Buna ilaveten 2019 yılı verilerine göre Türkiye'de 30 yaş ve altında kadın öğretim elemanı oranı %54'tür (OECD, 2021). Yükseköğretimde kadın öğretim elemanı en az olan ülkeler ise Japonya (%28) ve Lüksemburg (%35) tur.

Şekil D.1.8 OECD ülkelerinde yükseköğretimde kadın öğretim elemanı oranları (2019)

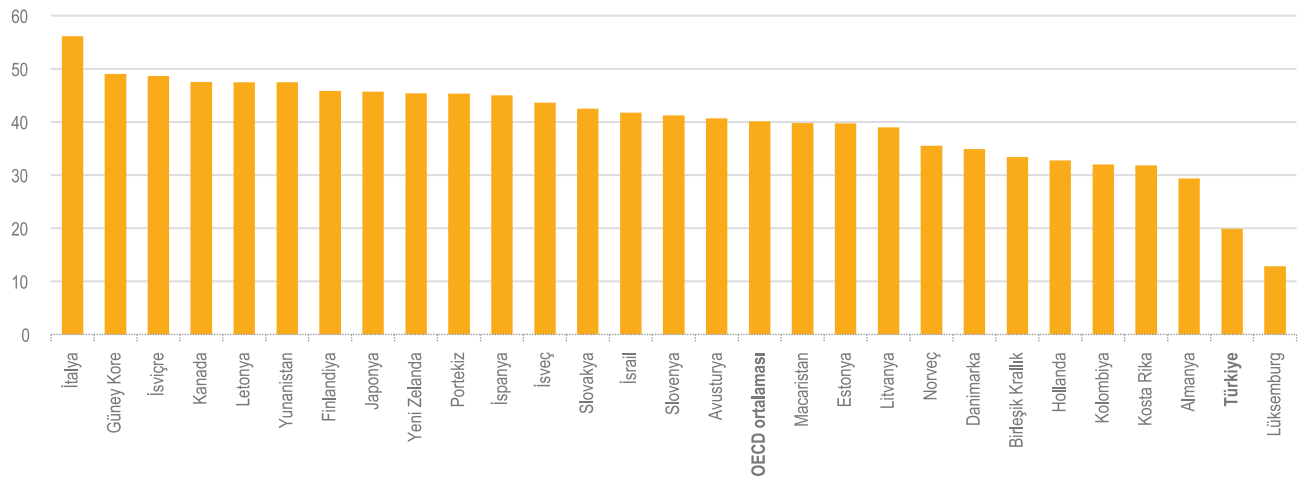

Kaynak: OECD (2021).

Şekil D.1.9'da 2019 yılı verilerine göre OECD ülkelerinde yükseköğretimde en az 50 yaşında olan öğretim elemanı oranları verilmiştir. Buna göre OECD ülkeleri genelinde yükseköğretimde en genç öğretim elemanı kadrosuna sahip ülkeler; Lüksemburg ve Türkiye iken 50 yaş ve üzeri öğretim elemanına sahip ülkelerin başında ise İtalya, Güney Kore, İsviçre, Kanada, Letonya ve Yunanistan gelmektedir. OECD ülkeleri arasında yükseköğretimde

50 yaş ve üzerinde öğretim elemanı oranı en fazla İtalya (%56), Güney Kore (%49), İsviçre (%49), Kanada (%48), Letonya (%47) ve Yunanistan (%47) ülkeleri iken en az olan ülkeler ise Lüksemburg (%13), Türkiye (%20) ve Almanya (%29)'dir. Yükseköğretimde 50 yaş ve üzeri öğretim elemanı oranı bakımından OECD ülkeleri ortalaması %40'tır. Türkiye OECD ülkeleri arasında yükseköğretimde en genç öğretim gücüne sahip ülkelerin başında gelmektedir.

Şekil D.1.9 OECD ülkelerinde yükseköğretimde en az 50 yaşında olan öğretim elemanı oranları (2019)

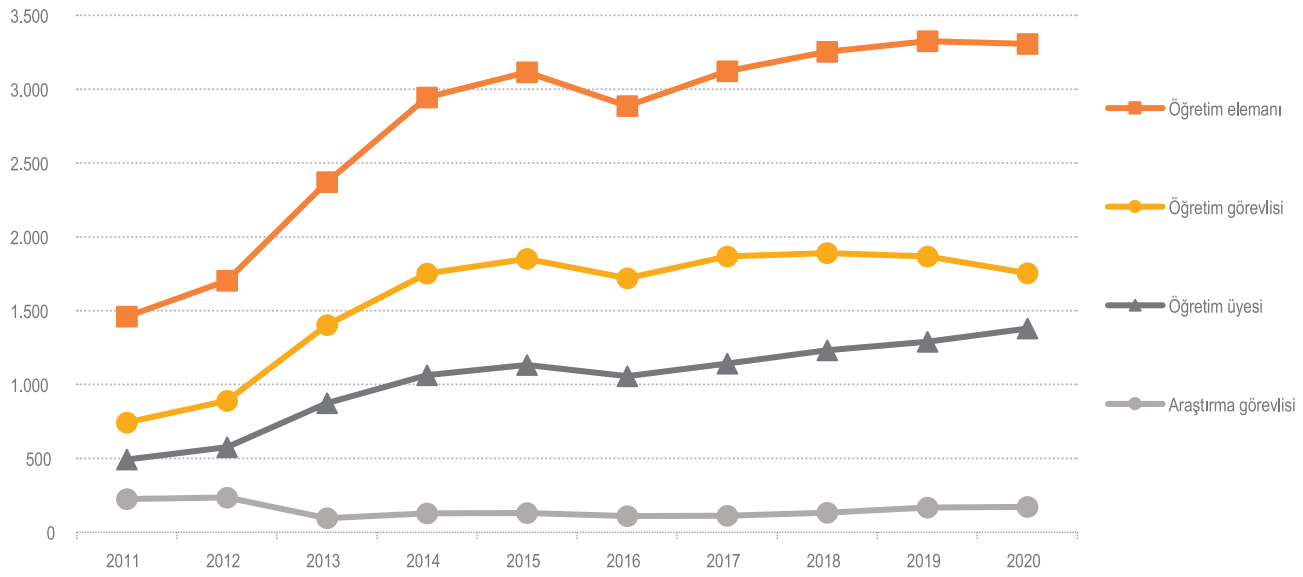

Kaynak: OECD (2021).

Türkiye'de toplam öğretim elemanı içerisinde, uluslararası öğretim elemanı oranı gelişmiş ülkelere kıyasla oldukça düşüktür (Çetinsaya, 2014; Seggie ve Ergin, 2018).

Bu gösterge altında uluslararası öğretim elemanı sayıları unvan, cinsiyet, bulunulan üniversite ve geldikleri ülke değişkenlerine göre ele alınmıştır.

Şekil D.2.1 Unvanlarına göre uluslararası öğretim elemanı sayısında yaşanan değişim (2011-2020)

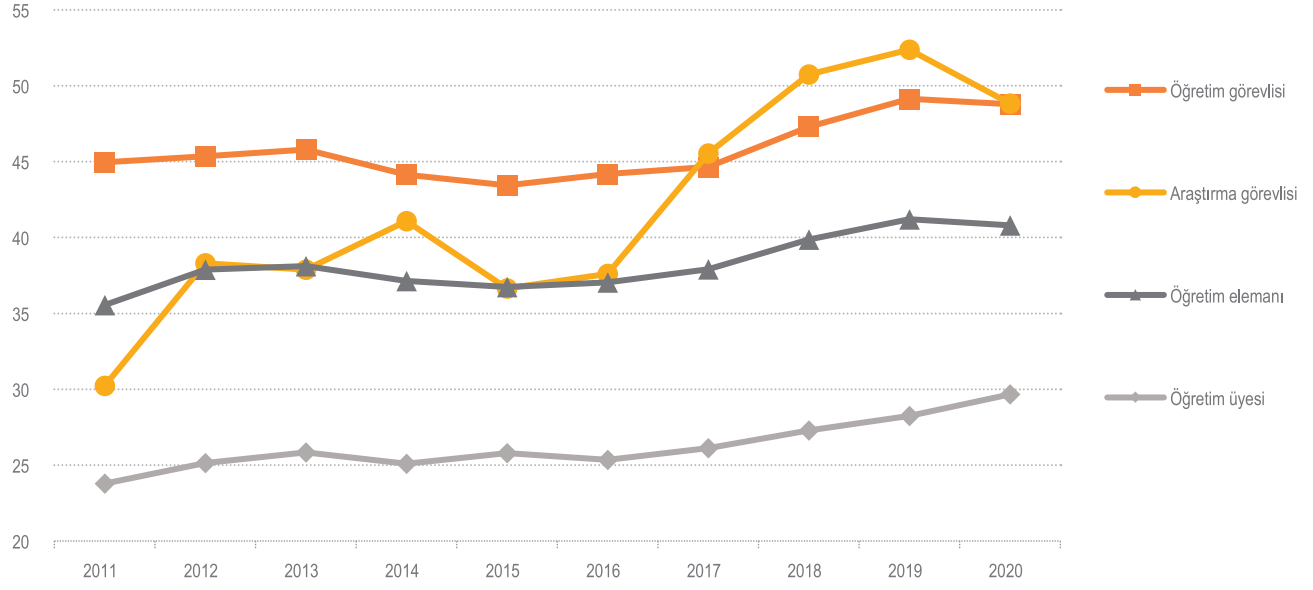
Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi ve ÖSYM verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2011 ile 2020 yılları arasında unvanlarına göre uluslararası öğretim elemanı sayısında yaşanan değişim Şekil D.2.1'de verilmiştir. Buna göre uluslararası öğretim elemanı sayısında unvana göre yaşanan değişimde farklılaşmalar olduğu görülmektedir. Öğretim elemanı, öğretim görevlisi ve öğretim üyesi sayılarında 2016 yılında yaşanan düşüş haricinde genel olarak artış görülürken; araştırma görevlisi sayılarında yaşanan düşüş ve artışların olduğu görülmektedir. 2011 ile 2020 yılları arasında uluslararası öğretim elemanı sayısı bin 460'tan 3 bin 306'ya, uluslararası öğretim görevlisi sayısı 743'ten bin 755'e, öğretim üyesi sayısı da 577'den bin 379'a yükselmiştir. Uluslararası araştırma görevlisi sayısı ise 2011 yılında 235 iken yıllara göre yaşanan artış ve azalışla birlikte 2020 yılında 17 şeklinde gerçekleşmiştir. Mevcut YÖK

mevzuatı ile uluslararası öğretim elemanı oranı, mevcut öğretim elemanı içerisinde ancak %2'lik bir dilime sahip olabilmektedir. Bu durum yükseköğretimin uluslararasılaşmasında problem teşkil etmektedir.

Şekil D.2.2'de unvanlarına göre uluslararası öğretim elemanı içinde kadın öğretim elemanı oranında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2011 yılında uluslararası öğretim görevlisi içerisindeki kadın öğretim görevlisi oranı %45 iken 2020 yılında %49'a; uluslararası araştırma görevlisi içerisindeki kadın araştırma görevlisi oranı %30'dan %52'ye; uluslararası öğretim elemanı içerisindeki kadın öğretim elemanı oranı %36'dan %41'e; uluslararası öğretim üyesi içerisindeki kadın öğretim üyesi oranı ise %24'ten %30'a yükselmiştir.

Şekil D.2.2 Unvanlarına göre uluslararası öğretim elemanı içinde kadın öğretim elemanı oranında yaşanan değişim (2011-2020)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi ve ÖSYM verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo D.2.3'te 2020 yılında Türkiye'de 15 ve üzerinde uluslararası öğretim üyesi çalıştıran üniversiteler gösterilmiştir. Buna göre 15 ve üzeri uluslararası öğretim üyesi bulunan üniversitelerin büyük çoğunluğu İstanbul'da

Tablo D.2.3 Türkiye'de 15 ve üzerinde uluslararası öğretim üyesi çalıştıran üniversiteler (2020)

Üniversite adı	Kurum türü	Uluslararası öğretim üyesi
İ.D. Bilkent	Vakıf	96
ODTÜ	Devlet	58
İstanbul Gelişim	Vakıf	54
Boğaziçi	Devlet	47
Karabük	Devlet	41
İstanbul Aydın	Vakıf	30
Koç	Vakıf	30
İstanbul Sabahattin Zaim	Vakıf	27
Gaziantep	Devlet	26
Mardin Artuklu	Devlet	24
Atatürk	Devlet	23
Sabancı	Vakıf	23
Erciyes	Devlet	22
İTÜ	Devlet	22
Türk-Alman	Devlet	22
İbn Haldun	Vakıf	22
İstanbul	Devlet	21
Yeditepe	Vakıf	21
İstanbul Medipol	Vakıf	18
Kastamonu	Devlet	15
Atılım	Vakıf	15

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

dır. Buna ilaveten 15 ve üzeri uluslararası öğretim üyesi bulunduran yirmi üniversitenin yarısı vakıf yükseköğretim kurumudur. 15 ve üzeri uluslararası öğretim üyesi bulunduran ilk beş üniversite sırasıyla İ.D. Bilkent (96), ODTÜ (58), İstanbul Gelişim (54), Boğaziçi (47) ve Karabük (41) üniversiteleridir.

Tablo D.2.4'te Türkiye'de görev yapan uluslararası öğretim elemanlarının ülkelere göre dağılımları incelenmiştir. Buna göre 2020 yılı verilerine göre Türkiye'ye en

fazla İran, ABD, Suriye, Azerbaycan, Birleşik Krallık ve Almanya'dan öğretim elemanı gelmiştir. İran'dan 209 öğretim üyesi, 65 öğretim görevlisi ve 7 araştırma görevlisi; ABD'den 97 öğretim üyesi, 222 öğretim görevlisi ve 2 araştırma görevlisi; Suriye'den 120 öğretim üyesi, 178 öğretim görevlisi ve 2 araştırma görevlisi gelmiştir. Diğer ülkelere bakıldığında ise sırasıyla Mısır, Kıbrıs, Rusya, Irak, Yunanistan ve İtalya gibi ülkelerin olduğu görülmektedir. Türkiye'de görev yapan uluslararası öğretim elemanlarının %50'si ilk beş ülkeden gelmiştir.

Tablo D.2.4 Türkiye'de görev yapan uluslararası öğretim elemanlarının ülkelere göre dağılımı (2020)

	Öğretim üyesi	Öğretim görevlisi	Araştırma görevlisi	Öğretim elemanı (Toplam)
İran	209	165	7	381
ABD	97	222	2	321
Suriye	120	178	2	300
Azerbaycan	139	76	71	286
Birleşik Krallık	47	138	0	185
Almanya	70	88	15	173
Mısır	50	74	2	126
Kıbrıs	57	35	21	113
Rusya	31	55	1	87
Irak	45	37	3	85
Yunanistan	35	22	7	64
İtalya	23	35	0	58
Ukrayna	22	36	0	58
Kanada	16	37	0	53
Ürdün	22	28	1	51
Diğer	396	529	40	965
Toplam	1.379	1.755	172	3.306

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

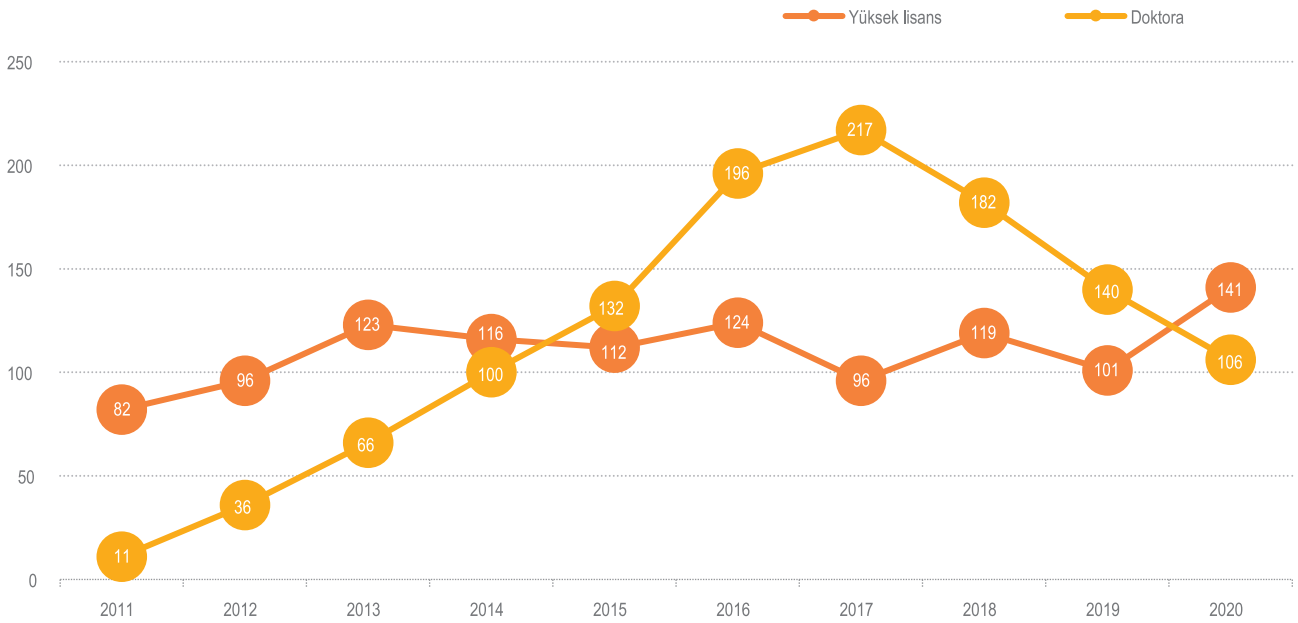
Not: Tabloda 50 ve üzeri öğretim elemanı olan ülkeler yer almaktadır.

MEB ARACILIĞIYLA YURTDIŞINDA BURSLU LİSANSÜSTÜ EĞİTİMİ ALIP GÖREVE BAŞLAYAN KAÇ KİŞİ VAR?

Bu gösterge altında 1416 sayılısı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun uyarınca Milli Eğitim Bakanlığı vasıtasıyla Yurtdışına Lisansüstü Öğrenim Görmek Üzere Gönderilecek Adayları Seçme Yerleştirme

(YLSY) kapsamında yurtdışında lisansüstü düzeyinde öğrenimini tamamlayıp mecburi hizmetine başlayanların sayıları ele alınmıştır. Buna ilaveten halen öğrenimlerine devam eden bursiyerlerin mevcut durumları incelenmiştir.

Şekil D.3.1 YLSY kapsamında öğrenimini tamamlayıp görev talep eden ve mecburi hizmetine başlayanların öğrenim düzeyine göre sayıları (2011-2020)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil D.3.1'de 2011 ile 2020 yılları arasında YLSY kapsamında öğrenimini tamamlayıp görev talep eden ve mecburi hizmetine başlayanların öğrenim düzeyine göre sayıları verilmiştir. Buna göre doktora düzeyinde YLSY kapsamında öğrenimini tamamlayıp mecburi hizmetine 2011 yılında başlayan 11 kişi iken 2017 yılına kadar bu sayı sürekli artmış ve 217 olmuştur. 2017 yılından 2020 yılına kadar ise sürekli bir düşüş yaşanmış ve 2020 yılında 106 kişi YLSY kapsamında doktora öğrenimini tamamlayıp mecburi hizmetine başlamıştır. YLSY kapsamında yüksek

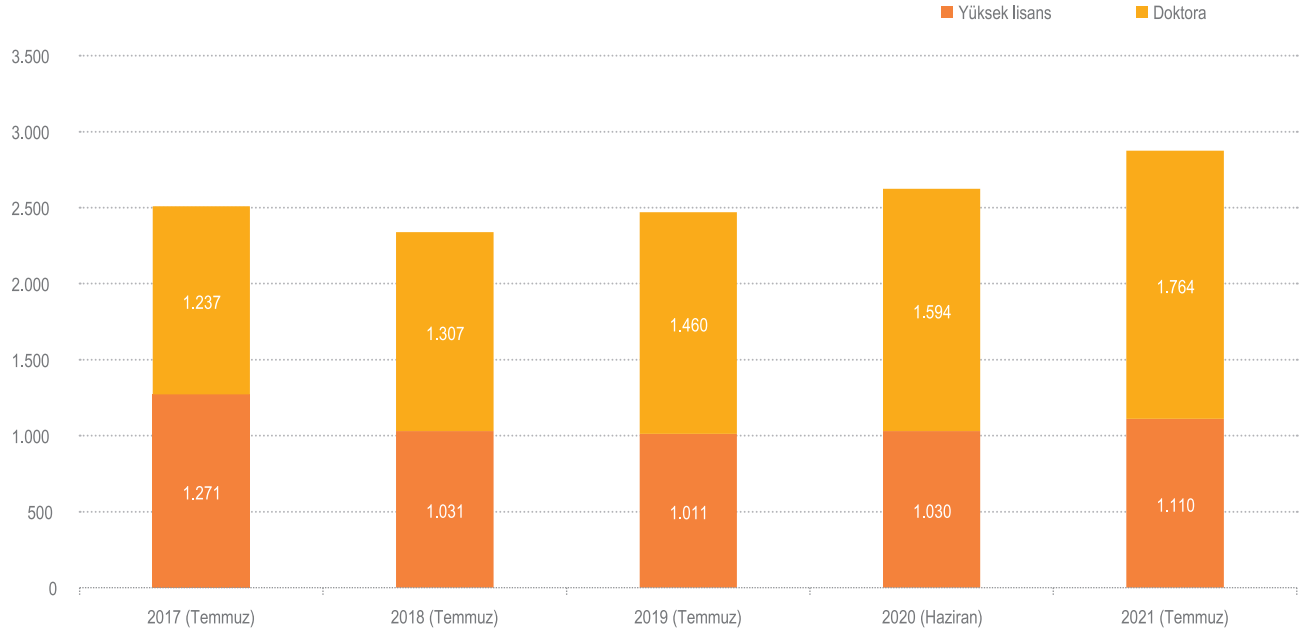
lisans düzeyinde öğrenimini tamamlayıp mecburi hizmetine başlayanların sayısı 2011 yılında 82 iken 2020 yılında 141 şeklinde gerçekleşmiştir.

2017 ile 2021 yılları arasında öğrenim düzeyine göre YLSY kapsamında yurtdışında öğrenim gören bursiyer sayıları Şekil D.3.2'de gösterilmiştir. Buna göre 2017 ile 2021 yılı verilerine bakıldığında YLSY kapsamında yurtdışında öğrenim gören doktora öğrenci sayılarında sürekli bir artış yaşanırken, yüksek lisans öğrencilerinde 2018 yılında bir

düşüş görülürken, 2019 ve 2020 yıllarında aynı seviyede kalmış ve 2021 yılında %8'lik bir artış yaşanmıştır. 2021 Temmuz verilerine göre YLSY kapsamında yurtdışında

öğrenim gören yüksek lisans bursiyer sayısı bin 110 iken doktora düzeyinde bursiyer sayısı ise bin 764'tür.

Şekil D.3.2 Öğrenim düzeyine göre YLSY kapsamında yurtdışında öğrenim gören bursiyer sayıları (2016-2021)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak hazırlanan ve Yükseköğretime Bakış 2020'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

- YLSY kapsamında yurtdışında doktora düzeyinde öğrenim gören bursiyer sayısı yıllar itibarıyla artma eğilimi göstermiş olmasına rağmen yükseköğretim sistemi içerisinde oldukça yetersiz kalmaktadır. Yükseköğretimde eğitim ve araştırmaların kalitesinin artırılması için yıllık olarak doktora mezun sayılarında ciddi bir artışın yaşanması gerekmektedir. Bunun için YÖK doktora burslarının kapasitesi ve verimliliği gözden geçirilmeli ve bursların artırılmasına yönelik politikalar gerekmektedir.
- Türkiye yükseköğretim sistemi içerisinde kadın öğretim elemanı oranı %44,8 olup, OECD ülkeleri ortalaması olan %44,2'nin biraz üzerindedir. Dahası 2019 yılı verilerine göre Türkiye'de 30 yaş ve altında kadın öğretim elemanı oranı %54'tür. Türkiye OECD ülkeleri arasında yükseköğretimde en genç öğretim gücüne sahip ülkelerin başında gelmekte olup 50 yaş altında öğretim elemanı oranı %80'dir. Türkiye'nin öğretim gücünün genç olması, yükseköğretimde eğitim ve araştırma kalitesinin artması için bir avantajdır. Bu bağlamda teşvik mekanizmalarının genç öğretim kadrosuna göre yeniden gözden geçirilmesi; hem yükseköğretimde öğretim kadrolarını cazip hale getirecek hem de yükseköğretimde eğitim ve araştırma kalitesinin artmasına neden olacaktır.
- Kadın öğretim üyesi oranı bakımından üniversiteler arasında büyük farklılaşmalar söz konusudur. Kadın öğretim üyesi oranı düşük olan üniversitelerde, kadın öğretim üyelerinin çalışmasını cazip hale getirecek çeşitli teşvik mekanizmaları oluşturulmalıdır.
- Türkiye'de uluslararası öğretim üyesi oranı uluslararası örneklere göre oldukça düşüktür. Uluslararası öğretim üyesi oranlarının artırılması için çalışmalar yapılmalıdır. Buna ilaveten uluslararası öğretim elemanı çeşitliliğini artırmak için stratejiler oluşturulmalıdır.

- Çetinsaya, G. (2014). *Büyüme, kalite, uluslararasılaşma: Türkiye yükseköğretimi için bir yol haritası*. Yükseköğretim Kurulu.
- Erdoğan, N. (2019). *Geleceğin Türkiye'sinde yükseköğretim*. İLKE: İlim Kültür Eğitim Derneği.
- Gür, B. S., & Yurdakul, S. (2020). *Yükseköğretime bakış 2020: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- OECD. (2021). *Education at a glance 2021: OECD indicators*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en>
- Özer, M. (2011). *Türkiye'de yükseköğretimde büyüme ve öğretim üyesi arzı*. 1, 23-26.
- Seggie, F. N., & Ergin, H. (2018). *Yükseköğretimin uluslararasılaşmasına güncel bir bakış: Türkiye'de uluslararası akademisyenler*. SETA.
- YÖK. (2021). Yükseköğretim bilgi yönetim sistemi. YÖK

BÖLÜM

EĞİTİM ORTAMLARI

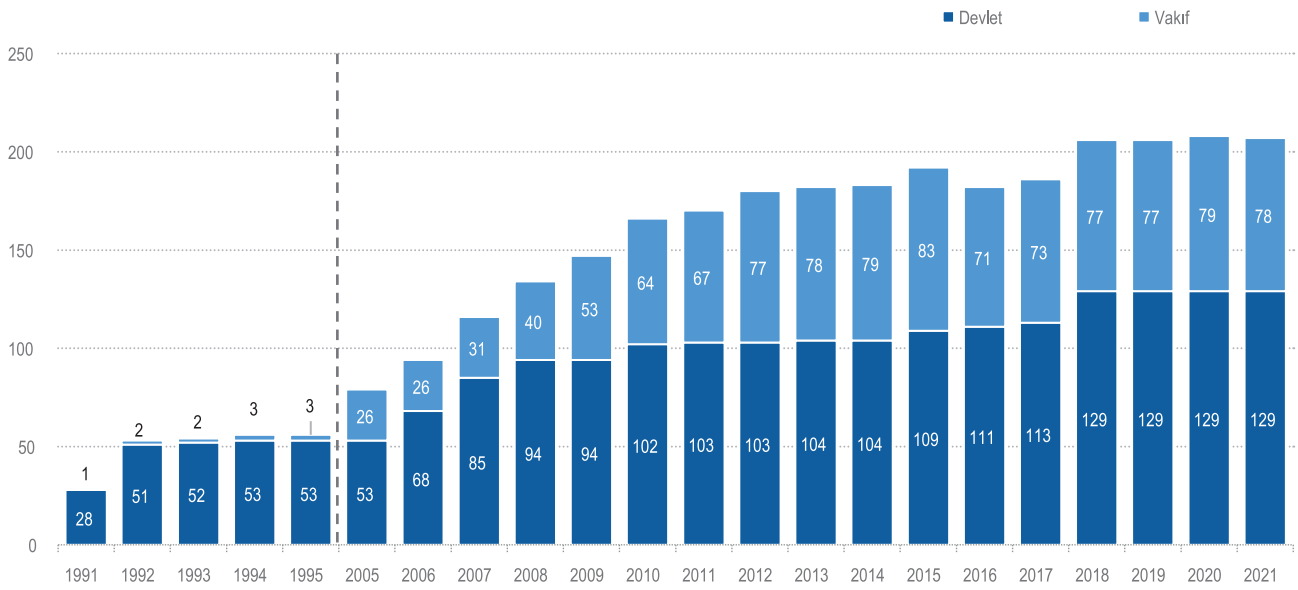
GÖSTERGE E1	Türkiye'deki yükseköğretim kurumu sayısı kaçtır?
GÖSTERGE E2	Kurum başına düşen öğrenci ve öğretim üyesi sayısı kaçtır?
GÖSTERGE E3	Öğretim elemanı ve üyesi başına düşen öğrenci sayısı kaçtır?
GÖSTERGE E4	KYK yurt kapasitesi ne kadardır?
GÖSTERGE E5	Yeşil Kampüs sıralaması nasıldır?
BÖLÜM E	Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde Türkiye yükseköğretim sisteminde eğitim ortamlarına yönelik güncel veriler ele alınacaktır. Bu amaçla yükseköğretim kurumları ve birimlerinin sayıları, üniversite başına düşen öğrenci ve öğretim üyesi sayıları ve öğretim elemanı/üyesi başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişim ile Kredi Yurt Kurumu (KYK) yurt sayıları ve kapasiteleri incelenecektir. Bu bölümdeki göstergelerde açıköğretim öğrenci sayıları, yapılan hesaplamalara dâhil edilmemiştir.

Bu gösterge altında ilk önce yıllara göre devlet ve vakıf yükseköğretim kurum sayıları, devlet üniversitelerinin kurulma dalgalarına göre sayıları ve bu kurumlardaki mevcut birim sayıları ele alınmıştır. Daha sonra ise yük-

seköğretim kurum sayısı 150'den fazla olan ülkelerde 1 milyon kişi başına düşen yükseköğretim kurum sayısı incelenmiştir.

Şekil E.1.1 Yıllara göre yükseköğretim kurum sayılarında yaşanan değişim (1991-2021)

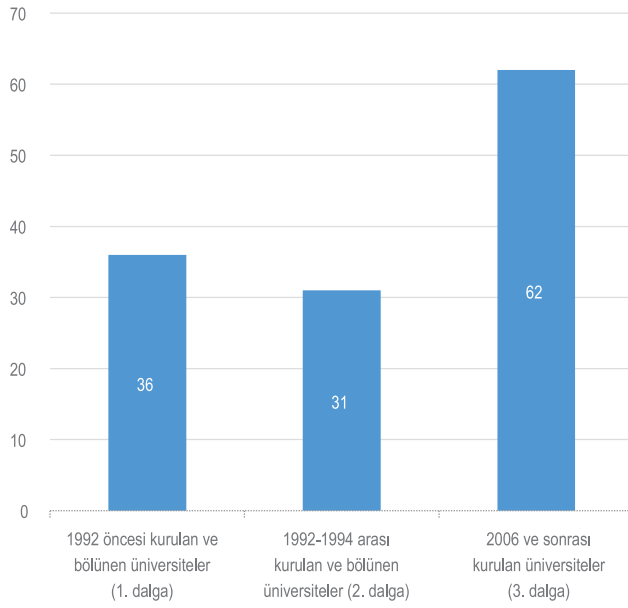

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak hazırlanan ve Yükseköğretime Bakış 2020'de yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil E.1.1'de 1991 ile 2021 yılları arasında yükseköğretim kurum sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 1991 yılında 28 olan devlet yükseköğretim kurum sayısı 1992 yılında 51'e yükselmiş, 1993 ve 1994 yıllarında birer üniversite kurulmuş ve 1995 yılında yükseköğretim kurum sayısı 53 olmuştur. 2005 yılına kadar aynı kalan devlet yükseköğretim kurum sayısı, 2006 yılında ve sonrasında kurulan üniversitelerle artış göstererek ve 2021 yılında 129'a ulaşmıştır. Vakıf yükseköğretim kurumları sayılarında da benzer bir durum görülmektedir. 1992 yılında 2. vakıf üniversitesi 1994 yılında ise 3. vakıf üniversitesi kurulmuştur. Vakıf yükseköğretim kurum sayısı 2005 yılına gelindiğinde 26, 2021 yılına gelindiğinde ise 78'e ulaşmıştır. Dolayısıyla 2021 yılında Türkiye'de toplamda 207 devlet ve vakıf yükseköğretim kurumu bulunmaktadır.

2021 yılı itibarıyla Türkiye'de devlet üniversitelerinin kurulma dalgalarına göre sayıları Şekil E.1.2'de verilmiştir. Devlet üniversiteleri 2018 yılına kadar üç farklı dalgada kurulmuştur (Gür vd., 2018). 2018 yılı itibarıyla 14 üniversitenin bölünmesiyle birlikte bu üniversiteler sahip olduğu öğrenci, öğretim elemanı ve eğitim ortamlarından dolayı kurulduğu dalgada gösterilmiştir. Bunun en temel nedeni bu yükseköğretim kurumları yeni açılmış gibi görülmeleridir fakat bu kurumlar oldukça köklü bir geçmişe sahiptirler. Buna göre birinci dalgada kurulan ve bölünen üniversite sayısı 36, ikinci dalgada kurulan ve bölünen üniversite sayısı 31, üçüncü dalgada kurulan üniversite sayısı ise 62'dir. Dolayısıyla bu raporda genelde örneğin 1. dalgadaki üniversiteler veya 1. dalgada kurulan üniversiteler şeklinde ifade edilmiştir.

Şekil E.1.2 Türkiye'de devlet üniversitelerinin kurulma dalgalarına göre sayıları (2021)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak hazırlanan ve Yükseköğretime Bakış 2019'da yer alan şekil kullanılmıştır.

Tablo E.1.3'te 2021 yılında yükseköğretim kurum türüne göre birim sayıları gösterilmiştir. Buna göre 4 aktif vakıf Meslek Yüksekokulu (MYO)'nda 73 bölüm, 96 önlisans programı ve 5 araştırma merkezi bulunmaktadır. 73 aktif ve 1 pasif toplamda 74 olan vakıf üniversitesinde 3.490 bölüm, 3.735 anabilim dalı, 823 araştırma merkezi, 450 aktif ve 38 pasif olmak üzere 488 fakülte bulunmaktadır. Buna ilaveten vakıf üniversitelerinde aktif olarak 1.974 lisans, 1.506 önlisans, 2.987 yüksek lisans ve 627 doktora programı bulunmaktadır. Devlet yükseköğretim kurumlarında ise 127 aktif 2 pasif olmak üzere toplamda 129 üniversite, 1392 aktif 88 pasif olmak üzere 1.480 fakülte, 3.219 araştırma ve uygulama merkezi ve 15.600 bölüm bulunmaktadır. Buna ilaveten devlet yükseköğretim kurumlarında aktif olarak 6.191 önlisans, 6.946 lisans, 11.984 yüksek lisans ve 10.375 doktora programı bulunmaktadır.

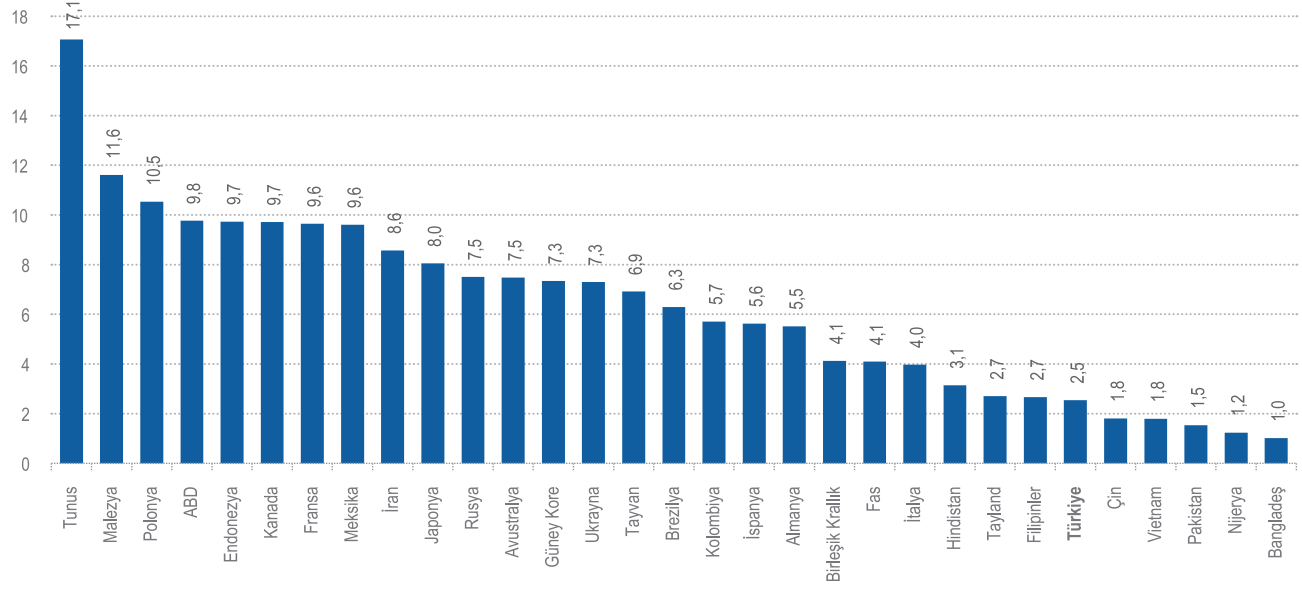
Tablo E.1.3 Yükseköğretim kurum türüne göre birim sayıları (2021)

	Devlet		Vakıf		Vakıf MYO		Toplam		Toplam
	Aktif	Pasif	Aktif	Pasif	Aktif	Pasif	Aktif	Pasif	
Üniversite	127	2	73	1	4	0	204	3	207
Fakülte	1.392	88	450	38	0	0	1.842	126	1.968
Yüksekokul	252	35	76	20	0	0	328	55	383
MYO	880	35	106	4	4	0	990	39	1.029
Enstitü	423	12	132	26	0	0	555	38	593
Araştırma ve uygulama merkezi	3.219	0	823	0	5	0	4.047	0	4.047
Bölüm	15.600	0	3.490	0	73	0	19.163	0	19.163
Anabilim dalı	30.157	0	3.735	0	0	0	33.892	0	33.892
Bilim dalı	6.896	0	609	0	0	0	7.505	0	7.505
Önlisans programı	6.191	2.408	1.506	210	96	14	7.793	2.632	10.425
Lisans programı	6.946	238	1.974	12	0	0	8.920	250	9.170
Yüksek lisans programı	11.984	242	2.987	33	0	0	14.971	275	15.246
Doktora programı	10.375	115	627	4	0	0	11.002	119	11.121
Sanatta yeterlik programı	128	0	16	0	0	0	144	0	144

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır (Ağustos 2021).

Şekil E.1.4

Dünyada yükseköğretim kurum sayısı 150 ve üzeri olan ülkelerde bir milyon kişi başına düşen üniversite sayısı (2020)

Kaynak: WEBOMETRICS (2020) ve WORLDMETER (2021).

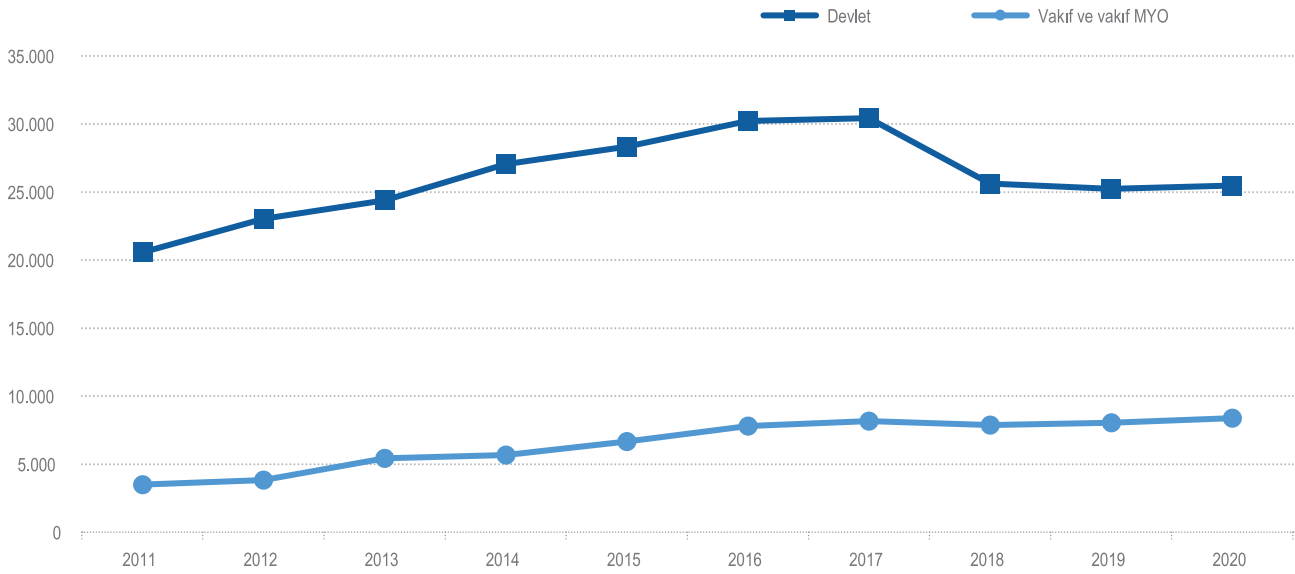
Şekil E.1.4'te 2020 yılına göre dünyada yükseköğretim kurum sayısı 150 ve üzeri olan ülkelerde bir milyon kişi başına düşen üniversite sayısı gösterilmiştir. Buna göre yükseköğretim kurum sayısı 150 ve üzeri olup nüfusta bir milyon kişi başına düşen üniversite sayısının en yüksek olduğu ülke 17,1 ile Tunus olurken, 11,6 ile Malezya ikinci, 10,5 ile Polonya üçüncü, 9,8 ile ABD dördüncü,

9,7 ile Endonezya beşinci sıradadır. Diğer yandan Çin, Vietnam, Pakistan, Nijerya ve Bangladeş ise nüfusta bir milyon kişi başına düşen üniversite sayısının ikinin altında olduğu ülkelerdir. Türkiye'de ise bir milyon kişi başına 2,5 üniversite düşmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin nüfusuna oranla üniversite sayısı yeterli düzeyde değildir.

Bu göstergede ilk önce devlet ve vakıf yükseköğretim kurumlarında kurum başına düşen ortalama öğrenci ve öğretim üyesi sayılarında yaşanan değişime yer verilmiştir. Daha sonra da devlet üniversitelerinin kurulma dalgalarına göre yükseköğretim kurumları başına dü-

şen öğretim üyesi ve öğrenci sayıları incelenmiştir. Bu göstergede oluşturulan veriler yükseköğretim kurumlarının mevcut büyüklük ve kapasiteleriyle ilgili ön değerlendirme yapmaya imkân vermektedir.

Şekil E.2.1 Devlet ve vakıf yükseköğretim kurumları başına düşen ortalama öğrenci sayısında yaşanan değişim (2011-2020)

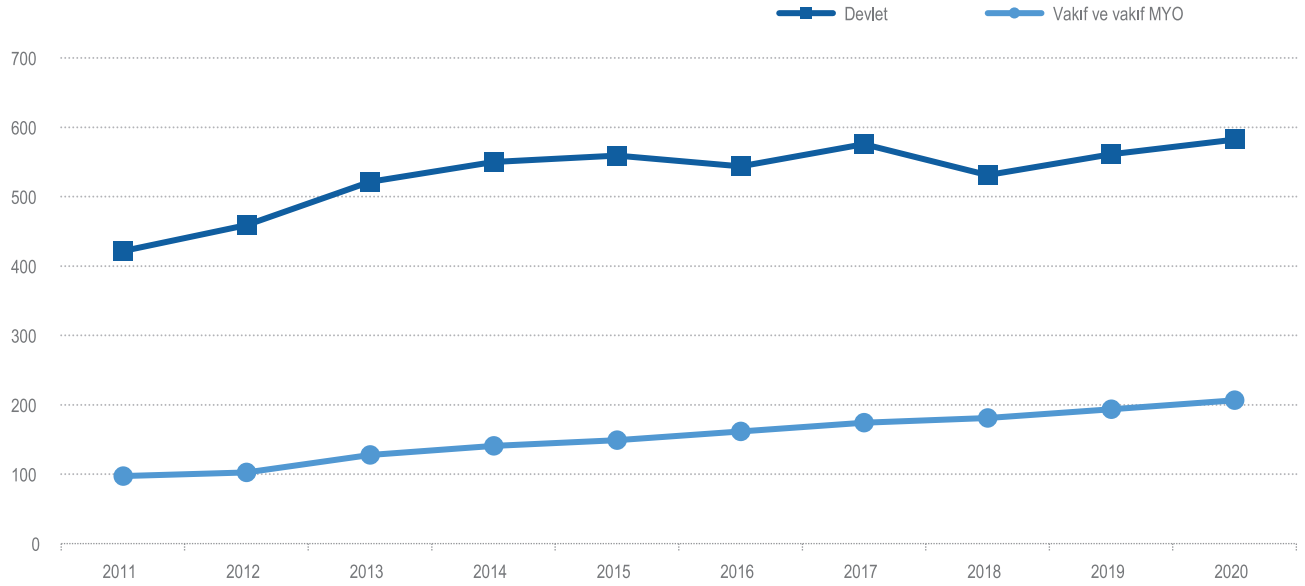

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil E.2.1'de 2011 ile 2020 yılları arasında devlet ve vakıf yükseköğretim kurumları başına düşen ortalama öğrenci sayısında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2011 yılında yükseköğretim kurumu başına düşen ortalama öğrenci sayısı devlet yükseköğretim kurumlarında 20 bin 563 iken 2020 yılında 25 bin 487 olmuş, vakıf ve vakıf MYO'larda ise 2011 yılında 2 bin 494 iken 2020 yılında 8 bin 378 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında devlet yükseköğretim kurumlarında kurum başına düşen öğrenci sayısındaki düşüşün temel nedeni, 14 üniversitenin bölünmesi sonucu yeni kurulan üniversitelerden kaynaklanmaktadır.

Şekil E.2.2'de 2011 ile 2020 yılları arasında devlet ve vakıf yükseköğretim kurumları başına düşen öğretim üyesi sayısında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre 2011 yılında devlet yükseköğretim kurumlarında kurum başına düşen ortalama öğretim üyesi sayısı 422 iken 2020 yılında 582'ye yükselmiş, vakıf ve vakıf MYO'larda ise 2011 yılında 97 iken 2020 yılında 207'ye yükselmiştir. Hem devlet hem de vakıf yükseköğretim kurumlarında kurum başına düşen öğretim üyesi sayısı yıllar itibarıyla artış göstermektedir.

Şekil E.2.2 Devlet ve vakıf yükseköğretim kurumları başına düşen öğretim üyesi sayısında yaşanan değişim (2011-2020)

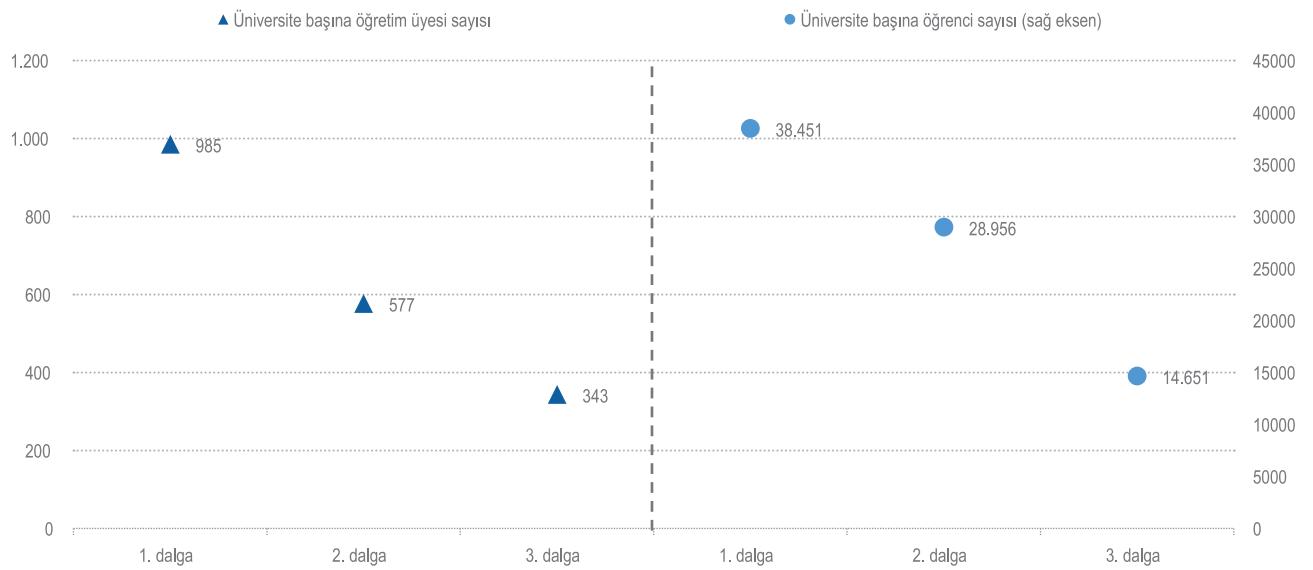

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2020 yılında kurulma dalgalarına göre devlet yükseköğretim kurumları başına düşen öğretim üyesi ve öğrenci sayıları Şekil E.2.3'te verilmiştir. Buna göre devlet yükseköğretim kurumlarında birinci dalgada kurulan üniversitelerde kurum başına düşen öğretim üyesi sayısı 985, ikinci dalgada kurulan üniversitelerde 577 ve üçüncü

cü dalgada kurulan üniversitelerde 343'tür. Üniversite başına düşen öğrenci sayısı bakımından ise birinci dalgada kurulan üniversitelerde 38 bin 451 öğrenci, ikinci dalgada kurulan üniversitelerde 28 bin 956 öğrenci ve üçüncü dalgada kurulan üniversitelerde 14 bin 651 öğrenci bulunmaktadır.

Şekil E.2.3 Kurulma dalgalarına göre devlet yükseköğretim kurumları başına düşen öğretim üyesi ve öğrenci sayıları (2020)

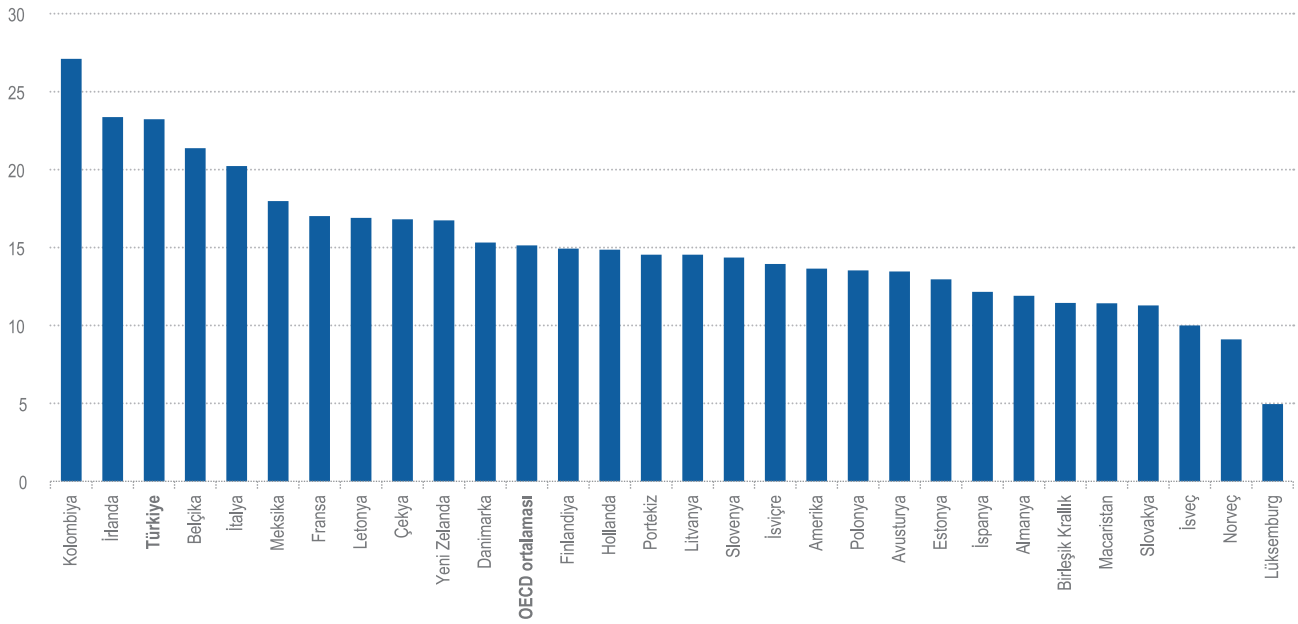

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Bu gösterge altında ilk önce OECD ülkelerinde yükseköğretimde öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayıları ele alınmıştır. Daha sonra ise öğretim üyesi başına düşen

öğrenci sayıları yükseköğretim kurum türüne ve kurulma dalgasına göre incelenmiştir.

Şekil.3.1 OECD ülkelerinde yükseköğretimde öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayıları (2019)

Kaynak: OECD (2021).

Not: Tam zamanlı öğrenciler üzerinden hesaplamalar yapılmıştır.

Şekil 3.1'de 2019 yılında OECD ülkelerinde yükseköğretimde öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayıları gösterilmiştir. Buna göre OECD ülkelerinde yükseköğretimde öğretim elemanı başına düşen ortalama öğrenci sayısı 15'tir. Yükseköğretimde öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı Kolombiya'da 27, Türkiye ve İrlanda'da 23, Belçika'da 21, İtalya'da 20 olarak gerçekleşirken bu oran Lüksemburg'da 5, Norveç'te 9, İsveç'te 10 olarak gerçekleşmiştir. Daha açık bir ifade ile yükseköğretimde öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı bakımından Türkiye, Kolombiya'dan sonra en yüksek seviyede olan ülke konumundadır. Bu durum, Türkiye'deki öğretim elemanı açığını da ortaya koymaktadır (Gür ve Yurdakul, 2020).

Şekil E.3.2'de öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının birinci ve ikinci dalga üniversitelerindeki dağılımı gösterilmiştir. Buna göre birinci dalgada kurulan üniversitelerde öğretim üyesi başına düşen ortalama öğrenci sayısı 39 iken; ikinci dalgada ortalama 50 öğrencidir. Birinci ve ikinci dalgada kurulan üniversitelerde öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayılarına bakıldığında önemli ölçüde farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Birinci dalgada kurulan Gaziantep (58), Bursa Uludağ (57), Selçuk (52), Trabzon (51), Sivas Cumhuriyet (50), Trakya (49), Akdeniz (49), Konya Teknik (48), Erciyes (46), Çukurova (45), Hacı Bayram Veli (44), Marmara (40), Yıldız Teknik (40), Fırat (40), On Dokuz Mayıs (40), Dokuz Eylül (40) üniversitelerinde öğretim üyesi başına

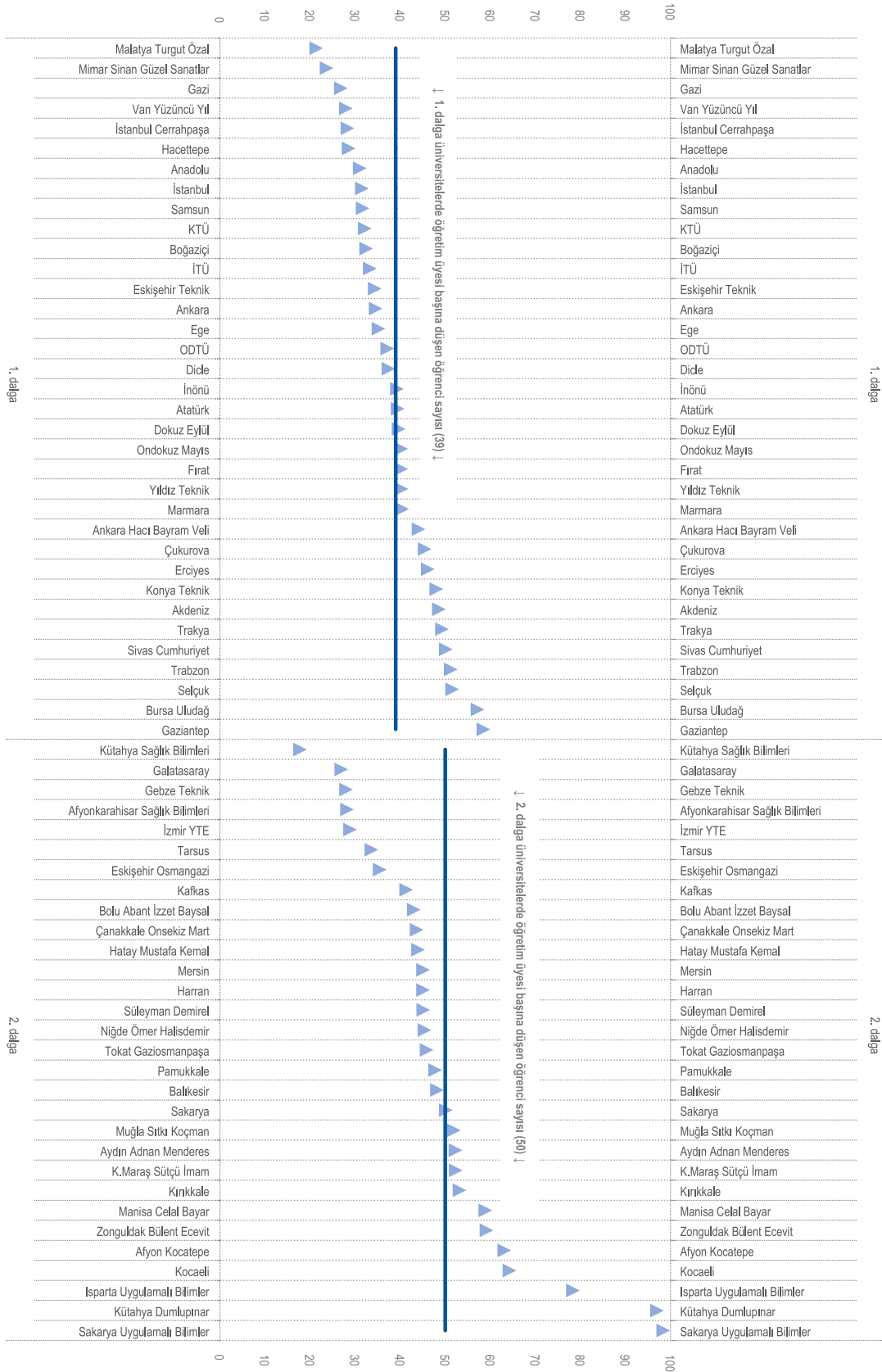
düşen ortalama öğrenci sayısı 40 ve üzerindedir. Mimar Sinan (24), Gazi (27), İstanbul Cerrahpaşa (28) ve Van Yüzüncü Yıl (28) üniversitelerinde ise öğretim üyesi başına düşen ortalama öğrenci sayısı 30'un altındadır. İkinci dalgada kurulan üniversitelere bakıldığında ise Sakarya Uygulamalı Bilimler (98), Kütahya Dumlupınar (97), Isparta Uygulamalı Bilimler (78), Kocaeli (64) ve Afyon Kocatepe (63) üniversitelerinde öğretim üyesi başına düşen ortalama öğrenci sayısı 60'ın üzerindeyken Kütahya Sağlık Bilimleri (18), Galatasaray (27), Gebze Teknik (28), Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri (28) ve İzmir YTE (29) üniversitelerinde öğretim üyesi başına düşen ortalama öğrenci sayısı 30'un altındadır.

Şekil E.3.3'te 2020-2021 öğretim yılında öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının üçüncü dalgada kurulan devlet üniversitelerindeki dağılımı gösterilmiştir. Buna göre üçüncü dalgada kurulan devlet üniversitelerinde öğretim üyesi başına düşen ortalama öğrenci sayısı 48'dir. Üçüncü dalgada kurulan devlet üniversitelerinde de öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları bakımından büyük farklılaşmalar olduğu görülmektedir. Üçüncü dalgada kurulan Karabük (72), Kırklareli (72), İskenderun Teknik (70), Gümüşhane (69) ve Bayburt (67) üniversitelerinde öğretim üyesi başına düşen öğrenci

sayısı 65'in üzerindeyken, Sağlık Bilimleri (9), Ankara Sosyal Bilimler (18), Hakkâri (22), İzmir Bakırçay (25), Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji (25), İzmir Kâtip Çelebi (26), İstanbul Medeniyet (26), Abdullah Gül (26) ve Munzur (29) üniversitelerinde ise 30'un altındadır.

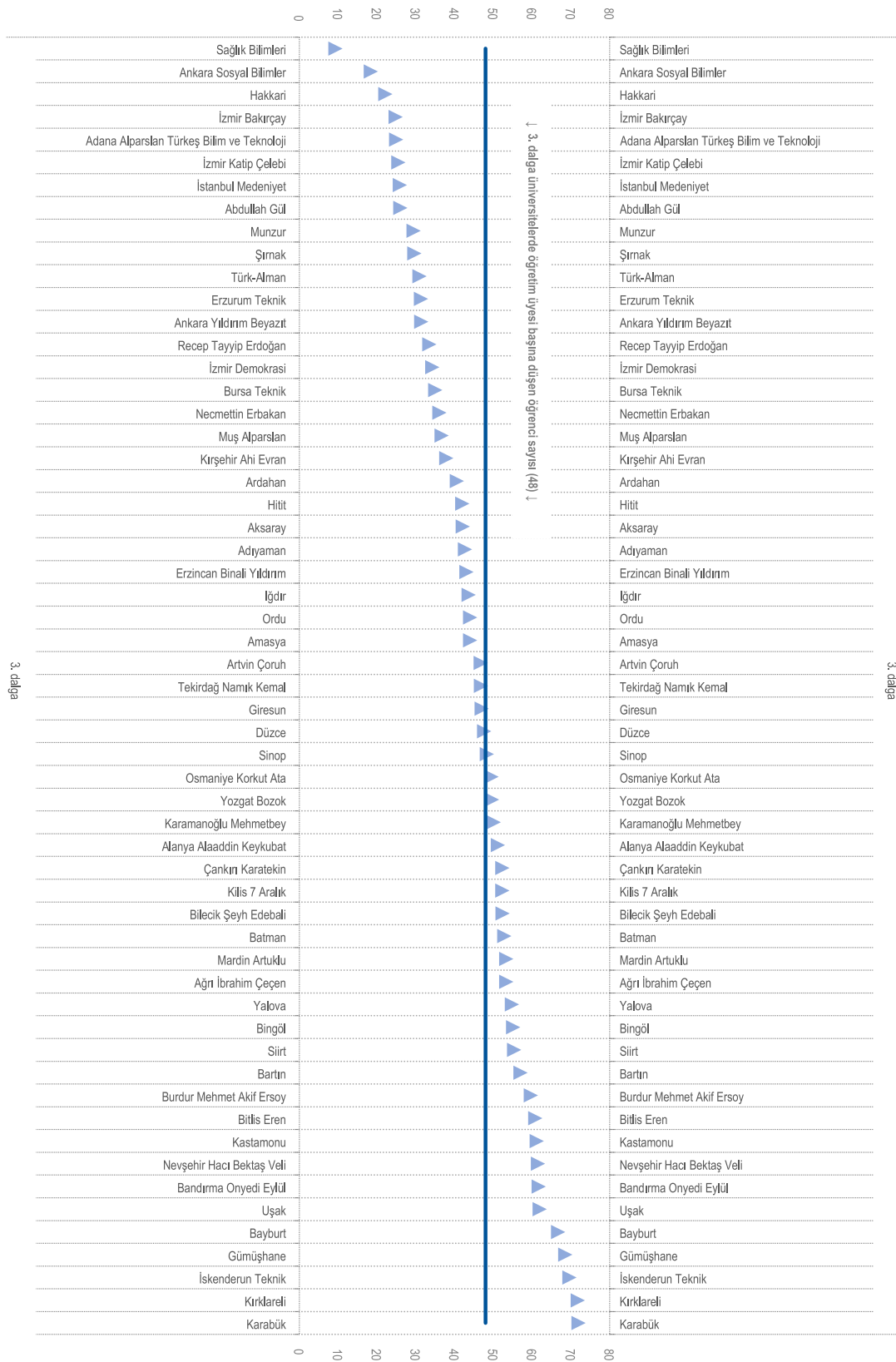
Şekil E.3.4'te 2020-2021 öğretim yılında öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının vakıf üniversitelerindeki dağılımı gösterilmiştir. Buna göre vakıf üniversitelerinde öğretim üyesi başına düşen ortalama öğrenci sayısı 40'tır. Buna ilaveten vakıf üniversiteleri arasında öğretim üyesi başına düşen ortalama öğrenci sayılarında da aşırı farklılaşmalar mevcuttur. Çağ (80), İstanbul Kültür (77), İstanbul Bilgi (73), Kapadokya (70), Kocaeli Sağlık ve Teknoloji (67), İstanbul Gelişim (66), Üsküdar (66), İstanbul Aydın (65), Nişantaşı (62) ve İstanbul Ayvansaray (61) üniversitelerinde öğretim üyesi başına düşen ortalama öğrenci sayısı 60'ın üzerindeyken İstanbul Sağlık ve Teknoloji (4), İstanbul Atlas (6), İstanbul Galata (10), Yüksek İhtisas (11), Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar (14), Bezm-İ Âlem Vakıf (14), Lokman Hekim (14), İbn Haldun (15), Konya Gıda ve Tarım (15) ile Sanko (15) üniversitelerinde ise 15 ve altındadır.

Şekil E.3.2 Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının birinci ve ikinci dalga devlet üniversitelerindeki dağılımı (2020)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

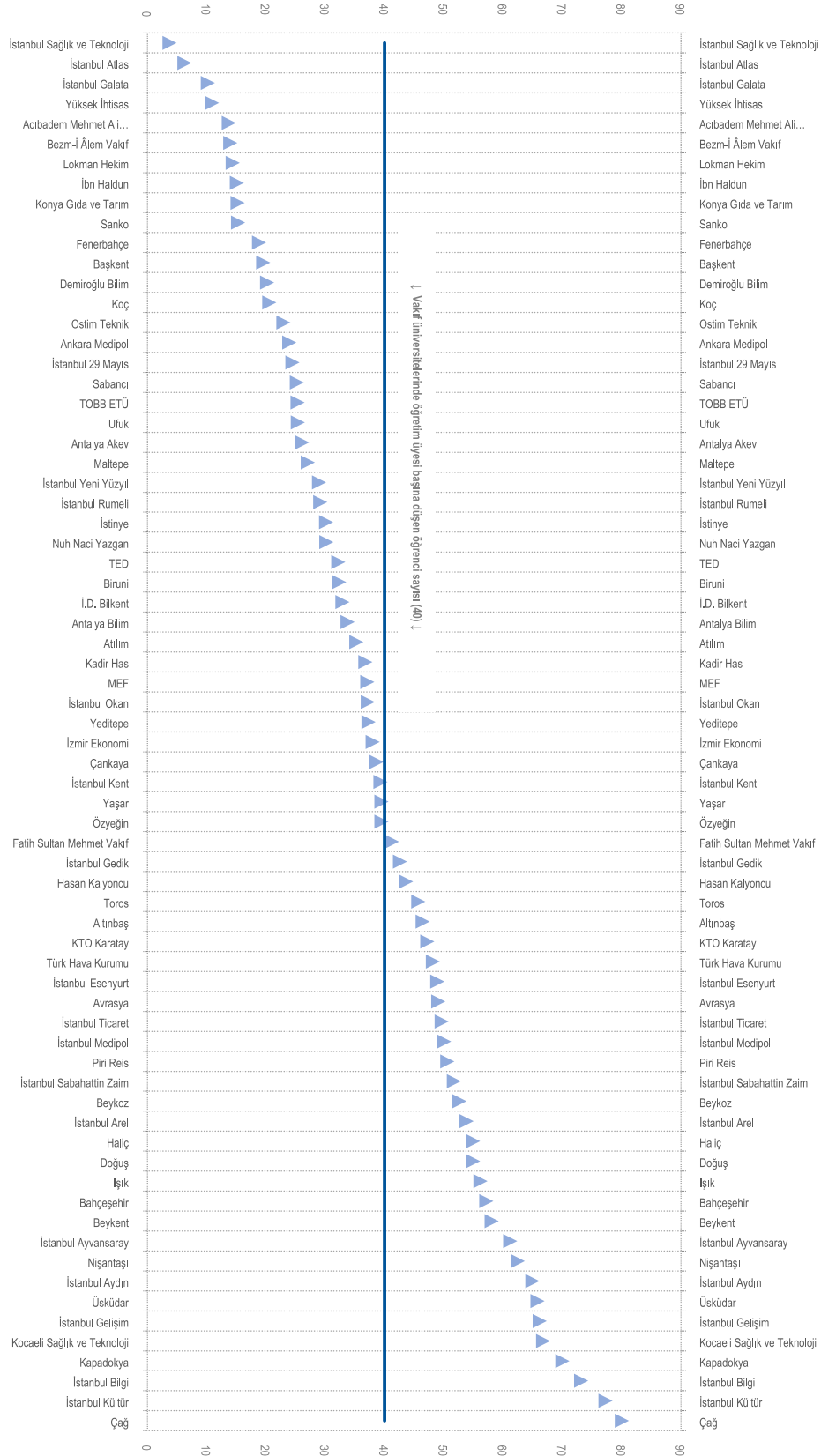
Şekil E.3.3 Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının üçüncü dalgada kurulan devlet üniversitelerindeki dağılımı (2020)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Öğrenci sayısı binden az olan Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi ve Sivas Bilim ve Teknoloji Üniversitesi ile öğretim üyesi sayısı 7 olan Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi, bu grafiğe ve hesaplamalara dâhil edilmemiştir.

Şekil E.3.4 Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının vakıf üniversitelerindeki dağılımı (2020)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

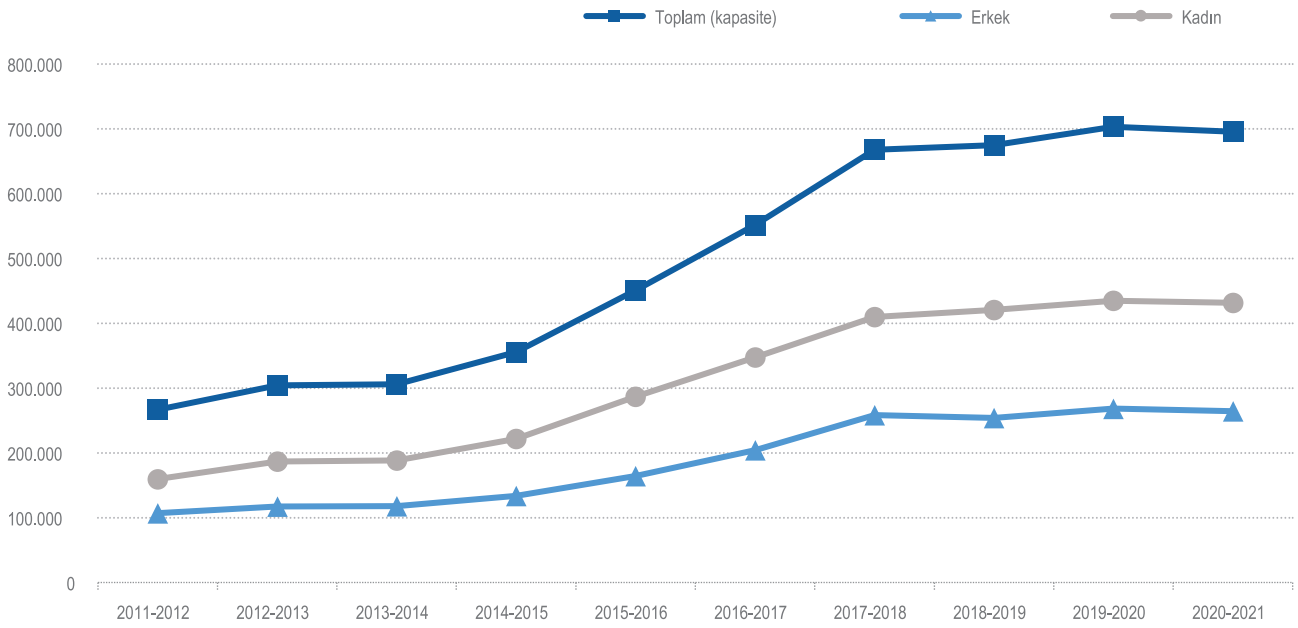
Not: Öğrenci sayısı 500 ve altında olan Alanya Hamdullah Emin Paşa, Fenerbahçe ve Ostim Teknik üniversiteleri hesaplamağa dâhil edilmemiştir.

Bu gösterge altında cinsiyete göre KYK yurt kapasitesinde ve KYK yurt sayıları ile yurt başına düşen öğrenci sayılarında yaşanan değişime dair veriler incelenmiştir.

Şekil E.4.1'de 2011 ile 2020 yılları arasında cinsiyete göre KYK yurt kapasitelerinde yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2011 yılından itibaren hem kadın hem de erkek yurt kapasitelerinde düzenli bir artış ya-

şanırken sadece Haziran 2021 verilerine göre bir düşüş görülmektedir. 2011 yılında erkek yurt kapasitesi 107 bin 18, kadın yurt kapasitesi 159 bin 656 olmak üzere toplamda KYK yurt kapasitesi 266 bin 674 iken 2020-2021 öğretim yılı sonunda ise erkek yurt kapasitesi 264 bin 488, kadın yurt kapasitesi ise 431 bin 346 ile toplamda KYK yurt kapasitesi 695 bin 834 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil E.4.1 Cinsiyete göre KYK yurt kapasitelerinde yaşanan değişim (2011-2020)

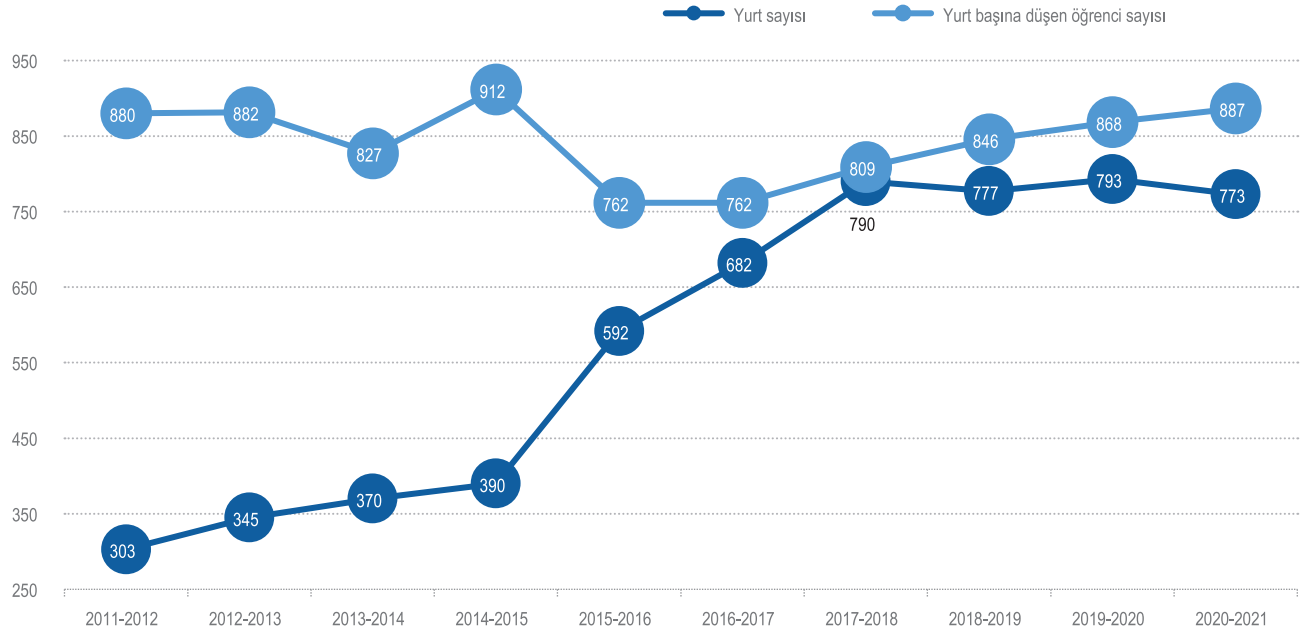

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri ve KYK faaliyet raporları kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil E.4.2'de 2011 ile 2020 yılları arasında KYK yurt ve yurt başına düşen öğrenci sayısında yaşanan değişim gösterilmiştir. Buna göre 2011 yılında yurt sayıları 303 iken 2020-2021 öğretim yılı sonu itibarıyla 773 olmuştur. 2019 yılı verisine göre 2020 yılında toplamda 20

yurt sayısında düşüş görülmektedir. 2011 yılında yurt başına düşen öğrenci sayısı 880 iken, 2020 yılında 887 olmuştur. Bu noktada 2011 yılından 2020 yılına kadar yurt sayısı iki buçuk katına çıkarken yurt başına düşen öğrenci sayısı neredeyse aynı kalmıştır.

Şekil E.4.2 KYK yurt ve yurt başına düşen öğrenci sayısında yaşanan değişim (2015-2019)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri ve KYK faaliyet raporları kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Bu gösterge altında 2019 ve 2020 yıllarında GreenMetric Dünya üniversiteleri sıralamasında ilk 10'a giren üniversiteler ile Türkiye üniversitelerinin sıralaması incelenmiştir.

Şekil E.5.1'de GreenMetric Dünya üniversiteleri sıralamasında ilk 10'a giren üniversiteler ile Türkiye üniversitelerinin sıralaması 2019 ve 2020 yıllarına göre gösterilmiştir. Buna göre yapı ve altyapı, enerji ve iklim değişikliği, atık, su, ulaşım, eğitim ve araştırma kategorilerine göre GreenMetric sıralamasında Hollanda'dan Wageningen Üniversitesi 2019 ve 2020 yıllarında birinci

olmuştur. 2020 yılında göre Oxford Üniversitesi ikinci, Nottingham Üniversitesi üçüncü, Nottingham Trent Üniversitesi dördüncü, California Üniversitesi beşinci olmuştur. Türkiye'deki üniversitelerin GreenMetric Dünya üniversiteleri sıralamasına bakıldığında, 2019 yılında 54. olan İTÜ'nün 2020 yılında 71. olduğu; 2019 yılında 167. olan ODTÜ'nün 2020 yılında 103. olduğu; 2019 yılında 136. olan Erciyes Üniversitesi'nin 2020 yılında 142. olduğu; 2019 yılında 173. olan Özyeğin Üniversitesi'nin 2020 yılında 143. olduğu; 2019 yılında 259. olan Ege Üniversitesi'nin 2020 yılında 165. olduğu görülmektedir. Sıralamaya Türkiye'den 56 üniversite katılmıştır.

Tablo E.5.1

GreenMetric Dünya Üniversiteleri Sıralamasında ilk 10'a giren üniversiteler ile Türkiye üniversitelerinin sıralaması (2019 ve 2020)

Sıralama (2020)	Sıralama (2019)	Üniversite	Ülke	Yapı ve Altyapı	Enerji ve İklim Değişikliği	Atık	Su	Ulaşım	Eğitim ve Araştırma	Toplam Puan
1	1	Wageningen Üniversitesi	Hollanda	1.200	1.800	1.800	1.000	1.550	1.800	9.150
2	2	Oxford Üniversitesi	Birleşik Krallık	1.200	1.600	1.800	1.000	1.550	1.725	8.875
3	4	Nottingham Üniversitesi	Birleşik Krallık	1.300	1.525	1.800	1.000	1.425	1.725	8.775
4	5	Nottingham Trent Üniversitesi	Birleşik Krallık	1.200	1.775	1.800	700	1.450	1.800	8.725
5	3	California Üniversitesi, Davis	ABD	1.250	1.575	1.725	1.000	1.525	1.650	8.725
6	6	Umwelt-Campus Birkenfeld	Almanya	975	1.875	1.500	1.000	1.650	1.650	8.650
7	8	Groningen Üniversitesi	Hollanda	1.075	1.600	1.800	1.000	1.425	1.650	8.550
8	7	Leiden Üniversitesi	Hollanda	600	1.950	1.800	1.000	1.750	1.425	8.525
9	9	College Cork Üniversitesi	İrlanda	950	1.750	1.725	1.000	1.600	1.500	8.525
10	14	Bologna Üniversitesi	İtalya	1.100	1.525	1.725	700	1.800	1.650	8.500
71	54	İTÜ	Türkiye	1.050	1.225	1.575	850	1.475	1.625	7.800
103	167	ODTÜ	Türkiye	1.125	1.150	1.200	825	1.525	1.675	7.500
142	136	Erciyes Üniversitesi	Türkiye	1.100	1.250	1.200	750	1.375	1.500	7.175
143	173	Özyeğin Üniversitesi	Türkiye	825	1.175	1.350	650	1.450	1.725	7.175
165	259	Ege Üniversitesi	Türkiye	1.075	1.175	1.200	700	1.425	1.475	7.050
186	227	Aksaray Üniversitesi	Türkiye	1.025	1.150	1.575	475	1.275	1.400	6.900
208	282	Hitit Üniversitesi	Türkiye	900	1.400	1.800	400	1.425	775	6.700
217	-	İzmit YTE	Türkiye	1.175	1.175	1.350	575	1.475	925	6.675
244	263	Yıldız Teknik Üniversitesi	Türkiye	800	975	1.050	800	1.525	1.275	6.425
269	348	Bartın Üniversitesi	Türkiye	950	1.150	1.050	575	1.350	1.200	6.275
273	437	Yeditepe Üniversitesi	Türkiye	725	1.325	1.125	675	1.325	1.075	6.250
295	305	Afyon Kocatepe Üniversitesi	Türkiye	775	1.350	1.350	250	1.450	975	6.150
303	254	Bülent Ecevit Üniversitesi	Türkiye	975	1.200	1.050	525	1.400	975	6.125
310	-	Sakarya Üniversitesi	Türkiye	1.150	1.225	900	425	1.325	1.075	6.100
321	392	Kapadokya Üniversitesi	Türkiye	775	950	1.350	350	1.425	1.200	6.050
335	293	Çukurova Üniversitesi	Türkiye	1.325	975	525	350	1.475	1.300	5.950
340	468	İnönü Üniversitesi	Türkiye	825	1.250	900	450	1.425	1.075	5.925
380	460	Dokuz Eylül Üniversitesi	Türkiye	1.000	925	975	500	1.200	1.050	5.650
405	594	Başkent Üniversitesi	Türkiye	975	1.075	1.050	400	1.250	825	5.575
406	-	Mersin Üniversitesi	Türkiye	1.175	750	1.125	300	1.075	1.150	5.575
408	-	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Türkiye	700	1.400	825	250	1.125	1.250	5.550
412	504	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Türkiye	1.200	775	975	475	1.175	950	5.550
418	496	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	Türkiye	525	1.375	1.575	300	1.000	725	5.500
442	324	Sabancı Üniversitesi	Türkiye	1.100	1.050	1.125	700	725	675	5.375
450	596	Süleyman Demirel Üniversitesi	Türkiye	750	925	1.575	250	1.050	775	5.325
451	620	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Türkiye	825	875	1.275	350	1.100	900	5.325
501	341	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Türkiye	750	800	900	575	1.075	925	5.025
502	492	TOBB ETÜ	Türkiye	925	575	900	800	1.125	700	5.025
504	290	Akdeniz Üniversitesi	Türkiye	1.050	525	1.125	250	1.025	1.050	5.025
522	-	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	Türkiye	750	1.150	600	500	1.175	750	4.925
525	617	Eskişehir Teknik Üniversitesi	Türkiye	850	725	1.350	475	825	700	4.925
534	536	Marmara Üniversitesi	Türkiye	650	750	1.050	350	1.100	975	4.875
543	-	Kastamonu Üniversitesi	Türkiye	800	725	675	500	1.025	1.125	4.850
545	-	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	Türkiye	975	775	825	325	950	975	4.825
546	-	Gaziantep Üniversitesi	Türkiye	725	675	1.050	425	900	1.050	4.825
559	609	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Türkiye	800	800	975	425	825	925	4.750
562	667	İğdır Üniversitesi	Türkiye	1.050	1.075	1.050	250	725	575	4.725
587	368	Ankara Üniversitesi	Türkiye	1.025	700	600	450	875	950	4.600
591	601	Kadir Has Üniversitesi	Türkiye	775	625	675	175	1.375	950	4.575
595	615	Çankaya Üniversitesi	Türkiye	900	825	750	300	800	975	4.550
598	484	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	Türkiye	950	550	825	550	1.050	625	4.550
626	607	KTO Karatay Üniversitesi	Türkiye	325	775	600	425	1.425	850	4.400
627	465	Anadolu Üniversitesi	Türkiye	850	525	1.500	350	800	375	4.400
645	525	Düzce Üniversitesi	Türkiye	850	875	450	150	1.125	850	4.300
685	574	Atatürk Üniversitesi	Türkiye	950	900	975	0	900	300	4.025
711	-	Gebze Teknik Üniversitesi	Türkiye	1.050	350	0	0	1.400	1.100	3.900
714	-	Adıyaman Üniversitesi	Türkiye	600	875	750	250	750	600	3.825
723	637	Bilkent Üniversitesi	Türkiye	975	350	750	325	1.175	225	3.800
730	-	Manisa Celal Bayar Üniversitesi	Türkiye	900	875	1.125	100	750	0	3.750
733	576	Galatasaray Üniversitesi	Türkiye	250	650	1.275	200	1.075	300	3.750
758	-	Uşak Üniversitesi	Türkiye	675	700	300	275	850	750	3.550
786	-	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	Türkiye	750	200	225	400	1.225	525	3.325
798	-	Gazi Üniversitesi	Türkiye	850	475	525	150	825	300	3.125
805	-	Bingöl Üniversitesi	Türkiye	725	575	375	50	850	450	3.025
812	693	Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi	Türkiye	425	975	675	200	350	300	2.925

Kaynak: University of Indonesia (2021).

- Devlet ve vakıf yükseköğretim kurumları arasında karşılaştırmalar yapıldığında, öğretim üyesi ve öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayıları bakımından aşırı farklılaşmalar bulunmaktadır. Bunun temel nedeni, bazı üniversitelerin öğretim elemanı ihtiyacının olmasıdır. Dolayısıyla öğretim elemanı ihtiyacı olan yükseköğretim kurumlarının personel ihtiyacı karşılanmalıdır.
- Yükseköğretimdeki personel ihtiyacı göz önünde bulundurulduğunda öğretim görevlisi kadrolarının cazip hale getirilmesi gerekmektedir. Hali hazırda uygulanan politikalar yeniden gözden geçirilmeli, 50/d kapsamında çalışan araştırma görevlilerinin doktora eğitimlerini tamamladıktan sonra kadroya geçiş imkânları sağlanmalı ve bu konudaki problem alanları da çözülmeye çalışılmalıdır.
- Türkiye'nin nüfusuna benzer nüfusa sahip diğer ülkelerdeki üniversite sayılarına bakıldığında Türkiye'de bulunan üniversite sayılarının yetersiz olduğu görülmektedir. Bu nedenle Türkiye'de yükseköğretim kurum sayıları artırılmalı ve ihtiyaç duyulan illerde yeni üniversiteler kurulmalı veya öğrenci sayısı bakımından diğer üniversitelere nazaran çok daha fazla olan üniversitelerin bölünmesiyle birlikte üniversite sayısı artırılmalıdır.
- Yurt sayılarının artmasına rağmen yurt başına düşen öğrenci sayıları yıllara göre sabit kalmıştır. Bu nedenle yurt başına düşen öğrenci sayılarının azaltılması için yeni yurtlara ihtiyaç duyulmaktadır. 2019 yılı verisine göre ikamet ettiği ilden başka bir ile üniversite okumaya giden 18-24 yaş arası 411 bin 818 yükseköğretim öğrencisi bulunmaktadır (TÜİK, 2020). Bu öğrencilerin sayısı her yıl artmakta olup öğrencilerin okulunun uzaması, illere göre il dışından okumak için gelen öğrencilerin sayıları ve artış eğilimleri gibi parametreler dikkate alınarak yeni yurtlar yapılmalı, ayrıca yeni yapılan yurtların arz-talep dengesi gözetilerek konum ve büyüklüğü belirlenmelidir.

- Gür, B. S., Çelik, Z., & Yurdakul, S. (2019). *Yükseköğretime bakış 2019: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Gür, B. S., & Yurdakul, S. (2020). *Yükseköğretime bakış 2020: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- TÜİK. (2020). *İstatistiklerle gençlik, 2019* (Haber Bülteni Sy 33731). Türkiye İstatistik Kurumu.
- University of Indonesia. (2021). *GreenMetric world university ranking*. <https://greenmetric.ui.ac.id/rankings/overall-rankings-2020>
- WEBOMETRICS. (2020). *Countries arranged by number of universities in top ranks*. https://www.webometrics.info/en/distribution_by_country
- WORLDMETER. (2021). *Worldmeters*. <https://www.worldometers.info/coronavirus/>

BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANI

GÖSTERGE F1	Bütçenin ve GSYH'nin ne kadarı yükseköğretim harcamalarına ayrılmaktadır?
GÖSTERGE F2	Öğrenci başına ne kadar harcama yapılmaktadır?
GÖSTERGE F3	Ekonomik sınıflandırmaya göre yükseköğretim ve AR-GE bütçe dağılımı nasıldır?
GÖSTERGE F4	Öğrenciler ne tür kamu desteği almaktadır?
BÖLÜM F	Sonuç ve Öneriler

Yükseköğretime yönelik yapılan her yatırımın çıktısı, birçok parametrede ülkenin refahını artıracak önemli bir göstergedir. Eğitimli insan kaynağına sahip olma nedeniyle yükseköğretim kurumları ve bu kurumlara yönelik gerçekleştirilen yatırımların incelenmesi önem arz etmektedir. Genelde merkezi bütçe içerisindeki yükseköğretime ayrılan pay, daha özeldir ise yükseköğretim düzeyindeki öğrencilere yönelik gerçekleştirilen harcamalar bize, ileriye dönük bir projeksiyon göstermektedir. Bu nedenle güncel veriler her yıl detaylı bir şekilde ele alınarak analizler yapılmalıdır. Ayrıca ulusal verilere ek olarak projeksiyonun uluslararası perspektifi göstermesi açısından Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ülkelerinin verileri güncel verilerle ele alınarak analiz edilmelidir.

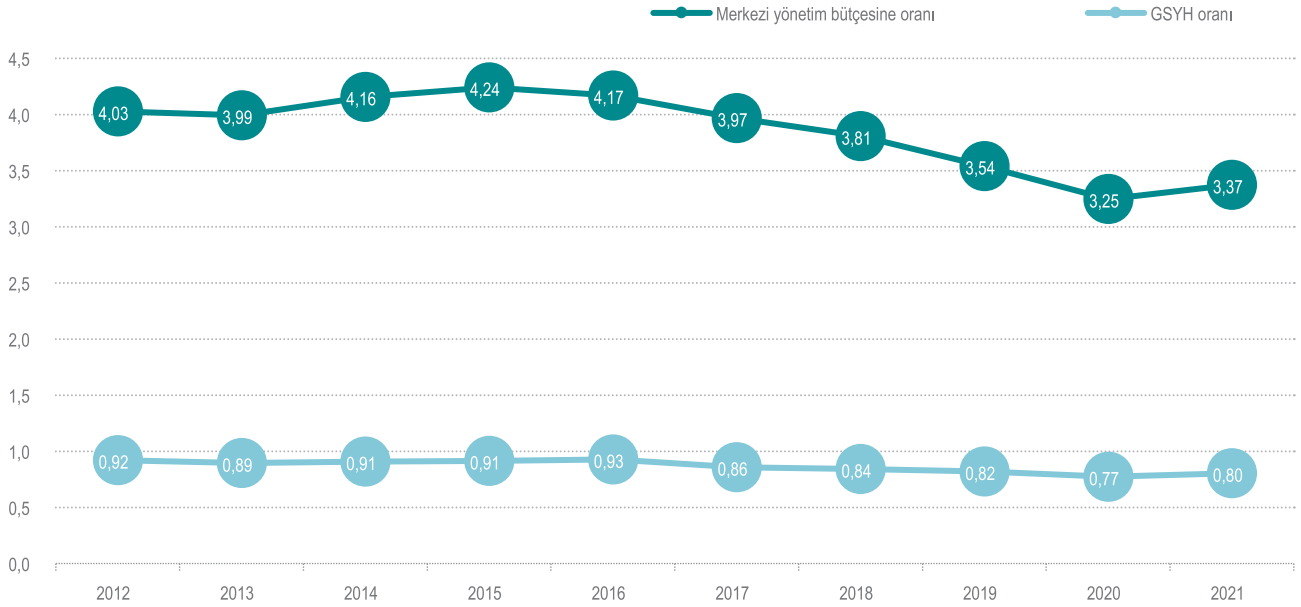
Bu minvalde Yükseköğretimin Finansmanı bölümü başlığı altında; gerçekleşen yükseköğretim bütçesinin GSYH'ye ve merkezi yönetim bütçesine oranında yaşanan değişim, kamunun yükseköğretim harcamalarında yaşanan değişim, finans kaynağına göre yükseköğretime yapılan eğitim harcamalarının dağılımında yaşanan değişim, OECD ülkelerinde yükseköğretim harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH) içindeki oranı, devlet yükseköğretim kurumlarında yüz yüze öğrenci sayısında ve öğrenci başına yapılan harcamada yaşanan değişim, OECD ülkelerinde yükseköğretimde öğrenci başına yapılan harcama, Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü (KYK)'nden öğrenim kredisi ve burs alan öğrenci sayılarında yaşanan değişim alt başlıklarında güncel veriler ele alınarak detaylı analizler yapılacaktır.

BÜTÇENİN VE GSYH'İNİN NE KADARI YÜKSEKÖĞRETİM HARCAMALARINA AYRILMAKTADIR?

Bu gösterge altında, gerçekleşen yükseköğretim bütçesinin GSYH'ye ve merkezi yönetim bütçesine oranı, kamunun yükseköğretim harcamaları, finans kaynağına göre yükseköğretime yapılan eğitim harcamalarının dağılımında yaşanan değişim Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'ndan alınan veriler ve

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin Eğitim Harcamaları İstatistikleri kullanılarak yıllara göre değişim incelenmiştir. Ayrıca yükseköğretim harcamalarının GSYH içindeki oranı, kamu, özel ve uluslararası harcamaların oranı OECD ülkelerinin verileri ile karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilmiştir.

Şekil F.1.1 Gerçekleşen yükseköğretim bütçesinin GSYH'ye ve merkezi yönetim bütçesine oranında (%) yaşanan değişim (2012-2021)

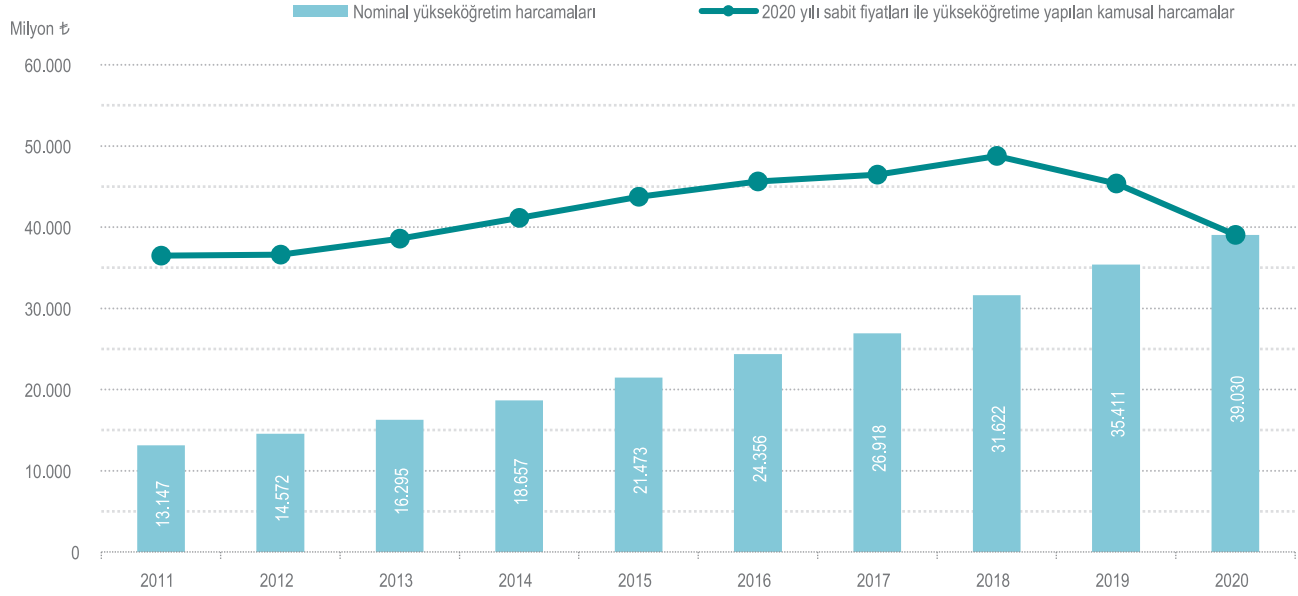
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan TÜİK verileri ile Hazine ve Maliye Bakanlığı verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: 2021 yılı verileri gerçekleşmesi öngörülen veriler üzerinden hesaplanmıştır.

Şekil F.1.1'de 2012 ile 2021 yılları arasında gerçekleşen yükseköğretim bütçesinin GSYH'ye ve merkezi yönetim bütçesine oranında yaşanan değişim verilmiştir. Buna göre, 2012 yılında gerçekleşen yükseköğretim bütçesinin merkezi yönetim bütçesine oranı %4,03 iken yıllar itibarıyla yükselerek 2015 yılında en yüksek oran olan %4,24'e ulaşmış ve sonraki yıllarda 2020 yılına kadar düşüş yaşanmış ve %3,25'e gerilemiştir. 2021 yılında ise gerçekleşmesi öngörülen yükseköğretim bütçesinin merkezi yönetim bütçesine oranı %3,37 olarak hesaplanmıştır. Yükseköğretim bütçesinin GSYH oranı 2012 yılında %0,92

ve 2016 yılında %0,93 iken sonraki yıllarda düşüş yaşayarak 2020 yılında %0,77 olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılında ise yükseköğretime ayrılan bütçesinin GSYH'ye oranı biraz yükselmiş ve %0,80 olmuştur. Genel olarak ifade edilirse yükseköğretim bütçesinin GSYH'ye ve merkezi yönetim bütçesine oranında 2020 yılında yaşanan düşüşün ardından 2021 yılında artış yaşanacak gibi görülmektedir. 2021 yılına ilişkin bu veriler gerçekleşen bütçeler üzerinden hesaplamalar yapıldığında farklılaşmalar olması muhtemeldir.

Şekil F.1.2 Kamunun yükseköğretim harcamalarında yaşanan değişim (milyon ₺) (2011-2020)

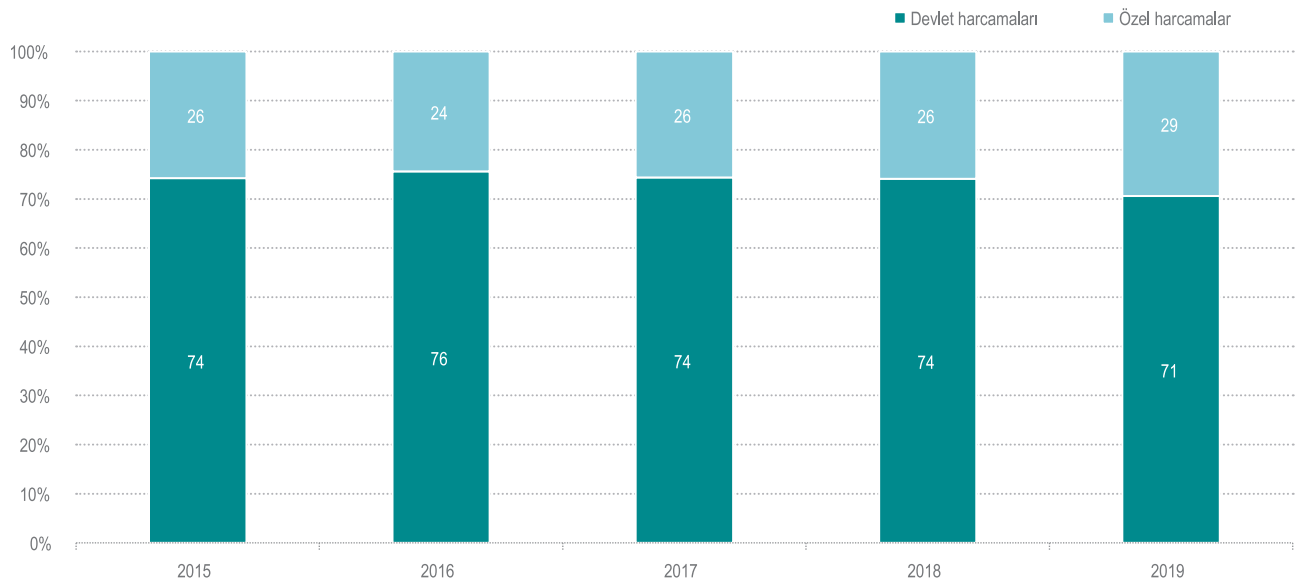

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığının verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil F.1.2'de 2011 ile 2020 yılları arasında kamunun yükseköğretim harcamalarında yaşanan değişimi gösterilmiştir. Kamunun yükseköğretim harcamalarında yaşanan değişimi ifade edebilmek için hesaplamalarda fiyat

sabitlenmesi yapılmış olup yorumlarda fiyat sabitlemesi yapılan yıldan önceki veriler yorumlanır. Buradan hareketle, yıllar itibarıyla nominal yükseköğretim harcamaları yani ifade edilen dönemde gerçekleşen yükseköğretim

Şekil F.1.3 Finans kaynağına göre yükseköğretime yapılan eğitim harcamalarının dağılımında yaşanan değişim (%) (2015-2019)

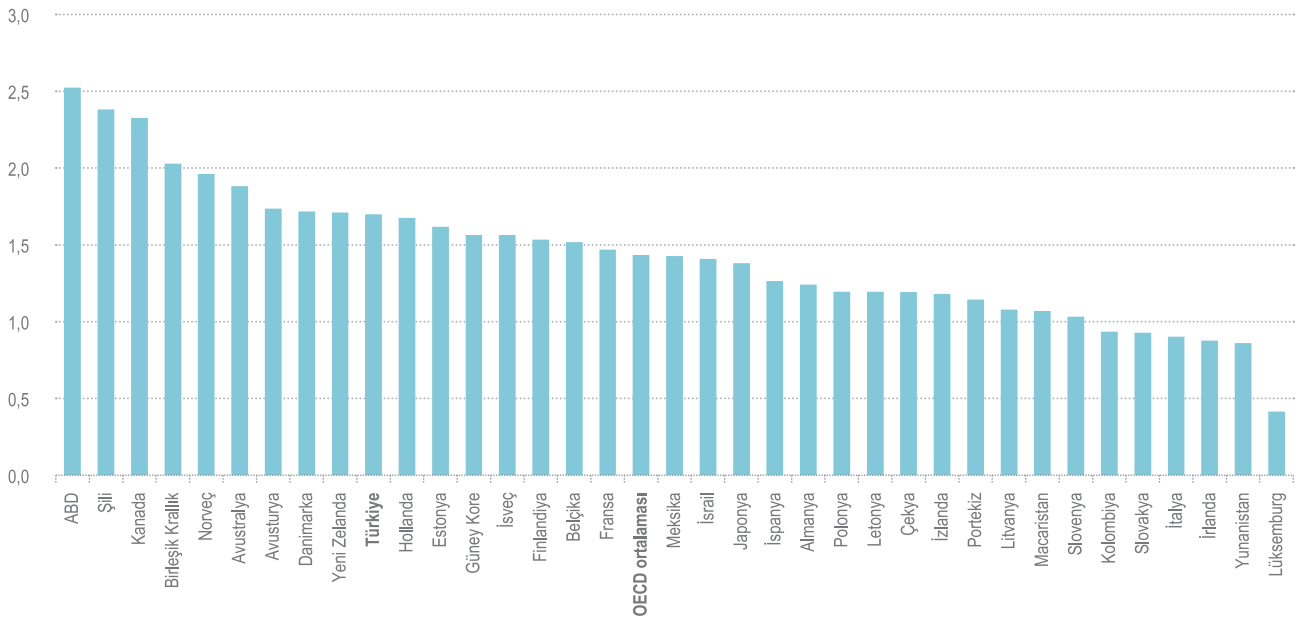
Kaynak: TÜİK (2020) Eğitim Harcamaları İstatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Uluslararası kaynaklardan yapılan harcamalar, çok küçük olduğundan dolayı şekilde gösterilmemiştir.

harcamaları 2011 yılından 2020 yılına sürekli olarak artmıştır. 2011 yılında 13,15 milyar TL olan nominal yükseköğretim harcamaları 2020 yılında 39,03 milyar TL'ye yükselmiştir. 2020 yılı sabit fiyatlarıyla incelendiğinde ise 2011 yılından 2018 yılına kadar gerçekleşen artışa rağmen, 2019 yılında bir düşüş yaşandığı görülmektedir. 2020 yılı sabit fiyatlarıyla 2011 yılında 36,5 milyar TL olan yükseköğretim yapılan kamusal harcamalar, 2018'de 48,76 milyar TL ile en yüksek seviyeye ulaşmış ardından 2019 yılında 45,39 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Şekil F.1.3'te 2015 ile 2019 yılları arasında finans kaynağına göre yükseköğretime yapılan eğitim harcamalarının dağılımında yaşanan değişim gösterilmiştir. Şekle göre, 2015 yılında yükseköğretime yapılan eğitim harcamalarının %74'ü devlet harcamaları, %26'sı ise özel harcamalardır. 2019 yılında ise yapılan bu harcamaların %71'i devlet harcamalarıyken %29'u ise özel harcamalar olduğu görülmektedir.

Şekil F.1.4 OECD ülkelerinde yükseköğretim harcamalarının GSYH içinde oranı (%) (2018)

Kaynak: (OECD, 2021).

2018 yılı için OECD ülkelerinde yükseköğretim harcamalarının GSYH içinde oranı Şekil F.1.4'te verilmiştir. OECD ülkeleri ortalamasına göre GSYH içinde yükseköğretim harcamalarının payı %1,4'tür. ABD %2,5, Şili %2,4, Kanada %2,3, Birleşik Krallık ve Norveç %2 ile GSYH'lerinin içinde yükseköğretim harcamalarının payı %2 ve üzerinde olan ülkelerdir. Lüksemburg %0,4, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Slovakya ve Kolombiya %0,9 ile GSYH'lerinin içinden yükseköğretim harcamalarına ayırdıkları pay %1'in altında olan ülkelerdir. Türkiye ise %1,7 ile OECD ülkeleri ortalaması olan %1,4'ün üzerinde bir oranda GSYH'sinden yükseköğretime harcama yapmıştır.

2018 yılı için OECD ülkelerinde yükseköğretim harcamalarının içinde kamu, özel (hanehalkı ve diğer özel harcamalar) ve uluslararası harcamaların oranı Tablo F.1.5'te verilmiştir. Buna göre yükseköğretim harcamaları içerisinde kamu harcamalarının oranı Norveç (%92), Finlandiya (%91), Lüksemburg (%90), Avusturya (%89) ve İzlanda'da (%88) %85'in üzerinde iken Birleşik Krallık (%25), Japonya (%32), Avustralya (%35), ABD (%36), Güney Kore (%40) ve Şili'de (%41) %41 ve altındadır. Yükseköğretim harcamalarına kamu kaynakları tarafından yapılan harcamaların düşük olduğu bu ülkelerde genel itibarıyla hanehalkı harcamalarının oranları diğer ülkelere göre

oldukça yüksek seviyededir. Şili (%57), Japonya (%53), Birleşik Krallık (%52), Avustralya (%52), ABD (%45) ve Güney Kore (%41) yükseköğretim harcamaları içerisinde hanehalkı harcamaları oranı en yüksek olan ülkelerdir. Türkiye'nin yükseköğretim harcamaları içerisinde kamu harcamalarının oranı %72 olup OECD ülkeleri ortalamasının

(%66) üzerindedir. Buna karşın Türkiye'nin yükseköğretim harcamaları içerisinde hanehalkı harcamaları %12 ile OECD ülkeleri ortalamasının (%22) oldukça altında kalmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin yükseköğretim harcamalarının çoğunluğunu kamu kaynakları oluşturmaktadır.

Tablo F.1.5 OECD ülkelerinde toplam yükseköğretim harcamalarının içinde kamu, özel (hanehalkı ve diğer özel harcamalar) ve uluslararası harcamaların oranı (%) (2018)

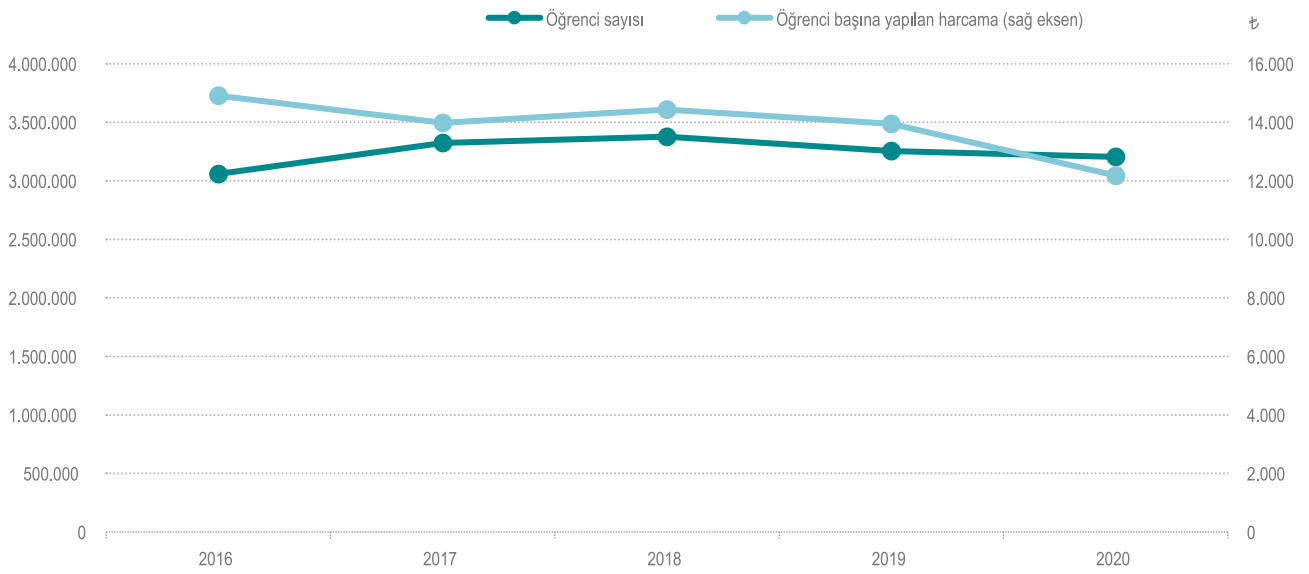
	Kamu kaynakları	Özel kaynaklar			Uluslararası kaynaklar
		Hanehalkı harcamaları	Diğer özel kuruluşların harcamaları	Tüm özel kaynaklar	
Norveç	92	4	2	6	1
Finlandiya	91	0	4	4	5
Lüksemburg	90	2	3	6	4
Avusturya	89	3	7	11	-
İzlanda	88	8	1	8	3
Slovenya	84	7	4	11	5
İsveç	84	1	10	12	5
Belçika	84	8	6	13	3
Almanya	83	-	-	15	2
Danimarka	82	0	12	12	6
Kolombiya	80	20	0	20	0
Polonya	79	14	6	20	1
Yunanistan	77	14	-	14	9
Fransa	77	12	10	22	2
Çekya	76	7	10	17	6
Türkiye	72	12	15	27	1
Estonya	69	6	11	18	13
Slovakya	68	15	15	29	3
İrlanda	68	25	3	28	5
Hollanda	68	16	13	29	3
Macaristan	68	-	-	31	2
OECD ortalaması	66	22	9	30	4
Litvanya	66	20	8	28	6
İspanya	65	31	3	34	2
İtalya	62	32	4	36	2
Portekiz	59	28	4	32	9
Letonya	58	24	7	31	11
Meksika	58	42	0	42	0
İsrail	53	27	19	47	0
Yeni Zelanda	53	32	14	47	0
Kanada	52	24	24	48	-
Şili	41	57	2	59	-
Güney Kore	40	41	19	60	-
ABD	36	45	20	64	-
Avustralya	35	52	13	65	-
Japonya	32	53	15	68	0
Birleşik Krallık	25	52	19	71	4

Kaynak: (OECD, 2021).

Bu gösterge altında, devlet yükseköğretim kurumlarında yüz yüze öğrenci sayılarında ve öğrenci başına yapılan harcamalarda yaşanan değişim verilmiştir. Yükseköğretimde öğrenci başına yapılan harcamalar OECD ülkeleri

ile karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Ayrıca birinci, ikinci ve üçüncü dalga üniversitelere göre öğrenci başına yapılması öngörülen harcamalar verilmiştir.

Şekil F.2.1 Devlet yükseköğretim kurumlarında yüzyüze öğrenci sayısında ve öğrenci başına yapılan harcamada (₺) yaşanan değişim (2016-2020)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi ile Hazine ve Maliye Bakanlığı verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Devlet üniversitelerinde öğrenim gören öğrenci sayıları olup açıköğretim öğrencileri hesaplama dışında bırakılmıştır. Nominal yükseköğretim harcamaları 2020 yılı sabit fiyatlarıyla hesaplanmıştır.

Şekil F.2.1'de 2016 ile 2020 yılları arasında devlet yükseköğretim kurumlarında yüz yüze öğrenci sayısında ve öğrenci başına yapılan harcamada yaşanan değişim gösterilmiştir. Nominal yükseköğretim harcamaları 2020 yılı sabit fiyatlarıyla hesaplanmış olup öğrenci sayıları ise öğretim yılının bitişi esas alınarak hesaplanmıştır. Ayrıca öğrenci sayıları önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerini kapsamaktadır. Buna göre, yükseköğretim kurumlarında yüz yüze öğrenci sayısı 2016 yılından (3.059.235), 2018 yılına kadar artmış, 2018 (3.377.687) yılından sonra azalarak 2020 yılında 3 milyon 203 bin 751 olmuştur. Yükseköğretim kurumlarında 2020 yılı sabit fiyatlarıyla öğrenci başına yapılan harcamalara bakıldığında ise 2016 yılında yükseköğretimde öğrenci başına 14 bin 911 TL harcama yapılırken 2017 yılında bu harcama

13 bin 978 TL'ye düşmüş, 2018 yılında nispeten yaşanan artışla 14 bin 435 TL olmuş ve 2019 yılında tekrardan düşüş yaşayarak 13 bin 948 TL olarak gerçekleşmiştir. Yükseköğretim kurumlarında öğrenci başına yapılan harcamaların yıllar itibarıyla düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir.

Şekil F.2.2'de OECD ülkelerinde yükseköğretimde öğrenci başına yapılan harcamalar gösterilmiştir. Buna göre, Lüksemburg 48 bin \$, ABD 34 bin \$, Birleşik Krallık 30 bin \$, İsveç 26 bin \$, Norveç 25 bin \$, Kanada 24 bin \$, Hollanda 21 bin \$, Avusturya, Belçika, Avusturya ve Danimarka 21 bin \$ ile OECD ülkeleri arasında yükseköğretimde öğrenci başına yapılan harcamaların en yüksek olduğu ülkelerdir. Kolombiya 3 bin \$, Yunanistan 4 bin \$,

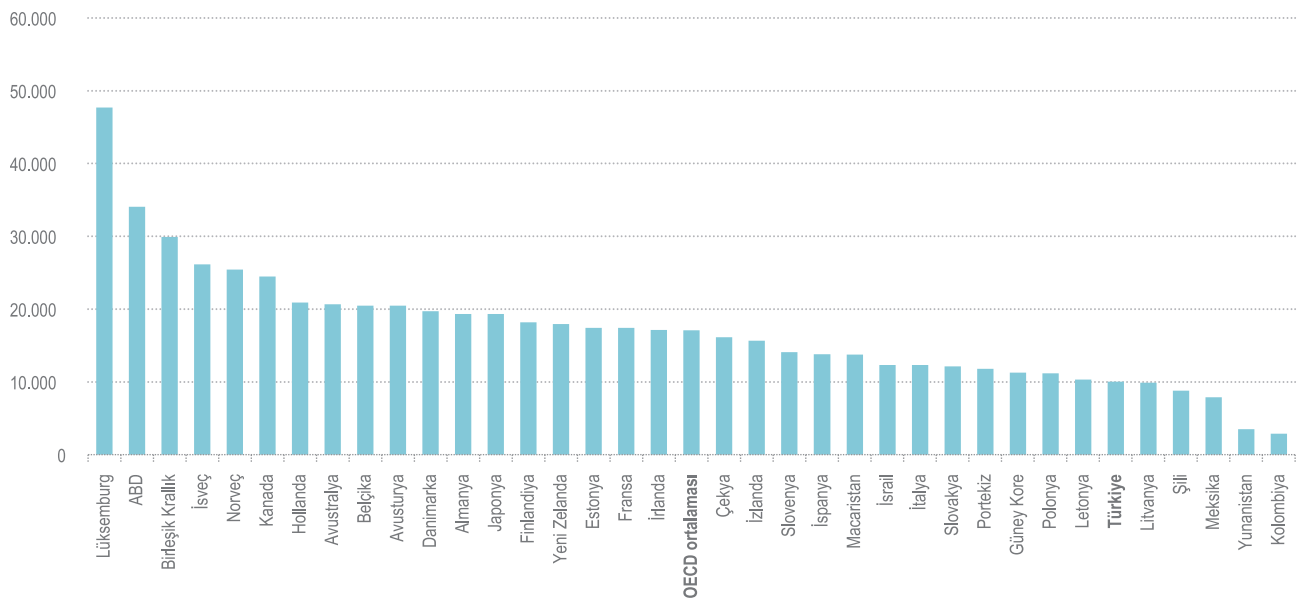
Meksika 8 bin \$, Şili 9 bin \$, Litvanya, Türkiye ve Letonya 10 bin \$ ile OECD ülkeleri arasında yükseköğretimde öğrenci başına yapılan harcamaların en düşük olduğu ülkelerdir. Yükseköğretimde öğrenci başına yapılan harcamaların OECD ülkeleri ortalaması ise 17 bin \$'dır.

Şekil F.2.3 'te 2021 yılı için birinci ve ikinci dalga üniversitelere göre öğrenci başına yapılması öngörülen harcamaya dair veriler gösterilmiştir. Şekle göre, birinci dalga üniversitelerinde öğrenci başına ortalama 17 bin 176 TL harcama yapılması öngörülmektedir. İstanbul Cerrahpaşa (27.459 TL), Boğaziçi (26.668 TL), Gazi (26.520 TL), Malatya Turgut Özal (25.839 TL), Hacettepe (25.579 TL), Anadolu (24.966 TL), Ankara (24.169 TL), İstanbul (23.420 TL), ODTÜ (23.086 TL), Van Yüzüncü Yıl (22.515 TL), Dicle (20.932 TL) ve Ege (20.402 TL) üniversitelerinde öğrenci başına 20 bin TL'nin üzerinde harcama yapması öngörülmektedir. Trabzon (9.761 TL), Konya Teknik (9.011 TL) ve Kayseri (4.319 TL) üniversitelerinde ise öğrenci başına harcama yapılması öngörülen miktar 10 bin TL'nin altında kalmaktadır. İkinci dalga üniversitelerinde öğrenci başına ortalama 11 bin 717 TL harcama yapması öngörülmektedir. İkinci dalgada kurulan Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri (29.668 TL), İzmir YTE (27.384 TL), Galatasaray (26.487 TL), Kütahya Sağlık Bilimleri (24.033 TL), Tarsus (22.606 TL) ve Gebze Teknik (21.138 TL) üniversitelerinde öğrenci başına yapılması öngörülen harcama miktarı 20 bin TL'nin üzerinde iken, Niğde Ömer Halisdemir (9.759

TL), Muğla Sıtkı Koçman (9.637 TL), Kocaeli (9.310 TL), Afyon Kocatepe (8.811 TL), Sakarya (8.781 TL), Isparta Uygulamalı Bilimler (7.806 TL), Kütahya Dumlupınar (6.731 TL) ve Sakarya Uygulamalı Bilimler (5.992 TL) üniversitelerinde ise öğrenci başına yapılması öngörülen harcama 10 bin TL'nin altındadır.

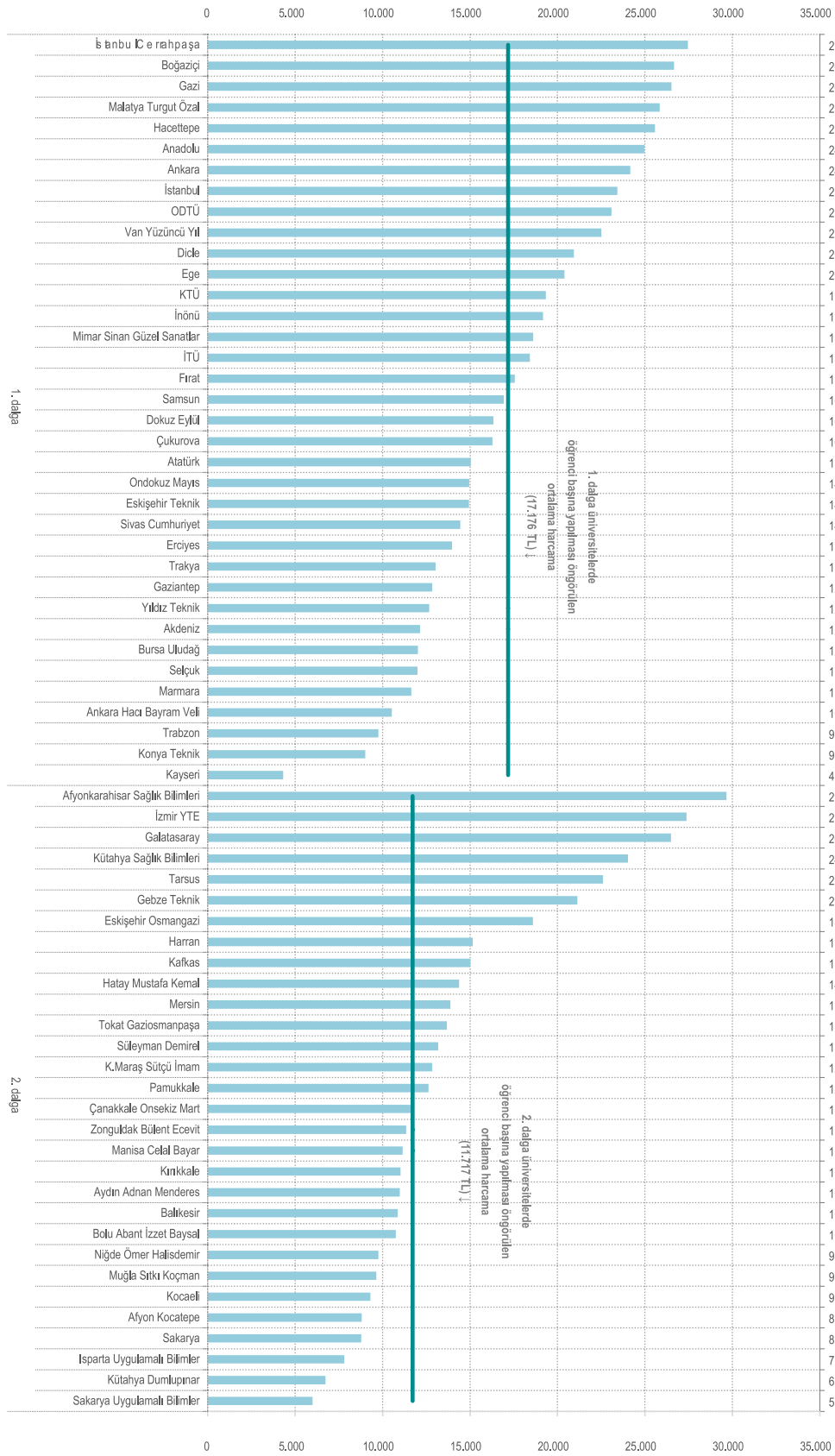
Şekil F.2.4'te 2021 yılı için üçüncü dalga üniversitelere göre öğrenci başına yapılması öngörülen harcamaya dair veriler gösterilmiştir. Buna göre üçüncü dalga üniversitelerde öğrenci başına yapılması öngörülen ortalama harcama miktarı 17 bin 176 TL'dir. Şekil detaylı bir şekilde incelendiğinde Ankara Sosyal Bilimler (48.698 TL), Abdullah Gül (40.268 TL), Hakkâri (39.346 TL), Türk-Alman (36.145 TL), Sağlık Bilimleri (30.220 TL), Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji (28.782 TL), Şırnak (23.882 TL) ve Munzur (20.475 TL) üniversitelerinde öğrenci başına 20 bin TL'nin üzerinde harcama yapılması öngörülmektedir. İskenderun Teknik (9.926 TL), Bilecik Şeyh Edebali (9.864 TL), Bayburt (9.753 TL), Bandırma Onyediy Eylül (9.297 TL), Bartın (9.167 TL), Giresun (9.035 TL), İzmir Demokrasi (8.901 TL), Kastamonu (8.863 TL), Karamanoğlu Mehmetbey (8.848 TL), Burdur Mehmet Akif Ersoy (8.758 TL), Nevşehir Hacı Bektaş Veli (8.442 TL), Alanya Alaaddin Keykubat (8.392 TL), Gümüşhane (8.372 TL), Uşak (8.151 TL), Kırklareli (7.993 TL) ve Karabük (6.391 TL) üniversitelerinde ise öğrenci başına 10 bin TL'nin altında harcama yapılması öngörülmektedir.

Şekil F.2.2 OECD ülkelerinde yükseköğretimde öğrenci başına yapılan harcama (\$) (2018)

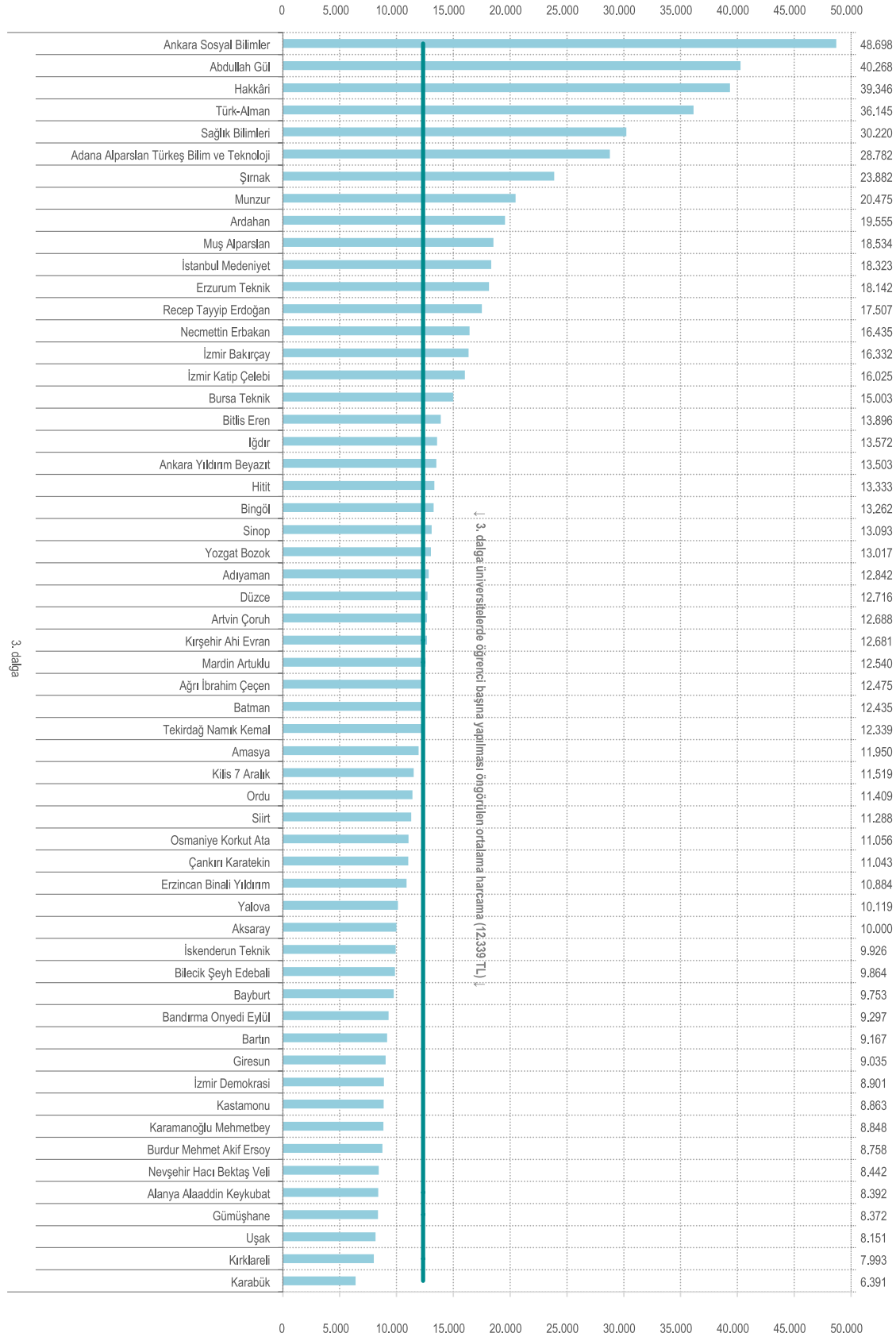
Kaynak: (OECD, 2021).

Şekil F.2.3 Birinci ve ikinci dalga üniversitelere göre öğrenci başına yapılmış öngörülen harcama (₺) (2021)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi ile Hazine ve Maliye Bakanlığının verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil F.2.4 Üçüncü dalga üniversitelere göre öğrenci başına yapılacak öngörülen harcama (₺) (2021)

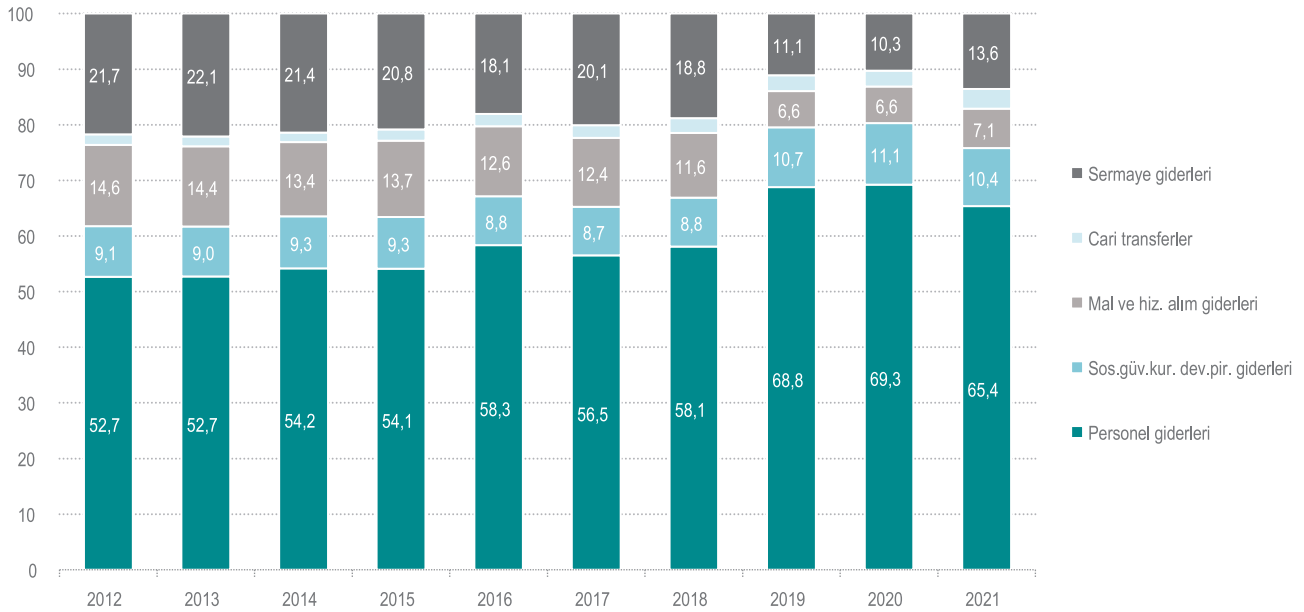
Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi ile Hazine ve Maliye Bakanlığının verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

EKONOMİK SINIFLANDIRMAYA GÖRE YÜKSEKÖĞRETİM VE AR-GE BÜTÇE DAĞILIMI NASILDIR?

Bu gösterge altında yükseköğretim bütçesinin ekonomik sınıflandırmaya göre dağılımında ve merkezi bütçe yatırımlarından yükseköğretim yatırımlarına ayrılan payda yaşanan değişim ele alınarak analiz edilmiştir. Ayrıca

OECD ülkelerinde ve Türkiye'nin yükseköğretim harcamaları içinde cari ve sermaye harcamalarının payı karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Şekil F.3.1 Yükseköğretim bütçesinin ekonomik sınıflandırmaya göre dağılımında yaşanan değişim (%) (2012-2021)

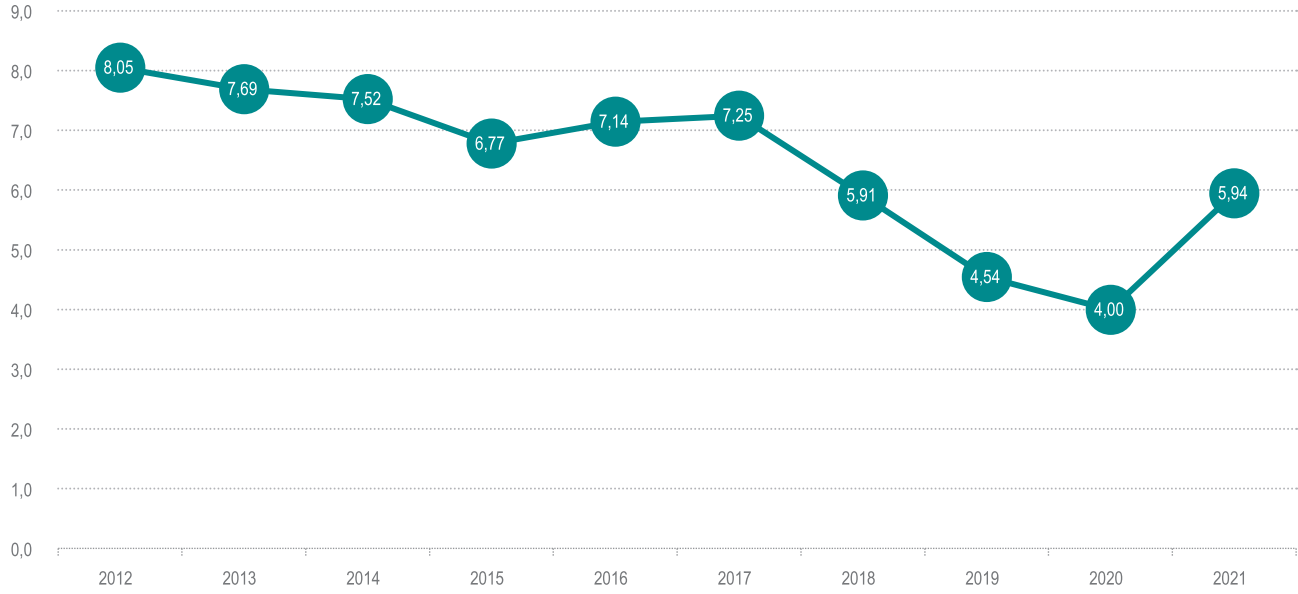
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri ile Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil F.3.1'de 2012 ile 2021 yılları arasında yükseköğretim bütçesinin ekonomik sınıflandırmaya göre dağılımında yaşanan değişimler verilmiştir. 2012 yılında yükseköğretim bütçesi içerisinde sermaye giderleri %21,7, mal hizmet ve alım giderleri %14,6, sosyal güvenlik kurumları devlet primi giderleri %9,1 ve personel giderleri %52,7 olarak gerçekleşmiştir. Yıllar itibarıyla personel giderleri ve sosyal güvenlik kurumları devlet primi giderlerinin oranları artarken sermaye giderleri ve mal ve hizmet alım giderlerinin oranları düşmüştür. 2020 yılında %10,3 olan sermaye giderleri 2021 yılında %13,6'ya, 2020 yılında %6,6 olan mal ve hizmet alım giderlerinin oranı ise 2021 yılında %7,1'e yükselirken, 2020 yılında %11,1 olan sosyal güvenlik kurumları devlet primi giderlerinin oranları 2021 yılın-

da %10,4'e, 2020 yılında %69,3 olan personel giderleri ise 2021 yılında %65,4'e düşmüştür.

Şekil F.3.2'de 2012 ve 2021 yılları arasında merkezi bütçe yatırımlarından yükseköğretim yatırımlarına ayrılan payda yaşanan değişim verilmiştir. Yıllar itibarıyla merkezi yatırımlardan yükseköğretim yatırımlarına ayrılan pay dalgali bir şekilde seyretmiş olsa da 2020 yılına kadar düşüş eğilimi göstermiştir. 2012 yılında %8,05 olan merkezi bütçe yatırımlardan yükseköğretim yatırımlarına ayrılan pay 2015 yılına kadar düşmüş ve %6,77 seviyesine inmiş, ardından artarak 2017 yılında %7,25 seviyesine yükselmiştir. 2020 yılında ise %4 ile en düşük oranı görmüş ve 2021 yılında artış göstererek %5,94 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil F.3.2 Merkezi bütçe yatırımlarından yükseköğretim yatırımlarına ayrılan payda (%) yaşanan değişim (2012-2021)

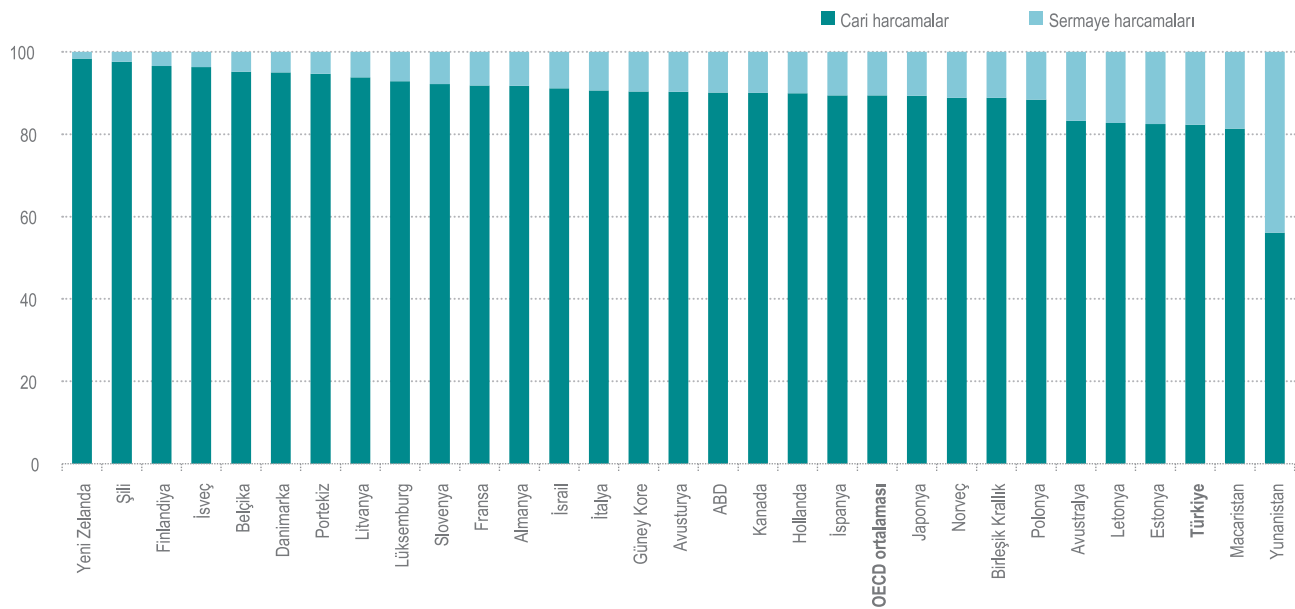
Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri ile Hazine ve Maliye Bakanlığının verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: 2020 yılı ve öncesi gerçekleşen Merkezi Bütçe yatırımlarından oluşmakta olup, diğerleri ise ayrılan miktar üzerinden hesaplanmıştır.

Şekil F.3.3'te 2018 yılında OECD ülkelerinde yükseköğretim harcamaları içinde cari ve sermaye harcamalarının payı verilmiştir. Buna göre, 2018 yılında Yunanistan (%44), Macaristan (%19), Türkiye (%18), Estonya (%18), Letonya (%17), Avustralya (%17) ve Polonya (%12) yükseköğretim harcamaları içinde sermaye harcamaları en yüksek oran-

da olan ülkelerdir. Yükseköğretim harcamaları içinde sermaye harcamaları oranı bakımından OECD ülkeleri ortalaması ise %11'dir. Yükseköğretim harcamaları içerisinde cari harcamaların en yüksek olduğu ülkeler ise Yeni Zelanda (%98), Şili (%98), Finlandiya (%97), İsveç (%96), Portekiz, Danimarka ve Belçika (%95)'dir.

Şekil F.3.3 OECD ülkelerinde yükseköğretim harcamaları içinde cari ve sermaye harcamalarının payı (%)

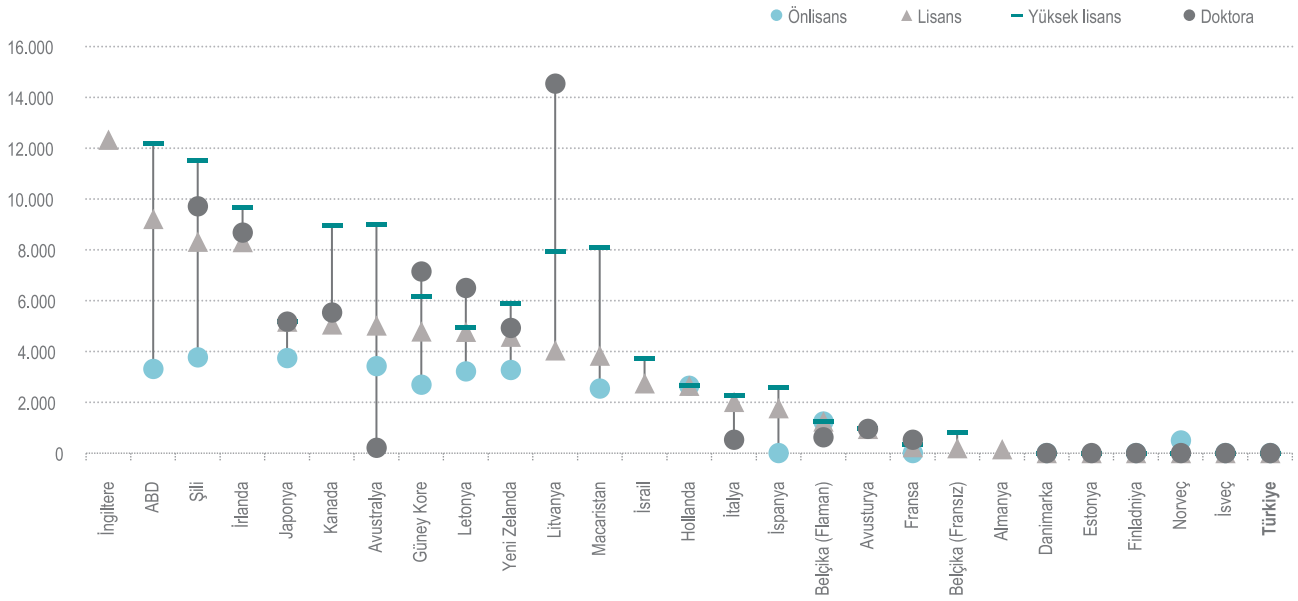
Kaynak: (OECD, 2021).

ÖĞRENCİLER NE TÜR KAMU DESTEĞİ ALMAKTADIR?

Bu gösterge altında öğrencilerin ne tür kamu desteği aldığı güncel verilerle ele alınmıştır. Bu kapsamda ilk önce yıllara göre KYK' dan öğrenim kredisi ve burs alan öğrenci sayılarında yaşanan değişim incelenmiştir. Daha sonra

OECD ülkelerinde öğrenim düzeyine göre ulusal öğrencilerin kamu üniversitelerinde yıllık ödedikleri ortalama harç miktarlarına değinilmiştir.

Şekil F.4.1 Bazı OECD ülkelerinde öğrenim düzeyine göre ulusal öğrencilerin kamu üniversitelerinde yıllık ödediği ortalama harç miktarları (\$) (2019/20)

Kaynak: (OECD, 2021).

Şekil F.4.1'de 2019/20 öğretim yılında bazı OECD ülkelerinde öğrenim düzeyine göre ulusal öğrencilerin kamu üniversitelerinde yıllık ödediği ortalama harç miktarları verilmiştir. Buna göre, Türkiye, Danimarka, Finlandiya ve İsveç'te önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde, İspanya ve Fransa'da ise önlisans düzeyinde ulusal öğrenciler için kamu üniversitelerinde öğrenim harcı alınmamaktadır. Lisans düzeyinde Avusturya, Fransa, Belçika (Fr) ve Almanya, yüksek lisans düzeyinde Avusturya, Fransa ve Belçika (Fr), doktora düzeyinde ise Avustralya, Avusturya, İtalya, Belçika (Fl), Avusturya ve Fransa ulusal öğrencilerin kamu üniversitelerine yıllık ödediği harç bin doların altında olan ülkelerdir. İngiltere,

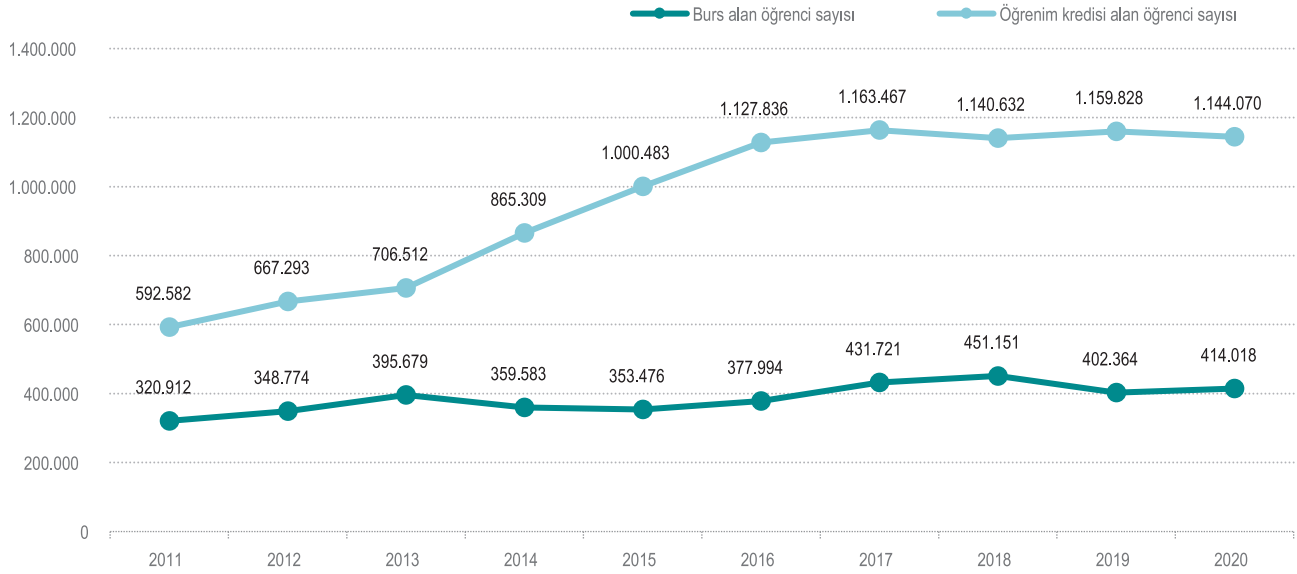
re, ABD, Şili, İrlanda, Japonya, Kanada, Avustralya, Güney Kore, Letonya, Yeni Zelanda, Litvanya ve Macaristan'da lisans düzeyindeki ulusal öğrencilerden 3 bin \$ ile 12 bin \$ arasında değişen öğrenim ücretleri alınmaktadır.

Şekil F.4.2.'de 2011 ile 2020 yılları arasında KYK'dan öğrenim kredisi ve burs alan öğrenci sayılarında yaşanan değişim verilmiştir. Şekle göre, 2011 yılında 592 bin 582 öğrenci öğrenim kredisi alırken bu sayı sürekli artarak 2017 yılında en yüksek seviye olan 1 milyon 163 bin 467'ye ulaşmıştır. Sonrasında yaşanan düşüşle 2020 yılında öğrenim kredisi alan öğrenci sayısı 1 milyon 144 bin 70 olarak gerçekleşmiştir. Burs alan öğrenci sayıları incelendiğinde ise 2011 yılında burs alan öğrenci sayısı

320 bin 912 iken 2020 yılında 414 bin 18'e yükselmiştir. Yıllar itibarıyla öğrenim kredisi alan öğrenci sayısı 2011 yılından 2020 yılına yaklaşık iki katına çıkarken burs alan öğrenci sayısında ise %29'luk bir artış yaşanmıştır. Bu noktada burs alan öğrenci sayısı dikkate alınarak uygula-

nan burs politikaları gözden geçirilmelidir. Buna ilaveten 2021 yılında KYK tarafından önlisans ve lisans düzeyindeki öğrencilere 650 TL, yüksek lisans düzeyindeki öğrencilere 1.300 TL ve doktora düzeyindeki öğrencilere 1.950 TL aylık burs ya da kredi verilmektedir.

Şekil F.4.2 KYK'dan öğrenim kredisi ve burs alan öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2011-2020)

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB İstatistikleri ve Gençlik ve Spor Bakanlığının faaliyet raporu kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

- Öğrenim kredisi alan öğrenci sayısı 2011 yılından (592.582 kişi) 2020 yılına (1.144.070 kişi) yaklaşık iki katına çıkarken burs alan öğrenci sayısında ise 2011 yılından (320.912 kişi) 2020 yılına (414.018 kişi) %29'luk bir artış yaşanmıştır. Bu noktada burs alan öğrenci sayısı dikkate alınarak uygulanan burs politikaları gözden geçirilmelidir. Yükseköğretime erişim oranlarının artırılması için burs alan öğrenci sayıları artırılmalı ve eğitimde fırsat eşitliği sağlanmaya çalışılmalıdır.
- Öğrenci başına yapılan harcamalarda Türkiye 10 bin \$ harcama ile OECD ülkeleri ortalamasının (17 bin \$) oldukça gerisinde kalarak son sıralarda yer almaktadır. Öğrenci başına yapılan harcamalar gözden geçirilerek OECD ülkeleri ortalamasına yükseltilmeli ve buna yönelik politikalar üretilmelidir.
- Türkiye'nin yükseköğretim harcamaları içinde sermaye harcamaları oranı %18 ile OECD ülkeleri ortalamasından (%11) yüksek olmasına rağmen hala duyulan ihtiyacı karşılayamamaktadır. Türkiye yükseköğretim sistemi hem genişleyen bir sistem olması hem de OECD ülkelerine göre oldukça yeni üniversitelere sahip olması nedeniyle yükseköğretime olan talep ve büyüme ihtiyacı devam etmektedir. Bu nedenle yükseköğretime yapılan yatırımlar oldukça önem arz etmektedir. Buna ek olarak merkezi yönetim bütçesi yatırımlarından yükseköğretim yatırımlarına ayrılan pay yıllar itibarıyla azalmış 2020 yılında bir miktar artmıştır. Fakat bu artış, yükseköğretim yatırımlarına ayrılan pay için oldukça yetersiz kalmaktadır.

- TÜİK. (2020). *Eğitim harcamaları istatistikleri, 2019* (Haber Bülteni Sy 33673). Türkiye İstatistik Kurumu.
- OECD. (2021). *Education at a glance 2021: OECD indicators*. Organisation for Economic Co-operation and Development.

BÖLÜM

ÜNİVERSİTELERİN AKADEMİK VE YENİLİKÇİLİK PERFORMANSI

GÖSTERGE G1	Türkiye'nin uluslararası akademik yayın performansı ne durumdadır?
GÖSTERGE G2	Türkiye adresli bilimsel dergilerin uluslararası sıralaması ne durumdadır?
GÖSTERGE G3	Türkiye'nin dünya üniversiteleri sıralamalarındaki durumu nasıldır?
GÖSTERGE G4	Türkiye'nin AR-GE insan kaynağı ne durumdadır?
GÖSTERGE G5	Türkiye'nin patent performansı ne durumdadır?
BÖLÜM G	Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde ilk önce Türkiye'nin akademik yayın performansına ilişkin veriler diğer ülkelerle karşılaştırmalı olarak sunulacaktır. Ardından, Türkiye adresli bilimsel dergilerin uluslararası performansları ele alınacaktır. Daha sonra Türkiye'deki üniversitelerin dünya üniversiteleri sıralamalarındaki durumları incelenecektir. Ardından, Türkiye'nin Araştırma ve Geliştirme (AR-GE) insan kaynağı durumu ortaya konacaktır. Son olarak, Türkiye'nin ve üniversitelerin patent başvuru durumları ülkelerle karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir.

Bu göstergede, uluslararası akademik dergileri indeksleyen Scopus veri tabanından elde edilen veriler kullanılarak, Türkiye'nin uluslararası yayın performansı ve

ülkelerle karşılaştırmalı olarak toplam uluslararası yayın sayıları ele alınmıştır.

Tablo G.1.1 Scopus verilerine göre Türkiye adresli uluslararası yayın sayıları (2011-2020)

Yıl	Doküman sayısı	Atıf sayısı	Öz atıf	Doküman başına atıf	Uluslararası işbirliği payı (%)	Dünya payı (%)
2011	34.986	474.968	103.590	13,58	17,04	1,34
2012	36.910	490.832	100.440	13,30	19,02	1,34
2013	40.406	469.314	100.350	11,61	19,25	1,41
2014	41.254	449.988	91.669	10,91	19,33	1,42
2015	44.885	456.851	86.869	10,18	20,16	1,55
2016	47.751	420.083	82.329	8,80	21,42	1,60
2017	46.404	322.011	67.401	6,94	23,86	1,44
2018	47.242	245.260	54.929	5,19	25,34	1,40
2019	51.289	148.775	38.062	2,90	25,81	1,45
2020	59.027	52.202	13.840	0,88	28,25	1,59

Kaynak: Eylül 2021 SCIMAGO (2021) verileri esas alınmıştır.

Tablo G.1.1'de 2011 ile 2020 yılları arasında Scopus verilerine göre Türkiye adresli uluslararası yayın sayıları verilmiştir. Buna göre 2017 yılı hariç 2011 ile 2020 yılları arasında Türkiye'nin yayın sayıları sürekli artmıştır. Buna ilaveten ilgili yıllarda uluslararası işbirliği payını da artırdığı görülürken dünya içerisindeki payında artış ve düşüşler söz konusudur. 2020 yılında Türkiye'nin toplam 59 bin 27 yayını bulunmakta olup bu yayınlarda uluslararası işbirliği payı %28,25 iken bu yayınların dünya içerisindeki payı ise %1,59'dur.

2019 ve 2020 yılları için Scopus verilerine göre ülkelerin toplam uluslararası yayın sayılarına göre sıralamaları Tablo G.1.2'de gösterilmiştir. Buna göre Türkiye 2020

yılında bir önceki yıla göre ülke sıralamasındaki 18.liği korurken uluslararası toplam yayın sayısını artırdığı görülmektedir. Dahası 2020 yılında Polonya'nın uluslararası yayın sayısını geçmiş olmasına rağmen İsviçre'nin de Türkiye'nin yayın sayısını geçmesi neticesinde sıralaması değişmemiştir. ABD 2018 yılına kadar uluslararası yayın sayısı bakımından birinci sırada yer alırken (SCIMAGO, 2021), 2019 ve 2020 yıllarında Çin birinci sıraya yerleşmiştir. Buna ilaveten patent ve Patent İşbirliği Anlaşması (PCT) başvurularında Çin, hem ülke sıralamaları bakımından birinci sırada, hem de Çin'deki firmalar ve üniversiteler bakımından ise ilk sıralarda yer almaktadır (bk. Tablo G.5.1, 5.2 ve 5.3).

Bu gösterge altında, ilk önce Türkiye adresli bilimsel dergilerin yayın ve atıf sayıları ile etki ortalamasına göre *Clarivate Analytics Web of Science* veri tabanındaki durumları incelenmiştir. Daha sonra *Scopus* veri tabanına göre Türkiye adresli bilimsel dergilerin dünya sıralamaları ele alınmıştır.

Tablo G.2.1'de Eylül 2020 itibarıyla yayın ve atıf sayıları ile etki ortalamasına göre *Clarivate Analytics Web of Science* atıf veri tabanlarında (SCI, SSCI,AHCI) indekslenmekte olan Türkiye adresli bilimsel dergiler verilmiştir. Etki değeri ortalaması, yayın başına düşen ortalama atıf sayısını ifade etmekte olup *Clarivate Analytics Web of Science* atıf veri tabanlarında 63 adet Türkiye adresli bilimsel dergi indekslenmektedir. Buna göre, etki değeri ortalaması 10'un üzerinde olan iki dergi bulunmaktadır. Etki değeri ortalaması 5 ile 10 arasında olan 10 dergi bu-

lunurken geriye kalan 51 derginin ise etki değeri ortalaması 5'in altındadır. Sınırlı sayıda derginin etki değeri ortalamasının diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye adresli bu bilimsel dergilerin dünya sıralamalarındaki yerlerinden, bu etki değeri ortalamalarının düşük olduğunu ifade edebiliriz (bk. Tablo G.2.2).

Tablo G.2.2'de 2020'de *Scopus* veri tabanına göre Türkiye adresli bilimsel dergilere ait veriler ve dünya sıralamaları gösterilmiştir. *SCIMAGO*'da bilimsel dergilerin dünya sıralamasına esas olan SJR puanı olup Türkiye adresli bilimsel dergilerin SJR puanlarının çok düşük olduğu görülmektedir. 2019 yılında en iyi sıralamadaki Türkiye adresli bilimsel dergi 3881. sırada iken (Gür vd., 2019) 2020 yılında 5901. sıraya gerilemiştir. Dolayısıyla ilk 5 binin içerisinde yer alan Türkiye adresli bilimsel dergi bulunmamaktadır.

Tablo G.2.1 Yayın ve atıf sayıları ile etki ortalamasına göre Clarivate Analytics Web of Science atıf veri tabanlarında (SCI, SSCI,AHCI) indekslenmekte olan Türkiye adresli bilimsel dergiler (2020)

Sıra	Dergi adı	Yayın sayısı	Atıf sayısı	Etki değeri ortalaması
1	Journal of Sports Science and Medicine	1.619	23.249	14,36
2	Turkish Journal of Earth Sciences	562	6.880	12,24
3	Atmospheric Pollution Research	1.143	11.215	9,81
4	Diagnostic and Interventional Radiology	1.037	9.323	8,99
5	Turkish Journal of Chemistry	2.121	18.765	8,85
6	Turkish Journal of Agriculture and Forestry	948	7.637	8,06
7	Turkish Journal of Botany	897	6.404	7,14
8	Journal of Clinical Research in Pediatric Endocrinology	618	4.381	7,09
9	Türk Psikoloji Dergisi	312	2.197	7,04
10	Records of Natural Products	747	5.236	7,01
11	Turkish Journal of Biology	964	6.602	6,85
12	Türk Psikiyatri Dergisi	658	4.259	6,47
13	Turkish Journal of Fisheries and Aquatic Sciences	1.267	6.001	4,74
14	Turkish Journal of Veterinary & Animal Sciences	2.909	13.714	4,71
15	Turkish Journal of Field Crops	388	1.765	4,55
16	Turkish Neurosurgery	1.839	8.269	4,50
17	Acta Orthopaedica et Traumatologica Turcica	1.292	5.663	4,38
18	Turkish Journal of Pediatrics	3.213	13.888	4,32
19	Mikrobiyoloji Bülteni	1.004	4.207	4,19
20	Turkish Journal of Zoology	1.195	4.703	3,94
21	Ulusal Travma ve Acil Cerrahi Dergisi-Turkish Journal of Trauma & Emergency Surgery	1.373	5.249	3,82
22	Eklem Hastalıkları ve Cerrahisi-Joint Diseases and Related Surgery	484	1.850	3,82
23	Experimental and Clinical Transplantation	1.763	6.067	3,44
24	Turkish Journal of Gastroenterology	1.914	6.398	3,34
25	Eğitim ve Bilim-Education and Science	1.171	3.840	3,28
26	Hacettepe Journal of Mathematics and Statistics	1.228	3.743	3,05
27	Turkish Journal of Medical Sciences	2.578	7.620	2,96
28	Anatolian Journal Of Cardiology	2.212	6.470	2,92
29	Turkish Journal of Electrical Engineering and Computer Sciences	2.282	6.618	2,90
30	New Perspectives on Turkey	348	985	2,83
31	Balkan Medical Journal	987	2.711	2,75
32	Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi	2.126	5.770	2,71
33	Journal Of Agricultural Sciences-Tarım Bilimleri Dergisi	658	1.603	2,44
34	Turkish Journal of Mathematics	1.400	3.395	2,43
35	Türkiye Entomoloji Dergisi-Turkish Journal of Entomology	486	1.175	2,42
36	Tekstil ve Konfeksiyon	679	1.603	2,36
37	Journal of the Faculty of Engineering and Architecture of Gazi University	1.389	3.231	2,33
38	Journal of the Entomological Research Society	388	897	2,31
39	Isı Bilimi ve Tekniği Dergisi-Journal of Thermal Science and Technology	338	769	2,28
40	Nöropsikiyatri Arşivi-Archives of Neuropsychiatry	844	1.881	2,23
41	Ekoloji	1.191	2.492	2,09
42	Turkish Journal of Hematology	1.047	2.018	1,93
43	Anadolu Psikiyatri Dergisi-Anatolian Journal of Psychiatry	1.008	1.935	1,92
44	Journal of International Advanced Otolaryngology	919	1.703	1,85
45	Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi	750	1.374	1,83
46	Turkish Journal of Biochemistry-Türk Biyokimya Dergisi	922	1.629	1,77
47	METU Journal of the Faculty of Architecture	402	639	1,59
48	Archives of Rheumatology	466	579	1,24
49	Turkish Journal of Geriatrics-Türk Geriatri Dergisi	685	803	1,17
50	Adalya	255	298	1,17
51	UHOD-Uluslararası Hematoloji-Onkoloji Dergisi	523	579	1,11
52	Psychiatry and Clinical Psychopharmacology	295	303	1,03
53	Teknik Dergi	326	313	0,96
54	Türk Göğüs Kalp Damar Cerrahisi Dergisi	1.727	1.423	0,82
55	Uluslararası İlişkiler-International Relations	426	324	0,76
56	OLBA	201	138	0,69
57	Amme İdaresi Dergisi	342	232	0,68
58	Turkish Journal of Physical Medicine and Rehabilitation	208	120	0,58
59	Bilgi	640	342	0,53
60	Osmanlı Araştırmaları- The Journal of Ottoman Studies	338	170	0,50
61	Millî Folklor	947	369	0,39
62	Belleten	426	90	0,21
63	Neurological Sciences and Neurophysiology	89	18	0,20

Kaynak: CABİM (2021) verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Eylül 2020 itibarıyla Clarivate Analytics WOS'da indekslenmekte olan Türkiye adresli dergi listesidir.

Tablo G.2.2 Scopus veri tabanına göre Türkiye adresli bilimsel dergilere ait veriler ve dünya sıralamaları (2020)

Sıra	Dergi adı	SJR	h endeksi	Doküman sayısı (2018)	Doküman sayısı (3 yıl)	Atıf sayısı (3 yıllık)	Atıf yapılan doküman (3 yıllık)	Doküman başına atıf (2 yıllık)
5901	Journal of Sports Science and Medicine	0,815	65	89	260	738	248	2,81
6477	Diagnostic and Interventional Radiology	0,754	43	102	224	560	204	2,40
7325	Borsa İstanbul Review	0,682	21	60	86	398	86	3,92
7591	Turkish Journal of Emergency Medicine	0,661	11	29	126	393	122	4,26
7675	Türk Oftalmoloji Dergisi	0,654	10	0	58	95	48	0,00
8075	European Journal of Dentistry	0,625	31	157	299	1051	295	3,04
8100	Türk Tarım ve Ormanlık Dergisi	0,624	43	63	154	338	154	2,58
8502	Journal of Turkish Science Education	0,594	16	46	106	212	104	1,78
8623	Acta Orthopaedica et Traumatologica Turcica	0,586	28	107	288	413	284	1,41
8938	JCRPE Journal of Clinical Research in Pediatric Endocrinology	0,566	35	72	202	397	192	1,59
9436	Journal of Positive Psychology and Wellbeing	0,536	5	7	34	61	34	2,04
9450	International Journal of Instruction	0,535	19	297	512	1218	503	2,33
9779	Journal of International Advanced Otolaryngology	0,518	13	88	289	339	266	0,95
10586	Türk Uroloji Dergisi	0,472	14	0	41	64	37	0,00
10613	International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology	0,470	5	11	46	66	46	1,43
10955	Turkish Journal of Mathematics	0,454	27	161	595	570	595	0,93
11045	International Journal of Energy Economics and Policy	0,449	33	474	736	2009	736	2,96
11237	Contemporary Educational Technology	0,439	7	32	48	96	48	2,00
11328	Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education	0,435	38	107	1.045	1.744	1.035	1,64
11440	Records of Natural Products	0,430	31	49	215	387	214	1,80
11726	Noropsikiyatri Arsivi	0,417	14	66	207	245	182	1,12
11889	Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği Dergisi	0,410	9	27	133	163	117	1,21
12031	Turkish Journal of Gastroenterology	0,404	28	153	510	490	351	0,98
12162	Balkan Medical Journal	0,398	16	87	290	380	215	1,01
12191	Archives of Rheumatology	0,397	11	88	220	235	185	1,13
12497	Turkish Journal of Field Crops	0,385	19	31	76	83	76	0,86
12754	Turkish Online Journal of Distance Education	0,374	22	45	160	238	153	1,24
12993	Anatolian journal of cardiology	0,364	28	190	663	500	364	0,77
13007	Turkish Neurosurgery	0,364	27	139	461	464	441	0,94
13220	Turkish Journal of Earth Sciences	0,356	43	58	94	102	94	1,07
13352	Turkish Journal of Haematology	0,351	16	77	258	189	125	0,74
13430	Turkish Journal of Ophthalmology	0,348	7	82	178	145	156	0,80
13458	Turkish Journal of Urology	0,347	8	94	289	326	273	1,05
13476	Journal of the Turkish German Gynecology Association	0,346	16	55	128	133	103	0,89
13567	Turkish Journal of Fisheries and Aquatic Sciences	0,343	29	88	384	496	383	1,24
13713	Eurasian Journal of Medicine	0,337	13	64	179	219	154	1,13
13764	Turkish Journal of Botany	0,336	37	54	198	258	193	1,39
13915	International Electronic Journal of Elementary Education	0,330	18	62	173	156	164	0,72
14117	Turkish Journal of Biology	0,323	38	54	182	244	181	1,44
14155	Turkish Journal of Anaesthesiology and Reanimation	0,322	12	102	262	218	191	0,74
14169	Experimental and Clinical Transplantation	0,321	29	193	596	515	578	0,74
14384	International Journal of Renewable Energy Research	0,314	30	168	659	1221	659	1,80
14434	Hacettepe Journal of Mathematics and Statistics	0,312	26	174	367	384	367	0,98
14663	Türk Patoloji Dergisi	0,305	14	40	123	126	119	1,13
14735	European Endodontic Journal	0,302	6	47	88	58	83	0,75
14797	Research in Educational Administration and Leadership	0,301	4	31	50	24	46	0,43
15121	Molecular Imaging and Radionuclide Therapy	0,292	7	25	80	84	78	0,74
15273	International Journal of Optimization and Control: Theories and Applications	0,287	6	29	63	72	63	1,14
15278	Journal of Thermal Engineering	0,287	11	78	159	198	159	1,31
15430	Turkish Journal of Zoology	0,283	28	59	288	205	288	0,66

Kaynak: SCIMAGO (2021).

Not: Veri tabanında yer alan 219 dergiden ilk 50'si tabloda gösterilmiştir.

Uluslararası birçok kuruluş, üniversiteleri çeşitli kriterlere göre sıralamaktadır. Bu kriterler genellikle; uluslararası yayın sayısı, yayınlara yapılan atıf sayısı, öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı, kadın/erkek öğrenci oranı, uluslararası öğrenci oranı, proje sayısı ve sanayi gelirleri gibi hususları içermektedir. Bu dünya üniversiteleri sıralamaları, üniversitelerin hem görünürlüğünü hem prestijini hem de öğrenciler tarafından tercih edi-

lebilirliğini artırmaktadır. Bu gösterge altında, Times Higher Education (THE) tarafından yapılan Dünya Üniversiteleri Sıralaması, Shanghai Sıralama Danışmanlığı tarafından yapılan Dünya Üniversiteleri Akademik Sıralaması (Academic Ranking of World Universities, ARWU) ile ODTÜ Enformatik Enstitüsü University Ranking by Academic Performance (URAP) Laboratuvarı tarafından yapılan Dünya üniversiteleri sıralaması ele alınmıştır.

Tablo G.3.1 Time Higher Education dünya üniversiteleri sıralaması (2021)

Sıra 2021	Sıra 2020	İsim	Öğrenci sayısı	Öğrenci: öğretim elemanı	Uluslararası öğrenci oranı (%)	Kadın:erkek	Öğretim	Araştırma	Atıflar	Sanayi geliri	Uluslararası görünüm	Toplam puan
1	1	Oxford Üniversitesi (İngiltere)	20.774	11,1	41	46:54	91,3	99,6	98,0	68,7	96,4	95,6
2	4	Stanford Üniversitesi (ABD)	16.223	7,4	23	44:56	92,2	96,7	99,9	90,1	79,5	94,9
3	7	Harvard Üniversitesi (ABD)	21.261	9,3	25	49:51	94,4	98,8	99,4	46,8	77,7	94,8
4	2	Kaliforniya Teknoloji Enstitüsü (ABD)	2.238	6,3	33	36:64	92,5	96,9	97,0	92,7	83,6	94,5
5	5	Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (ABD)	11.276	8,4	34	39:61	90,7	94,4	99,7	90,4	90,0	94,4
6	3	Cambridge Üniversitesi (İngiltere)	19.370	11,0	38	47:53	90,3	99,2	95,6	52,1	95,7	94,0
7	13	Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley (ABD)	39.918	19,8	17	51:49	85,8	97,2	99,1	84,3	72,3	92,2
8	8	Yale Üniversitesi (ABD)	12.910	6,0	20	50:50	91,9	93,8	97,9	56,1	68,4	91,6
9	6	Princeton Üniversitesi (ABD)	8.091	8,0	23	46:54	88,8	92,5	98,9	58,0	80,2	91,5
10	9	Chicago Üniversitesi (ABD)	14.292	5,9	31	46:54	88,9	90,5	98,6	54,9	74,0	90,3
401-500	401-500	Çankaya Üniversitesi	7.492	25,2	1	45:55	15,1	11,6	100	35	43,2	39,8-43,5
401-500	501-600	Koç Üniversitesi	5.440	16,0	6	50:50	29,8	37,4	49,4	63,6	49,5	39,8-43,5
501-600	501-600	Hacettepe Üniversitesi	51.530	22,6	3	55:45	26,4	13,2	73,7	36,0	24,4	36,4-39,7
501-600	401-500	Sabancı Üniversitesi	3.687	20,7	9	39:61	26,4	36,9	46,1	89,8	53,6	36,4-39,7
601-800	501-600	Bilkent Üniversitesi	10.093	14,2	9	46:54	24,5	21,6	50,3	53,6	63,9	30,2-36,3
601-800	601-800	Boğaziçi Üniversitesi	13.772	24,5	3	45:55	24,4	21,8	44,7	56,1	40,7	30,2-36,3
601-800	-	Özyeğin Üniversitesi	6.280	19,1	4	43:57	16,7	11,4	57,8	34,2	49,0	30,2-36,3
801-1000	801-1000	İstanbul Üniversitesi	87.146	38,2	7	51:49	25,4	23,7	32,5	45,2	29,3	25,1-30,1
801-1000	601-800	İTÜ	37.861	23,0	4	34:66	24,5	28,2	28,1	100,0	26,8	25,1-30,1
801-1000	801-1000	Karabük Üniversitesi	47.464	45,9	17	41:59	18,7	7,7	45,9	35,1	36,1	25,1-30,1
801-1000	601-800	ODTÜ	23.330	27,8	6	43:57	30,0	22,4	32,6	59,7	33,0	25,1-30,1

Kaynak: Times Higher Education (2021) World University Rankings verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Türkiye'den 14'ü vakıf olmak üzere toplamda 34 üniversite katılmıştır.

Tablo G.3.1'de 2021'de Time Higher Education dünya üniversiteleri sıralaması gösterilmiştir. THE 2021 dünya üniversiteleri sıralamasında 93 ülke ve bölgeden 1500'den fazla üniversite yer almakta olup, THE dünya üniversiteleri sıralaması bir kurumun öğretim, araştırma, bilgi transferi ve uluslararası görünüm olmak üzere dört alandaki performansını ölçen 13 performans göstergesine dayanmaktadır (Times Higher Education,

2021). THE 2021 sıralamasına göre, ilk 10 üniversiteye bakıldığında 2 İngiliz ve 8 Amerikan üniversitesi yer almaktadır. Sıralamada ilk 400 arasında Türkiye'den üniversite bulunmamaktadır. 401-500 arasında Çankaya ve Koç üniversiteleri yer almaktadır. 501-600 arasında Hacettepe ve Sabancı, 601-800 arasında Bilkent, Boğaziçi ve Özyeğin, 801-1000 arasında ise İstanbul ve Karabük üniversiteleri ile İTÜ ve ODTÜ bulunmaktadır. Türkiye'den

14'ü vakıf olmak üzere toplamda 34 üniversite bu sıralamaya katılmış olup diğer üniversiteler 1000 ve üzerinde bir sıralamaya sahiptir. THE 2021 sıralamasında ilk 10'a giren üniversitelerle Türkiye'den ilk 1000 arasına giren üniversiteler karşılaştırıldığında; Türkiye'deki üniversitelerin öğrenci sayılarının nispeten daha yüksek olduğu, öğrenci-öğretim elemanı oranının yüksek olduğu, uluslararası öğrenci oranının daha düşük olduğu, araştırma ve atıf performansının nispeten daha düşük olduğu ve bazı üniversiteler hariç sanayi gelirlerinin nispeten iyi olduğu görülmektedir.

2021'de ARWU dünya üniversiteleri sıralaması Tablo G.3.2'de verilmiştir. ARWU 2021 sıralamasındaki ilk 10 üniversiteye bakıldığında, üniversitelerin THE 2021 sıralamasına benzer bir şekilde sıralandığı görülmektedir. Türkiye'den 8 üniversite bu sıralamada yer almakta olup İstanbul Üniversitesi sıralamada 401-500 arasındadır. 701-800 arasında Dokuz Eylül ve Hacettepe, 801-900 arasında Ankara, 901-1000 arasında ise Ege ve Gazi üniversiteleri ile İTÜ ve ODTÜ bulunmaktadır.

Tablo G.3.2 ARWU dünya üniversiteleri sıralaması (2021)

Sıra	Üniversite	Puan
1	Harvard Üniversitesi	100,0
2	Stanford Üniversitesi	75,9
3	Cambridge Üniversitesi	70,6
4	Massachusetts Teknoloji Enstitüsü	69,5
5	Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley	66,0
6	Princeton Üniversitesi	59,7
7	Oxford Üniversitesi	59,2
8	Columbia Üniversitesi	58,0
9	Kaliforniya Teknoloji Enstitüsü	57,9
10	Chicago Üniversitesi	54,7
401-500	İstanbul Üniversitesi	-
701-800	Dokuz Eylül Üniversitesi	-
701-800	Hacettepe Üniversitesi	-
801-900	Ankara Üniversitesi	-
901-1000	Ege Üniversitesi	-
901-1000	Gazi Üniversitesi	-
901-1000	İTÜ	-
901-1000	ODTÜ	-

Kaynak: Academic Ranking of World Universities 2021 verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Türkiye'den 8 üniversite bu sıralamada yer almaktadır.

2020-2021 döneminde URAP dünya üniversiteleri sıralaması Tablo G.3.3'te gösterilmiştir. URAP dünya üniversiteleri sıralaması incelendiğinde Türkiye'den Hacettepe Üniversitesi'nin 500'üncü sırada olduğu görülmektedir. Türkiye'deki üniversitelerin sıralamaları bir önceki dö-

nemle karşılaştırıldığında genel olarak düşüş yaşandığı görülmektedir. Sıralamadaki ilk 15 üniversitenin ABD, İngiltere, Kanada, Fransa ve Çin'deki üniversiteler olduğu görülmektedir.

Tablo G.3.3 URAP dünya üniversiteleri sıralaması (2020-2021)

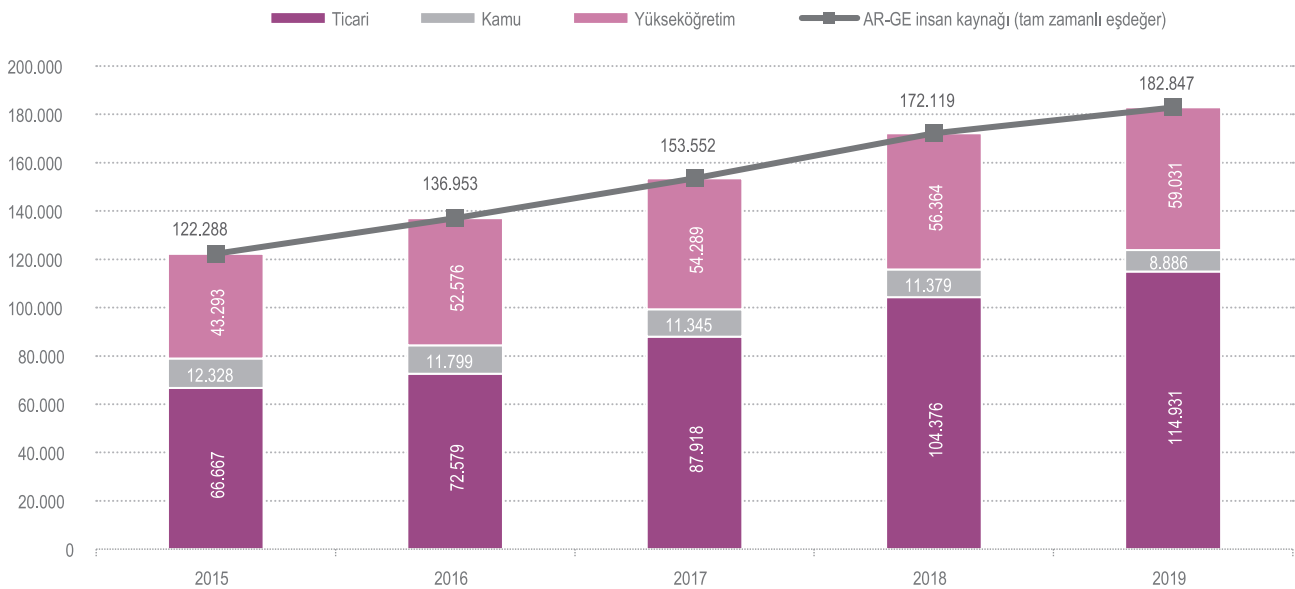
Sıra 2020-2021	Sıra 2019-2020	Üniversite	Puan
1	1	Harvard Üniversitesi (ABD)	600,00
2	2	Toronto Üniversitesi (Kanada)	584,03
3	4	Stanford Üniversitesi (ABD)	576,57
4	3	University College London (İngiltere)	576,49
5	5	Oxford Üniversitesi (İngiltere)	574,21
6	6	Johns Hopkins Üniversitesi (ABD)	565,45
7	7	Cambridge Üniversitesi (İngiltere)	559,28
8	8	Michigan Üniversitesi (ABD)	556,51
9	-	Paris Saclay Üniversitesi (Fransa)	552,59
10	9	Washington Seattle Üniversitesi (ABD)	551,49
11	11	Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (ABD)	547,99
12	12	Tsinghua Üniversitesi (Çin)	546,95
13	13	Imperial College London (İngiltere)	544,83
14	10	Sorbonne Üniversitesi (Fransa)	544,34
15	14	Pennsylvania Üniversitesi (ABD)	541,78
500	534	Hacettepe Üniversitesi	332,02
632	582	İstanbul Üniversitesi	303,76
725	698	İTÜ	286,40
751	706	ODTÜ	282,72
824	787	Ankara Üniversitesi	271,72
915	842	Ege Üniversitesi	257,29
924	884	Gazi Üniversitesi	255,66
960	894	İ.D. Bilkent Üniversitesi	250,63
971	998	Dokuz Eylül Üniversitesi	249,64
1021	1064	Koç Üniversitesi	243,87
1052	1036	Atatürk Üniversitesi	240,32
1070	1040	Marmara Üniversitesi	238,73
1090	1070	Yıldız Teknik Üniversitesi	236,46
1096	1019	Boğaziçi Üniversitesi	235,75
1101	1028	Erciyes Üniversitesi	235,06

Kaynak: University Ranking by Academic Performance 2021 verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Başta özel kuruluşların ve üniversitelerin ulusal ve uluslararası alanda rekabet edebilmeleri hatta sektörel anlamda rekabet üstünlüğünü elde edebilmeleri ve ekonomik olarak getiri sağlayabilmeleri için teknolojiye ve nitelikli insan kaynaklarına sürekli olarak yatırım yapmaları önem arz etmektedir. Dolayısıyla ülkeler için Ar-Ge

faaliyetleri, verimlilik, inovasyon, ekonomi ve rekabet gücünün devamlılığı açısından hayati öneme sahiptir. Bu gösterge altında, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Araştırma-Geliştirme Faaliyetleri Araştırması verileri kullanılarak Türkiye'nin sektörler, öğrenim düzeyine ve cinsiyete göre AR-GE personeli sayıları ele alınmıştır.

Şekil G.4.1 Türkiye'de sektöre göre AR-GE personeli sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)

Kaynak: TÜİK (2020) Araştırma-Geliştirme Faaliyetleri Araştırması verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

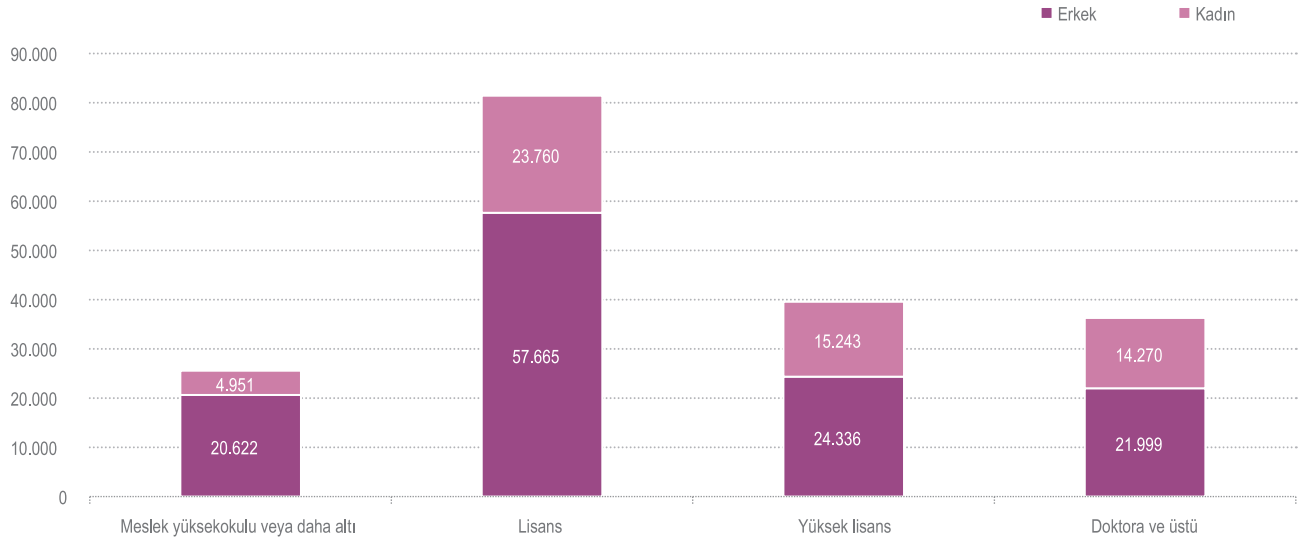
Not: AR-GE personel verileri, tam zamanlı eşdeğeri (TZE) cinsinden hesaplanmıştır.

Şekil G.4.1'de 2015 ile 2019 yılları arasında Türkiye'de sektöre göre AR-GE personeli sayılarında yaşanan değişim gösterilmiştir. 2015-2019 yılları arasında Türkiye AR-GE personeli sayısını %50 artırmış ve 2019 yılı itibarıyla Türkiye'de 182 bin 847 AR-GE personeli sayısına ulaşmıştır. Toplam AR-GE personelinin 114 bin 931'i ticari kuruluşlarda (%63), 59 bin 31'i yükseköğretim kurumlarında (%32) ve 8 bin 886'sı ise kamu kurumlarında (%5)'dir. Burada dikkat çeken husus 2018 yılına göre 2019 yılında kamu kurumlarındaki AR-GE personeli sayısında yaşanan ciddi düşüştür, buna rağmen ticari kuruluşlarda ve yükseköğretim kurumlarında artışın olduğu görül-

mektedir. Türkiye'nin AR-GE personeli sayısı artış eğilimi göstermesine rağmen nüfusuna oranla yeterli sayıda olmadığı uluslararası kıyaslamalarda ortaya çıkmaktadır (Gür vd., 2019).

2019 yılında öğrenim düzeyine ve cinsiyete göre AR-GE personeli sayıları Şekil G.4.2'de verilmiştir. Buna göre Türkiye'deki toplam AR-GE personelinin %32'sini (58.224) kadınlar oluşturmaktadır. Türkiye'deki toplam AR-GE personelinin %22'si yüksek lisans ve %20'si doktora mezunu iken büyük bir çoğunluğu ifade eden %44,5'i ise lisans derecesinden mezundur.

Şekil G.4.2 Öğrenim düzeyine ve cinsiyete göre AR-GE personeli sayıları (2019)

Kaynak: TÜİK (2020) Araştırma-Geliştirme Faaliyetleri Araştırması verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Hızla gelişen ve değişen Dünya'da patent başvuru sayıları ülkelerin gelişmişliğinin en önemli göstergelerinden biri haline gelmiştir. Buluşun patenti alınarak koruma altına alınması; piyasada ürüne dönüşmesi ve yüksek ekonomik getiri sağlaması anlamına gelmektedir. Bir ülkenin ve yükseköğretim kurumlarının yenilikçilik performansını

anlamak için patent sayılarını incelemek gerekmektedir. Bu gösterge altında patent başvuru sayıları açısından Türkiye'nin durumu ülkelerle karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir. Bu çerçevede, Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarının yenilikçilik performansı, patent ve PCT başvuru sayıları bakımından ele alınmıştır.

Tablo G.5.1 Toplam patent başvuru sayısına göre ülke sıralamaları (2017-2018-2019)

Sıra	Ülke	Patent başvurusu (doğrudan) 2017	Patent başvurusu (doğrudan) 2018	Patent başvurusu (doğrudan) 2019
1	Çin	1.301.293	1.457.705	1.311.412
2	ABD	452.553	441.819	457.232
3	Japonya	255.951	249.554	241.001
4	Güney Kore	167.527	171.753	179.954
5	Almanya	61.474	60.871	59.927
6	Rusya	26.045	27.798	25.629
7	Hindistan	20.209	22.367	25.472
8	Birleşik Krallık	19.199	18.368	16.959
9	Hong Kong	13.299	15.986	16.532
10	Fransa	16.247	16.222	15.869
11	İran	16.259	12.823	12.147
12	İtalya	9.674	9.821	10.127
13	Avustralya	9.008	9.057	8.850
14	Kanada	7.672	7.765	7.911
15	Türkiye	8.196	7.251	7.814
16	Brezilya	7.390	6.846	7.126
17	Singapur	3.667	4.105	5.222
18	Endonezya	3.117	2.627	4.041
19	Polonya	3.998	4.269	3.946
20	Arjantin	3.443	3.667	3.702

Kaynak: WIPO (2021) istatistik veri tabanı kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: PCT ulusal faz girişleri hariçtir.

Tablo G.5.1'de 2017, 2018 ve 2019 yılları için toplam patent başvuru sayısına göre ülke sıralamaları gösterilmiştir. 2019 yılında dünya genelinde 3 milyon 224 bin 200 doğrudan patent başvurusu yapılmış (WIPO, 2021), bu başvuruların ise %40,7'si Çin tarafından yapılmıştır. Çin'den sonra dünyada en çok patent başvurusu yapan ülkeler sırasıyla ABD, Japonya, Güney Kore ve Alman-

ya'dır. Türkiye 2019 yılında 7 bin 814 patent başvuru sayısı ile dünyada 15. sırada yer almaktadır. 2017 yılında patent başvuru sayısı bakımından dünyada 14. sırada yer alan Türkiye, 2018 ve 2019 yıllarında Kanada'nın patent başvuru sayısını artırması neticesinde 15. sıraya gerilemiş durumdadır.

Tablo G.5.2 Menşeiine göre PCT uluslararası patent başvuru sayıları (2018-2019)

Sıra	Menşei	2018	2019	2020
1	Çin	53.349	59.181	68.751
2	ABD	56.252	57.453	58.836
3	Japonya	49.706	52.702	50.543
4	Güney Kore	17.014	19.074	20.056
5	Almanya	19.883	19.343	18.540
6	Fransa	7.914	7.924	7.765
7	Birleşik Krallık	5.641	5.775	5.903
8	İsviçre	4.568	4.653	4.901
9	İsveç	4.162	4.201	4.351
10	Hollanda	4.138	4.035	4.011
11	İtalya	3.337	3.385	3.407
12	Kanada	2.422	2.724	2.613
13	İsrail	1.898	2.001	1.939
14	Hindistan	2.013	2.044	1.910
15	Avustralya	1.825	1.767	1.717
16	Finlandiya	1.836	1.661	1.675
17	Türkiye	1.578	1.688	1.617
18	Danimarka	1.443	1.443	1.560
19	Avusturya	1.475	1.432	1.518
20	İspanya	1.409	1.495	1.458
-	Diğer ülkeler	10.912	11.402	11.811
-	Toplam	252.775	265.383	274.882

Kaynak: WIPO (2021) istatistik veri tabanı kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo G.5.2'de 2018, 2019 ve 2020 yılları için menşeiine göre PCT uluslararası patent başvuru sayıları verilmiştir. Hem ülkelerin hem de üniversitelerin yenilikçilik performanslarını anlamak için patent ve Patent İşbirliği Antlaşması (PCT: Patent Cooperation Treaty) başvuru sayılarına bakmak gerekir. Bu sayede Türkiye'nin ve üniversitelerin yenilikçilik durumlarını karşılaştırabiliriz. PCT, buluş sahibinin buluşunu başka ülke veya ülkelerde koruma altına almasına imkân sağlayan uluslararası bir anlaşmadır (TÜRKPATENT, 2021). Buluş sahibi, PCT sayesinde bu anlaşmaya üye ülkelerin tamamında geçerli olan ve patent başvurularında istenen bir araştırma raporunu hazırlatma imkanına sahiptir. Dolayısıyla, daha hızlı ve ekonomik olarak buluşun istenilen üye ülkelerde koruma (patent) altına alınması mümkündür. Daha açık bir ifadeyle PCT başvurusu demek, katma değeri

yüksek ürünlerin uluslararası ticaretinin yapılacağı anlamına da gelmektedir. 2020 yılında en çok PCT başvurusunu yapanlar Çin menşeilidir. En çok PCT başvurusu yapanların menşeiine göre sırasıyla ABD, Japonya, Güney Kore ve Almanya gelmektedir. İlk 10 ülkenin PCT başvurusu, 2020'deki toplam 274 bin 882 PCT başvurusunun %88,5'ini oluşturmaktadır. Çin 2018 yılında ülke olarak 2. sıradayken istikrarlı bir şekilde PCT başvuru sayısını artırarak 2019 ve 2020 yılında dünyada ilk sıraya yerleşmiş durumdadır. Dahası PCT başvuru sayısı bakımından rakipleri ile arasındaki makası daha da açmaktadır. Türkiye menşeiili PCT başvuruları, 2018 yılında bin 578, 2019 yılında bin 688, 2020 yılında ise bin 617 şeklinde gerçekleşmiştir. 2020 yılında bir önceki yıla göre Türkiye'nin PCT başvuru sayısının düştüğü ve 17. sırada yer aldığı görülmektedir.

Tablo G.5.3 PCT uluslararası patent başvuru sayısına göre seçilmiş kurumların dünya sıralaması (2019)

Sıra	Başvuran kurum	Ülke	PCT başvurusu (2019)	PCT başvurusu (2020)
1	Huawei	Çin	4.411	5.464
2	Samsung	Güney Kore	2.334	3.093
3	Mitsubishi	Japonya	2.661	2.810
4	LG	Güney Kore	1.646	2.759
5	Qualcomm	ABD	2.127	2.173
6	Ericsson	İsveç	1.698	1.989
7	BOE	Çin	1.864	1.892
8	Oppo	Çin	1.927	1.801
9	Sony	Japonya	1.566	1.793
10	Panasonic	Japonya	1567	1.611
45	Kaliforniya Üniversitesi	ABD	470	559
107	Shenzhen Üniversitesi	Çin	247	252
119	Tsinghua Üniversitesi	Çin	265	231
136	Zhejiang Üniversitesi	Çin	69	209
155	Texas Üniversitesi	ABD	161	184
177	Dalian Teknoloji Üniversitesi	Çin	141	159
184	Güney Çin Teknoloji Üniversitesi	Çin	164	157
191	Stanford Üniversitesi	ABD	132	154
203	Tokyo Üniversitesi	Japonya	119	149
204	Çin Madencilik ve Teknoloji Üniversitesi	Çin	100	148
104	Arçelik	Türkiye	253	256
909	Türkcell	Türkiye	15	31
1016	Medipol Üniversitesi	Türkiye	17	28
1035	Vestel	Türkiye	11	27
1213	Sanko Tekstil	Türkiye	11	23
1306	Sanovel İlaç Sanayi	Türkiye	38	22
1307	Eczacıbaşı	Türkiye	15	22
1674	Havelsan	Türkiye	4	17
1862	Aselsan	Türkiye	26	15
1863	Tofaş	Türkiye	14	15
1980	Atatürk Üniversitesi	Türkiye	12	14
1981	Garanti Bankası	Türkiye	-	14
2138	Hacettepe Üniversitesi	Türkiye	-	13
2316	Samet Kalıp A.Ş.	Türkiye	-	12
2317	Dokuz Eylül Üniversitesi	Türkiye	15	12
2318	Yıldız teknik Üniversitesi	Türkiye	-	12
2529	ODTÜ	Türkiye	-	11
2530	TUSAŞ	Türkiye	-	11
2797	Anadolu Üniversitesi	Türkiye	-	10
2798	Arven İlaç Sanayi	Türkiye	-	10

Kaynak: WIPO (2021) istatistik veri tabanı kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Not: Tabloda Türkiye için sadece 10 ve üzerinde başvuruya sahip kurumlara yer verilmiştir.

Tablo G.5.3'te 2019 ve 2020 yılı için PCT uluslararası patent başvuru sayısına göre seçilmiş kurumların dünya sıralaması verilmiştir. 2020 yılında en çok PCT başvurusu yapan ilk 10 kurum incelendiğinde en büyük on ekonomi arasında yer alan ülkelerin kurumları olduğu görülmektedir. Türkiye'deki kurumların PCT başvuru sayıları bakımından Arçelik, Türkcell, Vestel, Sanko Tekstil, Sanovel İlaç Sanayi, Eczacıbaşı ve Havelsan firmaları ön plana çıkmaktadır. Üniversiteler bakımından PCT başvuru

sayıları incelendiğinde, Çin, ABD ve Japonya'daki üniversiteler göze çarparken, Türkiye'de ise Atatürk, Hacettepe, Dokuz Eylül, Yıldız Teknik ve Anadolu üniversiteleri ile ODTÜ'nün 10 ve üzeri PCT başvurusunun olduğu görülmektedir. Dahası Türkiye'nin 2020 yılında yaptığı PCT başvuru sayısı, dünyada en çok PCT başvurusu yapan 10. kurumun başvuru sayısı kadardır. 2019 yılına göre 2020 yılında Türkiye'deki üniversitelerin PCT başvurularını artırdığı görülmektedir.

- Üretilen bilginin katma değere dönüşmesinde en önemli etken iyi yetişmiş insan kaynağıdır. Ülkelerin uluslararası alanda rekabet edebilmeleri için teknolojiye ve nitelikli insan kaynağına sürekli olarak yatırım yapmaları gerekmektedir. Dolayısıyla ülkeler için Ar-Ge faaliyetleri, verimlilik, inovasyon, ekonomi ve rekabet gücünün devamlılığı açısından hayati öneme sahiptir. Türkiye'nin AR-GE personeli sayısı artmasına rağmen nüfusuna oranla yeterli sayıda değildir (Gür vd., 2019). Dahası Türkiye'deki her beş AR-GE personelinin sadece biri doktoralıdır. Türkiye'nin AR-GE kapasitesini geliştirmesi için doktoralı araştırmacı ve akademisyen sayısını artırmaya yönelik desteklerini geliştirmesi gerekmektedir. Türkiye bu sayede hem yayın hem de patent performansının artmasına da katkıda bulunacaktır.
- Türkiye'nin yayın sayıları sürekli artış eğilimindedir. Buna ilaveten ilgili yıllarda uluslararası işbirliği payını da artırdığı görülürken dünya içerisindeki payında artış ve azalışlar söz konusudur. Buna rağmen, Türkiye adresli bilimsel dergilerin dünya sıralamasında ilk 5 bin içerisinde yer almaması, nitelikli yayın üretme noktasında yeterli olmadığını göstermektedir. Dahası üniversitelere ilişkin dünya sıralamaları yapan kuruluşların sıralamaları incelendiğinde, ilk 500 arasında Türkiye'den bazen bir veya iki üniversite yer aldığı bazen de hiçbir üniversitenin yer almadığı görülmektedir. Türkiye'nin yayın sayısını artırmak ve daha nitelikli uluslararası yayınlar çıkarmasını sağlamak için teşvik mekanizmaları yeniden gözden geçirilmelidir.
- Bir ülkenin ve yükseköğretim kurumlarının yenilikçilik performansı, patent sayılarıyla doğrudan ilişkilidir. Dahası buluşların patent ile koruma altına alınması, katma değeri yüksek ürünlerin ekonomiye dahil edilmesi anlamına da gelmektedir. Türkiye'deki üniversiteler, 2020 yılında bir önceki yıla göre PCT başvurularını artırırken Türkiye'nin toplamda PCT başvuru sayısı azalmıştır. Türkiye menşeli patent ve PCT başvuru sayılarını artırmak için hem yükseköğretime hem de AR-GE faaliyetleri yürüten kurumlara uygulanan teşvik mekanizmalarının yeniden kurgulanması gerekmektedir.
- Türkiye'nin dünyadaki en büyük on ekonomiye sahip ülkeler arasında yer alabilmesi için mevcut ve gelecekte gerekli olan nitelikli insan kaynağını artırmak için akademik araştırmanın yapılandırılması ve desteklenmesi gibi sistemik değişikliklere ihtiyaç vardır. Araştırma ekosistemindeki tüm aktörler, araştırma işgücü stratejileri, bu stratejileri uygulamaya yönelik teşvikler izlenmeli ve en iyi uygulamalar Türkiye'ye uyarlanmalıdır.
- İnsan kaynakları politikalarının geliştirilmesi, uygulanması ve etkinliğini desteklemek için doktora mezunlarının kariyerlerine ilişkin verilerin toplanması, analiz edilmesi ve yayınlanması gerekmektedir. Bu durum, nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesi sürecindeki müdahale edilmesi gereken alanlardaki politikaların neler olduğunu gösterecektir. Doktora derecesine sahip olanların kariyerlerinin izlenmesi dolayısıyla işgücü piyasası sonuçlarına ilişkin verilerin yayınlanması önem arz etmektedir.

- ARWU. (2021). *Academic Ranking of World Universities 2020*. <https://www.shanghairanking.com/rankings/arwu/2021>
- CABİM. (2021). *Türkiye bilimsel yayın performans raporları*. <http://cabim.ulakbim.gov.tr/bibliyometrik-analiz/turkiye-bilimsel-yayin-performans-raporlari/>
- Gür, B. S., Çelik, Z., & Yurdakul, S. (2019). *Yükseköğretime bakış 2019: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- SCIMAGO. (2021). *Scimago journal & country rank*. <http://www.scimagojr.com/>
- Times Higher Education. (2021). *World university rankings 2021*. <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings>
- TÜİK. (2020). *Araştırma-geliştirme faaliyetleri araştırması, 2019* (Haber Bülteni Sy 33676). Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜRKPATENT. (2021). *Türk Patent ve Marka Kurumu*. <http://www.turkpatent.gov.tr>
- URAP. (2021). *University Ranking by Academic Academic Performance*. <https://www.urapcenter.org>
- WIPO. (2021). *Intellectual property statistics*. <https://www.wipo.int/ipstats/en/index.html>

Yükseköğretime Bakış 2021

İZLEME VE DEĞERLENDİRME RAPORU

Eğitim-Bir-Sen Genel Merkezi

Zübeyde Hanım Mahallesi Sebze Bahçeleri Caddesi No: 86 Kat: 14-15-16 Balgat/ANKARA

Tel: (0312) 231 23 06 - Faks: (0312) 230 65 28

www.ebs.org.tr

facebook.com/egitimbirsen

twitter.com/egitimbirsen